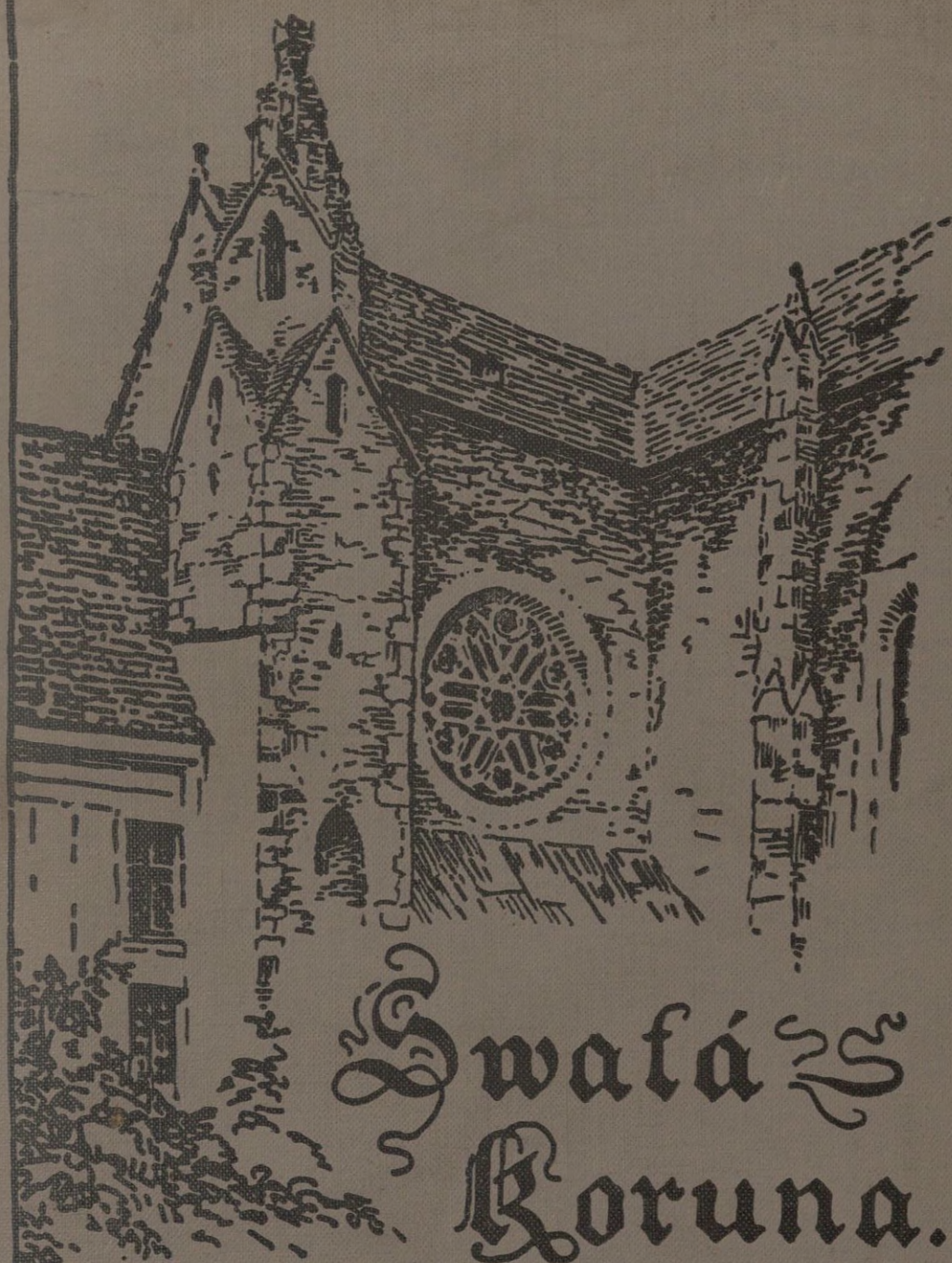

Swatá Koruna.

Napsal Josef Braniš.

AKADEMJA

AKSTOD-STACJA

UMIEJĘT-ZIMY W

2. V.

13.

NAUKOWA

Swafá Koruna.

Napsal Josef Braniš.

SVATÁ KORUNA, BÝVALÝ KLÁŠTER CISTERCIENSKÝ.

NAPSAL

JOS. BRANIŠ,

C. K. KONSERVATOR A PROFESSOR C. K. ČESKÉ REÁLKY
V Č. BUDĚJOVICÍCH.

S 44 VYOBRAZENÍMI V TEXTU A 20 TABULKAMI.

PRAHA 1907.

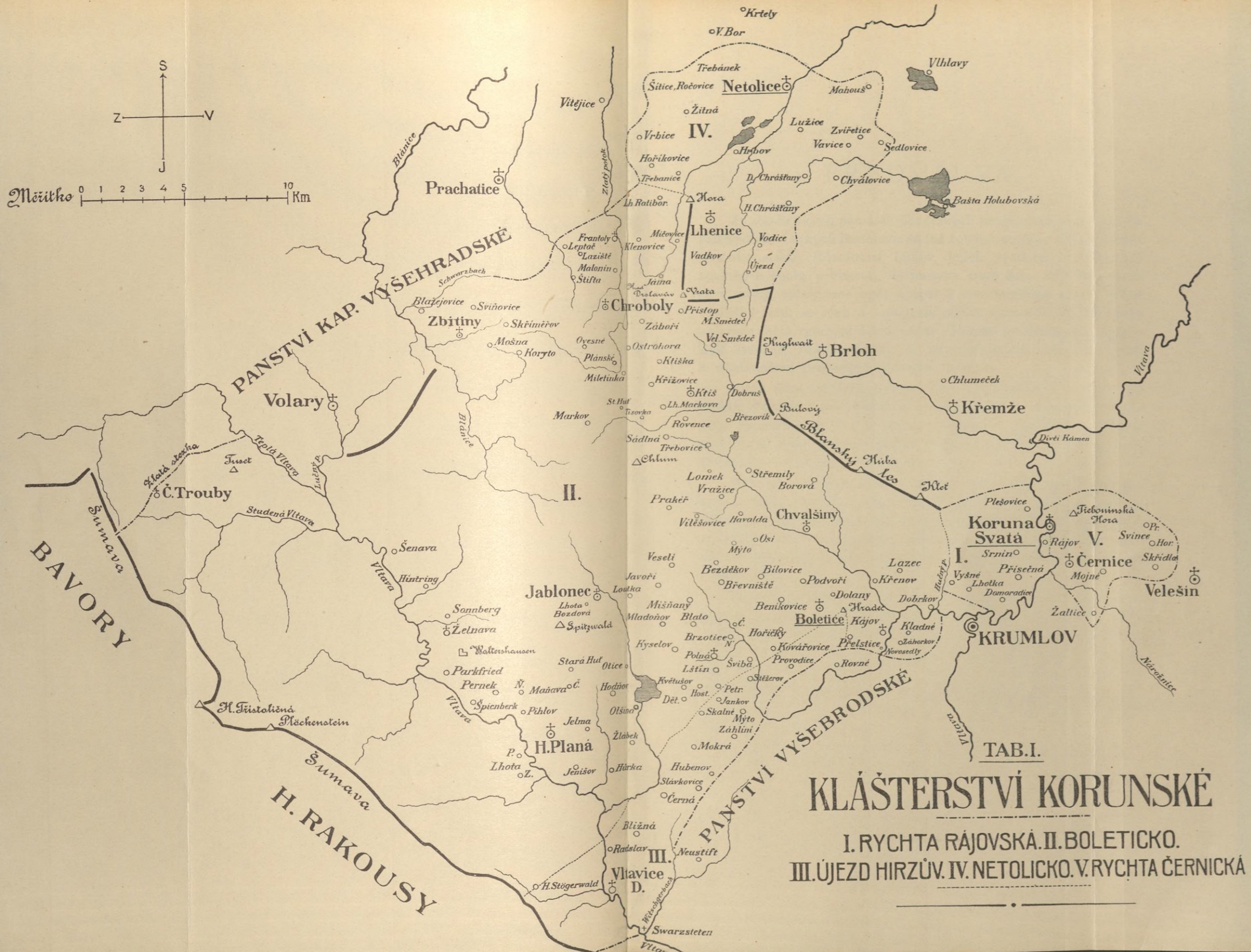
NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE.
TISKEM ALOISA WIESNERA, KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍS. FRANT. JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Veškerá práva co do textu, ilustrací i překladu jsou vyhrazena.

266573

4. 11. 505

PŘEDMLUVA.

Ze stavitelských památek jihočeských neupoutala mne po mém příchodu do Českých Budějovic žádná tou měrou jako bývalý klášter Svatočeský. Rozsáhlost budov, jejich výzdoba i lůst nad zpuštěním spolu s obavou, že nastane snad den, kdy vše obrátí se v sutiny, vábily mne opět a opět k zevrubnějšímu studiu, jehož výsledky jsem se však s veřejností sdělit neosměloval, ani když uplynula lhůta vytknutá Horácovým »Nonum prematur in annum!« Bylť jsem si dobře vědom, že ani mnohaleté studium nestačí k důkladnému probádání takového objektu.

Když roku 1903 Společnost přátel starožitností českých navštívila Korunu v mém průvodu, pokusil jsem se orientovati účastníky na místě samém s patra pronesenou přednáškou, jejímž následkem bylo obecně projevované přání, abych výklad svůj uveřejnil v »Časopise Společnosti«.

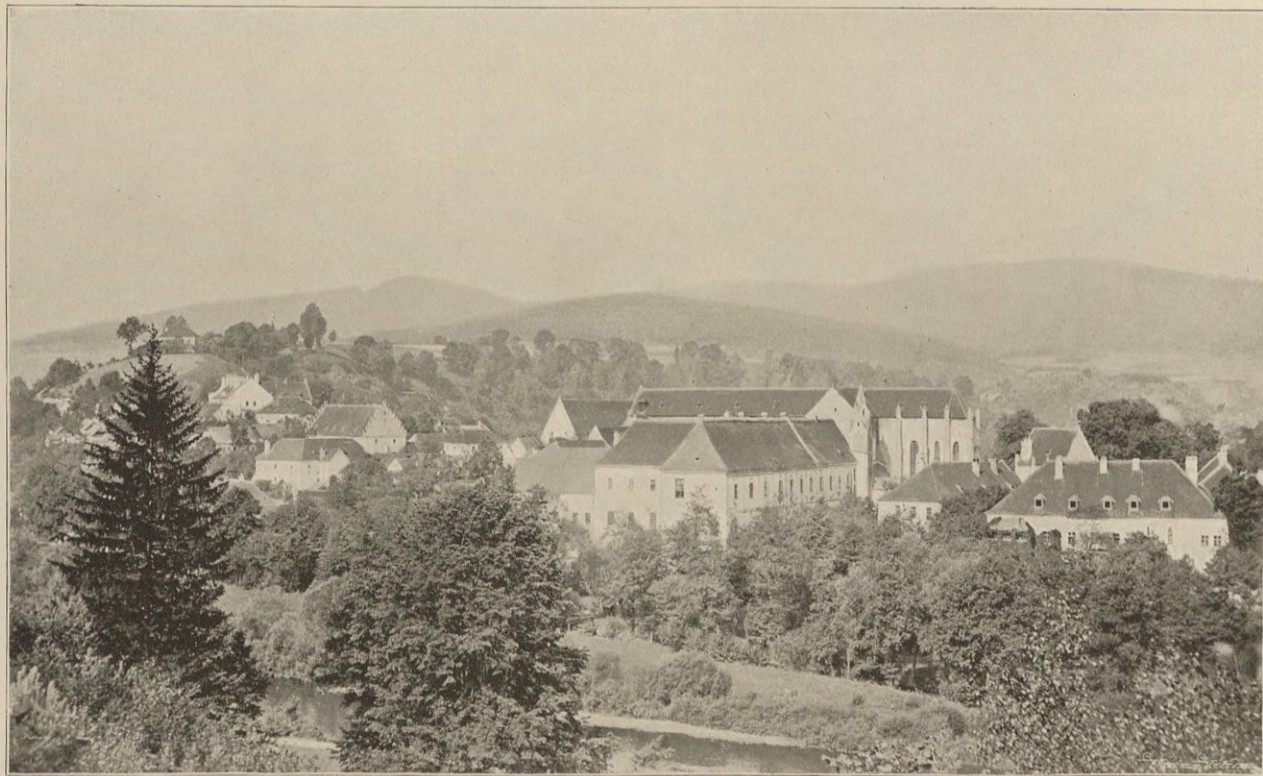
Ale i potom jsem ještě váhal. Teprve když táž Společnost vyslala pana architekta Jana Skorkovského, aby zhotovil plány a nákresy, když pan redaktor Frant. Dvořák připravil krásné fotografické snímky a tak opatřen bohatý ilustrační materiál, nezbývalo mi než přikročiti k dílu, jež bohužel nemohu považovati za úplné a dokonalé.

Po stránce historické jest to pouhý přehled určený pro kruhy nejširší, a proto nejsou prameny citovány přímo a doslovně, spíše hleděl jsem načrtnouti celkový obraz s upozorněním na zakořeněné omyly, jež z knihy do knihy se posud opisovaly. Popis ovšem více hledí k potřebám odborníků. Vůbec pak upozorňuji, že výsledky svého pátrání sděluji s veřejností hlavně proto, aby se mnou nezhyňuly, ale aby v budoucnosti byly povolanejšímu badateli vítaným základem a vodítkem.

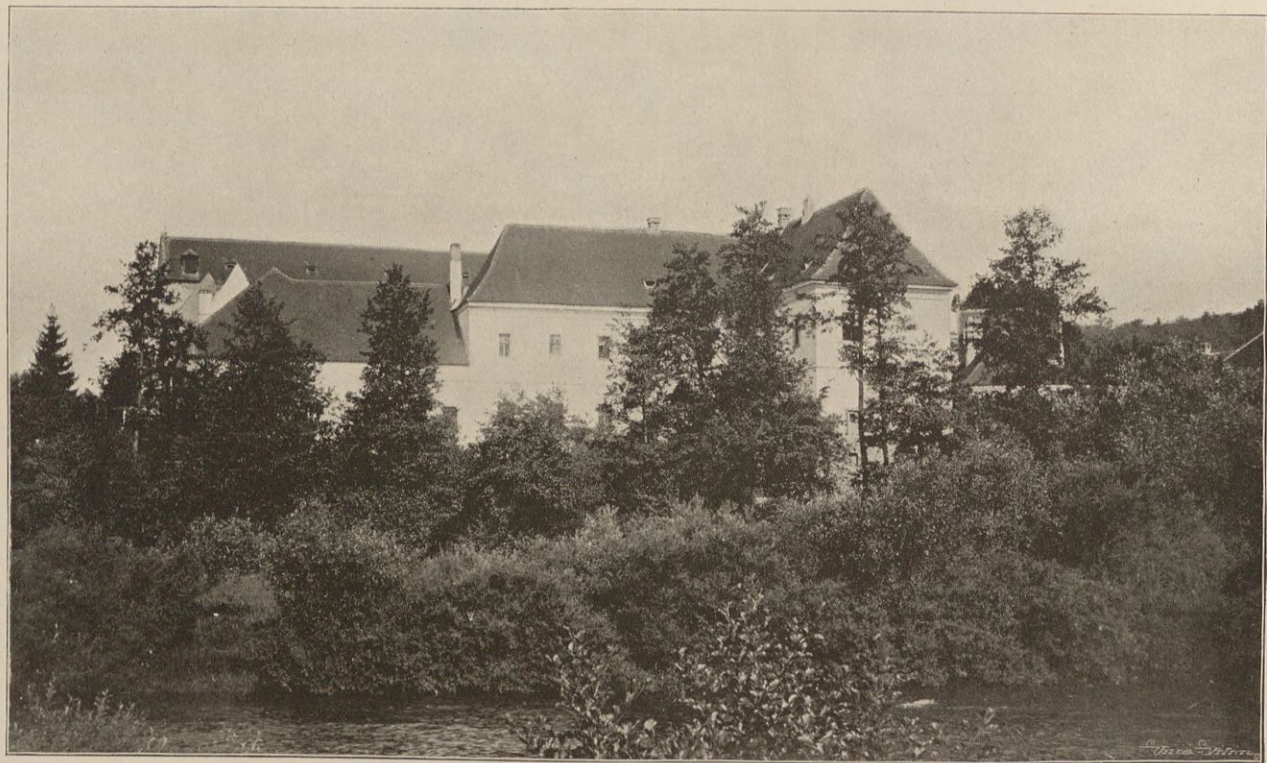
V Českých Budějovicích, 1907.

Josef Braniš.

S 2020-07

Tab. II. Svatá Koruna: Celkový pohled od východu.

Tab. III. Svatá Koruna: Pohled na konvent od jihovýchodu.

Tab. IV. Svatá Koruna: Chrám a nejstarší část konventu od jihu.

Tab. V. Svatá Koruna: Celkový pohled od jihu.

odlehlém, hlubokém údolíčku na levém břehu Vltavy, zastíněném od západu 1084 *m* vysokým hřbetem lesnaté Kleti a od východu horou Třebonínskou (652 *m*), ukrývá se skvostná perla středověkého umění — bývalý klášter Svatokorunský, svědek zlatých i zlých časů, pomník české slávy i úpadku, svědek nad jiné věrohodný, jehož dumně zdi mluví k znalci tklivěji než celé svazky

historických foliantů.

A tajemnou mluvu tu počali záhy přátelé minulosti chápati a tlumočiti svým vrstevníkům i potomstvu, čímž vysvětlíme si, že má Koruna dosti objemnou literaturu. Již v XVII. století měl klášter své dějezpytce, neboť veliký spor, který vedl s knížaty z Eggenberka o svou neodvislost, přímo nutil k pilnému studiu privilegií a pamětí. Konventuál P. Pavel Stohandl položil základ k rukopisu zvanému *Series abbatum Sanctae Coronae*, jež v zachované podobě vlastně sepsal za opata Matěje Ungara převor Vilém Fiedler, zemřelý 5. srpna 1692.

Dějinám kláštera věnoval péči i poslední opat Bohumír Bylanský, jenž počal psáti *Chronicon monasterii S. Coronae*. Tyto starší rukopisy bedlivě shledal a v objemnou pamětní knihu snesl již r. 1839. zasloužilý farář korunský Bartoloměj Sládek, jehož práce, veledůstojným panem farářem A. Brandejsem ochotně mi zapůjčená, ovšem po kritické rozvaze byla jedním z hlavních pramenů této historické stati. Druhým zdrojem byl listář klášterní, a sice *Mat. Pangerla Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, jež doplňují důležité listiny uveřejněné pilným

badatelem p. Hynkem Grossem, adjunktem kníž. archivu krumlovského, v Archivu českém a rovněž horlivými dějepytci Ferd. Tadrou a Drem Valentinem Schmidtem ve sborníku Studien aus dem Benedictiner und Cistercienser Orden. Spolu jest mi vzdáti nejsrdečnější dík veledůstojnému panu faráři Antonínu Brandejsovi, jenž s obzvláštní láskou věnuje se starobylým památkám svého působiště a nejednu velmi zajímavou stránku jejich objevil.

Poněvadž práce má jest v první řadě pomůckou určenou pro dějepisce umění, zdálo se mi zbytečným šířiti ji doslovným citováním pramenů, upozorňuji však, že těchto užil jsem střídavě, kriticky, se stálým zřetelem k místům a stavbám, o nichž se jedná, a to v přesvědčení, že bez zevrubného zkoumání místního i zdánlivě nejjasnější písemná zpráva zůstává němou.

* *

V místech, kde za pradávných dob stýkaly se meze tří slovanských kmenů v nejjižnější části vlasti naší usedlých, totiž Dúdlebů, Netoliců a Boleticů, zůstával ještě v polovici XIII. století v moci panovnické značný kus komorního majetku; bylo to staré jádro Boleticka (Záchlumí) a jeho rozsáhlý pomezny hvozď, rozkládající se po hřebetě a jihozápadním svahu Blanského lesa velkým obloukem přes Liščí louky až hornímu toku Vltavy na pomezí zemské u Zlaté stezky, a zbytek bývalého Netolicka. Mnoho z půdy zeměpanské uchvátily již tehdy i v jižních Čechách mocné rody šlechtické. Vítkovci v neznámé době zmocnili se některých újezdů na východě Záchlumí a stanuli pevnou nohou až na hranici rakouské. Kam vkročili, zabezpečovali své panství hradem. Vítkův Kámen, Rožemberk a Krumlov byly jim pevnou oporou na horní Vltavě, a jak značnou byla moc jejich v těchto končinách, patrně z toho, že r. 1259. mohli zde založiti cisterciácký klášter Vyšebrodský.

Severně od nich na úpatí Blanského lesa na pravém i levém břehu Vltavy zabral valnou část Doudlebska rod Bavořiců erbu střely, porůzné pak části Záchlumí držely jako zbytky rozsáhlého kdysi újezdu Zatoňského kláštery Ostrovský, Břevnovský a Strahovský, posléze pak král Václav I. daroval táhlý újezd Mokerský věrnému rytíři svému Hirzovi.

Tak vzrostla moc panská do polovice XIII. věku v nejjižnějších končinách Čech více než povážlivě a není divu, že prozíravý král Přemysl II., jenž první nebezpečí její postřehl, jal se pomýšleti,

jak by jí položil meze. Obyvatelstvo Boleticka bylo nečetné, rovněž starší újezdy té krajiny neměly dosti síly, aby si uhájily trvale svobody, a kolonizační činnost starších duchovních ústavů, na př. kláštera Ostrovského se tu neosvědčila, protože kraj ten byl jim z ruky a domácích kolonistů bylo poskrovnu. Proto asi pomýšlel Otakar, kterak by tento majetek pro budoucnost aspoň nepřímou královské komoře zabezpečil tak, aby Vítkovci si jej osvojiti nemohli. Při tehdejších poměrech mohlo se to nejsnáze státi tím, že daroval jej církvi, že založil tu duchovní ústav, jenž měl moci panské znemožniti další nabývání půdy a zároveň co možná nejrychleji kolonisovati své území. K úkolu tomu zajisté nepovolal nejším byl tehdy řád cistercienský.

To bylo asi hlavní pohnutkou, proč r. 1263. král Přemysl II. v tichém, odlehlém údolí vltavském založil klášter Svatokorunský. Kdo středověkými dějinami blíže se obíral, ví dobře, že právě při významných fundacích náboženských nejednou sledovány byly dobře promyšlené záměry politické.

Až dosud rozšířeno jest obecně mínění, že založení kláštera Svatokorunského stalo se na památku slavného vítězství, dobytého dne 12. července r. 1260. nad Uhry u Kressenbrunna. Tradice ta, která v klášteři ode dávna byla známa, a jak z památníku Otakara ve chrámě korunském až podnes jest patrné, až do konce udržována, nenalézá v historických pramenech dostatečné opory. Z domácích letopisců doby Otakarovy žádný o založení kláštera se nezmiňuje, teprve Petr, opat Zbraslavský, připomíná ho slovy: »Inter cetera autem operum suorum primordia ad honorem Dei suaeque genitricis Mariae gloriosaeque virginis monasterium cisterciensis ordinis circa metas Bavariae fundavit, cui nomen ad Sanctam Coronam*) imposuit et largas sibi possessiones sui regni contulit et donavit« (t. j.: Mezi jiným ku cti Boha a jeho rodičky Marie, přeslavné panny, klášter cistercienského řádu poblíž hranic bavorských založil, jež Svatou Korunou pojmenoval a hojný majetek královský mu udělil a daroval.) Letopisec rakouského kláštera Sv. Kříže krátce a jasně zmiňuje se jen o vyslání konventu slovy: »Hoc anno (1263) Otacarus rex Bohemiae assignavit conventui Sanctae Crucis quendam locum in Boemia convenienter

*) Klášter slul »Svatá Koruna«, nynější název »Zlatá Koruna« vznikl později, kdy pravého jména zapomínali, omylem v Němcích, český okolní lid říká prostě »Koruna«.

aptum et spatium multum ad construendam abbatiam, quae dicitur ad sanctam spineam coronam. In diebus illis ad petitionem regis, sexta feria infra octavam pascae, quae tunc habebatur 8. Idus Aprilis, missus est conventus a Sancta Cruce ad praedictum locum cum venerabili viro abbate Heinrico, qui fuerat quondam abbas S. Crucis« (t. j.: Toho roku [1263] Otakar, král Český, přiřkl konventu Sv. Kříže jakési místo v Čechách příhodně způsobilé a velkou rozlohu k vystavění opatství, kteréž se nazývá u svaté trnové koruny. V těch dnech na prosbu královu v pátek oktávy velikonoční, jenž připadal tehdy na 6. dubna, vyslán jest konvent ze Sv. Kříže na svrchu řečené místo s ctihodným mužem opatem Jindřichem jenž býval kdysi opatem svatokřížským.) Jan, opat Viktringský, první vykládá podnět a příčinu pojmenování nového kláštera slovy: »Hic rex construxit monasterium cysterciensis ordinis, quod ad Sanctam Coronam dicitur . . . Unam spinam coronae Domini rex Franciae magnis precibus ei contulit, qua ipsam foundationem decoravit et ob hoc Coronam Sanctam appellavit.« (Tento král vystavěl klášter cistercienského řádu, který u Svaté Koruny se nazývá . . . Jeden trn z koruny Páně král francouzský [sv. Ludvík] na veliké prosby mu daroval, kterýmžto založení své ozdobil a proto Korunou Svatou pojmenoval.)

Ani listář klášterní neposkytuje v té příčině dostatečného světla. Darovací listina statku Boletického, která i za fundační listinu kláštera ode dávna se považuje, praví v úvodu pouze, že král ustanovil založiti klášter řádu cistercienského, jenž z úcty k svaté trnové koruně Svatá Koruna nazývati se má, a potom k hlavnímu nadání pouze připomíná, že na památku válek v Rakousích a Štýrsku přidává ještě dvě vinice v Rakousích. Z ostatních souvztahů ve prospěch tradice padá na váhu jedině to, že druhý kostel klášterní zasvěcen byl sv. Marketě, v jejíž vigilií vítězství kressenbrunnské bylo vybojováno.

Den založení kláštera není rovněž možno přesně stanovit. Nadační listina na statek Boletický postrádá úplného data, udán jest v ní pouze rok 1263 a byla nejspíše vydána na počátku jeho, konvent vypraven byl ze Sv. Kříže, jak svrchu uvedeno, v pátek po velikonočních, 6. dubna 1263. Poněvadž však nový konvent s voleným opatem býval u cisterciáků vyslán teprve, když pro mnichy alespoň nejnutnější příbytky s potřebným zařízením byly připraveny, není pochyby, že vlastní rozhodnutí královo s vyhléd-

nutím příhodného pro klášter místa stalo se již roku předcházejícího, totiž 1262.

Jméno kláštera v listinách i nejstarších kronikách bylo »ad Sanctam Coronam« t. j. u Svaté Koruny, se zřetelem pak k původu od mateřského kláštera řádového (filiaci) v Citeaux byla Svatá Koruna pravnučkou a v postupu časovém 785. opatstvím řádu.

Citeaux 1098.

|
Morimund 1115.

|
Sv. Kříž 1133.

|
Sv. Koruna 1263.

Rozsáhlé území, které král Přemysl II. klášteru daroval, zaujímal 1.) újezd Rájovský, v němž zbudován klášter a k němuž patřily vsi Plešovice, Srnín, Přisečná, Domoradice, Lhotka (nyní Nový dvůr u Krumlova) a později i Vyšné; bylo to území, které spojovalo staré Doudlebsko se Záchlumím. 2.) Statek Boletický obsahoval jádro Záchlumí a jeho ohromné pomezí hvozdy na severu a na západě. 3.) K tomu družilo se i jádro bývalého Netolicka, pokud v polovici XIII. věku zůstalo ještě zbožím korunním.

Tak zvaná fundační listina jest po této stránce neúplná, neboť jest to pouze darovací akt statku Boletického, újezd Rájovský, v němž byl klášter, není v ní zahrnut, rovněž nesmíme, jak učinil Pangerl, vztahovati ji i na Netolicko, neboť meze v ní vytknuté na Netolicko se nehodí, dále z úvodu potvrzovacího listu krále Václava II. (10./1. 1284) jest zřejmo, že klášter Netolicko od Přemysla sice dostal, ale z neznámé příčiny listu na ně neměl a k potvrzení ho nepředložil, a konečně při všech potomních konfirmacích potvrzovalo se darování Boleticka (Chvalšinska) zvlášť a Netolicka rovněž zvlášť, jak právě Václav II. dne 10. ledna 1284 jedním listem Přemyslovo darování Boleticka potvrdil a druhým držení Netolicka klášteru zabezpečil.

Při té příležitosti nemůžeme opomenouti vymezení statku Boletického. Důkladněji obíral se jím M. Pangerl ve svém »Urkundenbuch d. e. C. Goldenkron«, kde připojil i mapku, a potom v Mittheilungen d. V. für die Geschichte der Deutschen in Böhmen XI., str. 201—223, ale práce jeho jest rozhodně pochybená

proto, že statek Boletický slučoval s Netolickým, a tím zdály se mu údaje listiny vůbec nejasné ještě mnohem temnějšími.

Záhadné ohraničení v listině vyjádřeno jest takto: eundem locum dotavimus praedio nostro Bolotitz dicto . . . , cuius praedii termini in parte meridiana metis Tevtoniae coniunguntur, prout fontes et rivi influunt cum aquis pluvialibus nostro regno; et in parte occidentali usque in Prachatitz ad praedium Wischgradensis ecclesiae extenduntur, et per viam, qua de Patavia ad regnum nostrum venit, usque ad rivum Obschi dictum porriguntur, inde ad rivum Cesschin, inde per rivos Korenatetz et Klopotnj ad rivum Cremesschnj; ab hinc in parte aquilonis per rivum Wudika ad locum, ubi rivus Rapotscha monti affluit, qui Vrruhob appellatur de vertice huius montis ad rupem dictam wlgariter Psilepin, inde per summitatem montium Buleb et Huba ad montem Naklethi, ab hinc descendunt per rivum Huzzni et circumeunt ac includunt totum praedium Crenow, Claden, Zahorn et Kayow dictum, prout ipsius praedii metae antiquitus sunt distinctae. Ab hinc in parte orientali extenduntur ad montem, qui Radisch nuncupatur. Exinde praetereunt praedium Hirzonis et transeunt flumen Wlthaam ad terminos Teutoniae supradictos . . . »

Dle toho sáhal statek Boletický na jihu až na hranici zemskou, za kterou tehdy považován byl předěl vodní na hřbetě šumavském, na západě k Prachatickému panství kostela vyšehradského, t. j. pozdějšímu statku Volarskému tak, že mezi byla cesta Pasovská (Zlatá stezka) od Českých Trub podle Tussetu až k potoku Obschi (Ovčí?), což nemůže býti jiný než Lučný potok (Langwiesbach) mezi Šenavou, která byla korunská, a Volary, jež byly vyšehradské. Od Lučného potoka šly meze směrem severním k Blanici po horském hřbetě. Uvedené zde potoky Cesschin (?), Kořenatetz, Klopotný a Křemešný možno jest asi považovati za bezejmenný levý přítok Blanice nad Blažejovicemi, Blanici, Schwarzbach a Prachatický. Na severu znamená Wudika nejspíše nynější Zlatý potok a Rapotscha potok Jamský, který zahýbá se k vrchu Hoře (688 m) = Vrruhob, odkud šly meze zase po horském hřbetě tak, že skálu »Psilepin« sluší hledati u Příslopu na hoře Vratech (854 m), odtud pak oklikou okolo obojí Smědče dále po hřbetě Blanského lesa přes hory Bulový (Buleb) a Húbu až na témě Kleti. S temene Kleti šly podle potoka Hučného (Huzzni, nyní Putschen) skoro až nad Krumlovský hrad a objímaly dále statek Křenov, Záhorkov a Kájov, načež ztočily se až k samým Boleticům

k vrchu Hradišti (Raziberg), kde původně stával hrad plemene Boleticů, a potom přímo směrem jihozápadním směřovaly podle újezdu, který Václav I. daroval Hirzovi, přes Vltavu, kterou přecházely nedaleko ústí potoka Olšovky (Olschbach), k hranici zemské u nynějšího Horního Stögerwaldu.

Vymezení toto bylo patrně místy velmi povrchní; přesně zajiště již za dřívějších dob vytknuty byly hranice statku Křenov-Kladný-Záhorkov Kájovského a jistě i území Hirzova, hranicí proti Rakousům a Bavorům byl aspoň vodní předěl, podobně na Blanském lese horský hřbet; na severu proti Netolicku nepřesné určení hranic nevadilo proto, že území sousední brzy dostalo se v moc kláštera, ale na severozápadě, kde rozhraní nedosti markantně od přírody vyznačené šlo pralesem ještě netknutým, musely spory vzniknouti, jakmile hvozď počal se mýtití a kolonisovati; když pak staré slovanské názvy potoků novým, namnoze německým kolonistům vymizely z paměti, stala se darovací listina sama němou.

Že uvedená osada mnišská bez meškání počala se stavbou řádného, všem pravidlům řeholním vyhovujícího kláštera s veškerým příslušenstvím, o tom nemůže býti pochybnosti, velela tak potřeba i různé využitkování ochoty a štědrosti královské. Jak známo, byli cisterciáci při volbě místa pro klášter opatrní a vybíraví. Zde asi vyhledání téhož dalo dosti práce, neboť nenašlo se na Boleticku samém snad proto, že příhodná místa při Chvalšinském potoce byla by se musela od starousedlých dědiců vyvlastňovati, a tak nezbylo, než zbudovati klášter až u Vltavy na samé hranici jeho rozsáhlého panství.

Rozloha k založení kláštera vykázaná byla pro cisterciáky jako stvořena. V údolí od hluku světského vysokými stráněmi odloučeném, při zátočině tehdy rybné řeky bylo dostatečné městiště pro chrám, konvent, opatství, nemocnici, budovu pro poutníky a pocestné, mlýn, kostel lajků atd. V ohradě klášterní zbývalo ještě dosti místa pro zahrady a štěpnice, potřebná voda pitná snadno dala se přivést se strání Blanského lesa. Jen polnosti klášterní ležely o něco výše, a proto hospodářský dvůr zřízen byl vně ohrady nad klášteřem.

Cisterciáci zakládali sídla svá dle určitých pravidel, proto není divu, že stará dispozice kláštera Korunského ku podivu shoduje se se Sedlcem v jeho předhusitské podobě.

Již po pěti letech dostalo se majetku klášternímu značného rozšíření. Zvíkovský purkrabí Hirzo, věrný sluha Václava I. i Pře-

mysla II., a manželka jeho Darirza odkázali Sv. Koruně újezd Mokerský, jež Václav I. kdysi Hirzovi daroval. Král potvrdil darování to listinou, dne 27. března 1268 v Písku vydanou. Tak dostalo se pod panství kláštera celé bývalé Záchlumí kromě východní, povltavské části, která již před XIII. stoletím byla v rukou soukromých.

Ale brzy dostavily se předzvěsti těžkých dob. Přemysl v boji proti Rudolfovi pozbyl zemí alpských a odvislost Sv. Koruny od rakouského kláštera Sv. Kříže byla mu nemilou. Proto žádal generální kapitulu řádovou, aby poměr paternity přenesen byl na domácí klášter Plaský. Žádost vyřízena teprve za tři léta po nešťastném pádu králově.

Tragická smrt Přemyslova dotkla se těžce i Sv. Koruny. Ač velmi chatrně zpraveni jsme o tom, co v Čechách samých po bitvě na Moravském poli se dalo, přece tolik jest jisto, že obecného zmatku užili různí škůdcové ku svým nekalým záměrům. Annales Otakariani, zmiňující se k r. 1278. o pustošení klášterů od Němců, podotýkají, že v Koruně, kde byla novostavba, nemožno nalézti ani stopy, kde dům klášterní (domus monasterii) stával. Třeba že poznámka ta patrně jest příliš přepjatá, přece i z listu generální kapituly r. 1281, kde čtou se slova *ante destructionem loci* (před pobořením místa), jest jisto, že klášter byl tehdy nepřátelsky napaden a některé budovy jeho zničeny. Jest otázka, kdo to způsobil, a jak daleko asi zpousta sáhala. Někteří domnívají se, že Korunu poplenilo vítězné vojsko Rudolfa Habsburského. Ale Rudolf jistě nemohl tak rozptylovati své síly, naopak táhl, jak známo, do Moravy a odtud k Sedlci, kde se schylovalo k novému boji, jenž však úmluvami čáslavskými byl překažen, proto spíše jest pravděpodobno, že Sv. Korunu napadl nepřítel domácí, jenž toužil po jejích statcích. Pangerl ne bezdůvodně soudí, že byli to Vítkovci, jichž rozpínavost založením kláštera utrpěla těžkou ránu, a domnívá se, že Záviš z Falkenštejna, tehdejší spolumahitel Krumlova, nebyl pychu toho dalekým. Jiná možnost jest, že spáchali to rakouští Prüschenkové, kteří tou dobou některé královské statky v jižních Čechách drželi a moc nad lidmi korunskými si osobovali.

Pokud se týče rozsahu zpousty, sluší zprávu letopiscovu jako všecy podobné vážiti velmi opatrně. O chrámě se nemluví, velký chrám byl při smrti Otakarově proveden pouze k čtvrtému páru pilířů, menší kostel sv. andělů nemohl býti rovněž zničen, protože zachované kamenické práce jeho usvědčují posud stavbu z šedesá-

tých let XIII. věku. Ani na budovu konventní nesmíme slova »domus monasterii« vztahovati proto, že až posud se zachoval náhrobek Hirzův († 1275), jenž původně býval před vchodem do kapitulní síně. Byl tedy pravdě podobně zničen buď starý provisorní konvent, nebo ještě spíše hospodářský dvůr klášterní, jehož budovy byly dřevěné, a proto po spálení nezůstalo z nich ani stopy.

Ostatně vzpamatoval se klášter z utrpené škody brzy, Otta Braniborský jako poručník nezletilého Václava II. potvrdil mu (6./X. 1281) držení statků Chvalšinského (Boleticko) a Netolického a spolu nařídil Netolickým a jiným poddaným klášterským, aby nijak nesloužili Průschenkům, nýbrž pouze opatovi.

Doba panování Václava II. byla u nás rozvoji klášterů vůbec a cistercienských zvláště příznivá. Již 10. ledna r. 1284 potvrdil král dvěma v Praze vydanými listinami Sv. Koruně držení panství Boletického a Netolického a vybavil poddané klášterské z moci úředníků krajských tak, že nesměli poháněni býti před jiného soudce než klášterního nebo krále a úředníky zemské. Hned následujícího dne potvrdil pak i darování Hirzovo. O šest let později (16./9. 1290) koupil opat Bartoloměj za 100 hřiven peněz vídeňských od Voka ze Strunkovic ves Záboř s hradem někdy Drslavovým, která posud byla vítkovskou enklavou ve zceleném panství klášterském. Veliký chrám, konvent a ostatní budovy právě tehdy provedeny s nádherou ve zdejších poměrech podivuhodnou a ani zmatky po vymření Přemyslovců v zemi nastalé nebyly patrně na překážku znamenitému rozvoji klášterního hospodářství.

Cisterciáci po přednosti byli zemědělci a kolonisařové v nejširším slova smyslu. Území, jehož se Sv. Koruně dostalo, poskytlo činnosti jejich rozsáhlého pole. Domorodým, starousedlým obyvatelstvem slovanským osazen byl pouze újezd Rájovský, Netolicko a jádro Záchlumí kolem Boletic a Chvalšín, v újezdu Hirzově v polovici XIII. století kolonisace teprve počínala, při darování jeho klášteru bylo tu jen několik osad a samot, naproti tomu slatinaté údolí horní Vltavy, rozsáhlá hornatina na Liščích loukách, kolem vysokého Chlumu a dále na sever až k Libínu, to vše bylo ještě pralesem, jehož zužitkování a kolonisování bylo úkolem nového kláštera.

A veliký úkol ten nedal se provéstí rázem a nedostačovalo k němu domácí obyvatelstvo. Provedení jeho trvalo daleko do

XIV. století a změnilo do kořen starobylé poměry agrární, sociální i národnostní.

Cisterciáci měli svůj zvláštní systém hospodářský, jenž pro poměry krajiny, kde se usadili, vždy býval vysoce důležitý. Poněvadž pravidla řádová ve starších dobách nedovolovala klášterům míti nevolníky a lidi robotné, museli mniši své polnosti vzdělávati sami. Práci tu zastávali četní konvrši usazení předně v klášteře samém při zahradách a štěpnicích, jichž měla Koruna značnou výměru, dále pak při klášterském dvoře hospodářském, jenž býval z pravidla též v ohradě kláštera, v Koruně však, poněvadž polnosti byly nad údolím, stával na výšině opodál západní brány směrem k nynějšímu nádraží. Konečně byla sídla konvršů v t. zv. grangích, t. j. hospodářských dvorech, založených na příhodných místech na panství klášterském.

Grangie měla Sv. Koruna, pokud víme, v Mokré, kde v době husitské byl správcem kněz Dětřich, pozdější opat, u Kájova v místech, kde nyní jest Křenovský dvůr, v němž ještě v XVII. století staří lidé pamatovali zříceniny krásné kaple, ve Zbitínách, v Chvalovicích a v Chlumu, místě nyní neznámém. Zdá se však, že bylo jich ještě více, ač paměť o nich se nezachovala.

Konvrši při hospodářství kláštera Korunského zaměstnaní pocházeli asi většinou z Porýnska, proto zval je okolní český lid mnichy rýnskými a grangie »dvory rýnských mnichů«. I čeští mniši v klášteře nazývali je Rýňáky nebo, protože byli vousatí, »bradáci«.

Ale to k zužitkování tak velikého území nestačilo, proto hleděl klášter z půdy co nejvíce těžiti rozsáhlou kolonizací. Dával buď sám mýtití lesy a na příhodných místech zakládal nové osady právem zákupným, nebo dovoloval za určitých podmínek zakládání takových osad podnikavým chudším šlechticům, kteří pak užívali jich doživotně nebo do druhého kolena, odvádějíce klášteru smluvený úrok. Někdy svěřovalo se založení nové osady šlechtici i pro ochranu nejistého pomezního majetku klášterského.

Poněvadž nesměl míti klášter lidí robotných, změnil se i poměr starousedlého, ať již třeba jen k robotám zemským zavázaného nebo nevolného obyvatelstva v ten způsob, že — a to ochotně — přejalo půdu svou v držení dle nového práva purkrechtního a stalo se úročníky kláštera. Že ku příkladu sedláci v Boleticích vešli v tento poměr velmi záhy, patrně jest z listiny (13./3. 1311),

dle níž lidé v nově vysazené vsi Smědči po 18 letech měli platiti tytéž úroky a desátky a vůbec býti ku klášteřu v témže právním poměru jako lidé v Boleticích.

Cisterciáci hleděli si i obchodu, a proto vyprošoval si klášter i osvobození od cla a vysazoval s dovolením královským na příhodných místech městečka trhová. Takovým způsobem stalo se městem patrně brzy po založení kláštera staré podhradí Netolické, nedlouho potom i Chvalšiny, jichž pozemkové poměry listem opata Heřmana (3./5. 1293) byly urovnány, později s dovolením Karla IV. vysazena za městečko i Horní Planá.

V první čtvrti století čtrnáctého osvědčil se zvláštním příznivcem Sv. Koruny pan Bavor III. z Bavorova, jehož některé statky na pravém břehu vltavském bezprostředně hraničily s klášterstvím. Zbožný pán tento již r. 1309. ve prospěch kláštera nařídil, aby poddaní jeho platili clo v Netolicích, a listinou ze dne 2. února r. 1315. daroval klášteřu vsi Černice, Žaltice, Mojnë, Skřídla, Svince a les Sosní i zlatá jiloviště, jež byla v údolí pod Žalticemi, vymíniv si za to v klášteře pohřeb, každodenní zádušní mši, anniversary a věčné světlo, což v klášteře žijící Heřman, tit. biskup Prisilienský, (28./2. 1318) bratr Bavorův Vilém ze Strakonice a 3./7. r. 1318 i král Jan potvrdil.

Darování Bavorovo i bez zřetele k tomu, že zachovalo se klášteřu až do zrušení, mělo zvláště ten praktický význam, že Sv. Koruna nabyla jím majetku i na pravém břehu vltavském a nebyla více na samé hranici svého panství.

Tak stal se klášter bezprostředním sousedem velešínských Míchaloviců, kteří rovněž byli jeho příznivci. Již r. 1294. Jan z Míchalovic osvobodil věci klášterské od cla ve Velešíně a podobně štědrým prokázal se syn jeho Beneš. Výsady ty potvrdil r. 1350. Jindřich z Velešína, jenž kromě toho daroval Sv. Koruně 100 hřiven praž., zjištěných na vsi Nesměni, začež po smrti své r. 1355 došel pohřbu ve velkém klášterním chrámě blíže velikého oltáře. Synové jeho Ješek, Beneš a Jindřich, na něž každého spadla třetina otcovského dědictví i závazku, upravili věc tak, že Ješek nejprve svou třetinu pojistil klášteřu na 3½ lánu v Nesměni, Beneš dal mu za ni ves Smrhov a Jindřich 3½ lánu v Jakubových Skalenách. Později Ješek třetinu svou 33 hř. 21 gr. a 4 h. klášteřu hotově zaplatil, když pak panství Velešínské dostalo se dědictvím Janovi

z Míchalovic, vyměněn r. 1392. Smrhov, Markvartovi z Pořešína prodán, za Raveň a Osov, jež postoupeny s plným panstvím a příslušenstvím klášteru.

Ani Rožemberkové, alespoň po nějakou dobu, nechovali se k Sv. Koruně zřejmě nepřátelsky. Když opat Dětřich I. r. 1309. vystavěl dům v Krumlově, osvobodili Jindřich z Rožemberka a syn jeho Petr majetek ten ode všech dávek. Jiný soused, Menhart ze Štětkře, daroval klášteru r. 1336. horu Třebonínskou, spolu zaokrouhlovali opatové panství klášterské výhodnými koupěmi. R. 1316. vyplacena jest z držby jakéhosi Gerunka sporná ves Rájov, r. 1326. koupen od šlechtice Jakuba Horuchera dvůr v Záhoří, r. 1337 koupena od Markvarta z Vyšného za 200 k. gr. ves Vyšné, r. 1339. nápravník Řehoř prodal opatu Ludolfovi dvůr ve vsi Skřídlech; také rakouský majetek (vinice) klášterní dary a koupěmi stále vzrůstal.*)

*) Klášterství korunské v celém svém rozsahu zaujímalo v Čechách:

I. Boleticko (statek Chvalšinský) s následujícími rychtami a osadami:

1. Rychta Boletická: Boletice, Dolany, Býlovice, Podvoří, Benikovice, Křenov Český, Křenov Německý, Záhorkov, Lazec, Dobrkov, Kladný, Přelstice, Hoříčky.
- 2 Rychta Polenská: Brzotice Německé, Brzotice České, Polná, Jablonec, Loutka, Lštín, Hostinov, Skalný, Dětochov, Záhlíní, Květušov, Kyselov (= Společnice), Blato, Mladoňov. Javoří, Plankaštejn (?), Myšňany, Břevniště, Kovárovice, Provodice, Stežerov, Mýto, Lhotka Bozdova, Šviba, Veselé, Petrov, Bezděkov, Jankov.
3. Rychta Planská: Planá, Hodňov, Olšina, Jelma, Žlábek, Hůrka, Pihlov, Stará Huť, Špicnberk, Pernek, Otice, Maňava Česká, Maňava Německá, Šenek (= Lhota Přední), Benišov, Lhota Zadní.
4. Rychta Mokerská a Vltavská: Vltavice, Černá, Radslav, Bližná, Mokrá, Hubenov, Slavkovice — Ravně, Osovský dvůr.
5. Rychta Želnavská: Želnavá, Šenava, Sonnberg, Hintring, Parkfried.
6. Rychta Chvalšinská: Chvalšiny, Havalda, Osí, Vražice, Vítěšovice, Prakěř, Lomek, Třebovice, Březovík, Dobruš, Střemily, Borová.
7. Rychta Míčovická: Přísloup, Klenovice, Míčovice, Jáma, Lhota Ratiborova, Záboří.
8. Rychta Ktišská: Ktiš Velká, Ktiška, Sadlná, Stará Huť, Rovence, Lhota Mackova, Tisovka, Smědeč Velká, Smědeč Malá, Ostrohora, Markov, Miletinka, Křížovice.
9. Rychta Chrobolská: Chroboly, Stifta, Skříměřov, Planské.

Zmínili jsme se již svrchu, že pouze písemné, nepřesné vymezení klášteru darovaného Boleticka muselo nutně mít v zápětí spory se sousedy, jakmile staré hvozdy pošumavské počaly se kolonisovati. V nejsevernějším cípu statku výše jmenovaného sousedil majetek korunský s majetkem bratří Wenera, Racka a Přibíka z Vítějovic, kteří na počátku XIV. věku založili ves Freudental (Frantoly) na půdě klášterské. Z toho vzešel spor, jež r. 1315. Petr z Rožemberka na místě králově srovnal tak, že bratři Vítějičtí měli podržeti Frantoly doživotně a po případě platiti z nich klášteru úrok a potok Dubleba uznán za hranici klášterství, aby pak spor uklizen byl dokonale, zakročil ve prospěch Sv. Koruny starý příznivec její pan Bavor z Bavorova a vyměnil s bratry Wernerem, Rackem a Přibíkem z Vítějovic statek svůj Pořešín za Vítějice, načež Frantoly i s okolním lesem ihned postoupil klášteru. Proto byl Bavor právem považován za druhého zakladatele; pohřben byl dle tradice v ambítě mezi kapitulní síní a a kostelem, kde ještě v XVIII. věku byl starý náhrobek s erbem střely, a poslední opat nedlouho před zrušením kláštera dal mu ve chrámě zříditi nádherné epitafium.

Nedlouho potom r. 1318. vznikl jiný spor o hranice mezi klášterstvím a panstvím bratří Jindřicha a Smila z Chlumu, jenž urovnán tím, že bratři uznali za meze hřbet »na Kleti«.

Takovými spory vysvětlíme si, proč opatové, snad aby majetek klášterní byl bezpečnějším, svěřovali zakládání nových vsí při pomezí podnikavým šlechticům, jimž užívání osad ponechávali buď doživotně anebo se o úrok s nimi dělili. Tak přijal r. 1311.

10. Rychta Frantolská: Frantoly, Lazištěk, Leptač, Malonín, Blažejovice, Zlín (= Sluny = Schonen = Schönhof), Plzeň, Důbrava (jednota u Záboří); Mošna.

11. Rychta Zbitinská: Zbitiny, Koryto, Sviňovice, Ovesná.

II. Netolicko: Netolice, Hrbov, Třebanice, Hořikovice, Šitice, Žitná, Ročovice, Třebánek Horní, Třebánek Dolní, Mahouš, Sedlejšovice, Věřetice, Lužice, Vrbice, Chvalovice, Chrášťany Horní, Chrášťany Dolní; (Poděšístě, Krtely, Bor.)

Rychta Lhenická: Lhenice, Újezd, Vadkov, Doubrava, Vodice, Ovesnice (?).

III. Újezd Rájovský (Rychta Rájovská): Rájov, Srnín, Plešovice, Přisečná, Domoradice, Vyšné, Lhotka (Nový Dvůr).

IV. Rychta Černická (darování Bavorovo): Černice, Mojně, Prostřední Svince, Horní Svince, Skřídlaný, Žaltice.

Kromě toho patřily mu vinice u Kremže v Dolních Rakousích.

od opata Dětricha Buzek z Lúkova v péči a ochranu svou novou osadu Smědeč, téhož roku Vítek z Landštejna ves Dobruš a r. 1320. Předvoj ze Lhoty Frantoly. Vybírání úroku neobešlo se přes všechny zápisy někdy beze sporu s poddanými. Netoličtí chtěli na př. místo úroku pro všechny případy na půl hřivny z lánu stanoveného platiti lehčí mincí 12 solidů pasovských, proto r. 1332. musel na rozkaz králův rozhodnouti spor Oldřich Pluh ovšem tak, aby platili po 32 gr českých, t. j. $\frac{1}{2}$ hřivny.

Že na území nově osazeném pečoval klášter i o náboženské potřeby úročníků, patrně jest z toho, že již r. 1310. zřízena byla nová fara v Ktiši a r. 1303. nebo 1333. kaple s beneficiem v Rožnově, místě nám nyní neznámém.

Avšak za nepořádného panování Janova octnul se majetek klášterní s jiné strany ve vážném nebezpečí. Roku 1334. chtěl král za 800 kop, jež dluhoval Petrovi z Rožemberka, dáti tomuto statek Černický, t. j. darování Bavorovo, a odškodniti za to klášter vesnicemi Radošovicemi, Žabovřesky a Dehtary na Budějovicku. Právem podotýká kronikář klášterní, že byl to od Rožemberků první pokus a jako předehra k opanování zboží korunského, které, jak denně viděli, jejich Krumlovský hrad v polokruhu obkličovalo.

Opat Dětrich postřehl nebezpečí, jež ztrátou statku příležitostného a zceleného klášteru hrozilo, a s pomocí markraběte Karla dosáhl toho, že majetek korunský zůstal nedotknut a Rožemberský řečenými třemi vesnicemi se spokojil.

Karel IV. hned v prvních letech svého panování prokázal Sv. Koruně některá dobrodiní, nejen že potvrdil všech starších privilegií, ale přičinil i nová, když daroval r. 1349. klášteru clo v Dolní Vltavici a dovolil Horní Planou vysaditi za městečko trhové. Třeba že však rozsah panství korunského byl veliký a různé dary mu plynouti neustávaly, nebylo v klášteře nadbytku. Rozlehlé lesy nevynášely ničeho, pozemky v režii vzdělávané vyžadovaly zajisté mnoho dělných sil, proto musel klášter živiti doma i po grangii poměrně mnoho mnichů, a přece výtěžek méně úrodné jihočeské půdy byl dosti skrovný; také poddaní nemohli platiti tak značných úroků jako na př. ve středočeských krajích. Ze seznamů berní královských i desátků papežských poznáváme, že klášter Korunský nejbohatším v Čechách nebyl.*)

*) Dle seznamu z počátku 15. stol. platila Sv. Koruna berně královské 200 kop gr., právě tolik co Plasy, více platily Břevnov 300 k., Pomuk 270 k., Sedlec 240 k., Milevsko 221 kop gr.

Rozsáhlé budovy klášterské nebyly ani v době Karlově ještě dokončeny a vyžadovaly patrně stálých oprav a přístaveb, k takové práci byl r. 1359. do Koruny povolán kamenník Míchal, bratr proslulého Petra Parlěře, ale bohužel bližší označení práce jeho nebylo nikde poznamenáno.

Méně příznivými byla Koruně pozdější léta panování Karlova. Že rozsáhlý majetek sám sebou sem tam zavadával příčiny k rozmanitým sporům, jest samozřejmo. Ale takové spory vyrovnávaly se smírem, na př. (21./1. 1375) spor o některé pozemky s farářem černickým nebo 24. dubna téhož roku spor o meze s klášteřem Vyšebrodským. Sousedkou Vyššího Brodu stala se Sv. Koruna r. 1290., když bratr Závišův Vítek prodal klášteřu Vyšebrodskému Hořice, hraničící s újezdem kdysi Hirzovým. Spory mezi oběma klášteři vznikly teprve, když vyšebrodští počali kolonisovati les u potoka Witschgerbach řečeného a založili osadu Neustift. Komise s obou stran zvolených smluvců rozhodla, že hranice má jíti od korunské vsi Slavkovic podle křížů a hrobců až k Vltavě při ústí řečeného potoka, kde na místě zvaném Swarczsteten byl veliký kříž znamenavý mezník.

Podobné pře, při nichž z pravidla jednalo se o nepatrnější výměry, ustupují daleko do pozadí proti velikému sporu, jenž ve druhé polovici století XIV. vznikl mezi klášteřem Svatokorunským a proboštvím Vyšehradským.

Ve středověku potřeboval i v dobách neklidnějších každý majetek zvláštní ochrany. Opatrný šlechtic zabezpečoval si každou píď půdy hradem nebo tvrzí, kde takové nebylo, tam mizelo i »království«, jak patrně na pomezím hvozďě. Příkladem šlechty následovali i hodnostáři církevní, jen klášteřům nebylo to možno, a proto zřizovaly na vzdálenějších panstvích alespoň t. zv. proboštví s několika mnichy pro zabezpečení majetku anebo kostelíky, jichž patronát rovněž usvědčoval nepopíratelné právo k půdě. Že však ochrana taková nebyla vždy dostatečnou, vidíme na př. v těchto končinách na preposituře benediktinů ostrovských, jimž z rozsáhlého újezdu Zátoňského zbylo konečně jen zátoňské proboštví a kostelík sv. Prokopa u Lúčovic. Z rozsáhlých panství klášterských kořistívali hrabiví sousedé světští i duchovní.

Sv. Koruna byla v té příčině zle opatřena. Klášteř sám nebyl v centru panství, západní končiny byly od něho příliš vzdáleny, hornatá půda jejich nebyla příhodnou k zakládání hospodářských dvorů, jež by byli mohli mniši sami spravovati, a proto není divu,

že končiny ty byly postupem kolonisace ohrožovány od sousedů. Proti světským mohl se klášter spíše hájit než proti duchovním a právě z těchto stal se mu jeden zvláště nebezpečným, byla to kapitula vyšehradská, jejíž proboštové byli buď královští milci a kancléři, nebo šlechticové vládnoucí obratněji mečem než brevířem. Doba lucemburská vykazuje jich slušnou řadu a Dětrich z Pordic, pravá ruka Karla IV., zaujímá mezi nimi důležité místo.

Dětrich z Pordic jinak z Kugelweitu, biskup mindenský, stal se na počátku roku 1360 proboštem vyšehradským a jako vynikající hospodář snažil se ihned rozmnožiti své důchody bez ohledu na sousedy. Od Karla IV. dal potvrditi kostelu svému obsáhlé privilegium, a ač sám býval mnichem cistercienským a nedaleko od Kouřimě v Skalici i cistercienský klášter založil, vystoupil proti klášteru Svatokorunskému výbojně tím, že již v srpnu r. 1360. násilně zabral 22 vsí korunských v rychtách želnavské, zbitinské a frantolské k vyšehradskému panství Prachatickému a kousek území na pomezí boleticko-netolickém i pro sebe.

Nějaké nedorozumění nebo skutečná neznalost mezi jest vyloučena. Že by byly ty vsi s pozemky příslušnými někdy kapitule vyšehradské patřily, nedá se nikterak dovoditi, naopak dle notariátního aktu sepsaného 20. října 1387 v Chrobolech jest zjevno, že tento majetek kláštera Korunského byl listinami prokázán, a celá řada svědků duchovních i světských přísežně ztvrdila, že klášter statek ten ode dávna pokojně držel. Vadou ovšem bylo, že v darovací listině byly meze dosti povrchně vytknuty a darovaný statek nebyl patrně řádně objet a přesně ohraničen, ale právě po této stránce byla na tom kapitula vyšehradská ještě hůře, neboť dle darování Vratislavova z roku 1088 patřila jí v Prachaticích jen »via cum omni iustitia« a dle listiny Otakarovy šly meze korunské »per viam«. Ostatně svědkové rovněž vyznali, že Dětrich odňal klášteru zboží ono násilně, spoléhaje na moc královu a šlechty (. . . eadem bona violenter abstulit suffultus potentia domini regis protunc Bohemiae et nobilium dicti regni).

Že tehdejší opat korunský Erhard hned nezakročil, není žádným důkazem nějakého práva Dětrichova, byť patrně slaboch a zakročiti proti všemocnému rádci královu, jemuž pak z pochopitelných příčin byla na ruku všechna světská i duchovní moc v zemi, bylo hrozně těžko a tím si vysvětlíme, proč klášter dovolával se svého práva teprve po smrti Dětrichově a Karlově.

Obr. 4. Mausoleum Otakarovo.

Zajímavé jest, že uchvatitel hleděl si zabezpečiti kořist docela světským způsobem, neboť patrně ihned založil na vysokém vrchu Hausbergu mezi Želnavou a Pernekem pevný hrad Waltershausen, a jaké úmysly měl se zbožím korunským vůbec, svědčí i zbudování hradu Kugelweitu.

Nedaleko Brloha, jenž patřil Vítkovcům, bylo staré, v XIII. století patrně dávno již opuštěné hradiště, které kdysi střežlo starou cestu vedoucí podle Brložského potoka do Záchlumí. Při darování Otakarově bylo buď na ně zapomenuto, neboť zde mez Boleticka od skály »Psilepsin« až k vrchu Bulovému vytknuta zvlášť povrchně, anebo klášter majetku toho sám valně necenil (dost možná, že záhadná »capella in Raysnow« byl snad pozdější nějakou dobu farní kostelík sv. Ondřeje na Kugelweité), a tak snad bylo možno, že Dětrich již v době, než se stal proboštem vyšehradským, snad v letech, kdy zastával úřad podkomořský (1356—60), tento kousek země bystrým zrakem vyslídil a založil tu opodál bývalého hradiště pevný skalní hrad, po němž pak psal se z Kugelweita. Oekonomické ceny zboží to nemělo, nebylo k němu ani vsí, ani hospodářského dvora, kromě lesa byly tu jen pastviny, na nichž dle listu z r. 1414 (31./12.) pásli lidé z korunských vsí obojí Smědče a Dobruše, konajíce za to Rožemberkům některé roboty, a ještě r. 1483. uvádějí se v seznamu rožemberského zboží pouze »iugera in Guglwait«, měl tedy hrad význam jen strategický. Že by byl hned původně čelil proti Rožemberkům, což později za Václava IV. se mu stalo osudným, není pravdě podobno, spíše mělo se k němu zboží a k jeho faře duše získati na útraty korunského klášterství, k jehož právě u vsí Velké a Malé Smědče a Dobruše v zakládací listině velmi nejasně vytknutému pomezi těsně přiléhal.

Po smrti Dětrichově spadl Kugelweit na krále, v boji Václava IV. s jednotou panskou byl r. 1395. i s kostelem zpustošen a stal se majetkem rožemberským.

Sotva že Karel zavřel oči, nemeškal klášter dovolávati se svého práva. Poněvadž prodávání některého majetku »pod kaufrecht« a zapisování zboží klášterního různým osobám na doživotí bylo klášteru na škodu, vymohl opat Gerard I. u papeže Urbana VI. 13./1. 1379 listinu, kterou se scholastikovi kostela pražského nařizovalo, aby se o navrácení takto odcizovaného majetku postaral, poněvadž pak v listině jest zmínka i o uchvatitelích duchovních a poněvadž již r. 1377. dal si opat od papeže Řehoře XI. po-

tvrditi své nadání a 4./7. 1379 vzat byl od Urbana VI. i se svým majetkem v papežskou ochranu, jeví se nám všechny tyto kroky jen jako předehra velikého sporu, který r. 1380. zdvihla Sv. Koruna proti proboštům vyšehradským.

Bylo by příliš obšírným líčiti zevrubně průběh pře, která klášteru přišla jistě dosti draze a na tehdejší poměry a život duchovenstva nevrhá světlo právě příznivé. Zvláště pohoršlivým bylo zajisté jednání vyšehradského probošta Viléma z Landštejna, jenž po způsobu u šlechty tehdy až z míry obvyklém unikal měněním sídla svého dodání půhonu. Když pak konečně korunský mnich Gerhart po dlouhém hledání zastihl ho s bratrem jeho Janem, proboštem mělnickým, v Brozanech a půhon mu doručil, zpozoroval mnich, že hodlají jej páni násilně uvězniti, a proto utíkal ku vsi Slatině, kde však byl od lidí proboštových dopaden a na hřbitově hrozně ztýrán. Scéna ta živě ukazuje, jak škodným bylo církvi dosazování nesvěcených světáckých šlechticů na bohatá obročí.

Dlouholetý spor rozhodnut byl teprve dne 5. prosince 1393 v Římě nálezem, kterým oněch 22 Dětrichem odňatých vsí*) klášteru bylo prisouzeno; zatím však bylo zakročiti duchovní moci i proti některým osobám světským, zvláště proti jakémusi rytíři Dunovcovi, jenž se některých zmocnil.

Obchůzkou dne 13. a 14. května r. 1395. provedenou byl klášter zase uveden v držení sporných osad, ale trvale byla pře ukončena teprve r. 1396., kdy král Václav IV. jako smluvce od obou stran zvolený nařídil, aby pro uvarování dalších sporů byly meze »per metas, gades et granicies«¹ řádně označeny a aby probošt za dlouholeté bezprávné užívání dal klášteru 200 zlatých hotově náhradou.

Za tento příznivý nález dostal Václav IV. od kláštera doživotně k užívání hrad Waltershausen na Hausberku s nejbližšími šesti vesnicemi rychty Želnavské.

Mezi tím co klášter tímto sporem trpěl vně, stonal ještě hůře vnitřními neduhy. Menší koupě a směny pozemků v té době provedené mohly sice oekonomii jeho prospívati, ale jinak jest z listin

*) Byly to vsi: Ditrichsstift (= Goldbach, nyní 4 čísla patřící k Chrobolům), Štífta, Skříměřov, Janastift (zmizela, byla blíže Skříměřova), Koryto, Miesau, Pulkenstift (již tehdy opuštěna), Mošna, Zbitiny, Błažejovice, Sviňovice, Šenava, Hintring, Sonnberg, Želnavá, Parkfried, Purkstatt, Walterstift, Christianstift (tyto tři tehdy zpustlé), Leptač, Lazištěk, Frantoly a Malonín.

patrně, že rozmanité prodeje kaufrechtní byly mu na škodu, mimo to není možno popřít, že při volbě opatů, kteří často se střídali, klášter šťastným nebyl. Tak po Gerardovi I. zvolen byl opatem bývalý podpřevor Gobelin, jenž byl špatný hospodář a pověsti nikoli bezvadné. Týž zastavil r. 1383. budějovickému židu Maschlovi všechny statky a lidi klášterní v 85 kopách gr. (!), ale byl již roku následujícího po žádosti konventu od generální kapituly pro nespořádaný život sesazen a na místo jeho zvolen opatem Arnold. Důstojenství zbavený Gobelin stěžoval si u papeže a ten nařídil arcibiskupovi, aby věc vyšetřil. Arcibiskupský official Mikuláš Puchník a Václav, farář černický, předsevzali 11. března 1387 v kapli opatské řádné šetření, uznali vše správným a potvrdili Arnolda.

Arnold snažil se ze všech sil, aby klášter povznesl. Když vладыka Oneš z Vlhlav r. 1387. zatopil rybníkem u Mahouše 84 jitra půdy klášterní, donucen jest nálezem královým k náhradě a zapsal klášteru roční důchod 100 gr. na některých lidech ve vsi Boru. Za téhož opata příznivě skončen spor s proboštstvím vyšehradským, směněna s Markvartem z Pořešína ves Smrhov za bližší Raveň a Osov (na Kaplicku) a za 37 kop gr. vykoupen od Štěpána z Hrádku dvůr Zlín na Lhenicku. Arnold vymohl u papeže Boniface IX. pro věřící navštěvující kostel sv. Markety odpustky 3 let a 120 dní a r. 1395. vyžádal si od krále Václava anulování všech prodejů klášterního zboží měšťanům netolickým, jež staly se patrně za špatného hospodaření Gobelinova.

Když Arnold 16. července r. 1397. zemřel, přistoupili mniši proti stanovám řádovým ihned k volbě; král vytýkáje, že by z toho mohlo vzejíti nemalé pohoršení, nařídil novou volbu, při níž za intervence opata plaského a Jana, biskupa lebuského, zvolen byl opatem Arnošt. Za jeho správy nastaly opět Sv. Koruně těžké dni. S počátku sice množil majetek klášterní zakupováním vinic v Rakousích u Kremže a r. 1400. od papeže Bonifáce IX. dosaženou inkorporací bohatých far v Netolicích, Boleticích, Kájově, Chvalšinách a Černicích, ale rok 1402 byl osudný. V boji panstva proti Václavovi IV. uhostil se král Zikmund s celou svou brannou družinou v klášteře. Co takové hostění tehdy znamenalo, víme z dějin jiných klášterů a rádi věříme, že klášter sám byl tím vytráven, zpustošen a okolí jeho zpleněno tak, že aby se mohl vzpamatovati, odpustil mu Zikmund se souhlasem Václavovým berni královskou na pět let.

Obr. 2. Malba nad hlavním oltářem.

Opat Arnošt zemřel r. 1404 a nástupcem jeho zvolen Štěpán, za něhož r. 1405 získán klášteru levnou koupí od Jana Borovce dvůr v Rovném, ale již roku následujícího došlo v Sv. Koruně opět k těžké vnitřní krizi. Opat Štěpán byl bezpochyby sesazen a na jeho místě ustanoven Adam. Každý z nich měl však svou stranu vnitř i vně. Jindřich z Rožemberka ujímal se Štěpána tak, že král Václav (22./6. 1407) ho napomenul, aby Adama, jenž při svou ke generální kapitule vznésti chce, nechal v pokojném řízení kláštera a do sporu toho se nemíchal, mnichům pak nařídil (12./8. r. 1407), aby opata Štěpána neposlouchali a zatím sklepmistra (Adama) za hlavu považovali. K urovnání pře sešli se opatové českých cistercienských klášterů k provinciální kapitule do Prahy, kam oba soky pozvali. Adam přišel, Štěpán nikoli, přes to však ponechán konečný nález generální kapitule. Zatím však zakročil jakožto visitátor opat plaský, exkomunikoval Štěpána a mnichy jeho strany relegoval do jiných klášterů. Tím však nebyl pokoj zjedнан a Adam, uznávaje, že strana jeho protivníků jest mocná, žádal sám Jindřicha z Rožemberka za prostředkování, tento pak obrátil se (7./1. 1408) na Jana Kbela o přímluvu u arcibiskupa, aby týž opatu plaskému nařídil, aby mnichy vypuzené i se Štěpánem zase do Koruny poslal a tak rozvaděné uklidnil. Zdá se, že s těmito vnitřními spory byla ve spojení visitace předsevzatá r. 1411. opatem morimundským.

Nepatrné změny majetku klášterního v té době, jako prodej dvora v Domaradicích krumlovskému pekaři Jechovi pod kaufrecht za roční úrok 4 kop (1414) a koupě vinic na Geblingu . 1417. nemají velkého významu, pozoruhodnějším jest, že v té době kvetla v klášteře činnost umělecká. Bohužel, že naprosto nemáme písemných zpráv o tom, jak od doby Otakarovy kromě hlavního chrámu postupovala stavba velkolepých budov klášterních, a kromě suché zmínky o Michalu Parlérii ničeho nevíme o umělcích, kteří tu byli činnými. V kronice klášterní děje se jen zmínka o tom, že opat Heřman r. 1293. napsati dal nádherný graduál, bibli a dialogy sv. Řehoře, pak r. 1299 i mšál. Jak uměleckými stavbami byly kostel ktišský, kaple rožnovská a r. 1403. od pobožného muže Štěpána založená kaple v Chválovicích, nevíme; z té doby zachované náhrobky opatů a dobrodinců klášterních jsou práce celkem jednoduché, nádherný figurální náhrobek r. 1322. v klášteře zemřelého biskupa Heřmana Prisilienského se nám bohužel nezachoval, rovněž ne úplný ornát, který r. 1396 opat

Arnold k oltáři sv. Kvirina pořídil, avšak pro dějiny umění zdá se nám býti vysoce cennou poznámka, že za opata Adama převor Albert ozdobil okna ambitu klášterního sklomalbami a že tehdy žil ve Sv. Koruně konvrš Vigand z Grevenštejna, znamenitý písař, od něhož měl klášter »multa insignia volumina«.

Již ve XIV. století zapomínali cisterciáci původních ustanovení řádových, jimiž se malebná výzdoba chrámům a klášterům jejich zapovídala, a tyto skrovné zmínky v letopisech klášterních se zachovaným obrazem krásné Madonny korunské, znamenitým obrazem P. Marie, sv. Markety a Kateřiny nyní v museu budějovickém chovaným i jiné obrazy Madon jihočeských zdají se nasvědčovati tomu, že právě ve Sv. Koruně se zvláštní zálibou pěstovalo se umění malířské.

Nastala doba, kdy mocné hnutí náboženské zachvátilo nejprve jižní Čechy a hrozilo zvrácením všeho církevního řádu. Panstvo, duchovenstvo a zvláště kláštery chvěly se hrůzou před schůzkami lidu, na nichž vedle novot náboženských vždy více a více propukaly nebezpečné myšlenky sociální — kommunistické. Časová nálada prozírá nejlépe z toho, že již r. 1418. Sv. Koruna, Vyšší Brod, některé jiné bohaté kostely i jihočeští páni snesli všecken svůj drahocenný majetek na pevný hrad Krumlov, kde dne 4. března sepsán obsáhlý inventář, při němž pro patrný chvat ani nepoznamenáno, co komu patřilo. Hrozné dni dostavily se brzy; fanatičtí kněži Biskupec, Prokop, Petr a Michal bouřili lid na Netolicku i Boleticku, popouzejíce ho k plenu a žhářství. Mniši korunští měli asi nejvíce příčiny k obavám. Cisterciáci byli tehdy, jak známo, skoro napořád cizinci patrně u lidu neoblíbení, a sotva se elementární silou rozpoutala bouře, již zachvátila nejen porůzný majetek klášterní, ale i klášter sám.

Bohužel nejsme o zkáze kláštera Svatokorunského dostatečně zpraveni. V klášteře samém v XVII. století nebylo o tom přímých zápisů. Staré nekrologium, v němž bylo něco poznamenáno, roztrhali prý r. 1647. nezbední studenti krumlovští, v rukopisu ze XIV. stol. nadepsaném »M. S. Hugonis de S. Victore« byla poznámka: »Istum librum restituit nobis dns. Joannes de Stropnicz, notarius domini de Rosis, quem concesserat sibi dns. et frater Joannes, magister vini de Corona, ante exustionem monasterii.«

Dále v poznámkách Ondřeje Zehentera, od r. 1514. faráře v Kájově, jež měly titul »Fasciculus temporum«, bylo mezi jiným: »Anno Dni. 1420 desolatum ac destructum est monasterium Sc.

Coronae. « V knize mrtvých, pokud od žáků krumlovských byla ušetřena, byla poznamenána jen jména dvou mnichů, Jana Kinka a Jana bývalého kustoda, od husitů »v klášteře kněží a mnichů« upálených, a to ke dni 11. května. *)

Series abbatum vypravuje, že po dobytí Prachatic (8./9.1420) počal Žižka pleniti zboží korunské a postupoval ke klášteru, proto opat Rutger uschoval klenoty a chystal se k obraně. Zatím dne 27. října se husité přiblížili a položili se na blízkém vrchu. Opat Rutger psal Budějovickým o pomoc, ale dříve než přišla, s některými mnichy prchl. »V tom prý »dle domnění starých konventualů« večer, když mniši dleli na modlitbách v západním, ke kostelu přiléhajícím křídle ambitu, Žižka klášter přepadl, modlíci se mnichy na místě pobil, jiné pak na lipách zvěšel a t. d. « Jako důvod uvádí, že když r. 1678. v té části ambitu se kopalo, nalezeno mnoho mrtvol bez pořádku (»turmatim et sine ordine«) pohřbených a země jako od krve červená. Zároveň však polemizuje s jakýmsi starým rožemberským kronikářem, ježž proto, že přál králi Jiřímu, podezírá z kacířství, a uvádí jeho zprávu: »Žižka kam in das Kloster, welches er öde gefunden, da die Mönche von seiner Grausamkeit hörend und zeitlich die Kirchenkleinodien versorgt

*) Nekrologium korunské dle popisu z r. 1684. vydal Schmidt. V tomto poznamenáno pouze ku dni 11. května: »Joannes Kink et Joannes olim Custos, qui combusti sunt per Husitas in Monasterio s. Coronae, Sacerdotes«. Spolu však jest u tohoto seznamu zemřelých kněží, jenž pátým dnem měsíce září končí, poznámka, že ostatek r. 1647. krumlovští studenti v kapitule vyřízli. V nedávných dnech nalezl však vdp. farář A. Brandejs na podkroví farní budovy jiné celé nekrologium korunské napsané r. 1769. dle jakéhosi staršího rukopisu z roku 1533. V tomto nekrologiu poznamenáno jest ku dni 11. května: »Johannes Kink et Joannes ignoti cognominis combusti ab Hussitis sacerdotes, monachi ignoto anno.« Dále pak ku dni 27. října: »Commemoratio sacerdotum, monachorum etc. . . . fratrum nostrorum, qui ab Hussitis, videlicet Žischkae complicitibus, in ordinis et catholicae religionis ludibrium crudeliter interempti strangulatique sunt anno 1420.«

Tento druhý P. Stohandlovi i Fiedlerovi v 17. století neznámý zápis celým tónem svým usvědčuje velice pozdní a nespolehlivý původ. Při té příležitosti poznamenáváme, že v rukopise tom jest i zajímavá zmínka o založení kláštera. Písař poznamenal totiž, že na jakémsi starém obraze četl chronogram :

IDVs aprILIs fVnData sanCta Corona.

Dle toho byl klášter založen, vlastně od konventu osazen dne 13. dubna r. 1263, což zcela dobře shoduje se se zprávou, dle níž konvent dne 6. dubna r. 1263 ze Sv. Kříže vyšel.

Obr. 3. Trůn opatský.

und ihre Gerechtigkeit gewahret, haben sie das Kloster verlassen, anderwärts sich begeben und ihre Hälse gesalviet.« Cituje též souvěké paměti vyšebrodské slovy: »Pater hic (Rudgerus) etsi sat animosus, tamen cum hoste non confligit, credendo tempestive, vitam suam discrimini tradere nolens, se suosque servavit praeter quosdam decrepitos monachos.«

Z celého vypravování jest viděti, že P. Stohandl a P. Fiedler přes všemožné pátrání nevěděli o zkáze kláštera pozitivního pranic, proto jest u nich jen »seniorum nostrorum opinio« a samé »fertur«

a »narratur«. Máme tu co činiti s nekritickými pověstmi, jimiž humanistická doba XVI. věku dějepis znešvařovala a jež charakterisují nejlépe povídky a verše o lipách s kuklovitými listy, jaké i v Sedlci bývaly.

Že klášter i s velikým chrámem byl vypálen, jest jisto, neboť našli jsme v zazděném okénku na podkroví jižní lodi chrámové starý ohořelý trám, ale kdo a kdy požár způsobil, nevíme, poněvadž list opata Rutgera, kterým dne 28. října prosil Budějovické za pomoc proti kacírům, kteří shromáždění na kopci dnes neb zítřka klášter napadnouti hodlají, nemá letopočtu a někteří kladou jej na rok 1420, jiní na rok 1425.

Po našem mínění jsou nejdůležitějšími záznamy v Marešem vydané popravčí knize pánů z Rožemberka, kde zapsána jsou na mnoze na mukách vynucená vyznání těch, kteří vypálení kláštera se účastnili a dříve nebo později do rukou vrchnosti rožemburské se dostali. Tak již r. 1420. vyznal Slivka hrnčír na mukách ve Chvalšínách, že s Jankem, pacholkem Žižkovým, a s Jindrou, pacholkem Mikulášovým, pomáhali páliť »dvorů rýnských mnichových« a že s Martinem, bratrem nějakého z Ktiše, pomáhal spáliti pokoj a domek kněze lazarův*) u vrat v Koruně v klášteře. Také pravil, že Siekl, lazebník z Netolic, a Václav truhlář byli při pálení kláštera Korunského. R. 1423. Palček z Ktišky vyznal na mukách, že pomáhal Koruny s jinými vypáliti, Holík z Rájova pravil, že Řehoř kovář po spálení Koruny a s ním půldruhého sta brali a vybíjeli, a Jakub ze Strunkovic vyznal, že také tu byl, jako Korunu klášter vypálili, a také byl Samburk ze Smědče a u něho nocleh měli a v klášteře také čtyři koně vzali. Téhož roku vyznal Borovec z Boletic, že on, Koprvadlo, zeř Přantův, pacholek Plechův Toman, všichni z Boletic, spalili jsů Kajový, a na to je navodil Biskupec a byl při tom, jako rychtář boletický dal jim po 13 groších, a to Biskupec jednal. A také pravil, že Biskupec na to navodil Boletické, aby Kájový spálili, řka: »Máte za duše, abyste tu jeskyni ďablovu vypálili, neb se tu mnoho zlého děje.«

Srovnáváme-li tyto spolehlivé údaje historické, poznáme, že klášter Svatokorunský nebyl zkažen ani Žižkou, ani nějakým spouštěným vojem husitským, ale že na samém panství klášterském shlukl se zfanatisovaný poddaný lid, před nímž opat Rutger s většinou mnichů uprchl, načež buřiči opuštěný klášter vybili a zapálili,

*) U samé klášterní brány byl chorobinec pro mrzáky (= lazary).

při čemž dva mniši, kteří tu jako strážcové byli zůstaveni, zahynuli. Stalo-li se to 11. května, jak poznamenáno v nekrologiu, či teprve v posledních dnech října, jak svědčí prosebný list opatův, jest nejisto, vrocíme-li však list tento na r. 1420, pak ovšem platí za den zkázy 29. říjen 1420.

Kláster nebyl při tom nikterak snad z kořene vyvrácen. Architektonické ozdobné detaily na hlavním chrámě, kostele svatých andělů i v konventní budově posud zachované zřejmě svědčí, že dav spokojil se pouhým vyplněním a spálením lehkých krovů. Byla to škoda, z níž by se byl klášter rychle vzpamatoval, kdyby nebyl měl nepřátele mnohem nebezpečnější. A těmi byli hrabiví sousedé, zvláště pak sám náčelník strany katolické, Oldřich z Rožemberka.

Úskočný tento šlechtic nesloužil církvi a Zikmundovi zdarma a hned na počátku rozbroji vytknul si za cíl zmocniti se duchovenských panství v jižních Čechách, zvláště pak rozsáhlého zboží kláštera Korunského. K tomu cíli falšoval celou řadu listin královských a drzost jeho šla tak daleko, že vydával Korunu za nadání rožemberské a používal každé slabé chvíle a finanční tísně Zikmundovy k uskutečnění svých nekalých záměrů.

Listina, dle níž dne 1. října r. 1420 v Čáslavi král Zikmund Oldřichovi z Rožemberka všecko klášterství korunské ve 3000 kop. gr. č. zastavil, jest patrně podvržená, ač se upříti nedá, že Zikmund asi ústně něco takového slíbil, a Oldřich slovo královské ihned uplatniti usiloval. Opat Rutger vypravil se proto za Zikmundem do Německa, dal si (19./7. 1422) v Pasově vidimovati privilegia klášterní a v Norimberce vymohl, že král dne 23. srpna r. 1422 zástavu zboží korunského odvolal, dne 8. září 1422 šest vsí rychty Želnavské, jež Václav IV. měl doživotně v užívání, klášteru vrátil a listem ze dne 27. srpna zeti svému Albrechtovi V., vévodovi rakouskému, uložil, aby klášter Korunský chránil a v jeho majetek zase uvedl. Jiným listem ze dne 3. září 1422 nařídil papežský legát kardinál Branda proboštovi Drkolenskému, aby zakročil proti uchvatitelům klášterství.

Ale všechna nařízení ta byla marná. Vévoda Albrecht žádal sice (28./9.) Oldřicha z Rožemberka za vydání statků korunských, týž však byl k vydání jejich tím méně ochoten, čím větší byla tíseň opata, jenž patrně opět s některými mnichy v kláštere se usadil, ale v době nebezpečí na rožmberskou ochranu tak byl od-

kázán, že když husité r. 1425, táhli do Rakous, i poklad klášterní*) na Krumlov zavezl a největšímu nepříteli v opatrování svěřil.

Při návratu z Rakous zpustošili prý husité klášter po druhé, načež teprve opat Rutger uchýlil se do Rakous a zdržoval se v Kremži, užívaje tamního klášterského majetku, k němuž r. 1431 prikoupil v Kremži dům od augustinského kláštera Třeboňského a (6./3. 1431, 10./8. 1436, 27./9. 1437) některé vinice. České zboží klášterní bylo zatím rozchváčeno od hrabivých sousedů; části Chvalšinska zmocnili se Prachatičtí, desíti vsí na Netolicku pan Jan Smil z Křemže a daleko největší část mocně držel Oldřich z Rožemberka, jemuž Zikmund dne 2. září 1429 v Prešpurce berní, kterou klášter do komory královské odváděti byl povinen, za 6000 kop gr. pr. zastavil.

Oldřich však chtěl mít klášterství celé, a proto usiloval Prachatickým a Smilovi podíl na kořisti vyrvati. Nejprve udeřil na Prachatické, chtěje se zmocniti jejich podílu, a byl proto (7./11. r. 1436) od Zikmunda napomínán, aby lidi na zboží korunském, v něž se s jedné strany on a s druhé Prachatičtí vkládali, nechal do ohledání zápisů na pokoji. Oldřichovi to ovšem milé nebylo a žádal královnu Barboru za přímlovu, aby s pokojem držeti mohl tu část klášterství, kterou si Prachatičtí osvojovali, čehož konečně dosáhl, když i Prachatic se mu dostalo.

Zvláště živě rozpoutal se zápas o korunské zboží v posledním roce panování Zikmundova. Když Zikmund zapsal obci Tábořské Lhenice a dne 1. června 1437 Janu Smilovi z Křemže vsi Zbitiny,

*) Seznam klenotů: Imago B. Virginis deaurata. Item una crux cum pede deaurata, it. cruces parvae, it. duo cornulae, it. duo picarii aurei, it. duodecim calices deaurati et duo argentei, it. duae imagines deauratae, una s. Jacobi, altera vero s. Anderae, ambae tenentes dentes in manibus, item tres monstrantiae deauratae maiores, it. monstrantia una cum tribus pedibus deaurata, it. plus septem calices deaurati, it. duae ampullae argenteae, it. imago B. Virginis magna cum Filio benedicto deaurata, it. monstrantia parva eburnea, it. monstrantia cum imagine s. Catharinae, it. spina Domini in cristallo posita, it. cristallinum scyphum (sic!) ad potandum, it. crux parva deaurata cum tribus imaginibus, it. tres monstrantiae deauratae, una cum reliquiis undecim millium virginum, altera vero de velo B. Virginis, tertia autem cum multis diversis reliquiis, it. pectorale deauratum cum leone, it. griphonis parata ad potandum deaurata, it. scyphus serpentinus deauratus ad potandum, it. scyphus cum nuce deauratus ad potandum, it. crux cristallina, in qua Corpus Christi defertur, et illa nobiscum habetur, it. caput s. Margarethae deauratum cum corona, it. septem calices deaurati, it. curvatura aerea deaurata.

Obr. 4. Mausoleum Otakarovo.

Koryto, Sviňovice, Ovesné, Černý Potok, Mošnu, Chroboly, Záboří a Smědeč, k nimž se tento na základě jakéhosi záhadného zápisu Václava IV. táhl, obával se Oldřich z Rožemberka patrně o svou kořist, a proto stavěl se na oko i ochráncem zapuzených mnichů, kteří asi na jeho vyzvání dne 11. června r. 1437 do zpustlého kláštera se vrátili.

Dle Series abbatum byly o návratu tom v knížce bratra Syg-boda zapsány tyto verše:

Cum C quater subit M — junctis trigintaque septem
est cum pace bona — monachis retributa Corona
sub Sigismundo — clauastro redeunte jocundo.

Jiné: Annis millenis quadringentis sociatis —
nec non trigenis his septem communicatis —
tunc cum pace bona — fuit haec reparata Corona —
per Sigismundum — claustrum rediitque jocundum.

Třetí: M que quater C datis — tribus X septem sociatis —
rex Sighemund Sanctam — fecit reparare Coronam —
Est Jesus hac visus — species cordis paradisu —
cum sua matre bona — cernuntur Cruxque Corona.

Oldřich ihned dovolával se jako oprávněnce kláštera vsi Smilovi zapsaných, Křemežský však (18./6. 1437) mu odepsal, že má majetát od nebožtíka krále (Václava IV.) na to zboží korunské dříve než on, když pak Oldřich bez meškání žádal vsi ty patrně pro opata a konvent, odpověděl (22./6. 1437) Smil, že se toho drží, že byli mniši té chvíle vyhnáni a že s nimi neměl oč mluvit.

Vida, že se Smilem takto nic neporídí, nastoupil listivý Oldřich z Rožemberka cestu jinou a dosáhl dne 19. října 1437 z kanceláře Zikmundovy listu, kterým mu král dal Zvíkov, kláštery Milevský a Korunský na čas života v držení a dědicům jeho v zástavu, a pracoval potom dále, aby mu z klášterství korunského nic neušlo. Táborští sice přes jeho lži, že předek jeho Vok ustavil a nadal klášter Sv. Korunu, statku Lhenického si uhájili, ale Křemežského Smila zbavil padoušským úskokem zboží i hrdla.

Návrat opata Rutgera a jeho mnichů veselý právě nebyl. Hospodářský dvůr u kláštera byl úplně zničen a v klášteře samém všecka stavení, jež nebyla klenuta, zela zříceninami; kostely i konvent byly beze střech a co nejhoršího všecko zboží klášterské v rukou uchvatitelů.

Nečetný konvent odkázán byl na milost a nemilost samozvaného oprávněného Oldřicha z Rožemberka. Že opat Rutger v tísní válečné za ochránce jej uznával, vysvítá z toho, že 15. dubna 1436 žádal ho, aby přivěsil pečeť k listu, kterým klášter svůj dvůr v Rovném za 160 kop prodal Buzkovi z Rovného; určití však přesně, jak dalece Oldřich práv opatových šetřil a čeho mnichům k výživě ponechával nebo poskytoval, není pro nedostatek pramenů možno, ale zdá se býti nepochybným, že již v době mezivládí, které v Čechách po smrti Albrechtově nastalo, vypočítavý Rožemberk za správy opatů Jana a Dětřicha II. moc svou nad klášterem Korunským krok za krokem postupně utužoval.

Z listu, kterým opat Jan dne 27. října 1445 obnovil obci Zábořské ztracený list úroční, nedalo by se ještě souditi na skutečné plné panství, ale naopak z potvrzovací listiny ševcovského cechu ve Chvalšínách (21./12. 1447), v níž opat Dětřich vyznává, že činí tak s vůlí Oldřicha z Rožemberka, svého milostivého pána, jenž statky klášterní zápisem královským drží, ze smlouvy mezi farářem Jakubem a obcí Chvalšinskou (4./8. 1448), v níž jako patron před opatem a převorem vystupuje Jindřich z Rožemberka, a z potvrzení výsad cechu pekařského v Netolicích (10./7. 1451) opatem Dětřichem »s vůlí a povolením velikého mocného pána pana Oldřicha z Rožemberka, pána našeho milostivého, který řečené městečko s jiným zbožím našeho kláštera zápisem drží a spravuje«, jest patrné, že Rožemberkové celé klášterství, pokud na půdě české bylo, mocně drželi, ponechávající opatovi a mnichům sotva nejnutnějších prostředků k výživě.

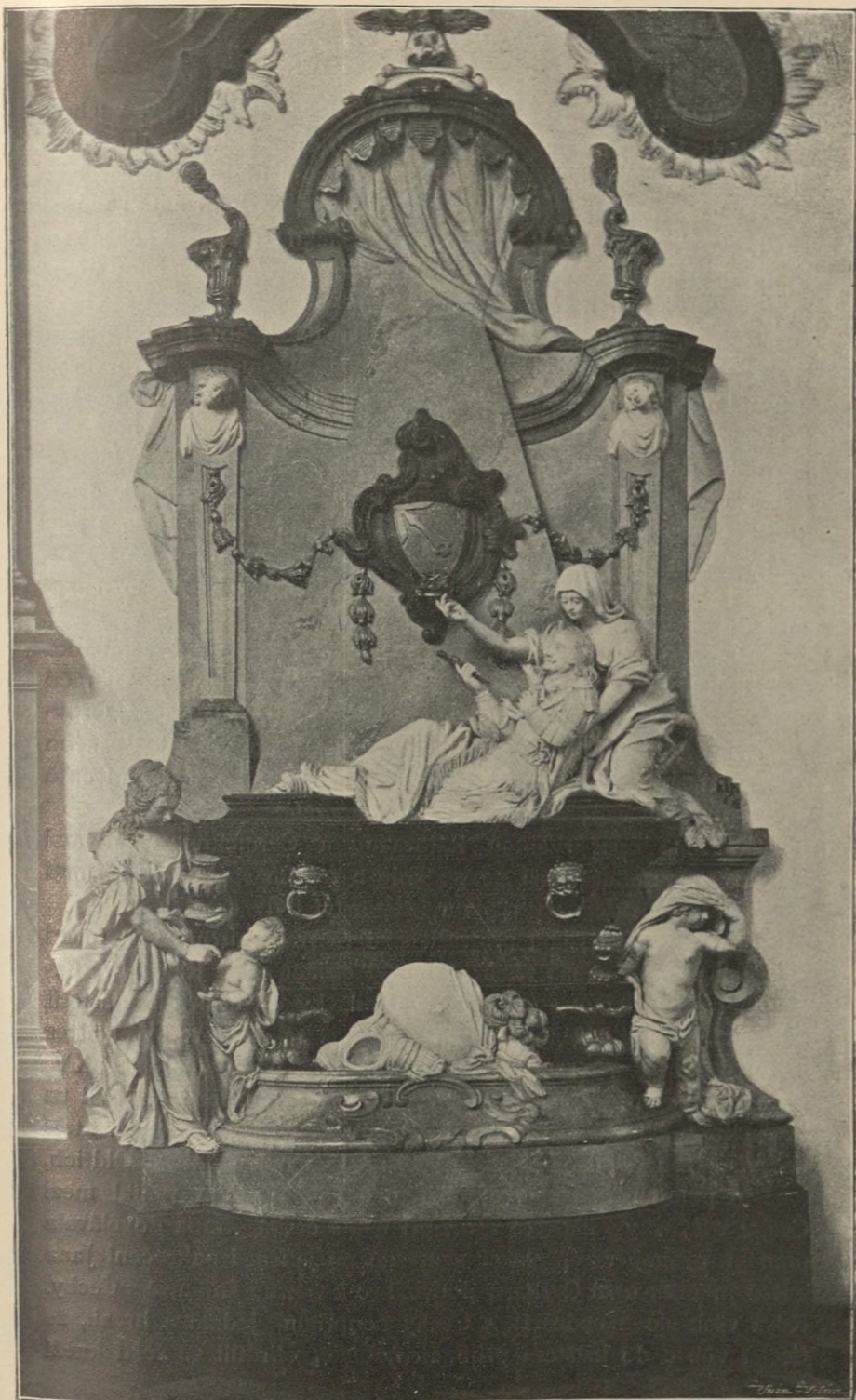
Za vlády Ladislava Pohrobka, zuboženým klášterům poměrně příznivé, zdál se kynouti Sv. Koruně záblesk naděje lepších dnů. Třeba že král listem daným dne 26. prosince 1456 v Budíně bratry Jošta, Jindřicha a Jana z Rožemberka ubezpečil, že zboží klášterů Korunského a Milevského jen opatové jejich ze zástavy vyplatiti smějí, což na tu dobu možným nebylo, vzcháhal se klášter za opata Gerharda II. pozoruhodně z hlubokého úpadku. Opat ten shromáždil patrně dosti mnichů domácích i cizích konvršů a hleděl uvésti do pořádku budovy klášterní. Po návratu mnichů r. 1437 byl nejprve krovem opatřen a k bohoslužbě zařízen malý kostel sv. andělů, za příbytky pak upraveno opatství s některou zachovalější částí budovy konventní. Gerhard kolem r. 1456 pustil se do větších oprav. Z té příčiny psal prosebně a poníženě Oldřichovi z Rožemberka »pánu našemu milostivému«, že by klášter

rád zase měl své zboží, »pakli by neráčil toho učiniti, aby alespoň nějaký díl toho ráčil spustiti, aby mohli pomalu klášter zase opravit a zvláště kostel, než by se zdi rozvályely«.

Že se pilně stavělo, svědčí i o něco pozdější nedatovaný list, jímž převor Linhart prosil Jana z Rožemberka za 10 kop, aby mohl zaplatiti dělníkům, list písařů z královské kanceláře prosících téhož pána, aby jim byl vydán vor purkrabím krumlovským pro mnichy korunské zadržený, a zvláště poslední vůle panoše Višně z Větrní, sepsaná na Krumlově 30. března 1465, kterou týž odkázal »do Koruny kláštera na sklenutí velikého kostela půl druhého sta kop grošův peněz dobrých. A jestliže by mi Pán Bůh dal dědičku a ta živa zůstala a vdána byla, tedy buď dáno jedné sto kop grošův na sklenutí téhož kostela«.

Také jihovýchodní část konventu, severní křídlo opatství a bašta (nyní fara) u brány klášterní posud slohovými příznaky ukazují, že ve druhé polovici 15. století byl klášter důkladně obnoven, při čemž zdi vedenou od průčelí velkého kostela k nové baště objem jeho proti rozloze předhusitské značně byl zúžen.

Některou chvíli zdálo se štěstí klášteru příznivým. Když Oldřich z Rožemberka stárnul a smrtí syna Jindřicha (25./3. 1457) bolestně dotknut přenechával správu panství svých druhému synu Janovi, působili v květnu r. 1457 opatové korunský a milevský u krále Ladislava v Budíně ve prospěch svých klášterů, jichž zboží dle podezřelého listu Zikmundova z r. 1437 měl míti Oldřich v držení jen na čas života. Král Ladislav skutečně listem daným v Budíně dne 22. května 1457 oprávnil opata Gerharda k výplatě zastaveného zboží korunského a nařídil spolu, že vráceny mají býti statky klášterské, jež někdo drží bezprávně, a zároveň psal Janovi z Rožemberka, aby pohnul otce k vydání korunského a milevského klášterství, připomínaje, že vzejde z toho domu Rožemborskému milost u Boha a chvála u lidí (proveniet ex hoc vestrae domui a deo gratia et ab hominibus omnibus laus). Ale ziskuchtiví Rožemberkové té milosti a chvály málo dbali. Sotva že Jan zvěděl, že opat milevský a převor korunský byli u krále a že dostali od něho list, v němž jim o ně s pilností píše, hned psal z Vídně do Čech otci, aby mu dal věděti »aby o to s králem mluvití mohl, aby s nimi uhoditi mohli k jich vůli podle běhů nynějších«. Patrně se páni obávali, že by mohli přijíti o klášterství vůbec, a byli proto ochotni s opaty se smlouvat.

Obr. 5. Pomník Bavora III. z Bavorova.

Skutečně byl ihned napsán zachovaný návrh smlouvy, v jehož úvodu vychvalován byl pokrytecky Oldřich z Rožemberka jako nejzbožnější dobrodinec, ochránce a příznivec kláštera, načež bez zřetele k zápisu Zikmundovu Oldřich a synové jeho chtěli ponechat klášteru rychty Rájovskou a Černickou až do konečného uspořádání duchovenských záležitostí v království. S obměnou jmen místních a osobních byl též koncept pro Milevsko.

Zdá se, že nejprve Jan z Rožemberka chtěl, aby klášter pouze rychtou Rájovskou se spokojil, neboť opat v jednom nedatovaném listě sděluje mu, že nemůže svoliti k navrženému zápisu bez vůle a vědomí svých představených a bez hříchu, poněvadž řehole zapovídá pod kletbou odcizování statků; také připomenul, že klášter jest královský a že nic činiti nesmí bez vědomí J. Kr. Mti. Dále prosil Gerhard za postoupení rychty Černické bez zápisu s poznámkou, že přijal převora s některými bratry mladými, že by na první (Rájovské) rychtářství živi býti nemohli a že by je musel zase po klášteřích rozeslati.

V jiném z listů, kterými mezi opatem a Janem z Rožemberka se vyjednávalo, žádal Gerhard pána, aby naň a jeho kněží ráčil vzpomenouti a navrátit aspoň rychtu Černickou, pak Raveň, Osovský dvůr, Skaleny, Mirkovice a les v rychtě Rájovské od Vyšného až ke klášteru; také aby na ně vzpomněl rybami zvlášť v adventě a v postě, poněvadž žádného rybníka nedrží.

Konečně opat rychtou Rájovskou a Černickou a jakýmsi platem z ostatního zboží se spokojil a to tím spíše, když smrtí Ladislavovou naděje na výplatu klášterství byly zmařeny.

K nezdaru vnějšmu přidružil se i rozvrat vnitřní. Cisterciáci byli, jak známo, u nás téměř napořád cizinci a již Karel IV. nepochybně generálního opata, aby nařídil, by do českých klášterů i domácí lidé byli přijímáni. Zdá se, že již za Václava IV. klášter Korunský trpěl spory národnostními, když pak v polovici XV. věku opat Gerhard nové mnichy do kláštera shromáždil, byli tu vedle kněží domácího původu i němečtí konvrši z Porýnska, kteří nazýváni Rýňáky nebo bradáči, z nichž vynikal jakýsi Oldřich, jenž tu pohoršlivý život vedl. Z této a jiných příčin vznikl mezi Čechy a Rýňáky v klášteře spor, při němž česká strana dovolávala pomoci rožemburské, načež skutečně po jakémsi zakročení Jana z Rožemberka opat Gerhard podvolil se k smírné smlouvě s Čechy. Když však slovu nedostál, s Čechy neupřímně jednal a hrozil, že Čechů vůbec do kláštera přijímati nebude, obrátili se čeští kněží

asi v červnu r. 1459 k Janovi z Rožemberka, jež uznávali za svého oprávněného, s listem stížným, v němž stěžují si zvláště na bradáče Oldřicha, že činí klášteru hanbu, strojí z něho dům nepoctivosti, chová ženy nectné a t. d., a žádají pána, aby opata donutil »bradáčů odbýti«, protože se skrze ně mnoho zlého děje.

Jan z Rožemberka skutečně se věci ujal; 14. června 1459 přibyli na jeho rozkaz do Koruny Pavel, opat vyšebrodský, a Jan, farář milčinský, aby spory urovnali. Opat slíbil, že 1. do konce července vydá před třemi neb čtyřmi bratry řádný počet, 2. do sv. Havla nejbližší příštího konvrše Oldřicha a Křišťana odstraní, 3. budoucně mnichy řádně bude živiti, 4. ustanoví řádného převora, 5. bude dbáti řádného opatrování pečeti, 6. že Rýňáků a cizích Němců více přijímati nebude (»propter pluralitatem fratrum praesentium«).

Jan z Rožemberka chtěl příležitosti té užiti asi ku zkrácení důchodů, jichž nedávno klášteru poskytovat se uvolil, a opat dovolával se pomoci dokonce u císaře Friedricha III, jenž (30./9. r. 1459) žádal Jana, aby statky klášteru vydal, o málo později (20./12. 1459) psal Janovi i král Jiří, aby vydával klášteru Korunskému, čím dle zápisu jest povinen, »aby ten klášter mohl opravován býti, aby se mohla čest a chvála v tom božím domu díti«.

Jinak opat Gerhard, protože se pána bál, podával Janovi a jeho úředníkům ochotně zprávy o poměrech poddaných, r. 1459 oznámil purkrabí krumlovskému povinnost sedláků z Hůrky a r. 1460 Janovi z Rožemberka poměr, jaký byl od starodávna mezi rychtářem a řezníky v Netolicích, a považoval pána i za soudce ve sporech se sousedy, žádaje na př. purkrabí krumlovského, aby mu pán JMt položil rok s mladým Holkovcem ve při o potok.

Dalším krokem k trvalému zajištění klášterství Rožemberkům byl list vydaný v Praze dne 31. března 1460, kterým král Jiří 6000 zlatých uherských, v nichž kdysi od krále Ladislava Oldřichovi z Rožemberka a Jindřichovi synu jeho odúmrtí ve Slezsku byla zapsána, přenesl pro Jana z Rožemberka na statky kláštera Korunského. Opat Gerhard, obávaje se patrně věcí ještě nepříjemnějších, vyhledával přízně kancléře krále Prokopa z Rabštejna, a proto zapsal mu na oko bez udání sumy na dobu padesáti let vsi rychty Želnavské, jež kdysi král Václav IV. držel, a výsledkem přímluvy byl list královský ze dne 24. září 1460, kterým Jiří potvrdil klášteru všecka darování, práva a privilegia i s výsadou krále Ladislava, že statky klášterní mají býti vráceny, vyplaceny

a nesměji více býti zastavovány. Tak stálo ovšem na papíře, ale na skutečných poměrech nezměnilo se tím ničeho.

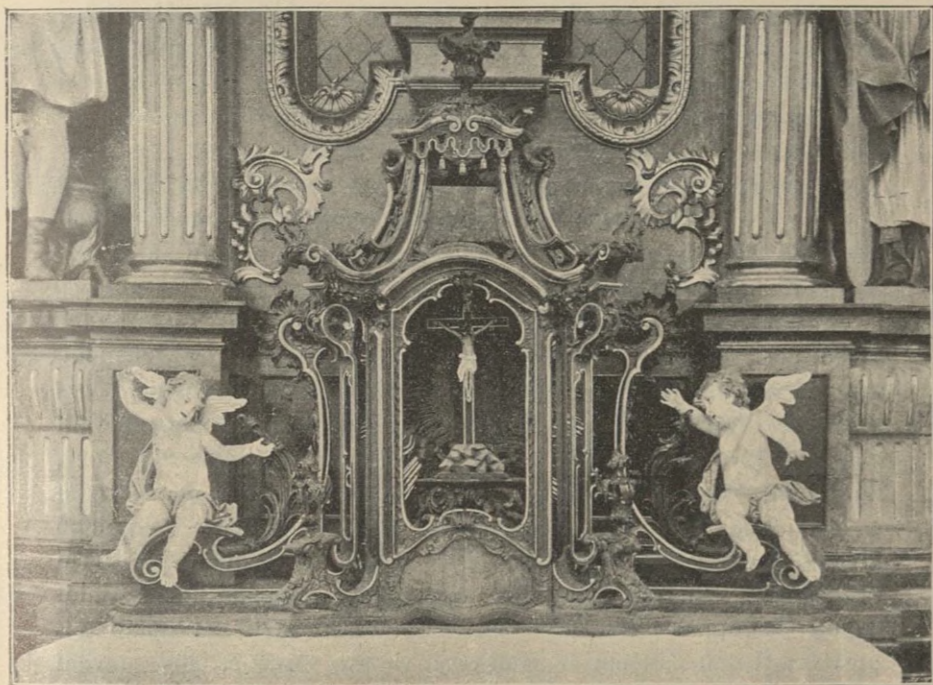
Tíseň doby a úklady rožemberské nepopřály ubohému klášteru oddechu. V boji s jednotou zelenohorskou zajisté nezůstal ušetřen pohrom, což patrně i z toho, že poklad klášterní zavezen byl opět na Krumlov a svěřen Janu z Rožemberka k opatrování, ještě více však uškodilo Koruně, že po krátké správě opata Jana, jenž 20. ledna 1463 českým listem potvrdil řád cechu pekařského ve Chvalšinách, vetřela se v opatství první stvůra rožemberská. Byl to Linhart Šťavka, jenž dle listu Zdeňka ze Šternberka (14./2. r. 1468) z kláštera Pomuckého v tajnosti se vykradl, pobrav koně, stříbro i jiné věci, kteréž se jemu zdály. Přes to však uvedl nehodného toho člověka Jan z Rožemberka v opatství korunské a užíval ho dle listu papeže Pavla II. k Oldřichovi, biskupu pasovskému, jako prostředníka, vyjednávajícího, aby pan Jan byl kletby a interdiktu zbaven.

Linhart Šťavka byl ve věcech víry velice laxní, s jménem klášterním špatně hospodařil a služby boží i kážeň za jeho správy velice poklesly. Když r. 1472 plaský opat Jan jako visitátor Korunu navštívil, nezastihl Linharta doma, shledal patrně všude nedostatky a vybídl konventuály, aby mu své stížnosti písemně oznámili. Tito sepsali dne 7. října 1472 pozoruhodný akt, v němž oznamovali, že opat Linhart cestoval ke kurii římské, kde katolické věci v Čechách překážel, že klášter zadlužil, majetek jeho promrhal, že jest křivopřísežník, že klenoty klášterské vydal lidem světským, účtů že neskládá, svatou církev římskou tupí, tresty církevními u přítomnosti lidí světských pohrdá, s bludaři obcuje, jim svaté oleje dává, přisluhuje a pomáhá a že před purkrabím krumlovským veřejně mluvil, že pán jako ochránce víry katolické právem statky klášterní zabratí může.

To mělo za následek vyšetřování, a když purkrabí krumlovský Konrád z Petrovic, mnich Seifrid z kláštera Pomuckého a Zdeněk Konopištský písemně proti opatovi svědčili, byl Linhart Šťavka hodnosti své zbaven. V Koruně bylo jméno jeho v špatné paměti, neboť když po třicíti letech opat Jiří Steinhäufel upomínán byl od kláštera Žďárského o 80 zl., které si tam Šťavka vypůjčil, odepsal, že opat Linhart do Koruny žádných peněz nepřinesl, naopak co tu bylo, rozházel, a že páni z Rožemberka viní Šťavku, že jako nepřítel a uprchlík klášteru mnoho škod nadělal a posléze klášter hanebně opustil.

V bojích s králem Jiřím pozbyl Jan z Rožemberka z korunského klášterství panství Netolického, které pak král Vladislav (6./9. 1471) Jindřichu Roubíkovi z Hlavatec zastavil a Rožemberkové teprve roku 1513. opět získali.

Vláda Vladislava Jagelovce, která katolickým ústavům duchovním celkem byla dosti příznivou, Koruně nikterak neprospěla, naopak pro slabost královu a jeho povolnost šlechtě klesal klášter čím dále tím hlouběji.

Obr. 6. Barokní skříň oltářní ze 2. pol. XVIII. stol.

Jan z Rožemberka sice poslední vůlí svou (8./2. 1472) nařídil dědicům, aby za výplatu 3000 zlatých statky klášterní Sv. Koruně byly vráceny, ale ve zmatcích, jež za poručnické správy po smrti jeho nadešly, se tak nestalo a klášter patrně neměl na výplatu ani prostředků. List Vladislavův daný 10. října 1479 v Praze, kterým všechna darování a privilegia Koruně byla potvrzena s právem výplaty statků zastavených a slibem, že zboží klášterní více zapisováno býti nemá, rovněž tak jako druhá současně vydaná listina,

jíž Vladislav poroučel opatovi, že nikoho nemají uznávat za pána a oprávce kláštera než krále samého, vyzněly na plano.

Stav kláštera byl tak žalostný, že při visitaci, kterou 1. května 1481 opatové plaský a pomucký konali, snaživý jinak opat korunský Mikuláš Frühauf prosil, aby hodnosti své byl sprostěn, k čemuž visitátoři svolili neradi, načež mniši korunští, z nichž patrně nikdo opatem býti nechtěl, prosili otce opata plaského, aby sám opata jmenoval. I ustanoven jim Konrád Kellner, profess kláštera Langheimského, jenž po některých výmluvách důstojenství opatské přijal, načež byl instalován a mniši Mikuláš, Vavřinec, Ambrož, Kašpar a druhý Vavřinec slíbili mu poslušenství. Bylo tedy v konventě pouze pět mnichů. Ale opat Konrád záhy zemřel a mniši korunští vyžádali si na počátku r. 1483. opět opata z cizího kláštera, Ondřeje, professa vyšebrodského.

Přes výslovné znění listu Vladislavova uznal Ondřej listem ze dne 26. srpna 1485, kterým obci Krumlovské platy na některých lidech v Mirkovicích a Vyšném zapsal, bratry Petra a Voka z Rožemberka za oprávce kláštera.

V poměrech tak smutných jediným jasným bodem jest činnost umělecká, která na sklonku 15. století dílem v klášteře samém, ještě více však ve farnostech jemu přidělených se objevuje. Výtečný farář kájovský Michal Pils, syn rychtáře chvalšinského, provedl v letech 1474—1485 překrásnou stavbu farního kostela v Kájově, farní kostel v Boleticích rozšířen novou presbyterí a sakristií, r. 1488. dokonána stavba v Polné a r. 1487. dokonáno velkolepé klenutí chrámu chvalšinského. Touž dobou přestavován byl i farní kostel v Černicích, svěcený 16. září 1491 od Benedikta z Valdštejna, biskupna kamiňského, který dne 19. září 1491 udělil odpustky 40 dnů kostelu sv. Markéty ve Sv. Koruně, aby stavení jeho mohlo býti opraveno, zachováno a kostel knihami, kalichy a jinými potřebami byl opatřen. Veliký chrám klášterní byl ovšem jakž takž kryt, ale zdá se, že celkem byl opuštěn tak, že se v něm bohoslužby nekonaly.

Mezi tím Rožemberkové pilně toho dbali, aby jim snad klášterství, jehož držení pořád ještě bylo nejistým, neušlo, a zapřádali vždy hustěji kolem něho své sítě. Roku 1492 (25./2.) dovolil Vladislav bratřím Vokovi, Petrovi a Oldřichovi z Rožemberka, aby mohli vykoupiti od kláštera Korunského plat, který týž bral z krumlovského Latránu, následujícího pak roku 1493. listem vydaným v Budíně dne 6. ledna postoupil týmž bratřím a jich muž-

ským dědicům všechno vrchní právo královské nad klášterem tak, aby opatové téhož kláštera k nim hleděli a jimi se jako dědičnými pány spravovali, ovšem s tou výslovnou výminkou, aby Rožemberkové do šestilet všecko zboží klášteru vydali a zápisy na ně králi navrátili; jen myslivost kromě honů zaječích, jež ponechány opatovi, a brání stavebního a palivového dříví z lesů klášterských k potřebě zámku krumlovského měly jim býti zůstaveny.

Bratři z Rožemberka to všecko věrně, pravě a křesťansky učiniti přislíbili, také práva svého k honům ihned rázně hájili proti Prachatickým, kteří nejprve kradmo a potom veřejně lovili v lesích klášterských na Želnavsku; Petr z Rožemberka v dopiseh Václavovi z Roupova, tehdejšímu držiteli Prachatic, dokazoval, že »Rožemberkové mají k těm lovům dědičnou spravedlnost«, ale o vydání klášterství a o vrácení zápisů nebylo řeči. Tak upadl klášter Svatokorunský v osudné poddanství rožemburské; opat Ondřej se prý z toho utrápil a již dne 13. února 1493. zemřel, načež Petr z Rožemberka v klášteře jako po smrti nějakého poddaného sedláka předsevzal inventuru, privilegia s lepším majetkem odnesl a posavadního převora, krumlovského rodáka Jiřího Steinhäufela, opatem ustanovil. Kronikář klášterní opatovi tomu tuze vytýká, že Petra z Rožemberka plně za pána uznal, k němu i proti představeným řádovým o pomoc se utíkal, jemu na poddané klášterské žaloby vznášel, před ním s nimi k soudu stál, pro klášter ničeho nečinil, ale v úplné otroctví (»totalem sclavitatem, quam adhuc sentimus«) ho dovedl.

Již po dvou letech stal se další krok, když r. 1495. Petr z Rožemberka vyprosil si od krále Vladislava list, vydaný dne 29. dubna v Budíně, kterým mu zboží korunské doživotně k používání bylo ponecháno a teprve po smrti Petrově klášteru mělo býti vráceno s tou podmínkou, aby kromě důchodů, jichž klášter užívá, postoupeno mu bylo ročních sto kop gr. č. na lidech, kteří by tu sumu dostatečně a beze zmatku platiti mohli. Tím ovšem vrácení statků pošunuto daleko do budoucnosti a Rožemberkové měli tu výhodu, že stali se k držení klášterství i oprávcí kláštera, a když majestátem Vladislavovým ze dne 6. dubna r. 1501. vše opět a podrobně bylo utvrzeno, dal si Petr zapsati jej do desk zemských.

Slíbených ročních 100 kop musel si klášter vybírat od poddaných, kteří často pro chudobu platiti nemohli, a tak dostával

opat málo nebo nic. Ovšem že nebyli mniši tím spokojeni a žádali na pánu spravedlivého opatření. Jak si Petr v takových případech počínal, patrně z toho, že když r. 1506. komisař řádový Jan s opatem světelským Volfgangem přišli do Čech cistercienské kláštery visitovat, zval je Petr z Rožemberka, aby jeho poddané mnichy ve Vyšším Brodě a v Koruně, kteří rozjímavý život vésti mají, ale hříšnou touhou po majetku lákání sotva jména mnichů zaslужují, napravili a jejich nakažlivé mravy nožem svaté opravy jako odumřelé údy oddělili.

Finanční tísně, v níž upadal klášter tím, že bylo nezbytno obnovovati, po případech znovu zřizovati stavby v bouřích husitských zpuštěné, užil Petr k tomu, že král Vladislav listem daným v Praze dne 30. listopadu 1509 udělil jemu a jeho mužským dědicům z klášterství korunského vsi Kladné, Německé a České Křenové, Dobrkov, Lazec, louky t. zv. Robotířské pod Chvalšinami, jež vzdělávali od starodávna sedláci z Boletic, Podvoří, Benikovic, Hoříček a Dolan, a clo ve Vltavici dědičně, začož Petr se podvolil dáti opatovi a konventu korunskému 600 kop grošů českých s podmínkou, že ta suma na nic jiného než na stavení a opravu kláštera vynaložena nebude. Podobně druhým listem, daným v Budíně dne 29. května 1513, udělil král Vladislav Petrovi z Rožemberka a jeho mužským manželským dědicům ze zboží korunského městečko Netolice, vsi Hrbov, Třebanice, Hoříkovice, Šitice, Žitnou, Ročovice, Horní a Dolní Třebánek, Mahouš, Sedlejšovice, Zvířetice, Lužice, Vrbice, Valovice, Horní a Dolní Chrástany — dále ves Mokrou s dvorem poplužným atd., potoky Polenský, Chrobolský, Třebovický a kus řeky ve Špicnperku, začož Petr uvolil se dávat klášteru tisíc čberů obilí, a sice 50 čberů pšenice, 250 čb. žita, 200 čb. ječmene a 500 čb. ovsa, a odpustil mu poplatek 200 kop gr., jež klášter vrchnosti své (dříve králi a od r. 1493. Rožemberkům) povinen byl ročně dávat. V obou listech zřejmě jest podotknuto, že po vymření rodu Rožemburského po meči statky ty beze všech zmatků a odpornosti klášteru mají býti vráceny.

Dle počtu z téhož roku zachovaného, vynášelo zboží korunské, jež Rožemberkové drželi, ročního úroku 888 kop 25 grošů a k tomu desátku 680 čberů pšenice, 1820 čb. žita, 1578 čb. ječmene, 4300 čberů ovsa a 53 čb. 1 čtvrtci hrachu.

Takovým způsobem dokonával Petr opatrně násilnické dílo Oldřichovo, ale když blížil se konec jeho života, hryzlo jej přece svědomí, a proto v poslední vůli své 10. června 1521 ustanovil

Jana z Rožemberka, mistra Strakonického, universálním dědicem s tou podmínkou, aby hned po jeho smrti zboží korunské se vším příslušenstvím klášteru navrátil a jediné vrchnost nad klášterem do své smrti podržel, ale té jen s mírou aby užíval jako kdysi král JMt. spravedlivě. Po smrti Janově měl pověstný purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitála spolu s panstvím Krumlovským dostati vrchnost nad klášterem. Že Petr té chvíle to myslel s Korunou upřímně, dokázal tím, že zápisy od krále Vladislava r. 1509. a r. 1513. na klášterství obdržené rozřezal a tak zničil.

Závěť Petrova měla, jak známo, v zápětí veliké spory. Jan z Rožemberka oznámil sice testamentární opatření týkající se kláštera opatovi, ale připojil hned, že nemůže klášterství vydati bez souhlasu bratří svých. Ti však poslední vůle Petrovy neuznali, ustanovili vladařem rodu nejmladšího Jindřicha, donutili Jana k vydání Krumlova a bezohledný, násilnický Jindřich dovedl brzy obrátiti všecko ve svůj a rodu Rožemburského prospěch. K tomu cíli spojil se se švakrem svým, nejvyšším kancléřem Adamem z Hradce, s nímž důvěrně se radil, jak by si počínati měl ve sporu o dědictví proti Lvovi z Rožmitála, a jaké úmysly měl s klášterstvím, patrně jest z nedatovaného listu, v němž psa jednomu z bratrů svých: »Co se týče korunského statku, na to jsem se dostatečně radil. I tak pan kancléř a jiní naši dobří přátelé praví, že tou věcí nic obmeškáno nyní nebude, než když bohdá pan

Obr. 7. Náhrobní deska Hirzova.

kancléř, švagr můj, k králi JMti pojede, tu nám všechny ty věci bohdá k našemu dobrému vyjedná. A za to Vás prosím, jestliže by kněz opat korunský jakou řeč k Vám učinil, že mu na to jiné odpovědi nedáte, (než) že na to chcete pomysliť a potom že mu na to časem svým odpověď dáti chcete, neb podle znění toho listu dosti dlouho můžete ho na tom držeti a v tom čase se budete moci s pány a přáteli našimi dobrými o to poraditi.«

Ostatně zdá se, že lenivý »tlustý« opat Jiří Steinhäufel vhodné příležitosti k ráznějšímu jednání ani neužil, když pak (7./5. 1524) kníže Karel Minsterberský volal ho ke dni sv. Markety do Prahy, že s ním o pilné a znamenité potřeby krále JMti, což se duchovenství dotýče, mluvit chce, nedal mu Jan z Rožemberka jíti a odpověděl (26./6. 1524) knížeti, že opatové korunský a vyšebrodský nemohou se dostaviti, poněvadž »na těch obou klášteřích my páni z Rožemberka vrchnost dědičnou máme a nám spravedlivě po předcích našich přísluší . . ., nežli byla-li by krále JMti a zemská toho jaká potřeba, račte VMt mně jakožto pánu jich dědičnému oznámiti.«

Zatím však Jindřich z Rožemberka s přáteli svými dobrými pilně o to jednal, aby duchovenství, která starý pán (Petr) kšaftem zase k těm klášterům odkázal, Rožemborským byla vrácena, a psal 1. září 1524. z Třeboně jednomu z nich: »Pane Voldřiše můj milý! Za to Vás prosím, že mi to zjednáte, aby mi JMt královská i bratřím mým to duchovenství korunské dáti a připsati ráčil, jako by mi JMt. shlédajíc na mé věrné služby sám s sebe bez žádosti mé a bratřím mým takovou věc dávati ráčil podle znění listu toho, který na klášter Korunský máme. A toto se mi zdá zapotřebí, kdyby JMt. takovou věc z milosti své královské učiniti ráčil, aby takový list bez meškání ve dsky zemské vešel a relátoři aby zdělání byli ti, kteří by se nám zdáli.«

List ten mluví jasně, a třeba že Jindřich nedostal plně, co si přál, došel toho alespoň oklikou, když král Ludvík listem daným dne 21. září 1524 v Budíně udělil klášterství korunské k doživotnímu užívání Adamovi z Hradce s tou podmínkou, aby Rožemborkům jako vrchnosti platil ročně 200 kop gr., totiž sumu, kterou býval klášter povinen komoře královské, a s dodatkem, že kdokoli by s dobrou vůlí Adamovou list na to darování v ruce měl, ten všechno právo v tom listě položené — tedy i klášterství korunské — v moci míti má.

Mezi tím co Adam zboží korunské na oko držel, považoval se Jindřich z Rožemberka dle privilegia Vladislavova za oprávce kláštera a dal mu ihned těžce pocítiti zpupnost svou.

Dne 9. listopadu 1525 zemřel opat Jiří a mniši oznámili to otci opatu Linhartovi plaskému, chtějíce provésti řádnou volbu. Tento, šetře práv oprávce, poslal mnichům korunským list na Jindřicha z Rožemberka, žádaje, aby mohl přijíti k řízení volby. Ale Jindřich přijal vzkaz ten velmi nevlídně a psal (26./11. 1525) z Krumlova konventu list plný pánovitě nadutosti, kterým o své vůli ustanovil opatem kněze Blažka s výhrůžkou: »na tom se dokonáte, v panství mém nedada sobě žádnému rozkazovati pod nižádným způsobem. Protož to znajíc, abyste jeho (Blažka) poslušni byli.«

Přestrašení mniši Blažka za opata přijali, ale hned následujícího dne (27./11. 1525.) prosili pána, aby mohli pro opata plaského poslati, »aby se řádu zákona dosti stalo«. Jindřich jim dovolil, aby si sami pro opata plaského poslali, ale »jedno ať proti vůli a rozkazu mému nic nejedná«. Linhart plaský listem (7./12. r. 1525.) vyložil Jindřichovi své právo při volbě opata korunského a žádal za svolení, aby je konati mohl, také mniši korunští vysvětlili Rožemberkovi, že visitátor má hlas jen při rozdělené volbě, ale že má právo potvrzení. Tu konečně oznámil Jindřich opatovi plaskému, že korunským opata sám jmenoval, je-li mu třeba potvrzení, že to dovolí, ale zase přičinil: »Kněže opate milý! Té jsem jisté vůle, v panství mém že bych sobě nerad dopustil žádnému rozkazovati, podle obdarování předkům mým.«

Viděti z toho, jak trapné bylo postavení církve v Čechách, když v době jistě nejvýše kritické právě katoličtí šlechticové tak si vedli.

Že mladý Jindřich i jinak svou moc nad klášteřem provozoval, patrně jest z toho, že když (3./2. 1525.) vyzýval opata, aby lidé klášterní hotovi byli táhnouti na vojnu, činil tak hned s výhrůžkou, »jinak že by je na statku a na hrdle káratí chtěl.«

Násilnický Jindřich sice již 18. srpna r. 1526. zemřel a vladářem domu Rožemburského stal se opět strakonický velkopřevor Jan, ale Koruně to nepomohlo, opat Blažej byl rožemburskou stvůrou a klášter za jeho správy klesal hmotně i mravně. Nejlépe o tom svědčí výsledek visitace, kterou dne 21. února 1526. předsezval ve Sv. Koruně plaský opat Linhart za assistance pomuckého opata Volfganga. Byl patrně velmi smutný, neboť v obšírné listině,

kteřá vždy ve čtvrtek o suchých dnech slovo od slova u přítomnosti všech mnichů měla býti předčítána, nařizovali, aby se officia řádně zpívala a vážně konala, aby mniši neměli vlastního jmění, aby nevycházeli do lesů a na místa podezřelá a aby osoby ženské neměly přístupu do jejich cel, za hodinu po kompletári aby chodili spat a dormitář se zavřel, aby konali pobožnosti a processí v řádu obvyklé, aby zboží klášterního nezczizovali a zchátralou budovu aby udržovali v pořádku, opravujice střechy a t. d., aby každý týdně alespoň tři mše sloužil a v postě šel k zpovědi, aby nechali sporů, záští a rvaček a t. pod. — Tato napomenutí mluví jasně!

Jak opat Blažej Rožemberků v prvních letech své správy šetřil, viděti z toho, že listem daným dne 6. ledna 1528. i s konventem veřejně vyznal, že bratří Jana, Jošta a Petra o vydání zboží klášterního neupomínal, poněvadž se v těch letech páni měnili, a zač jich klášter požádal, rádi poskytní. Z listu toho jest patrno, že Rožemberkové klášterství skutečně užívali, ač jim Adam z Hradce právo Ludvíkem na zboží korunské sobě udělené formálně teprve dne 8. října 1528. postoupil.

Když po zvolení Ferdinanda I. bylo možno nadíti se spravedlnosti a církvi katolické opět nějaká kynula naděje, tu, jak se zdá, i opat Blažej odhodlal se alespoň k nějakému kroku ve prospěch kláštera. Když totiž Jan z Rožemberka žádal krále za potvrzení privilegií korunských, informoval Blažej u Ferdinanda prodávajícího kardinála Tridentského o pravém stavu věcí a výsledek byl ten, že listem daným dne 20. srpna 1531. v Linci dostalo se Janovi od krále studené sprchy. Ferdinand ostře odpověděl, že poněvadž Jan se členy rodu svého klášterství bezprávně a násilně drží, ničeho nepotvrdí, pokud statky nebudou vráceny a celá fundace v původní stav uvedena.

Opat Blažej informacemi svými se na vyšších místech patrně zavděčil, neboť prostřednictvím Petra Pavla Vergeria, apoštolského nuncia a orátora při dvoře krále Ferdinanda I., bylo dne 26. července 1534. od papeže Klimenta VII. jemu a jeho nástupcům v opatství korunském propůjčeno právo pontifikalií a udílení nižších svěcení, ale duchovní život klášterní tím povznesen nebyl, neboť první infulovaný opat měl v konventě pouze dva mnichy!

Když Blažej brzy po tom (17./2. 1535.) zemřel, nařídil Jošt, tehdy vladař domu Rožemburského, listem dne 24. února 1535. poslaným ze Znojma, mnichům korunským, aby s volbou počkali

do jeho návratu do Čech a visitátora z Plas nevolali, poněvadž sám, až se vrátí, jako dědičná vrchnost opata ustanoví. Také Bohuslav, opat plaský, doporučoval jim strpení a tak teprve po návratu Joštově zvolen byl opatem korunským Jakub Pajtler rodilý z Budějovic.

Jošt z Rožemberka z návodu bratra svého Petra Kulhavého, jenž mnichům nepřál, stále zkracoval klášter Korunský. Pod záminkou, že jest mnichů málo, dával jim jen povinných 100 kop gr., ale t. zv. desátek chvalšinský (1000 čberů obilí a 4 kopy slepic) dal voziti na Krumlov a též některé rybníčky opatovi odňal. Opat byl až do smrti Joštovy zticha. Když však Petr z Rožemberka (30./10. 1539) oznámil králi Ferdinandovi, že bratr jeho Jošt umřel, a spolu prosil, aby král dle slibu Joštovi daného se zřetelem na veliké dluhy a pro udržení vážnosti rodu Rožemberského potvrdil mu zápisy na klášterství korunské, opat Jakub nelenil a dal si r. 1540. v Budějovicích vidimovati privilegia klášterská,*) chtěje se patrně dovolávati u krále spravedlnosti, ale válka turecká, krátké vladaření Petrovo a konečně brzká smrt opatova (1544) zmařily jednání předsevzaté.

Po smrti opata Jakuba komisaři Petrovi: Albín z Helfenburka, Petr Doudlebský a Antonín Kisauer sebrali klášterní privilegia, archiv a všecky svršky a odnesli je na Krumlov. Pro klášter byl to lup osudný, poněvadž následující opatové až do r. 1626. nemajíce a neznajíce privilegií nemohli pro klášter proti oprávcům ničeho podniknouti. Po této inventuře jmenovali řečení komisaři z nařízení Petrova opatem cizího professa Wolfganga Haidera, jemuž Petr z Rožemberka ihned povinných 100 kop gr. a 1000 čberů obilí mohl upříti. Opat ten měl pouze jediného mnicha Bartoloměje, jenž tituloval se převorem.

Petr Kulhavý zemřel r. 1545., nařídív kšaftem nezletilým synům Joštovým Vilémovi a Petru Vokovi poručníky Albrechta z Gutenštejna, Jeronýma Šlika z Holejče a Oldřicha Holického ze Šternberka. »A poněvadž mnohé řeči mezi lidmi vůbec procházely, jakoby někdo něco na škodu mladých pánů před se bráti chtěl k zrušení kšaftu nebožtíka pána, chtěje poručenství na sebe vztáhnouti,

*) Pečeti k »Vidimus« přivěsili: Jan Hayder, decretorum doctor, kanovník kostelů pražského a olomouckého, farář budějovický, Bernard, převor kláštera dominikánského, purkmistr budějovický, Jiří Kunáš z Machovic, Jiří Kořenský z Terešova a Wolf Wiener z Muravy.

i také pro jiné důležité pánů z Rožemberka potřeby a zvláště co se majestátů probodených panem Petrem starším na klášter Korunu dotýkalo, aby o to právo sirotci připraveni nebyli, neprodleně pan z Gutenštejna a pan Holický do Vídně ke králi Ferdinandovi JMti jeli, aby ty obmysly lidské předejiti mohli. A přijevše do Vídně poníženež prosili, aby JMt. nad těmi sirotky mladými z Rožemberka milostivou ochránlivou ruku držeti ráčil, při tom žádavše, aby ty dva majestáty zkasírované, jež se na mužský kmen rožemberský vztahovaly v příčině zboží kláštera Korunského, zase obnoveny a potvrzeny byly. JMt. jako pán spravedlivý ráčil se milostivě ku pánům poručníkům nakloniti . . . než co se dotýká listů probodených, do příjezdu svého do království Českého odložiti ráčil.*)

Ferdinand I., jak z celého jednání patrně, nemínil Rožemberkům klášterství ponechat i a teprve v tísní války šmalkaldské, kdy věrných v království Českém potřeboval, povolil a listem daným asi v Chebu dne 11. dubna 1547 obnovil a potvrdil rodu Rožemberskému oba Vladislavovy zápisy na zboží korunské, jež kdysi Petr IV. prý »z nepaměti« rozřezal.**)

Za poručnické správy choval se opat Volfgang k oprávcům velmi šetrně, po smrti Petrově upomínal sice o zadržovaný plat, obilí, slepice a rybníček, ale listem ze dne 9. prosince 1547 se zřetelem k tomu, »že jich milost páni z Rožemberka jakožto páni křesťanští vždycky milostí svou klášteru Svaté Koruny náchylní býti ráčili, a prohlédaje k tomu, že pan Vilím a Petr Vok jsou ještě v letech mladých«, zavázal se poručníkům, když odpustili klášteru dluhy za ryby, víno a jiné, že od nich ničeho žádati nebude než ročně 100 kop míšenských (!) a dva slady ječné až do zletilosti mladých pánů z Rožemberka.

Když r. 1551. panství rožemberská panu Vilémovi od poručníků byla odevzdána, byl klášter Korunský téměř na mizině, neboť měl pouze 136 osedlých, naproti tomu měl klášter Vyšebrodský osedlých 879 a fara krumlovská 329; při šacování statku r. 1553. provedeném po nařízení sněmovním odhadnut byl vlastní majetek kláštera Korunského ve 3600 kopách míšenských a poddaných jeho v 5472 kopách míš., kdežto třeboňský klášter šacován za 20.045 kop m. a poddaní jeho za 15.983 kop m.

*) Březan: Život Viléma z Rosenberka.

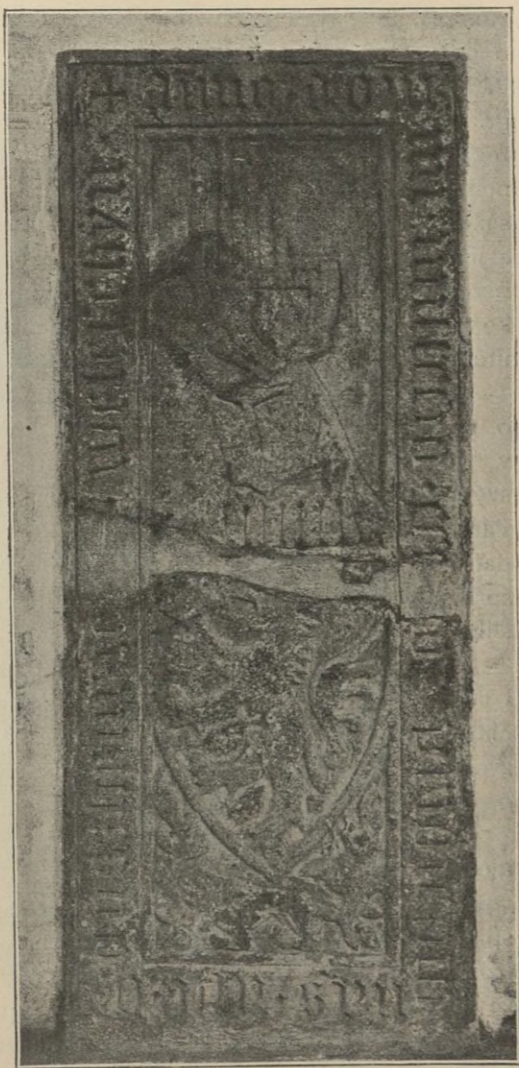
**) Series abb. o pravosti toho potvrzení pochybuje, poněvadž originál se nezachoval a přepis jest podezřelý.

Vilém z Rožemberka měl patrně v úmyslu klášter úplně zničiti a obrátiti jej v pouhou světskou faru jako kanonie třeboňskou a borovanskou, proto, jak právem kronika klášterní vytýká, poddané klášterské od svých úředníků souditi dával, k robotám rybníkářským nutil, staré urbáře odstranil, pět opatů proti stanovám řádovým ustanovil, nepoddajné odstranil, s ostatními o majetek klášterský se přel a vůbec zcela libovolně si počínal.

Opat Volfgang zemřel r. 1553. morem a v klášteře zůstal jediný mnich Bartoloměj. Ten domnívaje se, že mu opatství patří, došel si k panu Vilémovi na Třeboň, oznámil mu

úmrtí Volfgangovo, prosil za důstojenství opatské a sliboval příkladný život i dobrou správu kláštera. Ale Vilém z Rožemberka mu opatství neudělil a správu kláštera svěřil mu jen zatím, až jak se osvědčí. Bartoloměj, jenž byl v klášteře sám, snažil se z počátku pánu

zavděčiti tím, že mu 6. dubna 1553. v jisté smlouvě vydal rakouské klášterní vinice u Kremže. Klášter totiž již za opata Jakuba Pajtlera, když se na vzdělávání vinic těch nedostávalo peněz, vypůj-

Obr. 8. Náhrobní deska Jindř. z Velešína.

čoval si od Rožemberků po 40 nebo 50 kopách a páni brali si za ty peníze víno, podobně dalo se i za poručnické správy, až konečně Vilém vinice ty úplně získal a klášteru ročně deset věder vína za ně dávatí se uvolil. Když však ještě téhož roku Vilém o jiné ztenčení majetku korunského se pokusil, došlo k sporům. Pán chtěl totiž koupiti od Tomana Vlka dvůr ve Vyšném za 350 kop gr. míš., ale administrátor opatství Bartoloměj trhovou smlouvu rozřezal jako neplatnou, protože Vlk jako poddaný klášterský neměl ku prodeji práva. A nyní počal Vilém kněze Bartoloměje sužovati. Dne 29. září 1553. přijel purkrabí Albín z Helfenburka s jinými úředníky na rozkaz pánův do Koruny a pod záminkou bezpečnosti před lupiči odvezl všechny klenoty kostelní na Krumlov, konečně pak Bartoloměj z nepořádného života viněný z kláštera utekl.

Vilém psal opatu plaskému, aby jako visitátor postaral se o nějakého lepšího cistercienského kněze pro Korunu. Na to v říjnu 1553. přišel plaský opat Bohuslav do Krumlova s dvěma svými professy a třetím Matějem Polákem z kláštera Pomuckého. Panu vladaři zalíbil se Polák, přijal jej však zase jen na zkoušku, dal ho od svých úředníků uvéstí do Koruny, sám ponechal si správu poddaných a Polákovi zůstavil jen péči o hospodářství se slibem, že povede-li ji dobře, bude po roce instalován.

Kněz Matěj dělal, jak se zdá, co mohl, sehnal do kláštera i nějakého jiného mnicha, jež pak za faráře do Černic dosaditi chtěl, když však po roce dne 29. října 1554. definitivně byl opatem zvolen a od visitátora plaského instalován, vznikla brzy mezi opatem a Vilémem z Rožemberka veliká nevole.

Matěj Polák, ač byl jako mnozí vrstevníci jeho mravně pokleslý, zastával se přece horlivě práv svého kláštera proti hrabivosti Vilémově. Roku 1555. zaslal císaři Ferdinandovi obsáhlý spis, v němž si na Viléma z Rožemberka stěžoval, že nechce uznati jeho volby, že užívá bezprávně některých statků klášterních, že nechce platiti ročních 200 kop na opravu velkého kostela ani povinných 1000 čberů obilí, že překáží opatovi ve vykonávání práv patronátních, že poklad od šafáře v kostele sv. Markety nalezený si přivlastnil, že u sebe zadržuje klášterní poklad a archiv a že ještě r. 1553. kostelní klenoty sebral; konečně prosil opat krále, aby klášterství vyplatil a Korunu tyranství Vilémova zbavil.

Král stížnosti ty oznámil listem dne 30. října 1555. Vilémovi, jenž pak písemně dne 8. listopadu omlouval se králi, žaluje na

mnichy korunské, že vedou nemravný život se ženskými, jež s nimi v klášteře obývají, že proto Bartoloměje napomínal a konečně naň povolal z Plas visitátora, jenž přišel s knězem Matějem, který přijat jest do Koruny na zkoušku, ale že má též v klášteře souložnici a s ní děti, z nichž poslední k velkému pohoršení slavně křtil, dále tvrdil, že k vychování jediného mnicha důchody klá-

Obr. 9. Pozadí hlavní lodi.

šterní dostačují a že proto, co odváděti má, věnuje raději na školy a dobré skutky, též psal, že neví o tom, že by předkům jeho listiny a klenoty byly svěřeny, sám že vzal některé jen pro lepší jistotu a bezpečnost, nalezený poklad že byl jen 493 kop míš. a že jej jen přejal k opatrování. Ve příčině opravy nad klášteřem dovolával se listin královských i Ferdinandem potvrzených.

Ferdinand listem ze dne 12. listopadu 1555 zanechal rozhodnutí do svého příchodu do Prahy a nařídil zatím, aby Vilém klášteru neubližoval a opat aby pořádně se choval. Tím však sporu konce nebylo, neboť již 28. prosince 1555 stěžoval si opat do Viléma zase, že poddané klášterské pronásleduje a že kněze cisterciáka, jež na faru do Černic dosadil, vypudil; po příchodu králově do Prahy opat Matěj stížnost obnovil a poháněl Viléma z Rožemberka pro odcizování klášterství k zemskému soudu.

K vyšetření věci jmenoval Ferdinand (18./6. 1556.) komisary Jindřicha Píška, probošta pražského, Antonína z Mohelnice, velmistra křižovnického, královského prokuratora Petra Chotka z Vojnína a hejtmana Starého města Pražského Petra Bechyně z Lažan. Komisaři obeslali strany ku dni 5. srpna do Soběslavě, tu však opat nedůvěruje své věci a nejsa patrně jist před mocí vladařovou, z kláštera v noci potají do Budějovic ušel a před komisi se nedostavil. Pan Vilém ovšem přijel a nepřítomnosti Matějovy užil ve svůj prospěch, žádaje, aby před takovým lehkomyšlným mnichem pokoje a práva užiti mohl a aby pro své nepravosti mnich ztrestán byl, také králi psal, že se opat k soudu nepostavil, žaloval naň znova a žádal, aby mohl být sesazen. Král písemně nařídil z Vídně proboštovi pražskému a visitátorovi plaskému, aby opata před sebe pohnali, sesadili a potrestali, a aby visitátor s radou Vilémovou a proboštovou klášter jiným opatem osadil, zároveň pak⁷ psal panu vladaři: »však poněvadž v svých předešlých i také nynějším psaní tvém toho dokládáš, že předkové tvoji na týž klášter Svaté Koruny od předků našich králů českých obdarování a od nás potvrzení máš na dědičnou vrchnost téhož kláštera, protož jest poručení naše, aby buď originál anebo hodnověrný vidimus téhož obdarování a od nás potvrzení týmž proboštu pražskému a opatu plaskému ukázal, tak aby oni podle tvého obdarování tu věc opatřiti a téhož opata ssaditi a jiným s radou tvou to místo opatřiti mohli.«

Probošt Píšek plnil rozkazy královské z míry horlivě. Poněvadž opat plaský právě zemřel, vyžádal si z kláštera Plaského za komisaře kněze Volfganga, tento přibral si kněze Jana Mílka, profesora pomuckého, a všichni tři přišli náhle do Koruny. Při vyšetřování svědčili proti Polákovi pouze úředníci krumlovští, kteří byli ovšem stranníky vladařovými, z privilegií klášterských čteny komisi pouze kusy svědčící patronátu rožemberskému, ba dokonce nějaké křiklavě podvržené privilegium Vladislavovo z r. 1520 (!)

a výsledek jednání byl, že opat Matěj Polák byl odsouzen, sesazen, 28. října do vězení do Vyššího Brodu poslán a na místo něho Jan Mílek správcem kláštera ustanoven. Na žádost visitátorovu byl pak Polák vydán do Plas a tam z nařízení hořejší konsistoře zavřen. Jak Ferdinand o spor ten se zajímal, svědčí to, že když mu probošt Píšek a Wolfgang, tehdy již opat plaský, oznámili, že privilegia rožemberská vyšetřili a opata Matěje pro nepořádný život sesadili, psal na počátku roku 1557. opatovi plaskému, aby Matěje jiným pro příklad ve vězení ztrestati dal. Matěj Polák zemřel na počátku roku 1559. Třeba že byl člověk mravně pokleslý, zasluhuje v dějinách kláštera aspoň toho uznání, že měl odvahu pustiti se v nerovný boj s mocným vladařem domu Rožemberského, jenž měl na své straně vrchnost světskou i duchovní. Král Ferdinand jednal sice přísně a nestranně, ale zástupcové církevní věru nápadně hověli panu Vilémovi a patrně z obavy, aby nerozhněvali nejmocnějšího katolického pána, obětovali příliš ochotně nejen nehodného opata, ale i celý staroslavný klášter.

Jan Mílek, jenž sám se nazýval »kněz Jan, správce nyní kláštera starší«, řídil se ve všem přáním Viléma z Rožemberka a po dvouleté správě žádal opata vyšebrodského, jehož konventuálem kdysi býval, aby se za něj u pana vladaře o trvalé ztvrzení v opatství přimluvil. Opat vyšebrodský psal v té příčině kancléři Vilémovu Václavu Albinovi s prosbou a pánu předložil, by Jana Mílka potvrdil v opatství, a poněvadž příjmy kláštera pouze 72 kop, vydání pak 350 kop činí, aby mu čtyři rybníčky s desátky chvalšinskými vrátil, jisté důchody na penězích, obilí, zvěřině a slepicích odváděl a stříbro i svršky před několika lety na Krumlov odvezené vydal.

Vilém z Rožemberka svolil a poslal pro opata plaského, aby jako visitátor Jana Mílka v opatství installoval. Při tom prostřednictvím visitátorovým uzavřena jest dne 7. dubna 1559 osudná smlouva, kterou klášter Korunský úplně dostal se v moc rožemberskou. Poněvadž poměry rázovitě charakterisuje, uvádíme ji doslovně :

»Jakož JMti vysoce urození páni páni z Rožemberka etc. nad klášterem a konventem Svaté Koruny ráčí dědičnou vrchnost míti, i podle toho vysoce urozený pán pan Vilém z Rožemberka JMt. etc. nynější správce a vladař domu Rožemberského, po smrti důstojného kněze Wolfgangka kláštera vejš psaného, kterýž byl s vůlí a vědomím dobré paměti pana Petra z Rožemberka za opata volen

i také potvrzen, kněze Matěje Poláka dobré paměti na zkušeni do téhož kláštera, aby opatem byl, přijíti ráčil, ale pro jeho dočinění a pozdvižení proti JMti panu Vilímovi z Rožmberka etc. jakožto dědičné vrchnosti téhož kláštera, také pro jeho zlé chování, souc v tom zjevně nalezen, zase jest odtud vysazen a trestán a na jeho místo jest zase již od jmenovaného pána pana Vilíma z Rožmberka etc. kněz Jan Mílek za opata volen a pořádně skrz nás kněze Wolfgangka, z Boží milosti opata kláštera Plazského, visitátora téhož kláštera Korunského, potvrzen. A po témž potvrzení my kněz Wolfgangk, opat Plazský, mezi svrchupsaným pánem JMti z jedné a týmž knězem Janem Milekem, opatem Svatý Koruny, a knězem Jiříkem na místě všeho konventu z strany druhé smlouvu sme učinili celou a dokonalou a to takovou, předkem že týž kněz Jan Mílek, opat kláštera Svaté Koruny, i s konventem svým mají se JMti pánem panem Vilímem z Rožmberka, správci a vladařem domu Rožmberského, a JMti dědici a budoucími jakožto vrchností svou dědičnou spravovati a bez vůle a vědomí JMti nic před se nebráti, jakž i jest to povinen učiniti a od starodávna bylo a předkové jeho, opatové kláštera Svaté Koruny, řádně od JMti pánův z Rožmberka etc. potvrzení sou se chovali a JMtmí se spravovali.«

Co pak se vychování kněze opata a konventu téhož kláštera Svaté Koruny dotýče, JMt. pán pan Vilím z Rožmberka etc. ráčí kněze Jana opata a konvent kláštera Svaté Koruny při těch všech vesnicích, farách a jinejch důchodích, kterýchž od drahně let, jak se jest to vyhledalo a jakž toho na tento čas v držení a užívání sou, aby i tento kněz Jan Mílek opat i s konventem užíval, zůstavovati. A jakož předešle vyměřeno bylo, že sou předkové JMti páně z Rožmberka témuž klášteru a konventu z komory své aneb z téhož zboží korunského, kteréhož od téhož kláštera v držení bejti ráčí, buď na hotových penězích neb ospích vydávati měli a vydávali, takto jest skrze nás kněze Wolfgangka, opata kláštera Plazského jakožto visitátora Svaté Koruny kláštera, mezi JMti pánem panem Vilímem z Rožmberka etc a knězem Janem Milekem a konventem kláštera Svaté Koruny s dobrou vůlí obojí strany smluveno:

Předkem, což jest kolivěk až posavád toho se do kláštera Korunského často jmenovaného od pánův z Rožmberka etc JMti vydávati mělo, poněvadž se jest to vyhledalo, že každého roku vydávány a jinak dobře tomu klášteru od pánův z Rožmberka etc. JMti i také již od nynějšího pána Vilíma z Rožmberka JMti

Obr. 10. Gotická boková loď.

etc. se vydávaly a nad to vejše jiné milosti činěny byly, skrze kteréžto milostí činění týž kněz Jan opat i s konventem kláštera Korunského ani jiní budoucí opatové, konvent, ani žádný jiný právem jich vo ni žádnné zadržení předešlého vydávání na JMt pána pana Vilíma z Rožmberka etc. ani na budoucí pány z Rožmberka navracovati se nemají a nemohou na časy budoucí věčné, nýbrž touto smlouvou z toho všeho v cele a dokonce na časy budoucí vykvitování sou.

Avšak jak potomně z strany vydávání knězi opatovi a konventu téhož kláštera Svaté Koruny od pánův z Rožmberka JMtí etc. zachováno bejtí má, takto jest zkrze nás kněze Wolfgangka, opata kláštera Plazského, visitátora často psaného kláštera, mezi oběma stranami konečně smluveno, na čemž kněz Jan Mílek opat i budoucí opatové kláštera Svaté Koruny i s konventem svým dobrovolně jest přestal, aby opatové a konventové téhož kláštera též na tom přestali a přestati povinni byli totižto, aby JMt pán pan Vilím z Rožmberka etc. i budoucí páni z Rožmberka JMtí ráčili knězi Janovi opatu a konventu i budoucím jeho vydávati každého roku jedno sto kop míšenských, totiž počna na sv. Jiří nejprve příštího padesáte kop míš. a tak potom každý rok vždy při sv. Jiří a při sv. Havle po padesáti kopách míšenských. A co se dotýče berní, které se v tomto království od stavův svolují, tož aby JMt pán i budoucí JMtí za kněze Jana opata nynějšího i budoucí opaty Korunský z vrchnosti toliko takové berně spravovati ráčili. Též taky každého roku JMt pán z Rožmberka etc s budoucími svými jedno sto a dvaceti džberův ovsu, třidceti džberův ječmene, padesáte tčberů žita a deset věder vína z Křemeských vinic vydávati má a pro to sobě sami na Krumlov posílati mají. A k tomu každého roku z Ločedic čtyry kop slepic opat a konvent vybíratí mají. A kterého by koliv roku na podzim opat a konvent kláštera Korunského neměli žádného rybníka na lovení, tehdy má se jemu z rybníkův JMtí pánův z Rožmberka dávatí čtyry džbery kaprův. Však kněz opat má sobě sám pro ně poslati.

A cožkoli jest od stříbra aneb jakých klenotů kostelních, ježto se bylo obávati, aby ten klášter o to pro neřád nepřišel, podle inventáře na to učiněného na Krumlov vzato jest, všecko podle téhož inventáře knězi Janovi, opatu téhož kláštera, i s truhlou navraceno, jakož toho kněz Jan opat jeden inventář má a druhej na Krumlově v kanceláři schován jest.

Nad to nade všecko JMt pán pan Vilém z Rožmberka etc. ráčil jest se k tomu podvoliti, kdyžby koliv ráčil poznati, že by bratři v tom konventu se rozmáhali a pobožný život, jakž na duchovní lidi a zákoníky náleží, vedli, i že by na ty důchody, které na ten čas mají a co jim JMt pán, jakž tuto zapsáno jest, vydávati ráčí, postačiti vychováním bezelstně nemohli a to na JMt pána aneb budoucí pány z Rožmberka vznešeno a ukázáno bylo, že JMt pán a budoucí JMti páně kněze opata a konventu často jmenovaného kláštera Svaté Koruny opustiti neráčí.

A to sou sobě obě straně s budoucími svými věrně a pravě zdržeti slíbily.

A na potvrzení toho my často jmenovaný kněz Wolfgang, opat kláštera Plazského, jakožto smluvce toho, my Vilém z Rožmberka etc, správce a vladař domu Rožmberského etc., a kněz Jan Mílek, opat kláštera Korunského, pečeti své a já kněz Jiřík (?), převor téhož kláštera, na místě všeho konventu pečť konventskou sme k této smlouvě s naším jistým vědomím a s vůlí přitisknutí dali a našimi vlastními rukami se podepsali. Stalo se v pátek den Svátostí lét Páně tisícího pětistého padesátého devátého.

Podepsáni jsou: Wylem z Rozmberka (v pravo) — Wolfgangus abbas monasterii Plasenssensis (sic), Johannes Milegk abbas monasterii Sanctae Coronae, Johannes Pfeiffer tunc temporis prior monasterii Sanctae Coronae.

Tak bylo dílo lstí a falší Oldřicna z Rožemberka počaté lži a falší dokonáno.

Opat Mílek příliš dobrým hospodářem nebyl a skrovné jmění klášterní se za jeho správy ještě zmenšovalo. 11. listopadu 1562 prodal Vlkovský dvůr ve Vyšném rožmberském úředníku Alexandru Skalkovi za 60 kop míš. s výhradou vrchnostenského práva a povinností dovážeti každoročně dva velké kmeny k opravě mostu rájovského. Téhož roku dovolil na čas svého života krumlovským jeptiškám lovití ryby v řece od Černic až za stříbrný důl a 1. května r. 1564. prodal spolu s Janem, farářem černickým, jenž jako jediný profess tituloval se převorem, louku v pastvišti, kterého užívala obec Mojně, vedle louky mlynáře Jakla Urbanovi, mlynáři na Jilkovském mlýně v strouze pod Černicí na potůčku řečeném Nárožnice.

Za jeho správy dal též pan Vilém r. 1559. v Koruně pálení sanytr, poněvadž se tam nacházela země k tomu příhodná.

Od r. 1566. není o Milkovi zmínky, kronika klášterní neví, kdy a jak skonal, od toho roku jmenuje se Jiří II. Taxer, profess vyšebrodský rodem z Korutan, jenž patrně z nedostatku domácích mnichů od Viléma z Rožemberka nejprve zatímně s titulem převora za správce kláštera byl dosazen. Mnichů v klášteře neměl, a když dne 13. ledna 1568 definitivně v opatství byl potvrzen, postoupil za to panu vladaři ihned klášterskou ves Lhotku. Pan Vilém zakládal tehdy mezi Krumlovem a Vyšným t. zv. Nový dvůr, a nemaje k němu dostatek polností, chtěl je od sedláků klášterské vsi Lhotky zakoupiti, ale sedláci buď vůbec prodati nechtěli, buď žádali příliš mnoho. Proto Vilém Taxera v opatství potvrdil jen s podmínkou, že mu Lhotky postoupí, a dal za ni klášteru ves Olšinu (Langbruck), u níž měli Korunští i rybník. Usedlosti selské ve Lhotce byly potom krátce za dosti slušnou náhradu vyvlastněny a ves ustoupila Novému dvoru.

Roku 1569. koupil opat Taxer za 45 kop poddaného v Branšovích, r. 1572. prodal však Valentův dvůr v Přísečné Dětrichovi Slatinskému. Poněvadž neměl mnichů, bylo mu ve zpustlém klášteře, na jehož opravu neměl patrně prostředků, tak teskno, že odstěhoval se do pozdně gotické bašty u brány. Tuto baštu uvnitř zklenul a vně ozdobil sgrafitovou rustikou; býval prý tu i nápis: »Georgius Taxerus 1576.«

Roku 1577. stal se Taxer opatem vyšebrodským, poněvadž však viděl, že pan Vilém chce klášter vůbec saekularisovati, chtěl Korunu zachovati řádu tím, že tam zatím mínil počkati tak dlouho, až by arcibiskup klášter některým cistercienským knězem opatřil, ale nezdařilo se mu to, neboť Vilém z Rožemberka s pominutím opata plaského a vůbec představených řádových rovněž vyjednával s arcibiskupem, aby do Koruny mohl podán býti světský kněz Melichar Hölderle z Hořic. Za Korunu řádu cistercienskému od-cizenou chtěl Vilém odškodniti církev založením jesuitské kolleje v Krumlově, jak trefně dí kronikář klášterní »rapinam offerens holocaustum«, a jesuité vůbec těšili se, že zbývající klášterství korunské dostanou.

Z těch příčin byl tedy třicetiletý Hölderle jmenován r. 1579. do Koruny a nazýval se, ač ani knězem řádovým nebyl, voleným opatem. Měl dva kaplany, Bartoše a Bernarda, kteří bydleli ve starém opatství vedle kaple ve světničce nad sklepem a vedli pohoršlivý život. Místo obrazu sv. Benedikta, jehož dříve opatové korunští na pečeti užívali, zvolil si za znak opatský trnovou korunu

Obr. 11. Krucifix ze XVII. stol. na bokovém oltáři.

a přes ni křížem dvě berly, později, když vstoupil do řádu, užíval trnové koruny s jednou berlou. S patronem žil patrně v dobré shodě, neboť úředníci krumlovští ponechávali mu větší volnost ve správě kláštera než jeho předchůdcům. Roku 1581. dne 10. dubna vykoupil od Dětřicha Slatinského Kyselovský dvorec v Přísečné, jež předchůdce jeho Taxer prodal. Ve zpuštěném klášteře opravil alespoň obě budovy opatské a domek u brány. Na opatství proti malému kostelu bývala prý nad okny značka M : H : A. 1588, na druhém křídle budovy posud zachovala se renaissanční okna, mříže a sgrafitovaná rustika z jeho doby. Vystavěl též budovu, v níž později v t. zv. novém konventu umístěn byl refektář. R. 1590. vyžádal si pan Vilém od něho pálené cihly k nějaké stavbě na Krumlovském zámku, nejspíše byly to ozdobné terrakotty, jež se někde u kláštera hotovily. Hölderle byl i velkým přítelem malby. Příbytek svůj ve věži starého opatství, k němuž r. 1594. dal udělati krásný portál, dal vyzdobiti malbami, zvláště krucifixem s latinskými verši. Roku 1599. dal obnoviti malbu na zadním štítě malého kostela; táž znázorňovala krále Otakara, jenž před P. Marií držící na klíně Ježíška klečel a kostel korunský jí obětoval; anděl slétající s nebe vkládal na chrám trnovou korunu a pod obrazem byly verše:

Post M et bis CC junctis LX et tribus III
Ottogarus Sanctam coepit fundare Coronam.

Také sám dal se ve věku 49 let jako opat vymalovati.

Řád cistercienský nespouštěl však Korunu s očí a čekal na první příležitost, aby své právo uplatnil. Když r. 1592. pan Vilém z Rožemberka ležel v Praze nemocen a smrt jeho se předvídala, přišel zbraslavský opat Antonín Flaming jako generální vikář řádový bez překážky do Koruny a Melichar Hölderle, vida nezbytí, složil se svými kaplany v jeho ruce sliby řeholní, načež byl od ustaveného konventu, k němuž patřil i černický farář a profess Karel, formálně za opata zvolen a dne 7. února 1592 instalován. Tak stala se Koruna ze světské fary opět cistercienským klášteřem. Pan Vilém byl proti hotovému převratu bezmocným a brzy potom 31. srpna 1592 zemřel.

Ač nástupce Vilémův Petr Vok, poslední Rožemberk, byl víry bratrské, přece choval se ku klášteři přívětivěji než jeho katoličtí předkové; od lidí klášterských sice též někdy robot požadoval, nebyl však pánovitý jako jeho bratr a na listech konventu

zasílaných podpisoval se: »Váš volný přítel.« Když ku konci října odvážel mrtvolu Vilémovu z Prahy do Krumlova, žádal opata korunského, aby mu s mnichy na den všech svatých přišel vstříc do Budějovic a mrtvé tělo doprovodil do Krumlova, kam také na exsequie je pozval, podobně r. 1602. požádal Petr opata, aby doprovodil pohřební průvod manželky jeho do Vyššího Brodu.

Roku 1593. tážal se Petr opata, kolik má klášter poddaných, aby mohl určití počet ozbrojenců na výpravu proti Turkům, následujícího pak léta vypravil opat pánovi 15 mužů dobře vystrojených k Rábu.

Některá menší nedorozumění mezi pánem a opatem vyrovnala se mírně a nebylo tu nikdy se strany Petrovy úmyslů klášteru nepřátelských. Když r. 1594. generální vikář Antonín Flaming, opat zbraslavský, klášterům cistercienským v Čechách poručil, aby sebraly 250 kop na výživu čtyř alumnů v řádovém domě pražském, zakázal Petr Vok opatovi korunskému přispívati, aby nových břemen na klášter neuvaloval, přes to však Hölderle r. 1598. pražskému domu přispěl desíti dukáty a zaplatil na alumnát.

V těch dobách patrně o poutích konaly se u kostela kájovského hlučné trhy na škodu krumlovských, proto nařídil r. 1597. Petr Vok opatovi, aby je zamezil. Od císaře Rudolfa II. vyprosil si opat r. 1599. dovolení, aby na mostě rájovském, jenž často zvláště po povodních nákladných oprav vyžadoval, vybíratí směl clo, ale důchodu toho dlouho neužil, neboť již po čtyřech letech císař na snažné prosby rady krumlovské clo to zase zrušil.

Když roku 1600. Rudolf II. od Petra Voka z Rožemberka koupil panství Krumlovské, stalo se to s rozhodnou škodou kláštera i komory královské. Ani opat, ani komora neznali zápisů Zikmundových a Vladislavových, jež chovány byly v archivu rožemberském a dle nichž klášterství rod Rožemberský jen v mužské posloupnosti měl užívat, poněvadž pak klášterství Korunské činilo daleko větší část Krumlovského panství, prodal Petr Vok skutečně statek, který mu vlastně nepatřil, protože měl po smrti jeho býti bezelstně klášteru vrácen.

Klášter ostatně změnou majitele Krumlova nikterak nezískal. Již r. 1602. dostal k zaopatření vysloužilého císařského altistu Bonaventuru, po němž pak zdědil mnohé hudebniny, také úředníci krumlovští nebyli ani potom blahovonnějšími. Když opat Taxer v Sedlci zemřel, vynašlo se, že za své správy v Koruně půjčil Cáhlovské obci v Rakousích 3000 zlatých. Opat Hölderle žádal

(2./4. 1603) císaře, aby klášteru k těm penězům dopomohl. Spor protahoval se dlouho a Cáhlovští po velkém nutkání splatili nějaký úrok, z jistiny pak po lhůtách něco solí a železem, ostatek jim konečně klášter odpustil.

Melichar Hölderle zemřel 17. května 1608 a třetího dne na to přišli úředníci krumlovští na inventuru, kterou prováděli tak horlivě, že i berlu opatskou odnesli. Kníže z Eggenbergů daroval ji později prvnímu infulovanému prelátu krumlovskému Jiřímu Bílkovi a klášteru Korunskému zůstalo na památku pouzdro. Osířelý klášter spravoval po šest měsíců převor Jiří, až konečně z nařízení císařova jmenován byl korunským opatem vyšebrodský profess a tehdy sedlecký opat Valentin Schönbeck.

Muž tento vynikající jak křehkostmi tak i výtečnými vlastnostmi jest v řadě opatů korunských osobou nad jiné zajímavou, což nejlépe patrné jest z toho, že tradice klášterní brzy opředla jej rouškou pověstí. Byl rodem Polák z Gdaňska, a jak sám vždy ne bez pýchy tvrdil, šlechtic a »velkomožný pán«, vysoce vzdělaný, výmluvný, důstojně vystupující i u panstva vážený a neobyčejně podnikavý. Jako opat sedlecký mnoho pro tamní klášter učinil, a zejména mnoho pozemků, jež Horníci neprávem si osobovali, mu nazpět vymohl.

V Koruně ihned se pustil do staveb, jimiž zpustlý klášter dílem obnovil, dílem budoucím věkům zachránil. Předchůdci svému Hölderlovi, jenž v malém kostele před hlavním oltářem byl pohřben, dal zřídití nádherný pomník z rudého mramoru, na němž opat v pontifikálních byl zobrazen. Bohužel, že zachoval se z něho pouze kus — hlava s vrchem berly —, kolem býval nápis: Anno restitutae salutis 1608 die 17. Maji admodum rvd's ac venerabilis Dns. Melchior Hölderle de Höritz huius mnr̃ii abbas diem suum (? supremum) obiit anno aetatis suae 63 (!), cujus anima aeterna in coelis pace perfruatur cum felici omnium beatorum consortio. Amen. Pod obrazem pak byly verše:*)

Et lituo et mitra fulgebat Melchior abbas,
Marmore mors texit, quantum inimica decus.
Praesulis officio ter denas vidit aristas,
Ornabat virtus cum pietate virum.
Invidit Lachesis decus hoc dum stamina terris,

*) Schönbeck vůbec díla péči svou provedená rád zdobil latinskými verši, které svědčí o jeho humanistickém vzdělání.

Rumpit, apud superos saecula plura dedit.
 Ut tamen in terris floreret Melchior abbas,
 Successor posuit, quae monumenta vides,
 Sacra Valentinum a Schönбек dedit infula mystem
 Abbatem augustum, qui haec monumenta locat.

Hned potom 2. dubna r. 1609. uzavřel smlouvu se zedníkem Adamem Mizelem, jenž se uvolil za 95 kop gr., 6 měř žita, 1 míru hrachu, 1 míru ječmene, 20 žejdlíků másla, 8 věder piva a pro sebe stravu a 2 pinty piva denně obnoviti střechy velkého kostela a pivovaru. Opatství od předchůdce svého opravené úplně dokončil i s ložnicemi hostinskými nad novým pivovarem. Již r. 1609. počal stavěti t. zv. malý čili nový konvent pro 16 mnichů, jež r. 1611. dokončil. Připojil k němu refektář Hölderlův a opatství i nový konvent spojil s malým kostelem (sv. andělů) tak, že se chodbou vše obejít mohlo. Tento malý kostel celý obnovil, zklenul v něm kruchtu pro mnišský kůr, přistavěl k němu sakristii a kapli P. Marie, aby měl podobu kříže, zřídil dva nové oltáře, varhany od Tomáše Growische, dal ulíti tři zvony a za 300 zlatých pořídil od krumlovského hodináře hodiny; též opatřil novou berlu opatskou. V klášteře měl tiskárnu, v níž r. 1615. byl tištěn direktář cistercienský; papír odebíral z papírny krumlovské, měl tu i dílnu knihařskou, v níž všecky staré knihy klášterské dal opravit a převázati. O pracích, jež provést dal na budově opatské, svědčil kdysi nad vchodem v nadpraží umístěný nápis:

R · I · C · P · A · D · D · VA · D · S · H · A · H · L · H · O · F · P ·
 A · M · D · C · II (X) II.

(T. j. Reverendissimus in Christo pater ac dominus dominus Valentinus de Schönbeck hic abbas huius loci hoc opus feliciter perfecit anno Domini MDCXII.)

Visitátorovi psal, že nákladné ty stavby a opravy podniká z vlastního dědictví, ale staří mniši a jiní lidé v Koruně vypravovali pověsti o pokladech, které prý našel.

Staří mniši vypravovali, že uprostřed kostela býval blíže ke dveřím oltář sv. kříže, z jehož desky udělán později náhrobek opatu Bernardu Pachmanovi. Když Schönbeck stal se opatem, prohlížel si často, protože měl v stavbách zálibu, stavení a chodil jednou po velikém kostele. U oltáře se zastavil, pohlížel teskně

na klenby hrozící sesutím a při tom velikým klíčem si pohrávaje na oltář klepal. Tím odrazil maltu, spatřil trámec a po zvuku poznal dutinu. Zanechal tedy pozorování klenby a jal se pátrati dále, až objevil otvor a uvnitř truhlici. Potom zavolal sluhy, kteří železnými nástroji dovnitř se prolámali a opat poklad vyzdvihl. Místo, kde truhlice byla zazděna, starí mniši, kteří to páteru Stohandlovi vypravovali, prý viděli, ale co v truhlici bylo, o tom se nedověděli (»ad nos non pervenit«). Rovněž vypravoval Stohandlovi odchovanec Schönbeckův, budějovický malíř, jehož hluchoněmý syn r. 1666. na nové klenbě presbyteře symboly v trnových korunách maloval, že opat Valentin Schönbeck našel dvě truhlice peněz pod schody, po kterých se chodí z velikého kostela do dormitáře. Kronika klášterní to vše vypravuje jako pouhé pověsti, ale právě nekritičtí spisovatelé 19. věku líčí to jako hodnověrná fakta; ve skříní v oltáři zazděné mohly spíše býti relikvie než poklad.

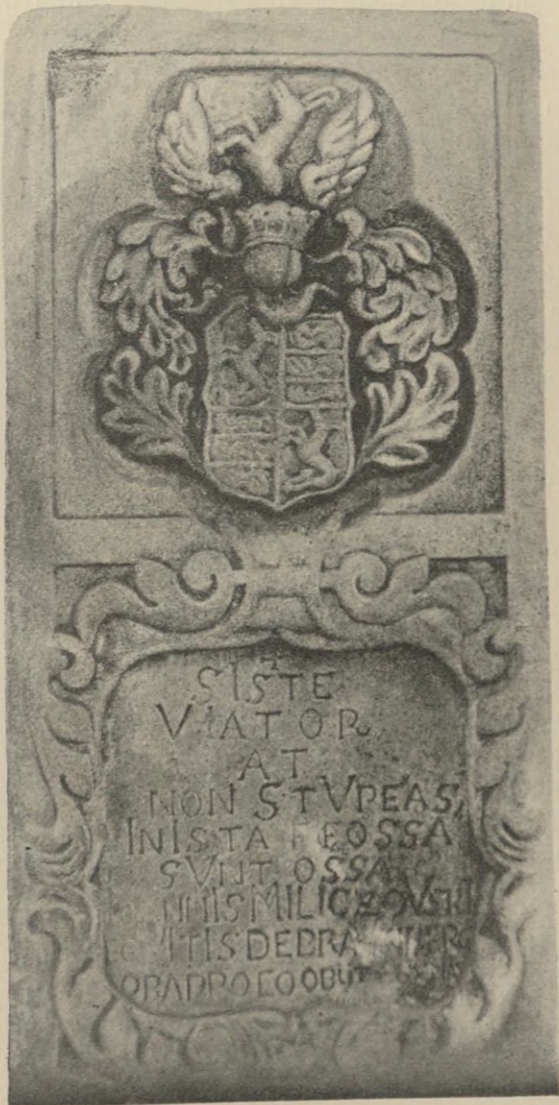
Obnovený klášter snažil se Schönbeck osaditi mnichy; když neměl dosti domácích professů, sháněl cizí a zavedl zase řádné konání officia, jež dalo se na nové kruchtě v malém kostele; roku 1613. písemně oznamoval arcibiskupovi, co vše v Koruně podnikl a že devět mnichů shromáždil. Jen jeho energii bylo co děkovati, že klášter, o nějž jesuité krumlovští vážně se ucházeli, řádu cistercienskému zachránil. Starci a mniši v Koruně vypravovali o tom následující zábavnou pověst: Jesuité namluvili císaři, že v Koruně jsou jen zříceniny kláštera bez mnichů, a císař vyslal do Krumlova jakéhosi hraběte jako komisaře, aby věc vyšetřil. Když Schönbeck zvěděl, že do kláštera přijde komise, sehnal všechny mnichy, ba i lajky k tomu podobné oděl do roucha řeholního, rozsadil je po celách, nařídil přísné mlčení a každému dal velikou knihu, aby nad ní seděl a tvářil se, jakoby horlivě četl. Tu přišel ne komisař, ale jak kronika klášterní posměšně dí, komisařka — manželka hraběte se svým průvodem a několika jesuity. Opat je úslužně přijal, vodil je po celém klášteře a konečně přišli i do konventu, kde hraběnka všechny kouty vysmejčila a zvědavě nahlédala okénky ve dveřích i do cel. Tam viděla s knihami všude mnichy právě i nepravé. Vyptávati se neodvážila na nic, aby neprozradila, že přišla na výzvědy. Schönbeck komisi zdvořile vyprovodil a hraběnce nezbylo než referovati panu manželu, že v klášteře mniši jsou, ten oznámil věc císaři a jesuité přišli o kořist. Co na tom pravdy, ovšem nevíme, tolik však jest jisto, že jesuité u císaře Matyáše

o Korunu se ucházeli, neboť Schönbeck zvláštním listem prosil císařovnu, aby nepopřála sluchu jesuitům, kteří by rádi klášter dostali, a proto opata pomlouvají.

Ač Schönbeck obecné vážnosti se těšil — byl zván k pohřbu Petra Voka z Rožemberka i ku pohřbu císaře Rudolfa II. — a důstojnosti opatské slušnou úctu zjednat dovedl, přece ani za jeho správy nebylo bez třenic mezi klášterem a úředníky krumlovskými, a když počal čepovati ve vsi Olšině klášterské pivo, zabránil mu toho krumlovský hejtman Turnovský. Velké škody zdělali na statku klášterním roku 1611. Pasovští, kteří zvláště v Srnině tak řádili, že ve druhé polovici 17. století starší vesničané od vpádu jejich počítali léta.

S velikým úsilím domáhal se Schönbeck navrácení majetku klášterního. Nejprve r. 1610. žádal Petra Voka, aby

po prodeji Krumlova s klášterstvím korunským věnoval něco klášteru jako novou fundaci (—ovšem prý »surdo cantavit fabulam«), ale po

Obr. 12. Náhrobek Jana Miličovského z Braunberka.

smrti posledního Rožemberka vyžádal si z archivu treboňského některé opisy a zakročil u Rudolfa II. o vrácení klášterství neb aspoň náhradu. Dosáhl sice slibu, že jmenována bude k tomu cíli komise, ale spory s Matyášem a smrt Rudolfova přerušily jednání. Opat však ve snaze své neustál, navštívil arcivévodu Leopolda a vymohl, že týž písemně (21./11. 1613) u císaře a opět (14./1. 1614) u císařovny za vrácení zboží korunského se přimlouval. Schönbeck připomenul císaři i slib Rudolfův a konečně dosáhl, že věc byla odkázána královské komoře, jejíž presidentem byl tehdy Vilém Slavata. Opat byl ještě ze Sedlce dobrým známým starého pana Adama Slavaty, a proto prosil jej za přimluvu. Adam Slavata (26./3. 1614) slíbil mu, že prosby jeho vyplní, a skutečně synovi a místodržícím klášter Korunský doporučoval. Ale pro nedostatek originálů klášterních privilegií se jednání protahovalo tak, že Schönbeckovi nebylo popřáno dojít cíle.

Schönbeck měl v řádu mocného nepřítele, byl to generální vikář Jiří Vrat, opat zbraslavský, jenž byl jeho sokem. Když totiž roku 1609. zemřel na Zbraslavi opat Flaming, vznikl o volbu jeho nástupce pohoršlivý spor mezi českou komorou, která považovala jmenování nového opata za právo královo, a mezi papežským nunciem, jenž hájil kanonické volby. Komora chtěla mít opatem Schönbecka, nuncius od mnichů zvoleného Jiřího Vrata a došlo nejen k výměně ostrých not, ale i k zjevné vzpouře zbraslavských mnichů, kteří z návodu nunciova ani Schönbecka, ani komisařů královských do svého kláštera nepustili. Nuncius pohnal Schönbecka k zodpovídání, a když se nedostavil, dal jej do kletby, které teprve po čtyřech měsících u kapucínů na Hradčanech byl sprostěn. Protože však ani komora, ani nuncius od svých upustiti nechtěli, rozhodl papež, aby opatem zbraslavským stal se Adam Vrat, opat plaský.

Tak spor na čas utuchl, ale když r. 1612. po smrti Adamově stal se opatem zbraslavským a spolu generálním vikářem přece Jiří Vrat, propuklo záští. Roku 1614 (25./7.) stěžoval si Schönbeck generálovi na zbraslavského visitátora a dosáhl toho, že generál suspendoval (28./8. 1614) Jiřího Vrata od visitování Koruny. Když však brzy potom generální opat Mikuláš Boucherad vypravil se do střední Evropy visitovat klášterů cistercienských, tu sotva že překročil hranice Německa, byla mu na opata korunského podána obšírná žaloba, že pohrdá řeholí, že přechovává podezřelou ženu v mužském oděvu, že ztenčil majetek kláštera Sedleckého a v Sedlci

Obr. 13. Sakristie.

nadělal dluhů, že domáhal se neřádně opatství zbraslavského, že rozdal majetek klášterní lidem světským a že zabil vlastního bratra.

Generál pohnal Schönbecka k zodpovídání do bavorského kláštera Aldersbachu, ale opat se nedostavil, nýbrž poslal tam s písemnou omluvou svého převora Jiřího Hubera, který, touže sám po korunském opatství, svého představeného více očerňoval než hájil.

Těžká obvinění na opata vznesená byla dílem nepravdivá, dílem přepjatá, dílem zakládala se na povídkách o Schönbeckovi vůbec roztrušovaných. Pokud se týče hospodaření jeho v Sedlci, víme, že daleko rázněji než kterýkoli z jeho předchůdců majetek klášteru odcizený vymáhal a že vůbec klášter Sedlecký povzněl; při ucházení o Korunu a Zbraslav byl kandidátem královské komory, a třeba že jmenování jeho nebylo kanonickým, bylo zajisté v té době napořád obvyklým. Náboženským horlivcem ovšem nebyl a víme, že měl důvěrné styky i s nekatolíky, kteří patrně pro jeho učenost si ho vážili, ale věci katolické vůbec a řádové zvláště v Koruně posloužil více než jeho předchůdce a jeho nástupce. Proto právem některým kusům žaloby odpíral. Ve příčině poklesků proti coelibatu přiznal se k obcování s mladou šlechticnou Magdalenou Korynskou de Monte Oliveti, začez prý byl již dříve postem trestán. Tato Magdalena Korynská provdala se pak za Mikuláše Theodora z Eckersteinu, jež Schönbeck svým správcem jmenoval a prodal mu největší dvůr v Rájově za 400 kop. Staří mniši v klášteře vypravovali později, že prý Schönbeck míval u sebe ženskou za mládence převlečenou, a když prý jej bratr jeho, vojenský důstojník, proto káral, dal prý jej zavřít do komory, které říkali »železná«, a tam jej hladem umořil, dle jiných byl prý opatův bratr od správce Eckersteina v museu malého konventu v hádce zabit. Schönbeck sám, pokud šlo o obvinění z vraždy, žádal generála za přísné vyšetření.

Generální opat Mikuláš Boucherad pozval všechny cistercienské opaty ze zemí koruny české na den 21. února r. 1616. do Prahy. Provinciální kapitula konala se v domě kláštera Zbraslavského a opatové dostavili se všichni kromě Schönbecka, o němž tu patrně bylo rozhodnuto. Generál přijel potom v průvodu opatů zbraslavského, plaského, vyšebrodského a velehradského do Koruny a tu Schönbeck 13. března 1616 resignoval, dostal titul opata altzellského (v Míšni) s roční pensí 200 tolarů a měl si do sv. Jana Kř. vyhledati sídlo v některém jiném klášteře řádovém. Následujícího

dne visitoval generál konvent, kde bylo deset mnichů, a našel vše v pořádku. Opatem jmenován byl Jiří Huber. Generál jel potom do Vyššího Brodu, kde dne 16. března prohlásil, že pro nedostatek mnichů k volbě oprávněných Jiřího Hubera opatem korunským jmenoval a benedikoval.

Schönbeck neupřímnému nástupci svému nechal na památku skvostný r. 1606 v Paříži tištěný mšál s věnováním: »Adm. revevendo in Chr. patri ac. Dno. Dno. Georgio Huber, priori meo, nunc in abbatu mstrii. S. Coronae legitimo successori, dedi ego Fr. Valentinus Augustus de Schönbegk, abbas Veteris Cellae, hoc missale in pignus vere paterni et fraterni amoris 15. martii A. 1616.« Naproti tomu jevil se Huber k svému předchůdci méně šlechetným, nazýváje ho v listě k visitátorovi: »emunctorem monasterii, hominem mille dolis instructum et artibus mille pocula miscere doctissimum.«

Návratu svého nástupce z Vyššího Brodu Schönbeck v Koruně nevyčkal. Naloživ svůj nábytek a co se mu hodilo na dva vozy, jel do Velešína, kde na faře přenocoval, a potom uchýlil se do Žumberka k pověstným Hokům ze Zweibrucku, s nimiž se dobře znal. U nich pobyl tři dni, nechal tam věci, odebral se pak do kláštera Světelského, odtud na Moravu, kde prodléval v Byteši, potuloval se i v Uhrách, až konečně jako kajicník přišel do Říma, kde prý okolo r. 1648. »in domo poenitentiali« zemřel. Takový byl konec muže, který Korunu opět povznesl a řádu zachoval. V klášteře i v okolí byl až do časů výtečného opata Ungara v živé paměti, jen nástupce jeho Huber měl zlé svědomí, jak patrně z listu jeho k visitátorovi, v němž prosí za radu, co by měl dělati, kdyby bývalý opat, jak se očekávalo, do Koruny se vrátil. Dne 21. června 1617 došel Huebra rozkaz císařský, aby bez zvláštního nařízení Schönbeckovi žádných peněz nevydával.

Když Jiří III. Huber po své benedikci z Vyššího Brodu do Koruny se vrátil, našel opatství jako vymetené i bibliothéku vybranou.*) Postavení jeho nebylo nikterak závidění hodné. Ačkoli prý byl muž literárně vzdělaný, nedovedl si zachovati autority, protože rád obcoval s lidmi sprostými a nikdo si ho nevážil. Již po několika měsících byl u představených vážně obviňován a zajiště ne nadarmo psal mu (29./8. 1616) jakýsi sekretář z Prahy,

*) Teprve po konfiskaci Hokovského majetku r. 1618. dostal klášter knihy zpět, ale s mnohým zmatkem, neboť mnohé měly signaturu Hokovskou a byly kacírské.

že má patrony, kteří se ho zastanou. Dne 8. listopadu 1616 psal mu opat zbraslavský, že má špatnou pověst pro časté pitky a obcování s leccjakými lidmi, a napomínal ho, aby toho nechal. Mniši neměli ho patrně rádi, neboť až na čtyři rozutekli se z kláštera. I jinak měl mnohé potíže. Mikuláš z Eckersteina, bývalý správce Schönbeckův, byl od sedláků rájovských nenáviděn a ohrožován tak, že opat byl nucen ho chrániti. Poněvadž smlouva, kterou mu byl dvorec zaprodán, nebyla od nejstarších mnichů spolupodepsána, neuznal jí Huber za platnou, chtěl-li se však Eckersteina zbýti, musel mu dáti náhradou 430 kop a kromě toho později krutě zažil jeho pomsty.

K výzdobě kláštera mnoho nepodnikal, jedině kapli opatskou ozdobil malbami a pořídil do ní nový oltář, více způsobiti by byl ani při nejlepším vůli nemohl, neboť brzy těžce dolehly na Korunu válečné strasti. Když propuklo stavovské povstání, vypravil císař Matyáš k ochraně Krumlova kapitána Filtzera s praporcem vojáků a opatovi korunskému nařídil (25./9. 1618), aby berní neodváděl do Prahy, ale aby ji a spolu každého pátého poddaného poslal veliteli Aulnerovi do Budějovic. Stavovští však Filtzera zahnali, Budějovice oblehli a celé okolí hrozně soužili.

Opat skryl klášterní poklad na bezpečném místě*) tak, že o něm věděli jen rájovský zedník Adam a krejčí Jáchym, jenž byl opatův písař a komorník, a vyžádal si od generála Buquoye pro Korunu a Kájov *salvam guardiam*, což prý však nemnoho prospělo. Nepřítel přepadl klášter v době, kdy toho nikdo netušil.

Dne 18. června roku 1620. chystali se mniši slaviti processí Božího Těla. Opat byl již pontifikaliemi oděn, když náhle zazněl pokřik, že jest tu nepřítel. Byl to nezřízený zástup loupežného uherského vojska, které z Rakous táhlo stavovským na pomoc, a přivedl jej do Koruny ze msty bývalý správce Eckerstein. Přestrašený opat a kněží odhodili rychle paramenta a utekli, nejmladší bratr Jan Wagneregk, jenž držel berlu, utekl s ní ve zmatku na půdu nad starým pustým ambitem. Uhři vydrancovali chrám, konvent i opatství, sebrali na 700 kop hotových peněz, 10 koní, poranili několik sluhů, klášterského pekaře ztýrali a sťali a potom, odívajíce se potupně posvátnými rouchy a infulemi, odtáhli, aby vyplenili i vsi klášterské. Bratr Wagneregk, zpozorovav, že nebez-

*) Měl 10 kalichů, 5 infulí, berlu, krásnou novou monstranci a stříbrnou sošku P. Marie.

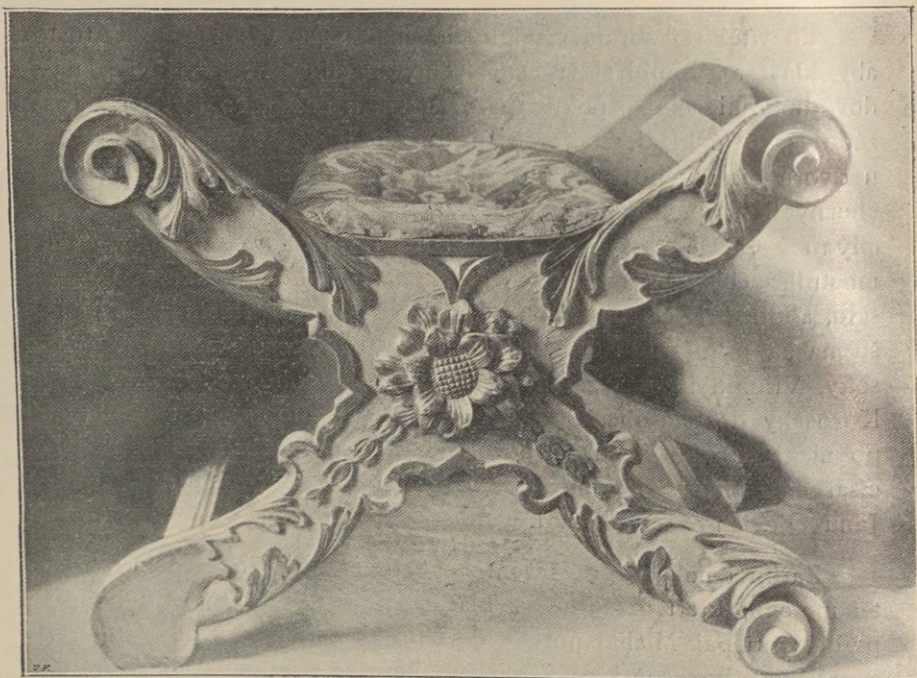
peči minulo, vylezl ze svého úkrytu a dal pekaře v zahradě pochovati, ostatní mniši, kteří utekli do lesa, vrátili se teprve po delší době, podobně i opat, jenž přes les do Krumlova se uchýlil. Poklad, který dříve tak bedlivě byl uschován, octnul se v rukou loupežných vojáků, klášter byl oloupen o všechny bohoslužebné potřeby a dostal zpět jen dvě černé dalmatiky, které lotři v lese pohodili. Opat Huber podal o zrušení kláštera zprávu císaři, arcibiskupovi i generálovi s prosbou o pomoc, ale marně, byl nucen vše znova pořizovati sám. Koupil též některá díla pro knihovnu a pro kostel 19 obrazů sv. apoštolů a andělů za 7 zlatých.

Po vítězství zbraní císařských naskytla se výborná příležitost, aby klášter vymohl si vrácení svého majetku, ale Jiří Huber nedovedl kouti železo, pokud bylo žhavé, a místo, co by byl v čas žádal za celé klášterství, jak na to od jakéhosi dobrého přítele u dvora císařského byl upozorňován, dožadoval se r. 1621 malicherných příspěvků (50 věder vína, 10 kusů zvěři, 40 beček soli mlýnů v Olšině a v Rájově) od panství Krumlovského, obnovení mostního cla v Rájově, jehož (8./1. 1622) od císaře skutečně dosáhl, a dne 21. června 1622 prosil místodržícího Karla z Lichtenštejna za přímluvu u císaře, aby daroval klášteru stateček Koroseky, Vilému Kocovi zkonfiskovaný, ale ani toho nedosáhl, neboť Koroseky dostala obec Budějovická. Tak neschopný opat drobotin, po nichž se pídil, nedošel a velkou akci pronesl, neboť zatím císař celé panství Krumlovské daroval dne 23. prosince r. 1622 Janu Oldřichovi knížeti z Eggenberga.

Zatím i nepevné postavení opatovo vážně bylo otřeseno. Ze tří mnichů, kteří mu kdysi z kláštera uprchli, dva v Uhřích odpadli, třetí pak Míchal potuloval se po klášterích a všude Hubera pomlouval, konečně i na Zbraslavi, kam se i jeden z Uher vrátil a horlivě mu pomáhal. Opat nedbaje toho, chodil dále na hody, svatby a křtiny i k poddaným klášterským, až se to doneslo i generálovi řádu. Ačkoli arcibiskup (14/2. 1622) se u visitátora za Hubera přimlouval, uložil generál opatům wilherinskému a vyšebrodskému (7./11. 1622), aby klášter Korunský visitovali, věc vyšetřiti a opata napravili nebo po případě sesadili. Výsledek všeho byl, že dne 5. února 1623 tito komisaři donutili Jiřího Hubera, aby opatské hodnosti se vzdal a za provisi přijal faru kájovskou. Brzy však toho litoval a chtěl při svou výše vznésti, ale ničeho nezmoohl, dne 23. září 1623 byl u přítomnosti eggenberských komi-

sařů opatem korunským zvolen vyšebrodský převor Ondřej Pachmann a Huber odešel do Kájova, kde 20. dubna 1624 zemřel.

Opat Ondřej Pachmann, rodilý z Leonfelden v Rakousích, byl muž výtečný, jenž i za nepříznivých poměrů třicetileté války, kdy klášter stálými rekvisicemi, poskytováním potřeb vojenských, posíláním pracovních sil, potahů i materiálu k opevňování Budějovic a jinak byl sužován, značně jej povznesl, ba i majetek jeho rozmnožil koupí rybníka u Svinec (8./5. 1636) za 950 kop od Jana Chvala Kunáše.

Obr. 14. Faldistorium opatské.

Hlavní péče jeho směřovala k opětnému získání klášterského panství a k vybavení Koruny ze jha eggenberského. Dne 21. září 1625 poslal mu zbraslavský opat Jiří Vrat seznam privilegií korunských, nalezený v král. komoře v Praze, a patrně nemeškal Pachmann domáhati se klášterství, neboť císařští komisaři vyzvali ho (23./1. 1626), aby 10. března 1626 dostavil se do Prahy s originály neb aspoň vidimovanými opisy privilegií klášterských. Ale

klášter jich neměl, protože s archivem rožemberským byla odvezena do Třeboně. Opat mohl pouze komisaře informovati a prositi za přímluvu u císaře; teprve po uplynutí lhůty rozkázal arcivévoda Ferdinand (III.) dne 30. března 1626 regentovi panství Třeboňského, aby, pořídě si dříve opisy, privilegia opatovi vydal. Klášter stála ta akce 59 imperiálů 75 kr. a zůstala marnou; chyba byla, že statky byly již v rukou Eggenbergů, jimž bylo nemožno je odníti, třeba že visitátor Vrat (13./6. 1628) napomínal opata, aby u kardinála Harracha nároky své uplatňoval. Klášter byl zatímně odškodněn podílem 300 kop ze solní kasy.

Že se tím opat nemínil spokojiti, jest patrné z listu visitátora Jana Greifenfelsa (16./12. 1634), jenž uváděl Pachmannovi důvody, kterými by se císař pohnouti dal, aby klášter vybavil ze jha eggenberského, které bylo jeho zhoubou. Pachmann sdělil list ten (2./2. 1635) s opatem vyšebrodským, aby se k tomu cíli oba kláštery spojily a svorně jednaly.

Eggenberští se o tom patrně dověděli, neboť od té doby počínají spory jejich s Korunou. Nejprve (19./4. 1635) jali se opatovi upírati patronát kájovský, viníce jej u kardinála Harracha, že důchody toho kostela si osobuje, ač sami je uchvátili a pode jménem školy si v Kájově krčmu postavili.

Kromě toho sporu byly asi styky opata Ondřeje Pachmanna na všechny strany přátelské. Roku 1623 přijal pohostinu premonstráty kláštera Drkolenského, kteří se do Koruny utekli před nepřitelem, téhož roku dostal psaní z Vídně, aby tam poslal zázračné listy z lípy korunské, aby je preceptor mohl věnovati mladým arcivévodům. O vážnosti, jaké požíval, svědčí, že zasedal na sněmě v stavu prelátském a několikráte (1627, 1629, 1631) jako královský komisař z rozkazu Ferdinanda II. obnovoval radu budějovickou, načež mu Budějovičtí na důkaz úcty věnovali skvostný zelený mšál.

Opat Ondřej Pachmann zemřel dne 22. ledna 1637 a pochován byl v kostele sv. Markety, kde hrob jeho označen deskou s nápisem :

ANDREAS PACHMANN ANTISTES FATA PERGIT VT SVPERIS
VIVAT SPIRITVS ASTRA SVBLET.

Hned po smrti jeho provedli mniši neprozřetelný čin tím, že o hotové peníze se rozdělili a krumlovské úředníky k inventuře pozvali. Tu však zakročil rázně generální vikář řádový Jan Greifen-

fels; mniši museli peníze vrátiti, a poněvadž knížecí úředníci, kteří kancelář opatskou zapečetili, na jeho vyzvání se nedostavili, dal sám pečeti odstraniti a nově zvoleného opata Jana Dětřicha Bentia (Penz), professa svatokřížského, pravomocí opatřil.

Opat Bentius byl hotov celou energií bojovati za samostatnost kláštera a již 15. března 1637 psal opatovi svatokřížskému, že by raději hodnosti své se zřekl, než by Eggenbergů poslouchal. Pevné opory našel v generálním vikáři Greifenfelsovi, který mu 11. května 1637 sdělil, že ví v Praze o zástupci, jenž by vedení pře se ujal, a že k tomu bude potřeba opisu privilegií.

Hned roku 1637 podal Bentius císaři žádost za vrácení statků, v níž uváděl rozhodně, že panovník mohl sice udělit Eggenbergům patronát, nikoli však klášterní majetek, který mu nepatřil, a a prosil, aby klášterství bylo vráceno i s náhradou zadržných požitků. Spor se stále přiosťoval i proto, že se strany knížecí proti klášteru bezohledně nastupoval krumlovský hejtman Dětřich Germersheim. Rázný opat se mu však nedal a stěžoval si do něho u všech instancí. Když r. 1642 podal místodržitelství stížnost psanou jazykem českým, žádal (1./9. 1642) Germersheim místodržící, aby nařídili opatovi podati ji německy, poněvadž prý opat jest rozený Němec a kromě toho má se jako žalobce dle zemského zřízení řídit jazykem obžalovaného.

Brzy potom (10./12. 1643) na naléhání Bentiovo i visitátor zdvořilým dopisem žádal knížete za vydání klášterství korunského. Opat ucházel se zároveň o to, aby klášter nebyl povinen berní zemskou odváděti do Krumlova, poněvadž, jak tklivě naříkal, úředníci knížecí klášter i při tom utiskovali. Jan Antonín, kníže z Eggenberga, tušil v tom patrně pokus o vymanění kláštera, a proto (13./2. 1643) žádal císaře, aby Koruna v příčině berní od Krumlova odlučována nebyla, přes to však roku následujícího opat dosáhl, že klášter odvádění berně do Krumlova byl sprostěn.

Zatím se v akci proti Eggenbergům pokračovalo a klášter dožadoval se nejen vrácení svého majetku, ale i vybavení z patronátu knížecího. V té příčině oznámil dne 11. dubna 1643 generální vikář opatovi, že jménem klášterů Korunského a Vyšebrodského proti knížeti zakročí, a žádal za opisy privilegií. Věc se však patrně protahovala, neboť teprve po několika letech podal Greifenfels císaři promemoria ve příčině vybavení obou klášterů z opravy knížecí a vydání korunského klášterství. Dne 3. července r. 1648 psal Greifenfels Bentiovi, že císař svoluje, aby

Tab. VI. Štuková dekorace s obrazem opata Ungara.

se proti Eggenbergům o navrácení statků nastoupila právní cesta a aby začalo se cedulí řezanou, jejíž koncept poslal spolu opatovi ku zkorrigování jmen vesnic kdysi klášterských. O samostatnost obou klášterů zakročila i generální kapitula řádová, žádajíc (10./5. r. 1651) císaře, aby Koruny i Vyššího Brodu se ujal, načež skutečně 10. listopadu 1651 psal císař místodržícím, aby spor o patronát vyšetřili.

Při takových poměrech bylo samozřejmo, že korunský opat nemohl se s krumlovskými úředníky dohodnouti o dávky, jimiž panství klášteru bylo povinno, když pak visitátor k urovnání takového sporu dne 31. ledna 1652 delegoval vyšebrodského opata Wendschuha, nechtěl týž býti prostředníkem mezi knížecími a Korunou.

Bentius sám žil nejvýše skrovně a asketicky přísně. Heslem jeho bylo: Parsimonia meum maximum vectigal (Šetrnost jest můj největší důchod), vína sám nikdy nepil a také ovšem ho nedal mnichům, kteří patrně na velikou šetrnost opatovu si stěžovali, neboť asi nikoli bez příčiny psal mu (20./4. 1638) visitátor Greifenfels, aby otcovsky pečoval o stravu a oděv bratří. Také berně nerad platil a byl (13./10. 1644) od berníků vyzván, aby berni do Tábora buď poslal, nebo sám se dostavil, jinak že bude na klášter uvalena exekuce.

Klášter trpěl za jeho správy různými nehodami, zvláště však strastmi války třicetileté. V letech 1639 a 1640 sužován byl ubytováním vojska, dodáváním peněz a spíže. Dne 19. února 1641 musel opat s bratry před nepřítelem utéci do kláštera Drkolenského, kde byli pohostinu přijati, a dva dni potom spálili dragoni z Krumlova most rájovský, aby nepříteli postup zabránili. V polovici března téhož roku chtěla tlupa 40 Švédů napadnouti klášter, byla však včas zahnána. Roku 1643. musel opat zase posílati poddané lidi a různý materiál k opevňování Budějovic a roku následujícího byl v celé krajině z nepřátelského vojska takový strach, že poddaní se rozutíkali. Jak neupřímně a nešetrně si i v této tísní počínali eggenberští úředníci na Krumlově, viděti jest z toho, že r. 1648 opat žádal krajského hejtmána, aby zakročil proti knížecím, kteří posílají Švédy žádati na klášteru výpalné.

Nemalou škodou pro hospodářství klášterní byl hned v prvním roce správy Bentiovy pád dobytka, jehož pošlo ve dvorech opatových 50 kusů, později zase r. 1640 řádil ve zdejší krajině mor, kterým ve vsích klášterských 142 lidí zemřelo.

Přes všechny tyto nehody v dobách nejvýše nepříznivých porídil šetrný opat tento pro klášter nádhernou monstranci, kalichy, paramenta a jiné potřeby bohoslužebné, koupil r. 1658 za 9000 kop statek Keblany a zanechal ještě hotové peníze. I v době válečných útrap půjčoval klášterům rakouským a jeho snahou i přičiněním získán byl opět řádu klášter Žďárský, k jehož obnově Bentius zvláště ochotně přispíval. Jediné co by se mu vytýkati mohlo, bylo, že r. 1643 nedostavil se pro chorobu na sněm do Prahy a tím místo v stavu prelátském pro sebe i své nástupce ztratil. Zemřel dne 4. července r. 1661 a pohřben byl v kostele sv. andělů, kde na náhrobku jeho četl se nápis: Quis hic? Joannes Bentius, disciplinae fervens promotor, ultor vitiorum, ordinis decus, abbas Sanctae Coronae, obiit IV. Julii MDCLXI.

Po smrti opata Bentia vznikly při volbě nového opata v klášteře tuhé spory mezi mnichy, z nichž někteří byli na straně knížecí, jiní zase přáli si pokračovati v boji, až by klášter došel samostatnosti. Různice byla taková, že visitátor, sedlecký opat Hilger, ani nemohl do kláštera, jenž střežen byl eggenberskou posádkou. Bohužel, že bližších zpráv o tom postrádáme, protože kronika posledního opata Bylanského právě zde přestává a Fiedlerova Series abbatum o vnitřních sporech opatrně mlčí.

Opatem zvolen byl dne 18. září 1661 příbuzný kdysi opata Ondřeje Bernard Pachmann, Rakušan, ježž Balbín chválil jako znamenitého učenice a theologa. Kronika klášterní vytyká mu, že rád obcoval s lidmi světskými, začez byl od visitátora kárán, a že příliš přál příbuzným, kteří prý mu života ukrátili. Velikou zásluhu zjednal si tím, že do r. 1667 obnovil veliký chrám až na osm oken v bokové lodi, oltáře a dlažbu, opravil též střechy starého konventu a zakoupil pro klášter obrazy. Zemřel 3. dubna 1668 a pohřben byl první v presbyteriu velkého kostela.

Nástupcem jeho zvolen byl dne 16. dubna 1668 bez účasti úředníků krumlovských kájovský farář Matěj Aleš Ungar, rodilý z Opatovic pod Hlubokou. Byl to muž, jemuž všichni vrstevníci vzdávají jednosvorně veškerou chválu. K pověstné svatosti života družily se u něho obětavost a podnikavost. Souvěký převor a letopisec korunský Vilém Fiedler († 5. srpna 1692), jenž nikde jinde chválou neplývá, nazývá jej pastýřem nejbdělejším. Vnitřní život v klášteře povznosl tak, že Koruna slynila v celém řádu příkladnou kázní a z konventu jejího vybírání byli představení pro jiné klá-

štery, jako na př. Jindřich Snopek, opat a obnovitel velechrámu sedleckého.

Již jako farář kájovský osvědčil Ungar své neobyčejné schopnosti. V Kájově přejal po svém předchůdci dluhy, faru na spadnutí

Obr. 15. Průčelí chrámové.

a úctu mariánskou zanedbanou, brzy však zvelebil chrám, vystavěl velkou farní budovu a jeho apoštolská horlivost a vyhlášená výmluvnost vábily do Kájova zástupy poutníků. V Koruně dokončil opravu velkého chrámu, pořídil do něho dvoje varhany, jež dělal jakýsi Abrham, a r. 1694 s pomocí salcburského kanovníka Benona z Martinic a opatů plaského, vyšebrodského i žďárského znova zřídil větší díl starého konventu s ambitem a konvent Schönbekův proměnil v noviciát. Když povodeň strhla most rájovský, postaral se o zbudování nového.

Majetek klášterní značně rozmnožil, zakoupiv r. 1678 za poměrně levnou cenu 10.000 zlatých od rytíře Jana Augusta Miličovského z Braunberka velkostatek Chlumeček s farním podacím ve Křemži. Rytíř Miličovský († 25. května 1691) vymínil si pouze doživotní užívání, dále po smrti pohřeb ve velkém chrámě klášterním beze zbytečných útrat nákladem kláštera, zapsání do klášterního nekrologia a aniversarium se mší zádušní. Jan Kristián, kníže z Eggenberga, protestoval sice proti zapsání statku toho do desk zemských, tvrdě, že klášter nemá k tomu práva, ale marně, neboť rozhodnutím císaře Leopolda (19./10. 1680) bylo právo zápisu klášteru přirknuto. Byl to nadějný krok k vymanění Koruny z područí krumlovského.

Když Ungar, předpověděv dobu smrti své, dne 8. prosince 1701 zemřel, pohřben byl ve velkém chrámě pod obloukem dělicím křížení od východního ramene lodi příčné*) a dne 21. února 1702 zvolen byl nástupcem jeho u přítomnosti zeměpanských komisařů přes eggenberský protest Gerard Pauer rodilý ze Strakonice, muž učeností proslulý.

Poněvadž již za opata Ungara konvent jednohlasně se usnesl, domáti se na knížatech z Eggenberga opětně vrácení zboží klášterního, požadoval ho Pauer od ovdovělé kněžny Marie Ernestiny, a nemoha po dobrém ničeho dosíci, vznesl celou při na zemský soud, nabízejí držitelům Krumlova 24.000 zl. výplaty. Když v průběhu pře klášter «královským» se psal, vznikl r. 1711 o titulu ten spor, jenž byl rozhodnut ve prospěch kláštera.

Opat chtěl též koupiti statek Holkov, ale nedostal k tomu od císaře dovolení. Léta správy jeho byla prý velmi nepříznivá tak,

*) Když před lety hrob jeho byl otevřen, spatřeno tělo zachovalé, hrob opět uzavřený nebyl však nijak označen, protože náhrobek přenesen jest do síně kapitulní.

že Pauer mnohými těžkostmi se téměř usoužil a dne 20. října r. 1716 zemřel. Pohřben byl vedle presbyteria u oltáře sv. Bernarda. Nástupce jeho Matěj Kurtz, rodilý ze Žabovřesk, dříve klášterní převor a potom farář černický, zvolen byl opatem dne 17. ledna r. 1717, ale nespravoval klášter dlouho, neboť náhodou pádem se zranil a již dne 2. února r. 1720 zemřel. Pohřben byl vedle opata Ungara blíže kaple mariánské.

Dne 16. dubna r. 1720 zvolen byl za opata Filip Bayer, rodák chvalšinský, za něhož dlouholetý spor proti majitelům Krumlova zdvižený, jenž klášter mnoho peněz stál, rozhodnut byl dne 17. března 1728 v neprospěch Koruny. Klášter domáhal se nyní alespoň peněžitého příspěvku, vína, dříví a obilí, vůbec dávek, k jichž každoročnímu poskytování se Rožemberkové uvolili. Ale moc tehdejšího majitele panství Krumlovského, knížete Adama ze Schwarzenberga, byla, jak známo, při dvoře císaře Karla VI. příliš veliká a klášteru konečně nezbylo než podrobiti se a přijmouti jako z milosti smlouvou uzavřenou na Krumlově dne 27. září r. 1731 od velkostatku Krumlovského následující roční dávky: 150 zl. rýnských, 18 věder vína, 44 korců žita, 26 korců ječmene, 100 korců ovsa, 3 korce maku, 900 sáhů palivového dříví, a sice 650 sáhů měkkého a 250 sáhů tvrdého, ročně 3 kusy červené zvěři, 2 jeleny, 20 zajíců a 12 koroptví.

Opat Bayer měl s tím mnoho těžkostí, a proto raději při visitaci r. 1733 resignoval, načež žil v soukromí na statku keblanském, kde r. 1761 v stáří 81 let zemřel.

Nástupcem jeho zvolen byl dne 20. prosince 1733 vyšebrodský rodák Kristián Guschl, jenž býval v Kájově farářem a v klášteře převorem. Byl výborný hospodář. Ač stihly klášter různé nehody, když od požáru v pivováře vzniklého celá opatská budova shořela a později za války o rakouské dědictví statky korunské od domácího i nepřátelského vojska mnoho trpěly, přece rozmnožil opat majetek klášterský značně. Roku 1739. koupil za 124.000 zl. rýnských od barona Václava A. Netolického statek Přehořov, Brandlín a Dvorce a kromě toho ještě několik tisíc uložil na úrok. Zemřel dne 3. listopadu 1754 a pohřben byl ve velkém chrámě blíže oltáře sv. Benedikta.

Bohumír Bylanský, poslední opat staroslavného kláštera Svato-korunského, narodil se v Prachaticích a byl professorem v koleji arcibiskupské v Praze, opatem zvolen byl dne 9. ledna 1755. Vý-

tečný ten muž vynikal učeností, zbožností a vlídností a byl osvěceným přítelem umění a pokroku. Ač v těch letech mnohé živelní nehody stihly statky klášterní — r. 1760 a 1763 byly veliké povodně, jimiž rybník olšinský se ztrhal, r. 1760 a opět 1784 zničen byl vodou most rájovský a jez korunský, v letech 1770—1772 byla obecná neúroda, r. 1771 řádl dobytčí mor v Přehořově a r. 1773 zuřila po celých Čechách hrozná bouře, jež právě předěženěmi zničila úrodu — přece vzmáhalo se jmění klášterní zakoupením velkostatku Holkova za 27.000 zl. r. 1758 a o rok později přikoupením usedlosti Dvořákovy v Markvarticích za 3650 zl.

Mimo to věnoval opat Bylanský mnoho peněz na uměleckou výzdobu chrámu a kláštera. Po stranách presbyteria velkého kostela dal vystavěti kaple P. Marie a sv. Josefa, pořídil velkolepý hlavní oltář, dal v choru od sochaře Tomáše Feslera provésti krásná mausolea Přemysla II. a Bavora Strakonického, v příčné lodi oltáře sv. Benedikta a sv. Bernarda, upravil krásnou sakristii, všechny střechy na kostelích a na klášteře nákladem 15.000 zl dal krýti taškami, presbyterium chrámové, kapitulní síň, ambít a refektář dal vymalovati a ozdobil je krásnými obrazy. Byl příznivcem školství*) a zřizoval na statcích klášterských průmyslové podniky, a ačkoli tím nezvratně dokázal, že duchovní ústav, v jehož čele stál, schopen jest života a platně působí ku prospěchu obecnému, neuchránil klášter osudu, jež osvícenská doba připravila právě českým historicky památným ústavům církevním.

Na rozkaz císaře Josefa II. byl klášter Svatokorunský dne 10. listopadu 1785 zrušen, mnichům, jichž bylo tehdy 30 kněží a 4 bratři konvrší, bylo dovoleno ještě 5 měsíců zůstat, načež rozešli se po farách; opat Bohumír Bylanský uchýlil se do Chýnova, kde mu kníže Jan ze Schwarzenberga poskytl útulku, a tam dne 21. července 1788 zemřel.

Při zrušení kláštera byl majetek jeho v kraji Budějovickém (Brandlín s Přehořovem nejsou v to pojaty, protože byly v kraji Tábořském) následující:

*) V Koruně zřídil hlavní školu, dívky měly se již ve škole učití ručním pracím a vaření; velice zajímavé jsou jeho péčí pořízené obrazy k názornému vyučování, chované nyní v zámku Krumlovském.

Peněz hotových 405 zl. 49 kr. 4 h.

» uložných na úrok . . 16.920 zl.

Nadačních jistin 9.938 zl. 20 kr.

Zadržených peněz u poddaných 13 953 zl. 35 kr. $1\frac{1}{2}$ h.

Stříbra stolního 150 liber 4 loty $1\frac{1}{2}$ kventl.

Statek Korunský . . . se 146 poddanými,

» Chlumeček . . se 22 poddanými,

» Keblany . . . se 13 poddanými,

» Holkov bez poddaných.

Dominikálním majetkem bylo

polí 1254 korců 3 větele $1\frac{1}{2}$ mázliku,

luk 361 korec 1 větel $2\frac{1}{2}$ »

chmelnic 2 korce 1 » 1 mázlík

zahrada kuchyňská 3 » — » 1 »

» parádní . . 2 » — » $\frac{1}{2}$ mázliku

štěpnic 25 korců 1 větel $\frac{1}{4}$ »

lesů 950 » 1 větel 2 mázliky,

rybníků 562 » 1 » $1\frac{1}{2}$ mázliku.

Různých úroků dostával klášter 1420 zl. 32 kr. $\frac{1}{2}$ h.

Desátků obilných dostával klášter 211 korců 2 mázl.

Oceněn byl statek Korunský za 253.600 zl.

Chlumeček za 20.000 zl.

Keblany za 13.000 zl.

Holkov za 27.000 zl.

emfyt. dvůr v Křemži za 550 zl.

314.150 zl.

Deputát od knížete oceněn ročně

na 3243 zl. a uveden rovný kapitálu . . 81.075 zl.

Úhrnem vše . . 395.225 zl.

Dvory opatřeny byly řádným fundem instruktem a tak vůbec odhadnut

aktivní majetek klášterní za 563.968 zl. 29 kr. $5\frac{1}{2}$ h.

passiva 99.827 zl. 23 kr. 4 h.

Zbývalo čistého 464.141 zl. 6 kr. $1\frac{1}{2}$ h.

Obr. 16. Presbyter a štít příčné lodi.

Veliký chrám klášterní stal se r. 1786 farním kostelem osady korunské, kostely sv. andělů, sv. Markety a kaple opatská zrušeny, výbava jejich i s uměleckou mobilní výzdobou kláštera darována chudým kostelům nebo prodána a klášter se statky svrchu uvedenými prodán jest r. 1787 od náboženské matice, ve dražbě za 212.217 zl. 25 kr. knížeti Janovi ze Schwarzenberga, jenž jej k panství Krumlovskému přivtělil.

Veliké budovy klášterní staly se ovšem správě panství břemenem, a proto hleděla je alespoň nějak prakticky zužítkovati. V klášteře zřízeno bylo nejprve r. 1788 bělidlo, potom r. 1800 továrna na kartouny, 1815 továrna na látky vlněné a konečně r. 1850 slévárna železa; z bývalého opatství stal se byt továrníkův.

Od kostela sv. andělů ubourána presbyteř, sakristie a kaple, loď pak přepažena na skladiště a byty dělnické. Z kostela sv. Markety zřízeno nejprve bělidlo, potom divadlo, později továrna na satiny, r. 1815 tužkárna a konečně r. 1843 sirkárna, která před nedávnem byla zavřena. Žádný z těchto průmyslových podniků neměl v Koruně štěstí, ale všechny způsobily na uměleckých památkách nenahraditelné škody. Různá menší stavení v bývalé ohradě klášterní daroval opat Bylanský v poslední chvíli před zrušením služebným lidem, kteří v nich právě bydleli.

Naděje lepších dnů zasvitla Koruně teprve, když vlády schwarzenberských panství ujal se nyní panující kníže Adolf Josef. Vzácný tento přítel historických památek postaral se nejprve o vyklizení kapitulní síně, v níž dal vhodně umístiti náhrobky opatů, v kostele pak, jenž pečlivě v dobrém stavu jest udržován, dal rovněž slušně postavití pozorně vyhledané staré náhrobky dobrodinců klášterních. Doufejme, že se jménem jasného vévody Krumlovského bude spojena i památka navrácení posvátných kdysi prostor důstojnějšímu účelu.

Obr. 17. Rajský dvůr.

Posloupnost opatů korunských. I.

Číslo	J m é n o	Ustanoven	Resigno- val	Zemřel	V listinách
1.	Jindřich	6./4. 1263			
2.	Jan				
3.	Štěpán				
4.	Bartoloměj		1292		10./1. 1284 až 16./9. 1290
5.	Heřman				3./5. 1293
6.	Bartoloměj				6./5. 1294
7.	Dětrich			26./7. 1335	11./3. 1303
8.	Siboto			1338	16./1. 1336 až 1./3. 1338
9.	Ludolf				24./4. 1339 až 22./6. 1349
10.	Dětrich				7./7. 1349
11.	Ludolf			2./3. 1359	25./2. 1355 až 3./3. 1358
12.	Erhardt				1360—1368
13.	Jindřich			19./7. 1369	
14.	Gerhart				8./6. 1371 až 5./12. 1378
15.	Gobelin				24./8. 1383
16.	Arnold			16./7. 1397	24./2. 1387
17.	Arnošt			7./3. 1404	13./10. 1398
18.	Štěpán				15./3. 1405 až 11./6. 1406
19.	Adam				22./6. 1407 až 16./12. 1417
20.	Rutger	1419		1444?	6./1. 1420 až 11./11. 1441
21.	Jan				21./7. 1444 až 27./10. 1445
22.	Dětrich			20./11. 1451	14./10. 1447
23.	Gerhart				1452—1461

Posloupnost opatů korunských. II.*)

Číslo	J m é n o	Ustanoven	Resigno- val	Zemřel	V listinách
24.	Jan				20./1. 1463 až 28./8. 1465
25.	Linhart Štávka				20./1. 1467 až 10./10. 1472
26.	Mikuláš Frühauf		1./5. 1481		1476
27.	Konrád Kellner	1./5. 1481		1483	
28.	Ondřej			13./2. 1493	6./2. 1483
29.	Jiří Steinhäufel			9./11. 1525	14./10. 1493
30.	Blažej	26./11. 1525		17./2. 1535	
31.	Jakub Peitler	17./6. 1535		10./7. 1544	
32.	Wolfgang Haider	25./2. 1545		1553	
33.	Bartoloměj				6./4. 1553
34.	Matěj Polák	—/10. 1553	28./10. 1556		
35.	Jan Mílek	28./10. 1556			
36.	Jiří Taxer	(13./1. 1568)			
37.	Melichar Hölderle	1579		17./5. 1608	
38.	Valentin Schönbeck	19./11. 1608	13./3. 1616		
39.	Jiří Huber	16./3. 1616	23./9. 1623		
40.	Ondřej Pachmann	23./9. 1623		22./1. 1637	
41.	Jan Dětřich Bentius	26./2. 1637		4./7. 1661	
42.	Bernard Pachmann	18./9. 1661		3./4. 1668	
43.	Matěj Ungar	16./4. 1668		8./12. 1701	
44.	Gerhart Pauer	21./2. 1702		20./10. 1716	
45.	Matěj Kurz	17./1. 1717		2./2. 1720	
46.	Filip Bayer	16./4. 1720	14./3. 1733		
47.	Kristian Guschl	20./12. 1733		3./11. 1754	
48.	Bohumír Bylanský	9./1. 1755	10./11. 1785		

*) Posloupnost tato sestavena jest dle kronik klášterních, listáře, náhrobků a jmen opatů v ambitu napsaných. Datum dle listin uvedeno jen tam, kde pro určení doby ho bylo potřeba.

Popis kláštera.

Řád cistercienský vyznamenával se záhy jistými pravidly, jimiž stanoven byl dopodrobna nejen veškeren mnišský život v užším smyslu, ale i oekonomická správa a nezbytné potřeby každého kláštera, čímž i poloha, dispozice celku a zařízení jednotlivých částí značnou měrou byly podmíněny.

Řehole sama udávala sice jen všeobecné požadavky, n. př. při stavbě budov chrámových na rozdíl od jiných zapovídala věž a nařizovala prostotu, ale poněvadž řád cistercienský byl proti klášterům jiných souvěkých řeholí jednotnou celkovou organizací, jejíž stejnoměrný rozvoj udržoval se generálními kapitulami, k nimž všichni opatové povinni byli se dostaviti a které konaly se zpravidla v některém z pěti mateřských klášterů francouzských, vyvinuly se brzy i jisté stavitelské řádové tradice, zvyklosti (usus), které měly za následek nejprve zvláštnosti půdorysu.

Stálá pospolitost mezi všemi kláštery řádovými a stálé styky s Francií, vlastní řádu, způsobily, že zároveň se společnými zvyklostmi v celkové dispozici klášterů a jejich jednotlivých staveb vyvíjela se i zvláštní umělecká škola, která na rozdíl od jiných nebyla místní, nýbrž obecně řádová — cistercienská, a tak konečně jeví se nám cistercienské kláštery a chrámy v dispozici, konstrukci i detailu jako děti jedné rodiny, jimž společný jest určitý typ, třeba se lišily věkem a individualitou.

Kláštery nově zakládané brávaly si za vzor starší domy řádové, a proto není divu, že mezi nimi najdeme zajímavé shody, ale přes to nesmíme poměr té tak zvané filiace pojímati tak přesně, že by při nové stavbě právě bezprostřední mateřský klášter byl býval prostě napodoben, naopak spíše se zdá, že býval při novostavbách zřetel brán jednak k nejstarším francouzským klášterům řádovým, jichž dispozice dle toho, jak se pro nové stavení hodila, s různými obměnami byla sledována, jednak k místním

poměrům a hlavně k hmotným prostředkům, které v době stavby právě byly po ruce.

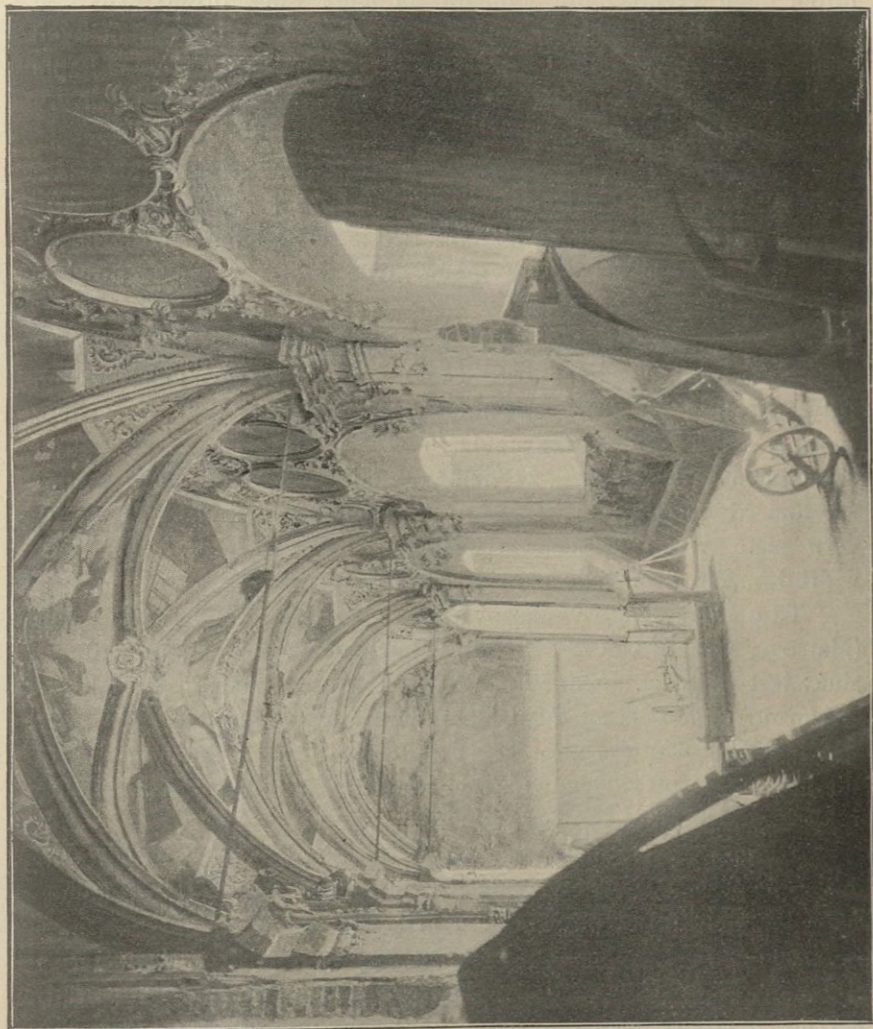
Tak na příklad neshledáváme ve Sv. Koruně přímého celkového napodobení kláštera Sv. Kříže, odkud první konvent korunský přišel, třeba že v jednotlivostech jsou mnohé shody, a naopak postřehneme spíše nejednu podobnost s předhusitskou rozlohou kláštera Sedleckého, jenž rovněž jako Sv. Koruna příslušel řádové větvi morimundské, při tom však právě chrámy obou klášterů ukazují podstatné rozdíly a také po pravidelnosti v rozloze ostatních budov, jak ji v Sedlci posud stopovati můžeme, není v Koruně ani potuchy. Chrámy klášterů Zbraslavského a Skalického, ač oba konventy vyšly ze Sedlce, neměly se sedleckým nic společného, což jest tím zajímavější, uvážíme-li, že sedlecký staven byl se zbraslavským téměř současně a za podivuhodné shody poměrů, vůbec pak české kláštery cistercienské, třeba že všechny patřily k větvi morimundské, měly chrámy různé dispozice a podoby.

Přes to však zůstává poměr filiace — ovšem jen v rukou opatrného a kritického znalce — výbornou pomůckou při řešení nejedné místní záhady.

Podstatné části cistercienského kláštera bývaly: veliký chrám, budova konventní, opatství, noviciát, nemocnice mnišská, kostel lajků, příbytky konvršů, dům pro hosti, špitál a různá hospodářská stavení. Dle pravidel v řádu obvyklých byly budovy ty seřaděny tak, že veliký chrám s přilehlým konventem tvořily vlastní klausuru (*monasterium conventus*), do níž lajkové neměli míti vůbec přístupu; opatství, dům noviců a mnišská nemocnice (*infirmaria*) byly sice mimo konvent, ale měly s ním společnou ohradu, do níž fortnou se vcházelo, a tvořily tak klášter vnitřní. Kostel lajků, příbytky konvršů, hospicium, špitál, mlýn a jiná stavení hospodářská bývaly zpravidla v klášteře vnějším, který rovněž pevnou hradbou byl obklíčen a branou opatřen.

V Koruně zachoval se posud klášter vnitřní s většinou svých budov a z kláštera vnějšího brána i některé stavby, ale jedna věc v dispozici celku znalce hned na první pohled zaráží, každý kostel, každé stavení má jinou osu, ba kromě konventu i jednotlivé budovy jeví podivnou nepravidelnost. Příčinou toho bylo ovšem částečně místo, obmezené stráněmi a ohybem řeky, jež nutilo k některým úchylkám od pravidelné rozlohy, ale důvod ten k vysvětlení všech nesrovnalostí přece nedostačuje.

Veliký chrám konventní byl vždy střediskem vlastních budov klášterních a založen byl ve Sv. Koruně bezpochyby hned s klášteřem r. 1263. Paměti klášterní zřejmě vytýkají, jak daleko

Obr. 18. Severní chodba v ambitu.

za živobytí Otakarova, tedy do roku 1278 byl proveden, a příznaky slohové i technické zprávě té, třeba že teprve ze 17. století se nám zachovala, nejen neodporují, nýbrž i rozhodně ji potvrzují.

Všecky konventní chrámy cistercienské zasvěceny jsou P. Marii a založeny v podobě kříže, ale dispozice ta zvláště v uspořádání východní, kůrové partie může býti velice různou. Vedle jednoduchého choru s přímým závěrem a k němu po obou stranách připojenými čtverečnými kaplemi najdeme kůry přímo uzavřené s nízkým pravoúhlým ochozem a kaplemi, vedle románských apsid a pozdějších gotických polygonálních závěrů, při nichž kaple k příčné lodi se druží, najdeme i složité katedrální závěry s ochozem a polověncem kaplí (Sedlec).

Kromě obyčejného basilikálního trojlodí nebyly žádnou vzácností chrámy čtyřlodní i veliké pětiodní, řídčeji vyskytují se stavby stejnolodní jako n. př. ve Vyšším Brodě v podélném trojlodí, ve Sv. Kříži v choru přímo uzavřeném a ve Světlé v choru polygonálním.

Z toho jest patrné, že i při rázovité cistercienské rozloze byla možná veliká rozmanitost a že každý z cistercienských chrámů, tedy i korunský má své zvláštnosti. První, která právě při cistercienské stavbě velice překvapuje, jest v Koruně ta, že konventní chrám není orientován a že nemá jednotné hlavní osy. Osa lodi směřuje téměř od jihu k severu a osa choru uchyluje se k severu ještě více tak asi, že přímka levých arkád hlavní lodi v prodloužení svém skoro by prořála hranu závěru kůrového.

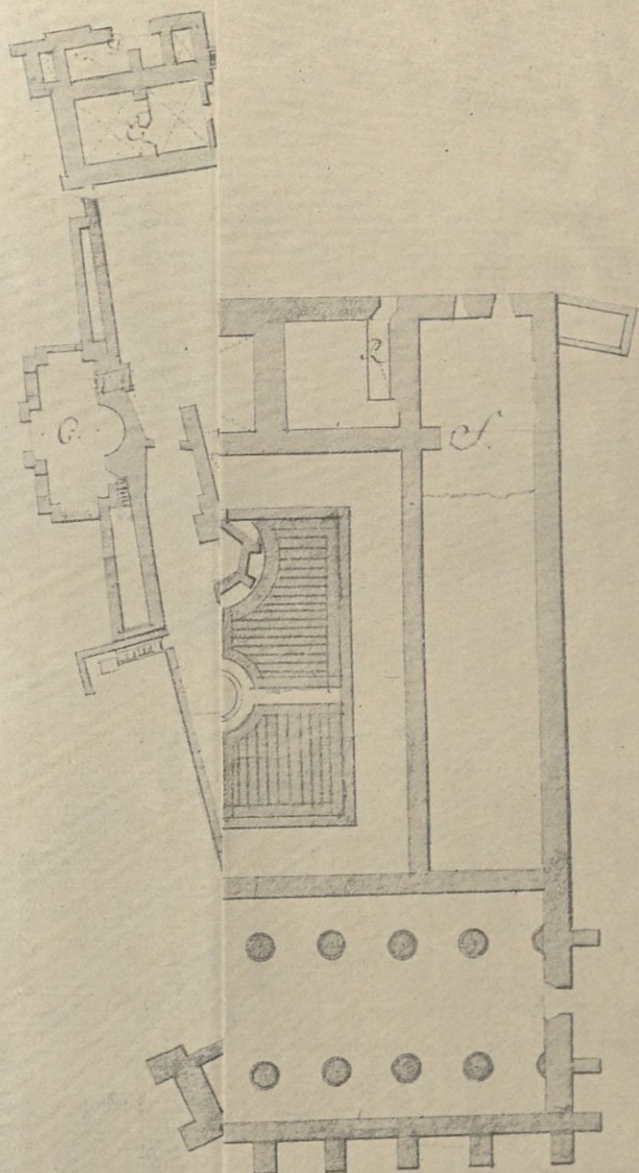
Tato odchylka osy chorové, která v posavadních půdorysech (Matzově, Gruebrově a Schmidtově) označena nebyla, jest zúmyslná; jest to t. zv. *inclinatio capitis*, kterou se mělo symbolicky znázorniti naklonění hlavy na kříži umírajícího Spasitele, ale proč osa lodi místo obvyklého směru od západu k východu směřuje od jz. k ssv., těžko jest vyložiti, ani celková poloha při zátočině řeky k odůvodnění toho nestačí.

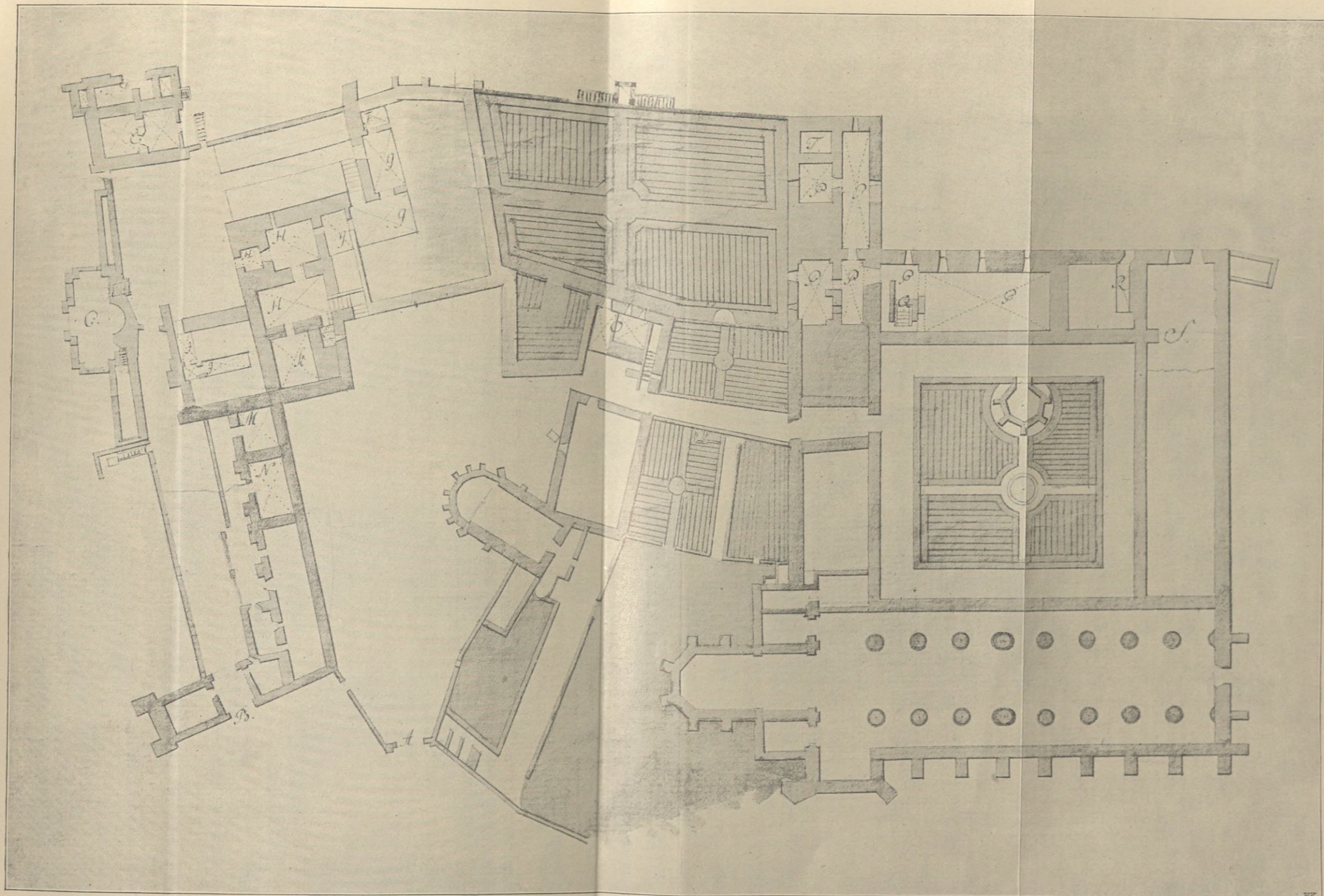
Při popisu chrámu korunského jest nutno míti na zřeteli, 1. jak vypadala stavba v době předhusitské, 2. co se z ní zachovalo, 3. jaké změny později se s ní staly.

Znamenitou pomůckou v té příčině jest popis kostela v *Series abbatum* asi r. 1665 v době opravy opatem Pachmannem předsevzaté pořízený a spolu svědomitě udávající, co tenkrát ze stavby středověké ještě bylo zachováno, s poznamenáním všeho, co při obnově bylo odstraněno, po případě znovazřízeno.

V českém překladě zní popis ten takto:

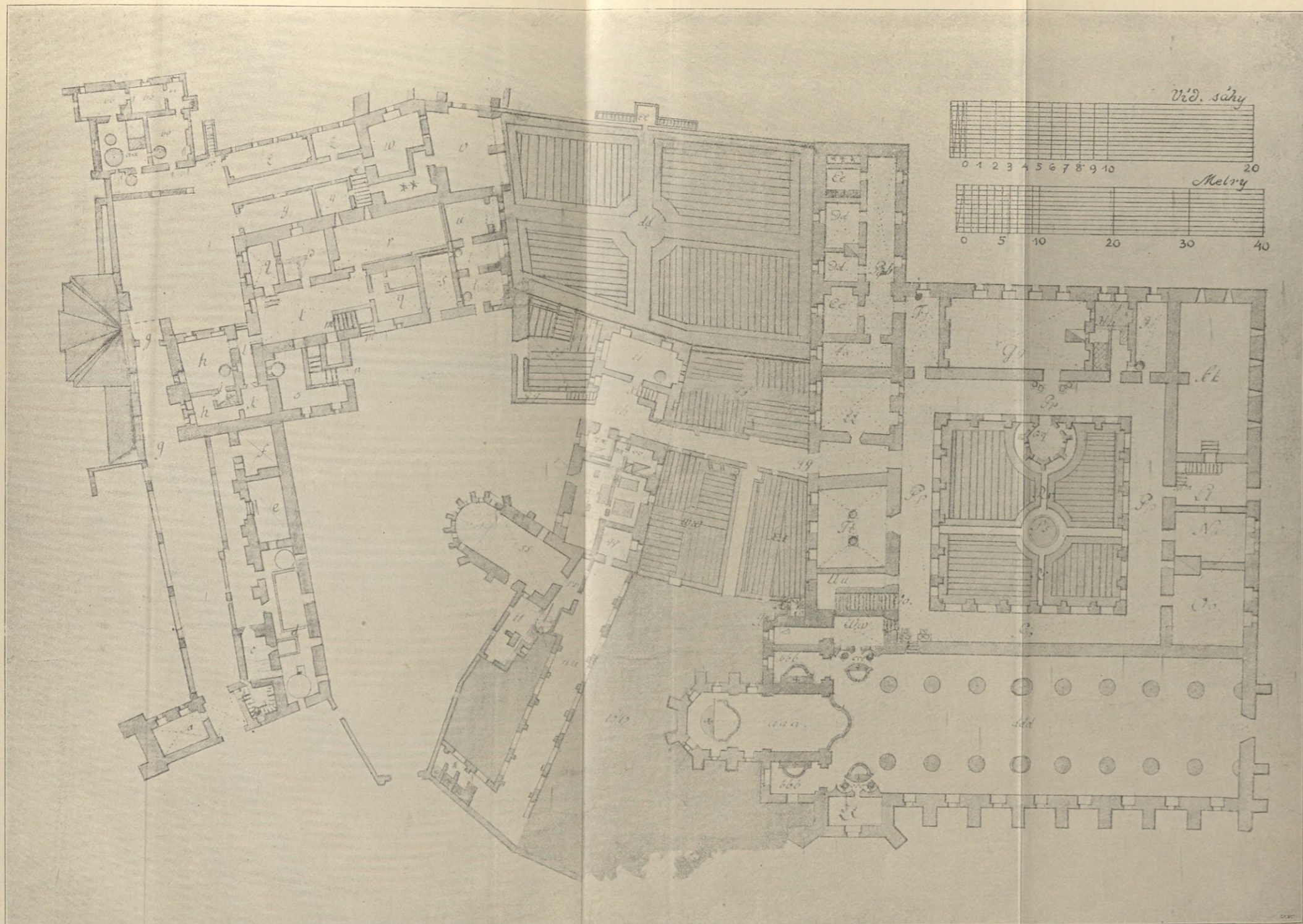
•Kostel podivuhodné délky 40 sáhů, stop pak 240 a více, zšíří 75 stop má dvě řady pilířů a dvě lodi bokové, ačkoli Václav,

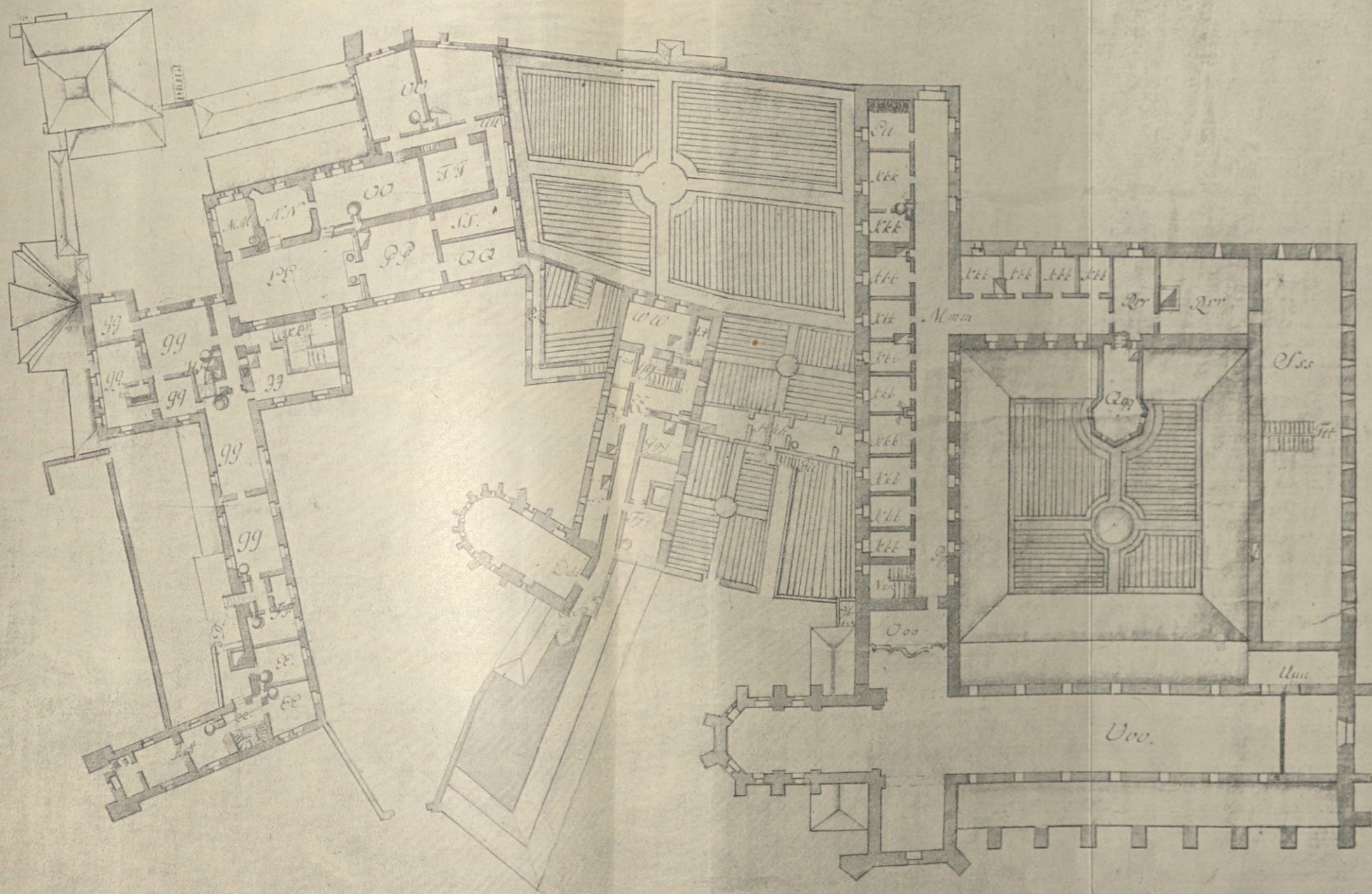
Tab. VII. Klášter Korunský r. 1805. — A. Sklepy a základy.

Dle plánů kníž. schwarzenberského nadlesního Františka Jos. Matze.

Tab. VIII. Klášter Korunský r. 1805. — B. Přizemi.

Dle plánů kníž. schwarzenberského nadlesního Františka Jos. Matze.

Tab. IX. Klášter Korunský r. 1805. — C. Patro.

Dle plánů kníž. schwarzenberského nadlesního Františka Jos. Matze.

Obr. 19. Východní chodba v ambitu.

syn Otakarův, třetí bokovou loď a jedno sloupořadí připojil, což však při obnově jest odstraněno. Oken kromě zazděných má 31. Všechna mívala překrásné, starodávné, kamenné ozdoby, z nichž ony v choru a ostatní až k čtvrtému pilíři — tak daleko totiž

zakladatel chrám provedl, — olovem byly spojeny místo vápna, ale protože vytrháním příčných železných prutů uvolněny a vy lámány byvše spadly a bez velmi velikých výloh obnoveny býti nemohly, byly r. 1665 odstraněny; zůstalo jediné nad hlavním vchodem a jiné okrouhlé, zvláště skvostné a umělecky provedené, jež nad vchodem do sakristie se spatřuje.

Před obnovením tohoto chrámu byly po každém boku dvě krásné kaple, které proto, že dle domnění nebylo prostředků na opravu jejich uměleckých kleneb a oken, úplně odstraněny jsou. V chrámě bylo 15 oltářů, veliký zasvěcený Nejsv. Trojici a P. Marii a všem svatým, čtyři v kaplích, čtyři v zbořené lodi, uprostřed kostela oltář sv. Kříže, dále pak oltáře P. Marie, sv. Anny, sv. Jana Evg., sv. Kvirina a sv. mučedníků.

Jak patrně, býval celý kostel klenut, ale klenutí to dílem samo se sesulo, dílem pro nebezpečí sesutí okolo r. 1640 a 1655 bylo sneseno. Sakristie byly dvě klenuté a vedle sakristie viděti jest schody, po nichž bratři z ložnice k chválám božím sestupovali.

Z toho poznáme, 1. že kostel byl založen v nynějších rozměrech a proveden do r. 1278 od závěru chorového až ku čtvrtému páru pilířů, 2. že mívá po bocích presbyteře s každé strany dvě kaple, 3. že za Václava II., když ve stavbě chrámové se pokračovalo, připojena byla po západní straně ještě čtvrtá loď boková.

Ač první konvent přišel ze Sv. Kříže, neměla původní rozloha korunského chrámu se svatokřížským nic společného. Dispo sice jest v Koruně rázovitě a vlastně cistercienská; k basilikálnímu trojlodí s nízkými loďmi bokovými, oddělenými od lodi hlavní osmi páry pilířů, pojí se loď příčná s presbyteří a dvěma páry nízkých kaplí; pravzor její sluší hledati ve francouzském klášteře Fontenayském s tím rozdílem, že v Koruně presbyteř i kaple měly místo přímého závěru polygonální, čímž ovšem chorová partie stala se dosti živou a malebnou.

Pokud české chrámy cistercienské se nám zachovaly, neshoduje se v tom s korunským žádný, nejpodobnější jest téměř současná východní partie chrámu vyšebrodského, ač zase podstatně se liší tím, že ve Vyšším Brodě dvě kaple uzavřeny jsou přímo a dvě klínovitě ($\frac{2}{3}$), kdežto v Koruně byly všechny čtyři uzavřeny polygonálně ($\frac{5}{8}$).

Vzor chrámu korunského byl vzat asi přímo z Francie,*) ba jest i velmi pravdě podobno, že odtamtud přišel též první

Obr. 20. Vchod k bývalé studni.

stavitel s několika kameníky; tomu nasvědčuje ryzost gotických forem, založení opěrné soustavy u nás do té doby neznámé, patrné

*) Zajímavě jest, že s původním půdorysem korunským téměř úplně shoduje se dispozice slavného chrámu dominikánského kláštera v Batalze v Portugalsku, založeného r. 1385. Jediný rozdíl jest, že v Batalze jsou kaple po bocích presbyteře o jedno travé delší.

mírnění vertikalizmu a kamenické značky na soklu presbyteře, jež jsou spíše románského a nikoli středoevropského typu. Přechodních reminiscencí, jaké vidíme na současně budovaném klášterním chrámě vyšebrodském nebo budějovickém, na konventním chrámě korunském není.

V bouři husitské byl kostel vypálen a teprv asi po třiceti letech dostalo se mu opět krovu, »aby se zdi nerozávěly.« V XVI. století, když celý klášter zpustl, zchátral i tento krov tak, že celé stavení tím velice trpělo a přes to, že opat Schönbeck střechy jakž takž opravil, byl na sklonku první polovice století XVII. chrám, v němž tehdy služby boží se nekonaly, poloviční zříceninou, jejíž klenby, pokud samy se nesesuly, musely být sneseny.

Když r. 1665 opat Bernard Pachmann počal chrám restaurovati, tu pro nedostatek peněz, a jak z pichlavého slova klášterního chronisty »dle domnění« prozírá, i z nedostatku smyslu pro krásnou starší kamenickou práci bylo všecko jemnější porouchané dílo prostě odstraněno, čtvrtá loď a kaple zbořeny, ostatek pak kromě pravé bokové lodi, kde stará gotická klenba se zachovala, nově zklenut, okna v nynější prosté podobě upravena a v pozadí zřízena kručta. Tato až příliš střízlivá úprava byla za opata Ungara vydlážděním kostela dokonána.

Bohužel nedostalo se Koruně v té době architekta, který by byl měl při obnově pro velkolepé rozměry chrámové a starší architektonické formy takový smysl, jako ukázal později P. J. Bayer v Sedlci, anebo snad sedlecký opat Snopek, jenž přišel z Koruny, poučen jsa nemilou zkušeností dbal toho, aby při opravě chrámu sedleckého podobné chyby se uvaroval.*)

Další proměny provedl poslední opat Bylanský, jenž dal zbudovati po bocích presbyteře opět dvě nové kaple, přestavěl úplně sakristii, kůr vyzdobil novým hlavním oltářem, epitafií a malbami a v ramenech příčné lodi zřídil oltáře sv. Benedikta a sv. Bernarda.

*) Že mnozí z mnichů korunských v době baroku nepostrádali vkusu a uměleckého citu a že jim nebyla gotika slohem barbarským, poznáváme ze slov, jichž Series abbatum o výtvorech jejich užívá: »cirratae more veteri pulcherrimae« (kružby), »fenestra rotunda grandis elegantiae et artificii excellentis«, »bina speciosa sacella . . . fornicibus et fenestris artificiosis«, »ambitus, opus insigne«, »capitulum, opus egregium«, »ambitus olim habuit fenestras artificiosas de secto lapide ornatas cirratis«, »sacellum elegans« (opatská kaple).«

Století XIX. na chrámě samém podstatných změn nezpůsobilo, jen mensy oltářů od Bylanského zřízených byly r. 1882 od

Obr. 21. Portál do kapituly.

faráře Tischlera odstraněny, jinak obmezovala se knížecí patronátní správa zcela rozumně na to, aby stavení bylo zachováno a přede všemi možnými škodami chráněno.

Rozměry svými patří chrám korunský i po odstranění čtvrté lodi k největším v Čechách, neboť jest ve světlosti 70 metrů dlouhý, v příčné lodi 27·70 *m* a v podélném trojlodí skoro 19 *m* široký. Jako v Sedlci a jinde tak i zde jest patrné, kterak cisterciáci prostotu stavby pravidly řádovými nařizovanou hleděli vyvážit velikými rozměry, pro jichž účinek měli zvláštní smysl. V době, kdy Sv. Koruna byla založena, slevoval řád již po nejedné stránce ze své původní přísnosti, což zde jeví se tím, že vnitřek chrámový zůstával sice dle tradice velkolepě jednoduchý, ale vně ponechána staviteli plná vůle, užiti ornamentiky nádherné.

Presbyteř chrámu korunského jest 16 *m* dlouhá, 8·57 *m* široká a 17·30 *m* vysoká, uzavřena jest pěti stranami pravidelného osmiúhelníka a opravami v XVII. a XVIII. století provedenými úplně zbarokována tak, že po gotickém detailu není v ní ani stopy. Srovnáme-li délku její s délkou presbyteře jiných cistercienských kostelů, jest dosti značná, neboť u cisterciáků tato část chrámová byla pouze kněžištěm, protože mnišský chor zaujímal značnou část lodi hlavní, proto nesmíme přirovnávati ji k délce choru jiných kostelů klášterních (Roudnice 24 *m*, Budějovice 21 *m*, Jindřichův Hradec 22·38 *m*). Původně měla dvě travé gotické křížové klenby s příslušnou klenbou závěru, nyní však má mnohem níže založenou valenou klenbu s lunetami. Osvětlena jest šesti vysokými okny, která kdysi bývala gotická trojdílná, nyní jsou ovšem bez prutů, a poněvadž barokní klenba jest níže, než bývala původní gotická, jsou i okna nahoře zkrácená a v polokruhu překlenutá.

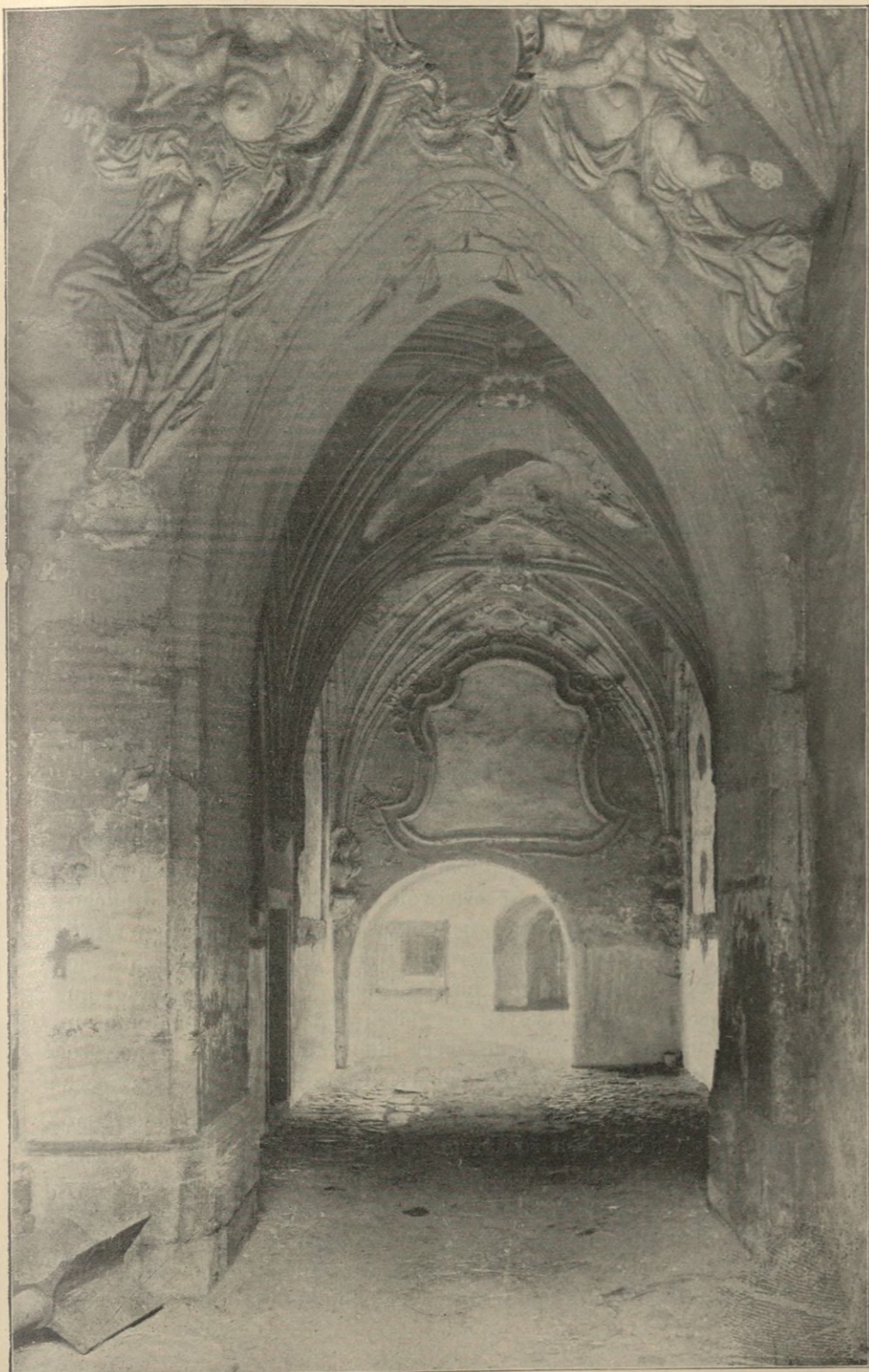
Štuková výzdoba kněžiště pochází ze třetí čtvrti století XVIII.

Stěny rozčleněny jsou po každé straně dvěma pilastry se štukovými kompositními hlavicemi, na nichž spočívá kusé břevnoví s římsami sáhajícími až k patkám klenby.

Celý závěr vyplňuje velkolepý hlavní oltář, o němž směle můžeme říci, že důstojně zakončuje vývoj našeho baroku. Pochází totiž z roku 1772 a skládá se ze svobodně stojící mensy s tabernákulem a z architektury za ní při zdi umístěné.

Na zadní straně mramorového stolu oltářního jest nápis:

GODEFRIDVS
DE LOCI PROFESSIS ANTISTES
POSUIT, ORNAVIT,
PERFECIT.

Obr. 22. Vchod do konventu.

Nad mensou vypíná se bohatě ornamenty, vyřezávanými reliefy (sbírání manny, večere Páně, měděný had na poušti) a sochami andělů zdobený tabernákl ve třech patrech, z nichž spodní jest vlastní svatostánek, prostřední upraveno pro krucifix a výstav, v hořejším pak umístěna veliká trnová koruna.

Architektura retabula vyplňuje samostatně celý závěr. Článkovaný, jen mírně zdobený podstav z napodobeného mramoru sáhá až do výše třetího patra tabernákula a zakončen jest živě disponovanou římsou, z níž vystupují čtyři sloupy s kanellovanými dřívky a kompositními hlavicemi a za nimi po obou stranách oken závěru ozdobné pilastry. Před sloupy stojí obrovské sochy sv. Benedikta a sv. Bernarda na podstavcích ozdobených pozlacenými reliefy, jež znázorňují výjevy ze života těchto světců, mezi sloupy pak jsou rovněž veliké sochy svatých: Ambrože, Augustina, Silvestra a Řehoře.

Na sloupech a pilastrech spočívá bohaté břevnoví s lomenými římsami a ozdobným vlysem, tvoříc se zadním párem sloupů obrubu obrazu, znázorňujícího P. Marii, jak obklopená anděly vznáší se z hrobu, kolem něhož apoštolové stojí. Obraz na plátně malovaný jest bez vrocení a podpisu, umělecká cena jeho nikterak nevystihuje krásy architektury a řezby, která nad břevnovím se zúžuje a sáhá až ku klenbě. Mezi postavami velkých a malých andělů kteří vzhůru vzletují, stkví se ozářený monogram MARIA.

Malba na klenbě jest pokračování komposice oltářní. V oblacích vznášejí se tři trůny; na jednom ode čtyř apokalyptických zvířat neseném sedí Bůh Otec se světovou koulí u nohou, od druhého trůnu, za nímž andělé nesou veliký kříž, kráčí Bůh Syn vstříc P. Marii, pro niž uchystán jest níže třetí trůn, nad nimi vznáší se Duch svatý. Sbor andělů, z nichž někteří sypají kvítí, vítá Matku Boží, kterou spolu očekávají na galerii pod bizarní architekturou namalovaní světci a proroci, mezi nimi Mojžíš, David a nejvýše sv. Jan Křtitel. Celek vroubí bohatý dekorativní rokokový rámec.

Škoda, že v znázornění tak krásné myšlenky zůstal malíř daleko za architektem a řezbářem. Freska jsou, třeba že si umělec k dosažení perspektivního efektu pomáhal místy i plastikou — noha anděla kříž nesoucího je štuková — nevelké umělecké ceny a ukazují patrný úpadek, který v tom oboru nastal po smrti Rainera, Palka a jich vrstevníků, a nevyrovňají se nikterak velkolepým malbám, kterými o dvacet let dříve Tad. Supper vyzdobil obrovskou

dvoranu kláštera Sedleckého. Malíř korunský byl, jak z některých detailů patrně, obratným dekorátérem rokoka, ale grandiosní koncepcí a virtuositou provedení figurálních skupin, kresba i technika dřívějších mistrů baroku byly mu nedostižné.

Po pravé straně oltáře jest kredenc, po levé trůn opatský, obojí skvostné barokní práce z padělaného mramoru na způsob menších architektur oltářních s allegorickými sochami. V kredenci nad stolovou, na konsolách spočívající deskou zapuštěn jest 84 cm dlouhý a 60 cm vysoký, v hlíně modelovaný a pozlacený relief »kladení Krista do hrobu«, znamenitá práce školy Donnerovy. Výklenek u opatského trůnu ozdoben jest erbem klášterním. Pozoruhodné na obou stranách jsou i stupně s elegantním parketováním na způsob intarsie drobně vzorkovaným.

Další dvě krajní pole presbyteria zdobí při stěnách r. 1773 od sochaře Tomáše Feslera provedená epitafia zakladatelů kláštera. Na rozdíl od fantasticky malebného a jarého baroku hlavního oltáře hlásí se v nich k slovu chladný klasicismus s hledaně monumentálním pathosem a na první pohled vidíme též, že tvůrce jejich příliš se zadíval na známý Brokoffův pomník hraběte Vratislava v minoritském chrámě sv. Jakuba na Starém Městě Pražském.

Po straně evangelia jest pomník Otakarův. Na mohutném, zakřiveném soklu, jenž nese v kartuši nápis:

D. D.
GODEFRIDVS ABBAS
MDCCLXXIII

leží lev pod velikou černou rakví, zdobenou reliefem, znázorňujícím dosti fantasticky bitvu u Kressenbrunna. Po pravé straně stojí na podstavu truchlivá, o rakev se opírající Athéna s kopím a štítem, po levé pak svalovitý Saturnus s kosou nazdvihuje levicí víko rakeve na znamení, že král tu není pohřben. Za rakví vypíná se pyramida, na které se v rokokovém rámci spatřuje poprsí Otakárovo, nad nímž vznášející se Fama píše na pyramidu náhrobní nápis:

PIIS
MANIBVS
D. OTAKARI II.
REGIS BOHEM: DVCIS
AVSTR

Po stranách pyramidy jsou válečné trofeje, v levo odlétá Merkur, nesa na podušce korunu. Pozadí tvoří rokokový, nepřliš vkusný baldachýn, nad nímž na stěně vymalováno jest al fresco založení kláštera.

Na protější straně jest souměrné epitafium Bavorovo. Na soklu spočívá černá elegantní rakev s dvěma kruhy ve lvích maskách a pod ní jest složena rytířská zbroj; po pravé straně stojící Štědrost podává pacholíkovi z urny peníz, po levé stojí genius světla. Na víku rakve leží Bavor, jehož levou rukou pozdvihuje klečící postava ženská, ukazujíc mu hvězdnatou korunu nebeskou, kterou ve vztažené pravici drží. Vzadu ční pyramida zdobená erbem střely; baldachýn pak jest směs živlů rokokových s klassicismem.

Se zřetelem k výzdobě presbytere jakožto celku zasluhuje zvláštní pozornosti slohový a dekorativní sestup od nádherného zlacení barokního hlavního oltáře a živé barvitosti rokokových fresk k jednodušším tvarům a mírnějším tonům kredence a trůnu a konečně k chladným, pseudoklassickým motivům epitafií, na nichž smuteční náladu zvyšuje prostá černá sokla a rakví s ledovou bělí soch a skrovným vyzlacením.

Dlažba kůrová jest pěkná kamenná mosaika z temných čtverečných a světlých podélných šestibokých destiček, právě taková jako bývala v presbyteri chrámu sedleckého.

Triumfální oblouk zachoval si alespoň v dolejší části ještě původní, gotické, mohutně prosté článkování; vystupuje proti ose presbytere a podobně i do příčné lodi pěti stranami osmibokého hranolu, jehož šikmé plochy jsou poněkud proláklé, nahoře však zakončeny jsou tyto mohutné přípory štukovými hlavicemi s kusým barokním vlysem, na jehož římsách spočívá oblouk polokruhový, do příčné lodi se otvírající. Ale tento barokní tvar jest pouhou maskou, neboť na podkroví posud vidíme vrchol původního gotického oblouku i s nadezdívkou.

Příčná loď 27·70 *m* dlouhá rovná se ve světlosti šířkou 8·60 *m* presbyteri a skládá se ze tří čtverečných travée s prostými křížovými klenbami, jež usazeny jsou ovšem níže než původní klenby gotické, které, jak $\frac{5}{8}$ přípory při triumfálním oblouku a prvním páru pilířů ukazují, rovněž byly mohutnými pasy na tři travée rozděleny.

Ve východním rameně byla asi již původně jako posud zřízena empora, na kterou byl přístup přímo z dormitáře a z níž vedly i dvěře na podkroví ambitu. Empory, jež původně bývaly

místem pro ženy určeným, u cisterciáků nebyly ani potřebnými ani oblíbenými, přece však se v některých jejich chrámech v příčné lodi vyskytují, na př. v Sedlci, v Heilsbroně a v Bebenhausech (zde rovněž z dormitáře přístupná). Že empora na tomto místě

Obr. 23. Náhrobek opata Jindřicha.

korunského chrámu není snad teprve výtvořem baroku, ale že tu byla hned při založení, dosvědčuje 1. na půdě ambitu posud dobře zachované gotické ostění zazděných dveří, kterými se mohlo z empory na podkroví, a 2. nádherné kruhové gotické okno, jehož od

ostatních oken odlišný tvar jen tím se vysvětliti dá, že k osvětlení empory bylo určeno.

Dobře posud zachovaná kružba této na české půdě nejkrásnější »růže« sestrojena jest jako z šesti hrotitých dvojdiálních oken, která uprostřed se soustřeďují v šestiúhelníku vyplněném růžicí a na obvodu spojena jsou šesti menšími růžicemi umístěnými v klínovitých mezerách mezi hroty vrcholů.

V dolejší části zasazena jest tabulka pěkné sklomalby, erb s písmeny B. A. S. C. (Bernardus Abbas Sanctae Coronae), upomínajícími na opata Bernarda Pachmanna, obnovitele chrámu.

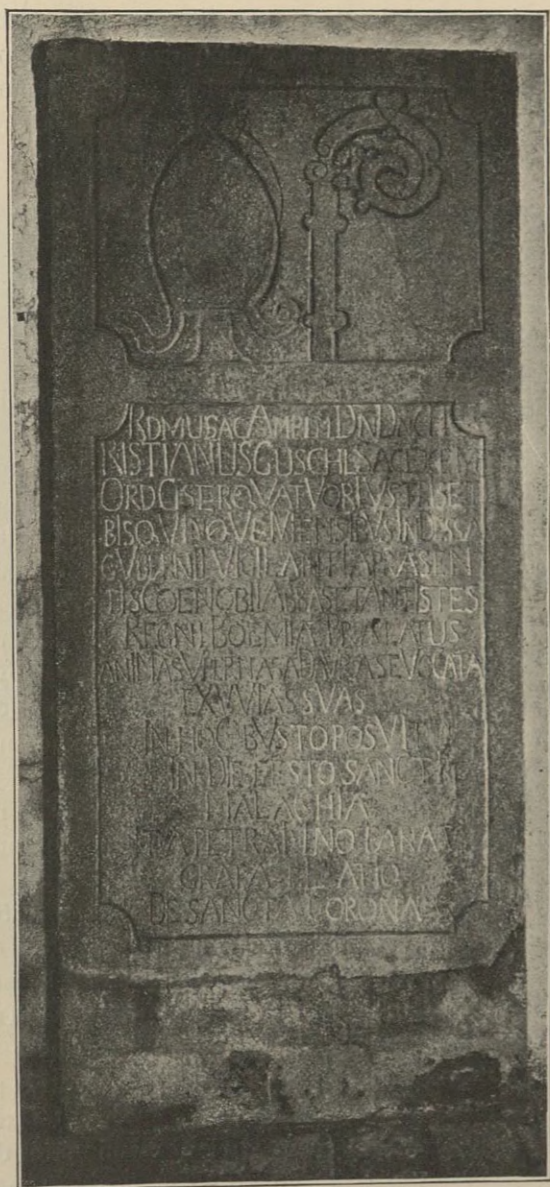
Kromě toho jest v tomto rameni příčné lodi, a sice nad arkadou do lodi bokové, malé zazděné okénko gotické, v němž na půdě se posud zachoval ohořelý trám, bylo tedy zazděno již před válkami husitskými a ukazuje, že první stavitel pomýšlel na jiný způsob krovů lodí bokových.

V přímém závěru západního ramene bývalo veliké, mnohodišné gotické okno, které vylámaním prutů, kružby a vyzdřením spodku i vrcholu nabylo nepěkného obdélného tvaru.

Ramena příčné lodi jsou nyní v polovici do značné výšky přepažena zdí, jež tvořilo pozadí bývalých oltářů sv. Benedikta a sv. Bernarda, jež zříditi dal opat Bylanský. Ale nádherná výzdoba jejich nebyla dokonána, dnes stojí tu jen hrubé zděné kostry, kterým se pro zrušení kláštera nedostalo nádherného roucha zamýšleného stucca lustra. Mezi cihelnými sloupci hrubě omalovaných barokních architektur jsou posud pěkné na plátně malované obrazy, po jedné straně smrt sv. Benedikta a nad ním sv. Scholastika, po druhé sv. Bernard a nad ním sv. Humbelina.

SVobodně stojící mensy oltářní dal r. 1882 odstraniti farář Tischler, obrysy jejich jsou na dlažbě posud patrné. Za přepážkou ve východním rameně jest sakristie a nad ní již zmíněná empora, v západním rameně jest depositář s dřevěným neomítnutým stropem. V této místnosti, která v posledních dobách kláštera za Boží hrob bývala upravena, jest posud znáti gotický oblouk, jenž spojoval příčnou loď s odstraněnou kaplí, zazděný portál pod oknem a rovněž zazděný vchod do zahrady, jenž byl poražen za Pachmanna po odstranění čtvrté lodi. Na rozhraní mezi křížením a východním ramenem příčné lodi jest nyní neznatelný, klenutý hrob opata Matěje Al. Ungara, zemřelého v pověsti svěťce.

Z příčné lodi vchází se do dvou čtverečných, 4·12 m měřících kaplí, jež po obou stranách presbyteře na místě původních poly-

Obr. 24. Náhrobek opata Guschla.

gonálních, při opravě Pachmannově úplně odstraněných, dal znova vystavěti opat Bylanský. Jsou celkem prosté; v zadní stěně má každá veliké, v polokruhu překlenuté okno a křížové klenby ozdo-

beny jsou štukaturami. V západní kapli je po levé straně v bohaté štukatuře obraz opata Bernarda Pachmanna a pod ním dvěře do zahrady, ve východní kapli kryje celou pravou stěnu epitafium opata Matěje Alše Ungara. V bohaté symbolické ornamentální štukatuře zasazen jest jeho obraz a pod ním nápis:

R. R. D. D. MATHIAS ALEXIUS UNGAR
 XXXIX HUIUS LOCI ABBAS
 EXIMIUS DEIPARAE CULTOR
 VITAE SANCTIMONIA CONSPICUUS
 HICCE PENES TUMULATUS QUIESCIT.

Oltáře v kaplích na stěnách k presbyteriu přilehlých umístěné nemají umělecké ceny.

Původně družily se k příčné lodi s každé strany kněžiště dvě nízké kaple, zakončené polygonálně pěti stranami osmiúhelníka. Každá z nich byla 4·12 *m* široká, a poněvadž přímá boková strana 1·88 *m* měřila, tedy asi 4 *m* hluboká. Protože po zkáze kostela zůstaly asi dlouho bez krovu, byly zříceninou, jejíž elegantní klenby a okna nedaly se tak snadno znovu zříditi, byly tedy při obnově r. 1667 zbořeny, tak že zůstaly po nich jen některé stopy; gotické, 3 *m* široké, energicky článkované oblouky, jimiž do příčné lodi se otvíraly, jsou u nynějších kaplí celkem sice zachovány, ale ve vrcholech barokní štukaturou vyplněny.

Ku příčné lodi pojí se podélné trojlodí v těch rozměrech, v jakých bylo již v prvotném otakarském plánu stanoveno, 44·60 *m* zdělí a 19 *m* zšíří.

Hlavní loď od osy k ose 9·50 *m*, ve světlosti 8·25 *m* široká a 17·30 *m* vysoká oddělena jest od lodí bokových osmi páry pilířů, jejichž průměrná vzdálenost 5·50 *m* od osy k ose (4 *m* ve světlosti) v skutečnosti kolísá od 5·34 až do 5·70 *m*. Tento počet osmi párů svobodných podpor byl u cisterciáků velice oblíben.

Mohutné pilíře mají nyní velmi nízký trnož, protože při obnově Pachmannově dlažba chrámová byla zvýšena, šestiboké obdélné těleso jejich se silně otupenými osnými hranami má na dél 160 *cm* v průměru a na šikmých stranách po dvou širokých mělkých výžlabcích, které přecházejí bezprostředně v hrotité, 6·90 *m* vysoké arkády. Pro historii stavby význačný čtvrtý pár pilířů, k němuž dosahoval mnišský chor; liší se od ostatních tím, že měří v podélné ose 2·30 *m*, čímž jest ovšem těleso jeho mnohem silnější, ale rozdílu toho oko pozorovatelovo nepostihne, poněvadž šířka,

tvár i článkování této podpory s ostatními se srovnává a do lodí nikterak nevystupuje.

Tvar pilířů korunských pozoruhodně upomíná na profil vnitřních pilířů u sv. Barbory v Kutné Hoře, které, jak jsem již jinde ukázal s cistercienskými formami jeví značnou příbuznost.

Obr. 25. Zbytek náhrobku Hölderlova.

Mohutnost a mírná výška prostě konstruktivní úkol sledujících podpor, nedostatek hlavic a mělké článkování oblouků mají v Koruně cosi rázovitě cisterciensky střízlivého a při srovnání s jinými souvěkými klášterními stavbami zrcadlí se v nich prostota řádem zúmyslně vyhledávaná.

Do hlavní lodi pojí se k lícím pilířů jednoduché pětiboké podpory, zakončené při opravě Pachmannově ve výši 13 metrů barok-

ními hlavicemi, nad nimiž jsou kusé vlysy s římsami zubořezem podporovanými. Nynější valená klenba se svými velkými lunetami podobá se skoro křížové, na průsečných hranách jest slabě ozdobena štukaturou a pro domněle větší bezpečnost primitivní železnou konstrukcí přivěšena v podkroví na silné trámy nad klenutím do zdiva zapuštěné. Celá historie klenby hlavní lodi zůstane asi stavitelskou záhadou. První stavitel chrámu v době Otakarově mnil hlavní loď zklenouti pomocí vnější opěrné soustavy, proto provedl uvnitř přípory, vně pak nepříčinil nahoře přímo k zdivu žádných opěráků, nýbrž založil, jak na podkroví východní bokové lodi a ambitu posud viděti jest, mohutné vnější svobodné opěráky, k nimž se tlak klenby měl svést opěrnými oblouky, na které zasazením vypracovaných náběžníků do hořejšího zdiva v otakarské části až k čtvrtému páru pilířů skutečně jest pamatováno. Ale stavitel druhý, jenž za krále Václava II. v budování podélné části chrámové pokračoval, počínal si jaksi nejistě a záhadně. Připojil sice uvnitř stejné přípory a založil i vnější svobodné opěráky, ale do svrchní části zdiva nezapustil náběžníků pro oblouky, ba v průčelí neprovedl ani opěráků pro zklenutí nezbytných.

Když pak konečně došlo ku klenbě, bylo třeba nejprve postavit v průčelí silné opěráky, a poněvadž od vnější opěrné soustavy se upustilo, vyžadovalo provedení klenby jistě zvláštní pozornosti.

Klenba sama byla křížová, velmi lehká, patky její byly v téže výši jako nyníější, hrotité oblouky v příčných osách sáhaly jen málo nad vrcholy původních oken, odkud ovšem značně stoupaly směrem k svorníkům; dle nalezených fragmentů byla žebra terrakottová a náplně velmi slabé. Proti nyníější klenbě byla ovšem původní gotická značně vyšší.

Tlak takové lehké klenby hrubé zdivo bez opěráků sice sneslo, ale požáru husitskému neodolala a sesula se. Když pak po návratu mnichů s celým klášterem i chrám byl opravován, odkázal (30./3. 1465) panoše Petr Višně v Větní na zklenutí velikého kostela půl druhého sta kop grošů českých. Byla tedy patrně loď zklenuta znova, čemuž nasvědčují i nalezené kusy cihelných žeber s pozdně gotickým, suchým profilem.

V XVI. století, kdy budova zůstavena byla pozvolně zkáze, tato část klenby nejspíše opět se sesula, neboť poznámky klášterního chronisty, že zklenutí chrámové dílem samo se sesulo, dílem pro nebezpečí spadnutí v letech 1640 a 1655 bylo sneseno, jistě

Obr. 26. Refektář.

vztahují se v první části k hlavní lodi a teprve ve druhé k presbyteri a západní lodi bokové.

Po každé straně hlavní lodi nad arkádami jest sedm nevkusných dvojdílných čtverhranných oken, která zaujala místo původních vysokých oken gotických, jejichž hrotité vrcholy i se zbytky ostění a kružeb octnuly se po zklenutí lodi na podkroví, kde posud alespoň v troskách sledovati můžeme bývalou nádheru forem a ušlechtilou práci kamenickou.

V posledním travée hlavní lodi zřízena byla v XVII. století kruchta, jejíž křížová klenba do lodi elliptickým obloukem se otvírá. Veliké trojdílné varhany na ní umístěné jsou spolu se zábradlím skvostná řezbářská barokní práce a svým umístěním dovolovaly, aby do lodi vnikal proud jižního světla velikým zachovaným čtyřdílným gotickým oknem v průčelí. Bohužel i toto okno bylo před lety v dolejší části zazděno, „aby prý na kruchtu netáhlo“, ale skvostná kružba, složená z pětিলístých, čtyřlístých a trojlístých růžic se posud jakž takž zachovala. Ve špaletě oblouku jest černými písmeny napsáno:

FVNDAT OTTAKAR REX BOEMIAE 1263
RESTAVRAT BERNARDVS ABBAS 1667.

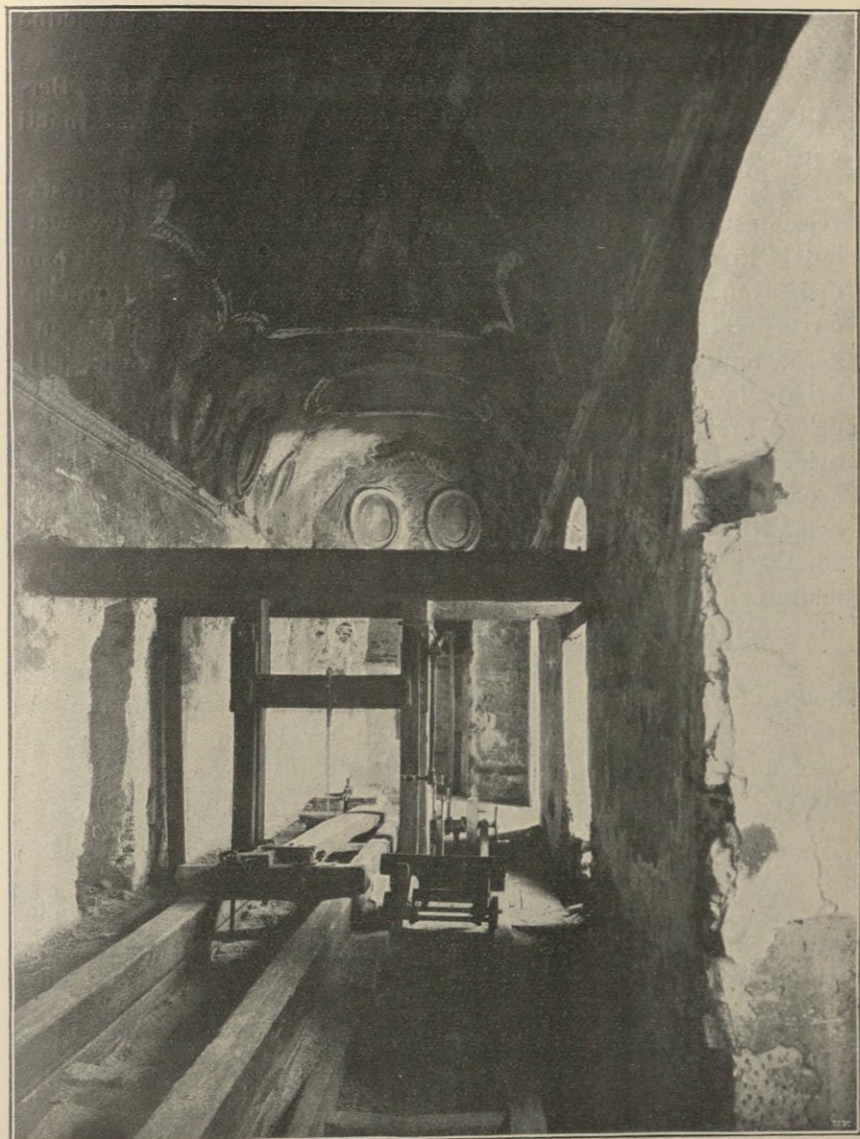
Na klenbě chrámové nad varhanami jest výstražný nápis:

VAE QVI SPOLIASTI CORONAM.

V ose kostela pod kruchtou stojí pěkná žulová barokní krompenka. Nábytek v hlavní lodi — chatrná kazatelna a stolice — jest naprosto bezcenný, neboť co tu lepšího bývalo, dostalo se při zrušení kláštera jinam, na př. barokní mnišská stalla do kathedrály budějovické.

Kůr mnišský zaujímal v Koruně jako na př. posud ve Vyšším Brodě a v cistercienských klášterích vůbec značnou část lodi hlavní, a sice až k čtvrtému páru pilířů, kde posud znáti jest stopy po ozdobné železné mříži, kterou od ostatní prostory chrámové býval oddělen.

Pravá, východní loď boková jest od osy pilíře ke zdi (ve světlosti 4·10) 4·65 m široká, 7·35 m vysoká a zachovala se téměř bez pohromy v původní podobě. Jest zklenuta v osmi travée gotickou klenbou křížovou s žebry šťavnatého hruškového profilu, která spočívají v otakarské části při zdi i při pilířích na konsolách a protínají se bez svorníků, u následujících čtyř pilířů jsou prosté

Obr. 27. Chodba ve východním křídle konventu.

pětiboké přípory, z nichž žebra bezprostředně se vyvíjejí, na stěnách vycházejí od konsol a v průsečných vrcholech mají klenby hladké svorníky. Konsoly jsou dílem jednoduché převrácené jehlany s krycí

deskou, dílem mají vlysek z hrotitých obloučků s nosíky, jen jedna jest ornamentální, ale značně znešvařená.

V této lodi jsou při zdi oltáře zvěstování P. Marie a sv. Bernarda s krásně řezanými barokními rámy obrazů a oltář sv. čtrnácti pomocníků bez umělecké ceny.

Západní, levá loď boková byla v XVII. století úplně přestavěna. Jest o poznání širší, od osy pilíře ke zdi 4·73 m (ve světlosti 4·15 m), má barokní křížové klenby bez žeber a ve zdi osm obdélných oken, která zřízena byla na místě arkád odstraněné čtvrté lodi. Jak jsme již svrchu uvedli, měl dle původního plánu kostel míti tři lodi jako nyní, ale v průběhu stavby za Václava II. byl rozšířen o loď čtvrtou, což u cisterciáků nebylo nic neobyčejného a provedeno tehdy současně i na Zbraslavi. Z této lodi, která byla ve světlosti jen 3·52 m široká, zachovaly se stopy klenby s patkou žeber vně u lodi příčné, do níž se neotvírala, protože byla přistavěna v době, kdy příčná loď byla již hotova, dále zbytek zdiva a profil v koutě vedle průčelí chrámového, ve zdivu skryté pilíře, jichž prostý, na hraně jednoduše zříznutý profil při pátrání byl objeven, a konečně základy kopáním rovněž zjištěné.*)

V západní lodi bokové jsou některé novější oltáře s pozoruhodnými zbytky starších prací řezbářských. Jest to předně na jednom velmi pěkný veliký krucifix ze XVII. století, jenž stával snad na oltáři svatého kříže v mnišském choru; na dvou pak překrásně vyřezávané, pozdně barokní skříně z třetí čtvrti XVIII. století, které původně stávaly na mensách r. 1882 odstraněných oltářů sv. Bernarda a sv. Benedikta v příčné lodi.

Při zdi této lodi byly r. 1895 péčí Jeho Jasnosti knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenberga umístěny některé náhrobky, a sice

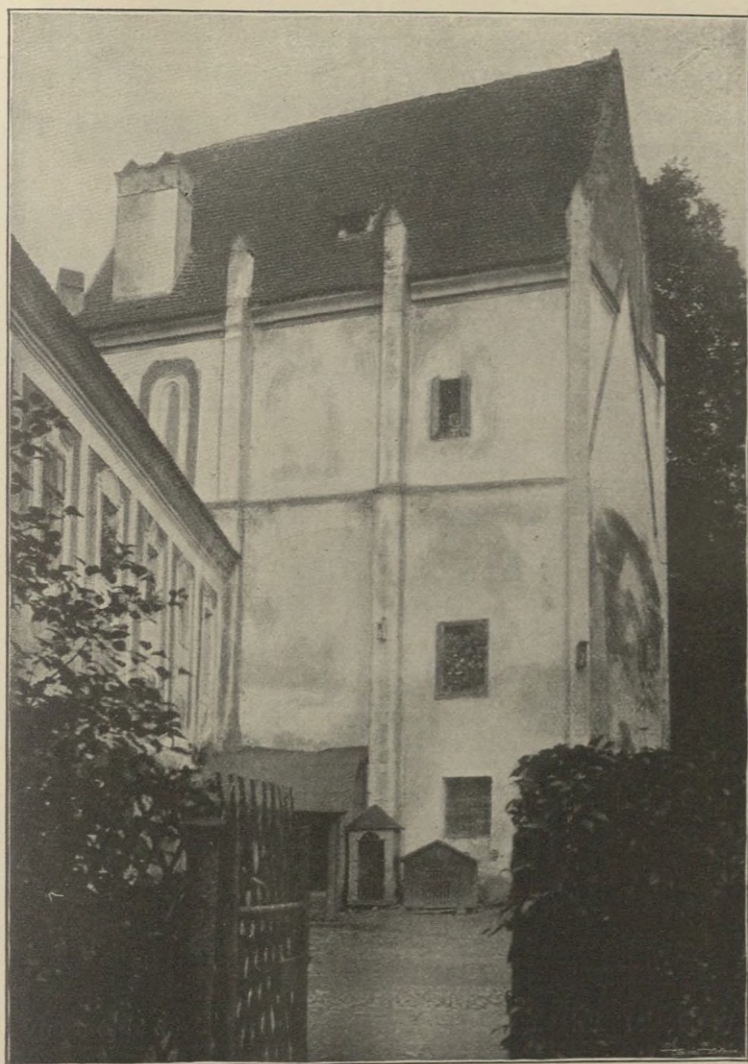
1. deska žulová bez nápisu, ve štítě vyryt obrazec, podobný dvěma skříženým žebříkům.

2. Deska žulová s nápisem

†
O · R · P · : PLA-
CIDUS HA-
BERT S · C · P ·
A · 1715 DIE 15
7 BRIS
R · I · P ·

*) O tuto čtvrtou loď vznikl totiž před lety spor mezi mnou a Drem Neuwirthem, jenž s tvrzením, že stavby cistercienské byly vždy pravidelné a sou-

3. Deska žulová; v hořejší polovici erb Miličovského z Braunberka, v dolější barokní ornament a nápis:

Obr. 28. Kostel andělů strážných s konventem Schönbeckovým.

měrné, existenci její popíral. Knížecí schwarzenberský stavební úřad v Krumlově, chtěje na popud p. vrchního inženýra J. Sedláčka zjistiti, kdo má pravdu, provedl kopáním a částečným vybouráním zdiva příslušné pátrání, při čemž v zahradě základy a ve zdivu svobodné piliře byly objeveny.

SĪSTE
 VIATOR
 AT
 NON STVPEAS
 IN ISTA FOSSA
 SVNT OSSA
 IOANNIS MILICZOVSKJ
 EQVITIS DE BRAVNBERG
 ORA PRO EO OBIIT XXV. MAY

4. Deska žulová, nahoře v kruhu mšál a kalich, pod tím

† HIC SEPVLTVS
 R . D . IOANNES ALEXI
 VS DVRBON CVRA
 TVS IN OBERPLAN
 S. CORONAE GRAT
 TITVLARIS MNRI
 VM HOC IN HÆERE
 DEM SVORVM ET
 HVNC TITVLI LOCVM
 SIBI ELIGENS
 O 1684—31 OCTOB.
 R . I . P †

5. Malá deska žulová s nápisem :

R . P . AVGVSTIN
 VS SENIOR PASSA
 VIENSIS 1652
 5. AVGVSTY.

6. Deska žulová s erbem Míchaloviců; kolem vhloubený minuskulní nápis:

† anno † dom .
 ini . millesimo . ccclo . pridie no
 nas . apr . o .
 dns . henricus . de . meleschyn.

7. Deska žulová, přeražená; na ní hrubou majuskulí:

Obr. 29. Portálek kostela andělů strážných.

ANNO

(Znak Hirzův)
(jako na str. 41.)O . HIRZ
O DE . C
HLINGB
ERCH

Památný tento náhrobek zvíkovského purkrabí a prvního dobrodince kláštera zachráněn byl před nedávnem šťastnou náhodou. Kus býval pod lavicemi ve dlažbě kostelní, druhá část pak nalezena šťastně v studnici pivovaru Plavnického; původně býval u vchodu do síně kapitulní.

Ve dlažbě kostelní jsou posud mnohé čtverečné žulové desky se jmény mnichů, kteří tu byli pochováni, na př. zasloužilý převor a spisovatel klášterní kroniky (Series abbatum).

1 . 6 . 9 . 2

O . R . P .

GULIELMUS

FIDLER

1681

O . R . P .

AUGUSTIN

REIFF

1700

O . R . P .

MARTINVS

FORSTER

1709

O . R . P .

ROBERT

MARATSCH

EK

1712

DIE 19. 7BRIS

O . R . F .

FRANCISCVS

ANTOSS

1676

O . R . F .

ALAN

AQVILA

1 . 6 . 8 . 8 .

O . R . P .

BARHOLOM

KOTLAROWSKI

1700

O . R . P .

PLACIDVS

QVAERESER

DIE 25 IANVARII

1 . 7 . 0 . 9 .

O . R . P .

BENEDICTVS

FILHKOSSEL

1715

DIE 24. APRIL

O . R . P . ANDREAS

NICLOS

Tab. X. Madonna svatokorunská.

1718

DIE 14 JVLY

O . R . P . WENCESLAVS
WESSELSKÝ

1724

DIE 29 NOV

O . R . P .

ROBERT

GZEYKA

O . A . 1733

FEBRVA : 23

R . P . IOANNES

DVMONT

R . I . P .

O . A . MDCC

XXXV : XV : NOV :

R . P . ALBERICVS

KASTL S . O . C . S . C . P .

CVRATVS IN STEIN R . I . P .

O . A . MDCCXXXIX

XXVII APRILIS R .

P . TOBIAS GÜRT

LER . S . O . C . S . C . P .

ET SACRISTA

R . I . P .

1745

O . R . P .

LADISLAUS

KLIMESCH

O . A . MDCCXLII

XI . MAI R . P . BER

NARDVS ANDRA

SCHKO S . O . C . S . C . P .

1721

DIE 16 OCTOBRIS

O . R . P . SIGISMVNDVS
FOLITOR

1723

— — — — —

PETRVS

WARMSPERGER

O . 21 . OCT . A . 1735

R . P . AVGVSTINVS STRASKYHIC
LOCI PROF .

O . A . MDCC

XXXVII : NOV : VI :

V . P . MALACHIAS

MENTZL S . O . C

S . C . P . ET EX

PRIOR . R . I . P .

1743

O . R . E . L

F . IOSEPHUS

SCHMID

1750

J . R . P .

CAIETANUS

ZADUBSKY

DIE . 17 . NOV .

1754

O . R . P .

ALANUS

BYLANSKY

DIE 11 SEPT.

1754

O · R · P ·
 RAYMUNDUS
 MÜLLER
 DIE 2 · NOV.

1757

O · R · P ·
 THOMAS
 BECHINSKY
 DIE 15. MARTII

A · D · MDCCLXVII
 O · R · P · MARIANUS
 FRANK
 DIE XIV. OCTOBRIS
 R · I · P ·

A · MDCCLXXVI
 DIE XVIII IUNII
 O · R · P ·

— — — — —

KOPL
 R · I · P ·

1756

O · R · P ·
 CHRISTIANUS
 MARDETSCHLEGER
 DIE 21 MARTII

1766

O · R · P ·
 AMADÆUS
 MÜHLPEK
 DIE XI. SEPTEMB
 R · I · P ·

1774

DIE 16. MAII
 O · R · P ·
 ANTONIUS HOLLOS
 R · I · P ·

A · MDCCLXXIX
 4 · APR · O · R · P ·
 HERMANVS
 HOLLER HIC
 LOCI PROF.
 R · I · P ·

O · 1779

15. MAII V · P ·
 CELESTIN
 MÜLLER PRIOR
 EMERIT · R · I · P ·

Částí chrámu jest vlastně i nynější 13 90 *m* dlouhá a 3 90 *m* široká sakristie, zaujímající polovici východního ramene příčné lodi s přilehlou vnější bokovou kaplí. P. Stohandl poznamenal, že bývaly dvě klenuté sakristie a dále že ozdobné okrouhlé okno jest nad vchodem do sakristie. Dle toho byla již původně jedna sakristie tam, kde jest nynější, druhá pak patrně vedle ní tam, kde nyní jest v konventu schodiště do prvního patra mezi kostelem a kapitulní síní. Tomu nasvědčuje jednak analogické umístění sakristie v jiných klášterích řádových (Vyšší Brod, Sedlec, Osek, Velehrad, Sv. Kříž, Maulbronn atd.), jednak i další zmínka Stohandlova, že

vedle sakristie jsou schody, po nichž mniši z dormitáře k zpívání hodiněk do kostela sestupovali. Těmi schody nemíni se nyníjší barokní schodiště, ale starý šnek, o němž ještě se zmíníme, který sakristie s hořejším patrem konventu, kde byl dormitář, spojoval.

Nyní má sakristie v zadní části, kde bývala vlastně boková kaple, barokní křížovou klenbu bez žeber, v části přední pod oratoří má rovný strop, z čehož jest patrno, že se tu představovalo dvakráte — za Pachmanna a za Bylanského — a to tak důkladně, že z původní úpravy nezbylo ničeho.

Nynější, nedlouho před zrušením kláštera provedená štukatérská výzdoba sakristie jest zvláště pozoruhodná tím, že jest snad prvním výtvozem klasicismu na české půdě. Na stropě spatřujeme festonky a korunami zdobené štíty s heraldickou lilíí, v rozích ornamenty s andělskými hlavičkami, na stěnách ve štukových rámcích zchátralé na plátně malované obrazy, z nichž cennější jsou P. Maria se sv. Alberikem a sv. Bernardem a sv. Tadeáš.

Skvostná práce jest mramorové umývadlo stojící ve výklenku štukaturami bohatě zdobeném, svědčí právě tak jako výzdoba presbytere a konventu o vzácné přízni, kterou poslední opat věnoval všem odvětvím umění výtvarného.

Z uměleckých prací v sakristii chovaných zasluhuje první místo známý 71 *cm* vysoký a 51 *cm* široký, na desce malovaný obraz Madonny Korunské ze XIV. století. Postava Matky Boží zobrazena jest až po kolena; oděna jest modrým rouchem s rudou podšívku, jež vábně halí i hlavu pokrytou řádnou bílou plachetkou, pod níž vystupují na skráních plavé vlasy. Velké oči, něhy plný pohled a ušlechtilé tahy obličeje vábí jakýmsi milostným kouzlem. Tenké ruce nesou neoděné Jesulátko s milou kučeravou hlavičkou. Pro půvab celkového zjevu přehlízíme některé v XIV. věku obvyklé chyby kresby. Vyzlacená půda jest bez vzorku, nyníjší kovový rámeček pozdější. Jest téměř nepochopitelné, jak tento umělecký skvost přetrval všechny osudy, zhouby a převraty, které Sv. Korunu postihly. Jiné středověké posud zachované památky jsou 86 *cm* vysoká soška sv. Markety ze XIV. a 66 *cm* vysoká soška sv. Barbory z XV. století, obě pěkné, ale bohužel pozdějším štafírováním znešvažené práce řezbářské. Pocházejí patrně ze zrušeného kostela sv. Markety, odkud se soukromníkům a později teprve do velkého kostela dostaly.

Jiný ovšem mladší, přece však pozoruhodný kousek jest barokní opatské faldistorium s gobelinovou poduškou. Bohoslužebné

nádoby nemají zvláštní ceny, z parament pochází ještě z doby kláštera červený hedbávný ornát (kasule, dvě dalmatiky a pluviál), barokní, jemně stříbrem vyšívány a některá jiná roucha bohoslužebná.

Ačkoli, jak jsme poznali, vnitřek chrámový požárem, zpuštěním i opětovnými opravami zbaven jest své původní tvářnosti, přece všechny ty proměny nebyly sto setřítí majestátní ráz celku, jehož velkolepý, hned od počátku na účinky prostorných rozměrů a poměrů vypočítaný dojem posud na vstupujícího působí tak úchvatně, že úplně zapomíná na detaily, které zde již prvotně měly úkol podřízený, poněvadž podnikatelé a vlastní řiditelé stavby, mniši cisterciáci, alespoň vnitř hleděli zachovati puritánského, vážného ducha své řehole.

Vnější bývával u cisterciáků původně též jednoduchý, façada bez věží ani nemohla býti imposantní, a čím větší byla stavba, tím více právě pro nedostatek tohoto po přednosti vertikálního živlu aspoň prvním dojmem upomínala na nejstarší prosté svatyně řádové. Ale v době gotiky již alespoň portály a veliká okna oživovaly budovu, kterou v Koruně první stavitel zamýšlel odíti nádherným dekorativním rouchem francouzských katedrál. Nemalé potíže působil zajisté mistrovi místní materiál. Stavba musela se provést z lomové ruly, jen trnože, ztužení opěráků, ostění, římsy a ozdobné části jsou kamenická práce ze žuly, patrné cihelné správký a vyzdívký jsou teprve z doby Pachmannovy; původně mělo všechno režné zdivo drsnou omítku.

Vysoké průčelí hlavní lodi ohraňeno jest dvěma na 3.45 m z líce zdi vystupujícími, 73 cm širokými opěráky, které jsou dvakrát osazeny a zakončeny kosinou, před níž vystupuje lomenička s ozdobnou křížovou kyticí, která na levém pilíři posud se zachovala. Původně zde těch opěráků nebylo, což patrně jest nejlépe z toho, že se k zdivu neváží, byly patrně dodatečně zbudovány teprve ve XIV. století, aby se podélné stavbě dostalo vydatnější opory, aby se průčelí rázně rozčlenilo a spolu aby tvořily postranní zdi ozdobné předsíně.

Průčelná předsíň bývala u cisterciáků velice oblíbená, v Koruně byla 8.70 m široká, do předu otevřená a tři travée gotické klenby její opírala se o dva svobodně stojící pilířky. Dnes zbývají z ní jen na zdi kostelní patrné obrysy hrotitých oblouků, patky hruškovitě profilovaných žeber, spočívající na konsolách, na nichž opakuje se kamenická značka , a patka jednoho průčelného

oblouku při opěráku na levé straně s omšným ozdobným nosičem v podobě lidské masky, která si rukama ústa rozdírá.

Jak ze zbytků posud jest patrné, byla předsíň ta dílo velmi ozdobné a měla mezi opěráky jednoduchou pultovou stříšku, jejíž obrysy posud jsou znatelné. Při zkáze husitské utrpěla patrně tolik, že později se sesula a byla konečně nahrazena sprostou kobkou, která proto, že celý chrám hyzdila, před několika lety byla odstraněna. Při tom teprve objevil se zrakům našim elegantní gotický portál, jenž patří nejen k nejzachovalejším částem původní výzdoby chrámové, ale i k nejkrásnějším kamenickým pracím přesné gotiky u nás vůbec.

Bohatě a energicky rozčleněné ostění vytesáno jest ze světlé šedé žuly, v hranicích jest sice hrubě poškozeno, ale v hrotitém oblouku se šťavnatý profil výborně zachoval. Tympanon vyplněno jest skvostnou, téměř neporušenou kružbou, která není obyčejným panelem, nýbrž svobodně z temné, jemnozrné žuly dovedně vytesanou krajkou, ušlechtilou v komposici a bezvadnou v provedení. Poněvadž se otvírala z předsíně do kostela, nepotřebovala zasklení, dnes ovšem, má-li se na obě strany uplatnit, nezbude než připojit vhodné zasklení, kterým však původní práce nesmí nijak býti dotknuta.

Výše nad portálem pod jednoduchou podbradkovou římsou vynikají ze zdíva prosté nosiče, jež kdysi bývaly oporou krovu původní předsíně.

Veliké čtyřdílné okno v průčelí jest, jak jsme již výše poznamenali, nyní až po kružbu zazděno, ve vrcholu hladké špalety jeho jest černou barvou napsáno :

PROTECTOR NOSTER ASPICE DEVS 1818.

Nad původním kamenným římsem vypíná se nevysoký štít, vroubený čistě vypracovanými, profilovanými rameny, na nichž se posud zachovaly zbytky šestnácti krabů. Na dolejších nárožích jeho bývaly fiály, na vysazené patce jedné z nich jest maska lví; vrchol štítu končil ozdobnou křížovou kyticí, posud částečně zachovanou. Uprostřed štítu jest velké gotické okno s ostěním v hořejší části jednoduše profilovaným.

Na východní straně směrem k vodě přiléhá k hlavní lodi chrámové konvent splývající s pravou lodí bokovou. Původní připojení jeho střechy posud jest znáti na podkroví po kamenné římsičce, do nynějška však bylo jistě alespoň třikrát změněno.

Průčelné zdivo nynější levé a s ní i bývalé čtvrté lodi jest horizontálně zakončeno podbradkovou římsou a býval při něm na rozhraní těchto dvou bokových lodí mohutný opěrák, jehož kvádrový trnož ve sklípku domku ke zdi přilepeného se zachoval. Ve štítku bokové lodi jest gotické okno.

Jak patrně, domohl se architekt, jenž ve XIV. věku průčelí upravoval, nevšedního efektu tím, že umělecky propracoval toliko fačadu vysoké lodi hlavní, kterou markantně omezil připojenými opěráky, a nízké bokové lodi maskoval jen jako přilehlé stavby; vyhnul se tím opatrně nepěknému vzhledu stísněných bokových lodí, které často na cistercienských, věží postrádajících chrámech rušivě působí.

Západní, do štěpnice obrácená podélná strana chrámová má nyní při bokové lodi sedm jednoduchých, na 190 cm z líce zdi vystupujících a 90 cm širokých opěráků. Byly provedeny, vlastně od ubožené čtvrté lodi sem přeneseny r. 1665 při opravě Pachmannově. Hlavní zeď povstala zazděním arkád, na jichž místě upravena jsou jednoduchá obdélná okna. O zachovaných zbytcích čtvrté lodi jsme se již zmínili. Pultové střechy bývalého dvojlodí byly patrně velmi ploché, což ovšem nebylo stavbě ku prospěchu, jinak jest pravdě podobno, že první stavitel pomýšlel mezi svobodnými opěráky spíše na stříšky zvalbované, které však připojením čtvrté lodi staly se nemožnými.

Ve hrubém lomovém zdivu hlavní lodi ukazují posud v otakarské části tři z tesaného kamene vypracované náběžníky místa, odkud opěrné oblouky měly sváděti tlak klenby k opěrákům. Původní gotická okna ustoupila při obnově škaredým obdélným oknům podvojným, v jichž hladce omítnutých špaletách černě napsaná písmena připomínají jména konventualů, kteří žili v době restaurace. *)

V nejhořejší části je rulové zdivo hlavní lodi silně vyspraveno cihelným, jež patrně ukazuje na dobu Pachmannovu, ale

*) Inicialky jsou na straně západní směrem od průčelí: F · D · S · (?), F · M · T · (?), F · I · E · (Josef Elster), 1667, F · B · K · (Bartoloměj Kotlarovský), F · B · D · (Benedikt Dubový), F · A · R · (Augustin Reif); na straně východní směrem od příčné lodi: F · I · W · S · (Jan Wagnerek, senior), F · M · B · (Matouš Bucher), F · I · C · (Jan Klimeš), 1667, F · M · V · (Matěj Ungar), F · M · T · (?), F · A · H · (Alberik Habelsberger).

Podivno, že tu není ani jméno Pavla Stohandla, ani Viléma Fiedlera, souvěškých historiků klášterních.

kamenný říms s prostým podbradkovým profilem jest patrně starý gotický, což svědčí o tom, že restaurátoři staré kusy, pokud v snesitelném stavu se zachovaly, nechávali buď netknuté nebo aspoň svědomitě znova osazovali.

Dlouhou podélnou horizontálu stavby přerušuje na této straně markantně vystupující rámě lodi příčné, vzepřené na rozích mohutnými šikmými opěráky, které v šířce 111 *cm* na 2 metry ze zdiva vystupují. Dle obvyčeje nejranější gotiky nejsou ani osazeny, nýbrž asi v polovici výšky přerušuje je pouze slabý, na čelné straně v štítek lomený říms a vrchol zakončen jest sedlovitě. Drsně omítnuté zdivo prolomeno bylo původně velikým gotickým oknem, jehož obrubu posud tvoří z hlazené malty provedené stylisované révové lupeny. Tato z prvních dob stavby pocházející, pokud mi známo, u nás ojedinělá dekorace, přestála šťastně zrušení budovy i barokní opravu, při níž okno samo bylo prutů a kružeb zbaveno a dole i ve vrcholu vyzděno, a má své sestry v starožitné polychromii chrámu sv. Jana v Jindřichově Hradci, kde okna uvnitř malovaným lupením jsou vroubená.

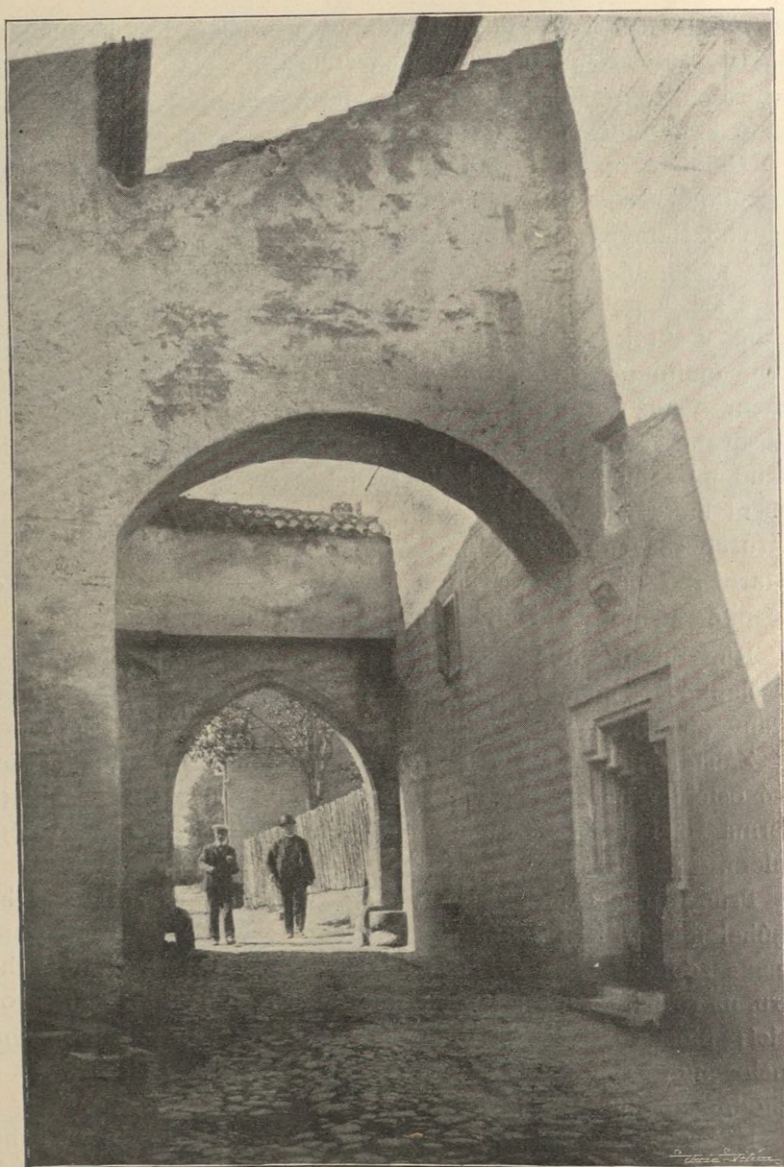
Říms příčné lodi a rovněž i presbyteře jest poněkud bohatěji článkovan, neboť z podbradku vystupuje tu ještě čistě vypracovaný obloun.

Záhadné jest téměř až po okno sáhající neprofilované pískovcové ostění vchodu, jenž asi za Bylanského byl zazděn. Materiál i forma zdají se býti cizí, ale okolní zdivo neukazuje na pozdější průlom.

Průčelí příčné lodi zakončuje štít v podobě rovnoramenného trojúhelníka s pravým úhlem ve vrcholu; kamenná profilovaná ramena zdobena jsou dvaadvacíti kraby staršího, francouzského tvaru, na rozích posud jest znáti spodky fíal, vrchol končí křížovou kyticí; plocha štítu rozčleněna jest přímočarým terrakottovým panelováním. Charakter této fačady jest rázovitě cistercienský a rozhodně upomíná na francouzské vzory.

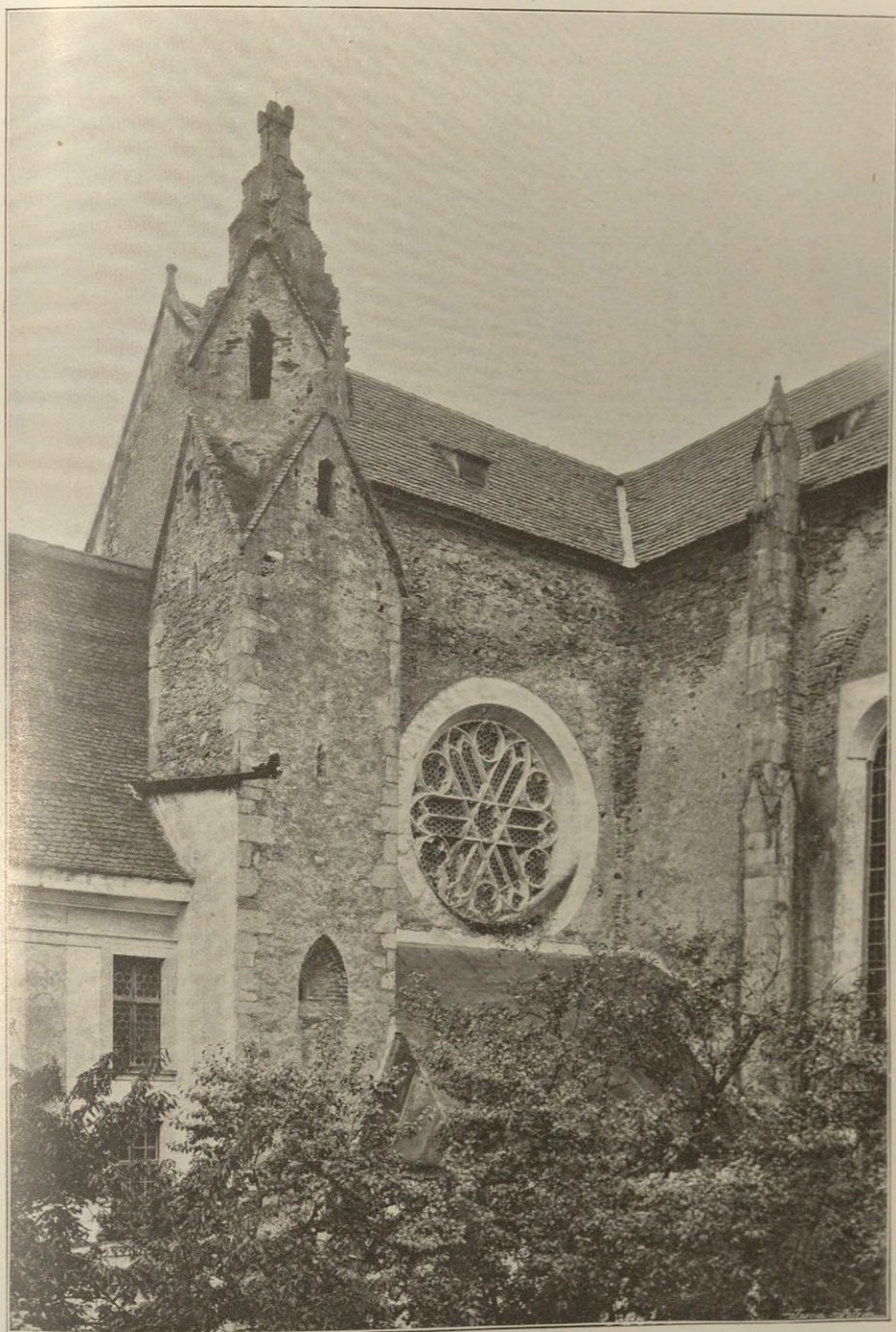
K severní straně příčné lodi přistavěna byla za Bylanského výše popsaná kvadratická, velmi jednoduchá kaple, přes to však jest tu posud dobře znáti zbytky obou původních, polygonálně uzavřených kaplí, jejich tvar, výšku i obrysy nejstarších zvalbovaných stříšek, jakož i obrysy pozdější pultové střechy Schönbeckovy.

Na tesaném, šikmo otupeném trnoži presbyteře zachovaly se posud kamenické značky nejstaršího tvaru, nápadně podobné znamením na hlízové věži zvíkovské.

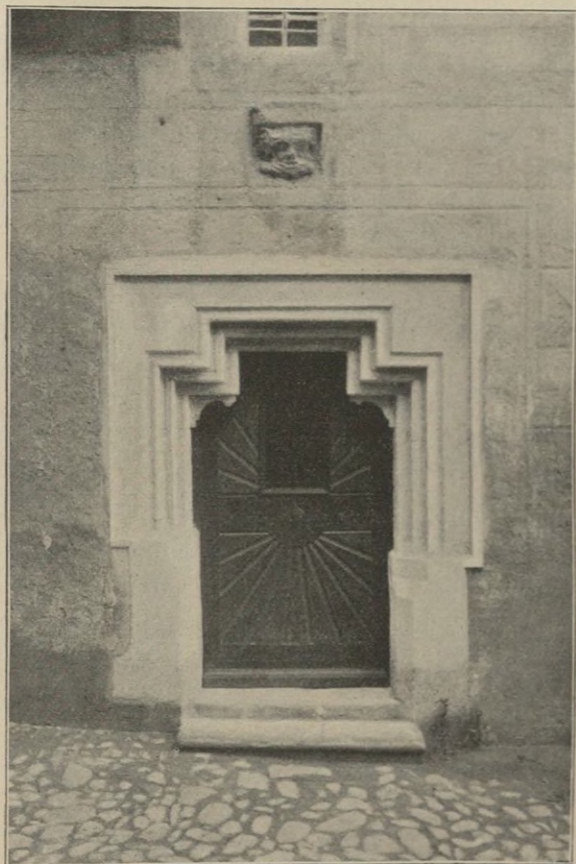
Obr. 30. Vnitřní brána s baštou.

Kvádry ztužené, 85 *cm* široké opěráky vynikají na 117 *cm* z líce zdi a vystupují podobně jako u příčné lodi bez osazení vzhůru přerušeny jsouce pouze římskem s lomeničkou a vyčnívají dosti vysoko nad hlavní říms, kde jsou zakončeny troskami býva-

Tab. XI. Staré schodiště a okrouhlé okno v příčné lodi.

lých fiál, dnes vlastně jen těžkými vyzděnými jehlanci. Znalec na první pohled vidí, že jsou to ubohé zbytky původní nádherné výzdoby, že tu bývaly dovedně vypracované fiály, mezi nimi nad římsem ozdobná galerie a na opěrácích chrliče, z nichž jeden

Obr. 31. Vchod do bašty.

v podobě potvory na člověku jedoucí, ovšem velice zchátralý posud jakž takž se zachoval.

Původní gotická okna proměněna jsou zazděním hořejších částí v podlouhlé, polokruhem zakončené otvory, výše pak jest zdivo silně vyspraveno cihlami.

Na závěrné zdi spatřují se dole zbytky barokní freskové malby znázorňující sv. Bernarda a sestru jeho Humbelinu kořící se Největějšímu v monstranci.

Zvláště malebného pohledu poskytuje od severovýchodní strany druhé rámě příčné lodi, a to právě v místech, kde bychom toho nejméně očekávali, totiž tam, kde připojuje se k sousední budově konventu. Zeď jeho prolomena jest svrchu popsáním, skvostně rozčleněným kruhovým oknem a na rohu místo opěráku vystupuje čtverhranné, na rozích kvádry ztužené schodiště, zakončené tak, že mezi lícnými štíty vyčnívá užší, napříč postavený čtyřboký hranol, mezi jeho lomenicemi druhý, nad ním opět napříč třetí a z toho konečně čtvrtý na způsob ozubeného komína. Tento z dobrých cihel vyzděný věžovitý kryt jest vskutku originální a schodiště samo nejen pro svou malebnost, ale i pro šťastné umístění zasluhuje povšimnutí.

Stavitelům vysokých chrámů cistercienských působilo založení vhodného, až na podkroví sáhajícího schodiště nemalé obtíže. Protože nebylo věží, nezbývalo než takový šnek přilepiti někam, kde působil zpravidla rušivě, ať již zastupoval opěrák v průčelí stavby (stavby severoněmecké) nebo při svobodném rameni příčné lodi (Vyšší Brod, Sedlec, dominikánský kostel v Budějovicích). V Koruně umístil ho stavitel tak, že nerušil ani volného pohledu na chrám, ani souměrnosti, ale spíše zvyšoval svým věžovitým tvarem efekt nejmalebnější partie klášterního celku a zároveň umožňoval nejen přístup na podkroví chrámové, ale i spojení mnišského dormitáře se sakristií a kostelem. Škoda, že při různých změnách, které tu v pozdější době byly provedeny, schodiště to zazděním starých vchodů, vybouráním nového otvoru a vylámáním dolejších stupňů stalo se nepřístupným.

Zvláštní jest, že i na druhém rohu východního ramene příčné lodi, tam kde tato ke konventu přiléhá, proveden jest mírně vystupující kvádrový opěrák, aby sesíloval nároží ve výši, kam budova konventní nedosahovala.

K východní straně lodi příčné a k pravé bokové lodi podélné druží se budova konventní tak, že s lodí příčnou souvisí trakt, v němž jest dole kapitula a nahoře dormitář, k bokové pak lodi kostelní přiléhá ambit a jižní křídlo konventu.

Východní strana hlavní lodi shoduje se složením zdiva, tvarem oken i zachovalými náběžníky opěrných oblouků s protější stranou západní s tím jediným rozdílem, že na zdivu jest dle šmorce zřejměji patrné, kam až za panování Otakarova v prvním období stavebním budova pokročila.

Nynější střechy chrámové kryty jsou taškami, na křížení bývala v posledních dobách kláštera věž, to jest krovák dvojbalňový, tvaru u cisterciáků v době baroku oblíbeného (jako se posud zachoval na Starém Brně), poněvadž však časem sešla a kostel příliš tížila, byla snesena a zvony umístěny na půdě u okna průčelného štítu. *)

Východní boková loď má krov s ambitem společný; na podkroví jest možno stopovati založení vnějších opěrných pilířů a v zazděném okénku do příčné lodi skrývá se ohořelý trám, neklamný svědek požáru v době husitské.

II.

K chrámu přiléhající budova konventní jest dnes stavba velice různorodá. Máme-li na zřeteli její stav při zrušení kláštera, poznáváme, že jest dílem čtyř období. Založena byla již za Otakara a podstatně provedena za posledních dvou Přemyslovců, ale na některých ozdobných částech pracovalo se asi daleko do XIV. stol. Zdivo provedeno bylo jako na kostele z lomového kamene s kvádrovým ztužením, ale k jemnějším pracím ozdobným užito již rozsáhlou měrou terrakotty.

Roku 1420 byla budova ta vypálena a potom po návratu mnichů opět k obývání znovu zřízena. **) V XVI. století, kdy nebylo v konventě mnichů, zpusťla tak, že před úplnou zkázou ji opat Schönbeck zachránil jen tím, že ji opatřil novým krovem. Opat Ungar ji na sklonku XVII. věku částečně obnovil a opět upravil k obývání. Ungar byl cisterciák celou duší, proto marně bychom na jeho stavbě v Koruně hledali přepych a nádheru, jaké vidáme jinde na klášterních budovách z doby baroku. Nemaje dostatek hmotných prostředků, spokojil se nejnutnější úpravou toho, co mu v troskách zůstavily doby minulé, proto také se nám v Koruně ze středověké stavby poměrně více zachovalo než v jiných

*) Největší má v průměru 89 cm, druhý 66 cm, třetí 53 cm. První dva ulity byly r. 1729 za opata Filipa Pajera od lineckého zvonaře Silvia Greuze, třetí r. 1869 od A. Pernera v Budějovicích.

**) Opětne přestavby klášterních budov v době gotiky dosvědčují nejen některé byť i dosti povrchní zprávy historické, ale i nejnovější nálezy důst. pana faráře Brandeise. Jsou to zvláště charakteristické kusy terrakottových klenbových žeber, z nichž některá mají nejstarší těžkopádný profil, jiná šťavnatý profil vyspělé gotiky a některá konečně suše vyžlábkovaný profil doby vladislavské.

českých klášterích, jež v době pobělohorské byly restaurovány. Teprve ve třetí čtvrti XVIII. věku poslední opat Bohumír Bylanský ozdobil prostory konventu nádhernými štukaturami a malbami.

Jako při popisu a historii stavby chrámové dobré služby nám prokázal popis ze XVII. století poznamenaný v »Series abbatum«, tak i pro studium dějin stavby konventu neocenitelným jest popis, jež v témž díle snaživý převor Vilém Fiedler nedlouho před svou smrtí asi roku 1691 poznamenal. V českém překladě zní takto: »Ambit, dílo znamenité, má 24 oken, v šíři 6 stop a jest posud celý klenutý. Kapitula práce výtečné, kterou zuřivost Žižkova ne- tknutou zůstavila, dlážděna jest cihlami mnohoúhelnými, větší část podlahy je však pokryta náhrobky opatů; klenbu její podporují dva pilíře. Jest známo, že v té části ambitu, kde nyní jest bibliotheka, bývaly dvě brány, z nichž jedna vedla k příbytku noviců, druhá do dormitáře.*) Ve křídle východním byl prostranný refektář 70 stop dlouhý a 36 stop široký a v něm výstupek pro lektora z tesaného kamene uměle zhotovený, který roku 1672 k vůli novým schodům z ambitu do dormitáře odstraniti se musil. Refektář ten až do r. 1684 zůstal po vypálení pustý, ale toho roku s velikým nákladem pomocí pana Benona z Martinic, kanovníka salcburského, pana Jana Claweje vyšebrodského a pana Benedikta žďárského opatů od nynějšího opata (Ungara) byl opraven.

Před jeho dveřmi v ambitu viděti jest starou studnu, která r. 1674 byla opravena. V témže křídle bývala kuchyně, z níž r. 1684 udělali kuchyň a lednici.

V jižním křídle jest brána, kterou se do kláštera chodívalo.**)

V části západní viděti jest sedadla bratří; jedno bývalo z tesaného kamene vyvýšenější pro lektora, jež r. 1674 odstraněno. Jsou tam též kamenné stoky, kterými se vylévala voda po umývání

*) Zmínky o dormitáři nejsou v Series abbatum dosti jasné, při popisu kostela praví se, že vedle sakristie jsou schody, po kterých mniši z dormitáře do kostela sestupovali, a při popisu ambitu, že tam, kde jest bibliotheka, býval vchod do dormitáře. Zdánlivý rozpor vysvětlí se tím, že buď byly jako ve Sv. Kříži dormitáře dva, jeden v přízemí a druhý v prvním patře, nebo že kromě šneku do sakristie vedoucího i ve východní části severního křídla konventu byly schody do dormitáře v prvním patře umístěného.

**) S té strany původně vchodu do konventu nebylo, průchod do zahrady byl v těch místech teprve později proražen.

noh bratřím a hostem. *) Roku 1673 bylo znáti ve čtyřech rozích ambitu nějaké malby, které pro stáří sotva bylo možno rozeznati: obraz Ukřížovaného, P. Marie, Krista modlícího se v zahradě, bičovaného a kříž nesoucího.

Obvod ambitu jest 400 stop, šířka 13 stop. Ale to vše tak nákladně zbudované zuřivost husitská požárem zničila tak, že kromě klenby ambitu, kapituly a hovorňy, kde bývala dvě hrubě tesaaná stará sedadla, nic zachovaného nezbylo, a třeba že kostel a dvě křídla ambitu štědrosti pana Benona z Martinic jsou obnoveny, přece ostatek, zvláště co jest nad ambitem, již po 271 let pustým zůstává.

Ambit měl kdysi okna zdobená uměleckými kružbami z tesaného kamene, která roku 1414 od bratra převora Alberta opatřena byla různobarevnými skly s rozmanitými obrazy, ale při zpustošení zkažena byla skla úplně a kamenné ozdoby většinou tak, že pro nedostatek prostředků nemohly býti opraveny, co z toho zbývalo, bylo před několika lety vylámáno a okna prostěji upravena. **)

Toto vyličení, napsané od svědka, jenž pamatoval stav budovy před opravou Ungarovou, jest přes omyl, který s vchodem do konventu se mu přihodil, důležitou pomůckou k vyšetření původní podoby a úpravy konventu, při čemž dobré služby může prokázati i srovnání se zachovalými částmi konventu svatokřížského a jiných klášterů cistercienských.

Uprostřed kvadratury jest nádvoří téměř čtverečné, 23 m dlouhé a 22·50 m široké, obklíčené ambitem v západní a východní chodbě 33·50 m, v severní a jižní 33 m dlouhým, 4·60 m širokým a 6 m vysokým.

Ambit skládá se kromě čtyř rohových na každé straně ze šesti čtverečných polí, jež zklenuta jsou gotickými křížovými klenbami se žebry u patek kamennými, výše však terrakottovými hruškovitého profilu. Patky žeber spočívají na oblých příporách, jichž kalichové hlavice zmizely, neboť připojením dekorativních pilastrů právě charakteristické články gotické architektury nejvíce zakukleny jsou nádhernou barokní štukaturou. Sokl přípor je polygonální z pěti stran osmiúhelníka.

*) Křídlo to slulo v cistercienských klášteřích »lectio«, protože se tam občas předčítala řeholní pravidla; v ambitech světském jest v křídle tom posud kamenná lavice a výlev pro vodu při umývání nohou.

**) Sklomalby byly sice generalní kapitulou r. 1134 cisterciákům přísně zapověděny, ale časem se na to zapomnělo.

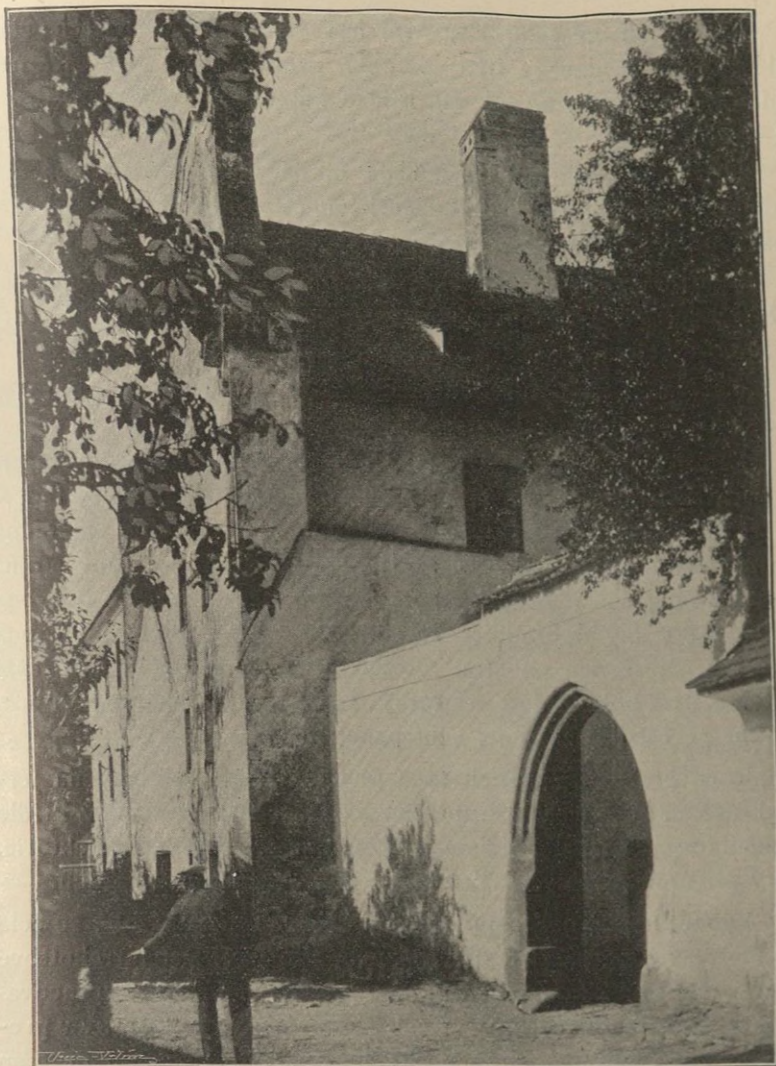
Na první pohled účinkuje tu na příchozího hlavně živý půvab bujně inkrustace. Třeba že dekorativní živel baroku a rokoka byl zde nucen podříditi se staršímu gotickému rozčlenění, oživují jeho irracionální křivky všechny plochy s hýřivým přepychem. Fantasticky malebná výzdoba sdružuje účinně plastiku a malbu, štukový reliéf zdvihá hru světla a stínu, lehká ornamentika splývá se středověkými konstruktivními formami a svou fantasií, smělým rozmachem linií, množstvím motivů, bezuzdným neklidem a nevázaností jest pravou protivou chladného purismu gotických tvarů uvnitř kostela a odměřené dekorace klasicismu v sakristii.

Do nádvoří, jež kdysi jako ozdobná zahrada (rajský dvůr) bylo upraveno, otvíralo se původně kromě vchodu 23 nádherných, kružbami a sklomalbami zdobených oken — dnes zejí tu dva sprosté průjezdy a jednoduchá okna čtverhranná. Zchátralé, 70 *cm* široké opěráky vystupují na 65 *cm* z líce zdi bez ústupku a jsou sedlovitě zakončeny.

Uprostřed východního křídla při čtvrtém travée posud znáti jest stopy výstupku studničního, který teprve v XIX. století barbarsky byl pobořen. Dle plánu r. 1805 kresleného vystupoval z ambitu šesti stranami pravidelného sedmiúhelníka. Bohatě profilovaný oblouk a kružbičky na zdi posud zachované svědčí, že toto centrální staveníčko bylo kabinetním kouskem dekorativní gotiky a se svými drobnými opěráčky a okny bývalo asi zvláště půvabné. Aby závěr vytvořený pilířem v ose proti vchodu nesváděl nikoho k domněnce, že snad to byl výtvar rodiny Parléřovské, jejíž člen Míchal r. 1359 v Koruně byl zaměstnán, upozorňujeme, že ve Sv. Kříži jest rovněž pilíř v ose stavení studnového, jež vystupuje osmi stranami devítiúhelníka a rovněž ze XIV. století pochází.

Že ani tento výstupek neušel za Bylanského barokní inkrustaci, jest patrné z některých jejich zbytků. Na zdi namalovány jsou dva přímořské kláštery, pod jedním čteme: »Congregatio Hispanica«, pod druhým: »Reformat. Fulgen...«, ve vrcholu oblouku je nápis: »Immaculatae conceptioni B. Virginis.«

V severním křídle ambitu upoutá pozornost naši ve spoustě barokních štukatur tonoucí původní vchod do síně kapitulní. Jest to elegantní gotický portál s čtvernásobně šťavnatě profilovaným ostěním, jež na patkách hrotitého oblouku místo hlavic ozdobeno jest vlasy z plastického révového lupení. Vchod sám jest nyní zazděn, podobně zazděna jsou okna, která po obou stranách jeho z ambitu

Obr. 32. Vnější brána s kostelem sv. Markety.

do kapituly se otvírala; v levém z nich asi posud je skryta původní gotická kružba.

Mezi kapitulou a příčnou lodí kostelní jest 4 metry široké schodiště k bývalému dormitáři a pod hořejším ramenem jeho úzká, valeně klenutá chodbička k nárožnímu šneku. Schodiště to bylo patrně upraveno teprve za opata Ungara na místě druhé, ještě v popisu ze XVII. století připomínané sakristie, neboť

1. v těch místech, kdy nyní jest schodiště, v cistercienském klášteře ve středověku býti nemohlo, protože jaksi nejposvátnější místnosti klášterní: kostel, sakristie a kapitula vždy bezprostředně k sobě přiléhaly.

2. Druhou sakristii nemůžeme nikde jinde hledati než tam, kde i v jiných klášterích cistercienských (Vyšší Brod, Sv. Kříž atd.) jest umístěna, totiž mezi příčnou lodí a kapitulou.

3. Fiedler zřejmě zmiňuje se o tom, že přístup k dormitárii býval tam, kde při opravě Ungarově zřízena bibliothéka, tedy v severovýchodním konci ambitu.

4. Nynější vchod a schodiště celým svým založením a úpravou prozrazuje původ z doby baroku.

Ze západního, ke kostelu přiléhajícího křídla ambitu vcházelo se jindy do chrámu velikým, nyní zazděným portálem, který teprve po zrušení kláštera v XIX. století nabyt nynější podoby. Na plánu Matzově vyznačeny jsou po každé straně jeho tři svobodně stojící sloupky, po nichž nyní není ani stopy. V těch místech pohřben byl r. 1318 veliký dobrodinec kláštera Bavor III.; prostý náhrobek jeho bez nápisu, jen po erbu »střely« znatelný býval prý tu ještě nedávno, nyní bohužel jest nezvěstný; také po sedadlech mnišských, o nichž se Fiedler zmiňuje, není památky.

Jedna z nejzajímavějších částí původní výzdoby objevena jest před dvěma lety veledůst. panem farářem Brandeisem v křídle východním, jest to u Fiedlera připomínaný vchod do refektoria, který při úpravě konventu v továrnu i s ostěním byl zazděn.

Vybouráním a očištěním jedné partie se totiž ukázalo, že celé ostění tohoto patrně kdysi skvostného portálu jest terrakottové z cihel měřících 22 *cm* do čtverce, ozdobených krásně vypracovanými stylisovanými listy, jež vyplňují souběžně dva výžlabky v profilu ostění. Pozorujeme-li stylisaci lupenů blíže, napadnou nám mimoděk tvary, jež ovšem starší a v pískovci provedené zdobí skvostný portál, který jest zbytkem velikého chrámu cistercienského kláštera (Mnichova) Hradiště nad Jizerou. Motivy jsou stejné, všecko děti z cistercienské přízně, ale materiál jest různý. V Hradišti užilo se v XIII. století tvárného pískovce, jehož bylo s dostatek po ruce, v Koruně, kde byla na blízku jen nelicná rula a tvrdá žula, která ještě s obtížemi musela se přivážeti, sáhli zkušení mniši dosti záhy k hlíně, která patrně v dostatečném množství a výborné jakosti byla na blízku (— ještě po třech stoletích bral

Vilém z Rožemberka z Koruny cihly k svým stavbám na Krumlově —).

Při terrakottách korunských, které v dějinách našeho stavitelství zasluhují zvláštní pozornosti, nesmíme pustiti s myslí »Rýňáky«, o nichž v dějinách klášterních opět zmínka se stala. Konvršové pocházející z krajín dolnorýnských, kde pro nedostatek kamene výroba cihel ode dávna byla obecnou, přinesli techniku cihelného zdíva nejen na východ do nížiny severoněmecké a krajín baltských, ale sáhli k hromadné výrobě terrakott alespoň k účelům dekorativním i v Koruně.

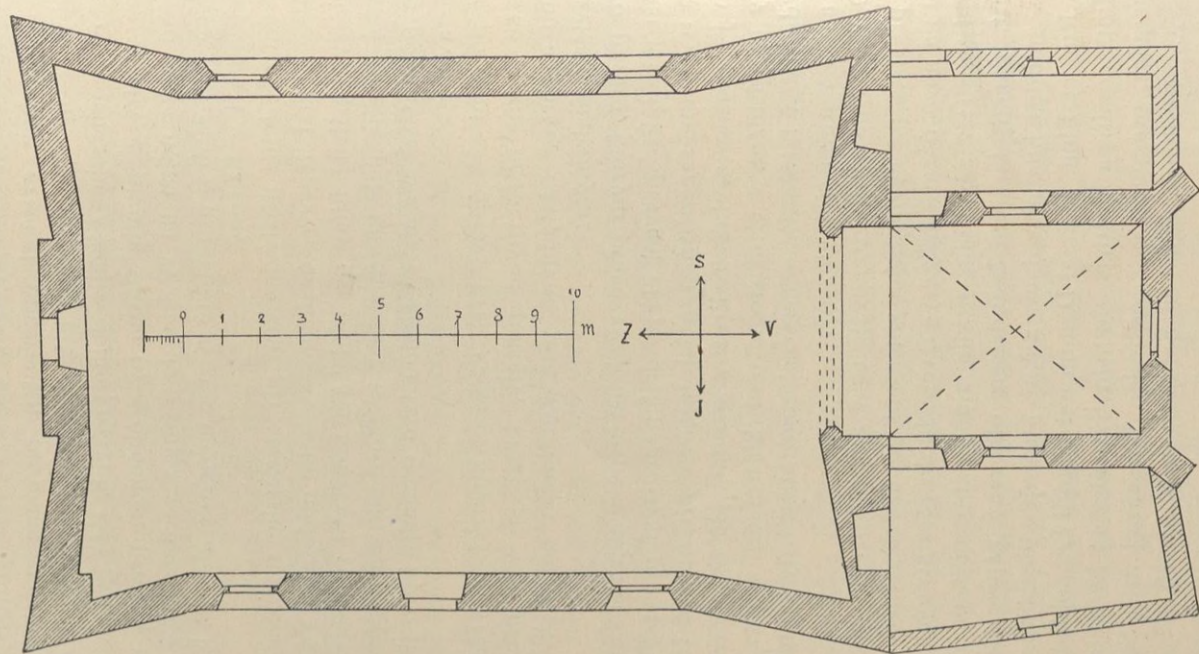
První z Rakous přišlý konvent při otakarské stavbě materiálu toho ještě neznal, teprve v druhém stavebním období za Václava II. došly kusy z pálené hlíny při budování konventu rozsáhlého upotřebení a výroba jich uhostila se v klášteře tak, že nepřestala ani v době pohusitské a stala se školou této techniky i pro jiné jihočeské stavby.

V původní své úpravě před válkami husitskými byl korunský ambit se svými nádhernými portály, kružbami v oknech, sklo-malbami a obrazy nástěnnými jistě koridorem nejen skvostným, ale i zvláště malebným.

Po požáru, kterým právě výzdoba utrpěla největší škodu, byl zase asi jakž takž opraven, ale později naprostým, přes půldruhého sta let trvajícím zanedbáním sešel tak, že při opravě Ungarové nebylo již možno zachrániti kružby okenní, jež byly odstraněny a octly se částečně v říční stoce pod klášteřem, z níž r. 1904 péčí vdp. pana faráře Brandeise nalezené kusy byly vybrány, očištěny a v kapitulní síni uloženy.

Oprava Ungarova vztahovala se v ambitu jen na věci nejnutnější, přestala na nevhodném zmenšení gotických arkád v prostá okna a na nové úpravě některých vchodů do přestavěných sousedních místností; v západním křídle ambitu upomíná na ni posud veledůst. panem farářem Brandeisem objevený nápis: *Renovatus est hic ambitus hussiana devastatione hucusque desolatus munificentia Rm. et Illmi. Domini Domini Ferdinandi Leopoldi Bennonis S. R. Imp. comitis a Martinic, dmi. in Suttencicz et hereditarii dmi. in Cerequicz, praepositi . . . ecclesiae Vysehradensis, Sac. Caes Reg. . . . consilarii, canonici Salisburgensis An 16 . .*

Teprve opat Bylanský dal celý ambit skvostně vyzdobiti ve slohu polovice XVIII. století, kdy vybujnělé tvary pozdního baroku mísily se s lasturovitou dekorací hravého rokoka.

Obr. 33. Půdorys kostela sv. Markety. Rýsoval Jos. Braniš.

K neklidně seskupeným pilastrům a živěrozč leněným římsám, jež silnou vrstvou mistrně formovaného štku zakrývají gotické přípory, hlavice a svorníky, druží se spousta bizarních ornamentů, tvořících tu přeplněnou výzdobu starších portálů, tam zase fantastické rámce velikých obrazů, které po zrušení zdejšího kláštera po 2 zlatých 3 kr. zakoupil opat vyšebrodský,*) a nad okny znaky a oválné medailony určené pro podobizny opatů, jichž jména s příslušnými letopočty v ozdobných kartuších jsou napsána.

Veškerá pole klenbová vyplněna byla freskovými malbami, které znázorňovaly nejznamenitější osoby a příznivce řádu cistercienského dle Sartoriova jubilejního spisu »Cistercium bistercium«.

Pokud se malby zachovaly, vidíme tu papeže: Eugenia IV., Alexandra III., Urbana IV., Kalixta II., Benedikta XII. a Lucia III., kardinály: Jindřicha, jež bludaře obrací, Martina de Cybo, kterého biskup florencký darováním koně uplatiti chtěl, Konráda Synského, jemuž prý při nočních studiích konce prstů, kterými těla Páně se dotýkal, svítily, Kvidona Praenestského, jak zbožně mši sv. slouží, Jana Bonu, jež u stolu soškou P. Marie ozdobeného píše, Štěpána, nad nímž anděl kardinálský klobouk nese, Odon s moslemíny, které při výpravách křížových na víru křesťanskou obracel. Následují Malachiáš, arcibiskup ardinský, chleby rozdávající, Fulko, arcibiskup toloský, a Edmund, arcibiskup kanterburský, jemuž P. Maria se zjevuje.

V jižním křídle, kde patrně zobrazení byli králevici a princové, kteří do řádu vstoupili, jest Šimon gelderský, pasoucí ovce, konvrš Arnulf, jež modlící paní se zjevuje, korunovaný králevic skotský Alexander mezi dvěma mnichy, Jan Barrerio, Raimund, opat fíterský a zakladatel rytířského řádu kalatravského, Vilém vercellsý, Martin de Vargas, jež před krucifixem se modlí, Vilém aquitánský, Benedikt, syn sv. Brigity, a Daniel Molini.

V západním křídle vedle knížecích synů spatřují se obrazy zbožných panovnických dcer, jako byly Berengarda, dcera Ferdinanda Kastilského, Alegda, dcera Kazimíra II., Adéla, dcera Přemysla I. krále českého, a Terezie, dcera Alfonse aragonského. Dále jsou tu princové Ferdinand aragonský, Valter skotský, Jindřich francouzský, Gumar, král sardinský, a konečně Vladislav, král polský.

*) Obrazů těch jest 22, znázorňují výjevy ze života sv. Bernarda a zdobí nyní hořejší chodbu konventu vyšebrodského.

Obr. 34. Portál chrámový se zbytky předsíně.

I s předsíní vchodovou krásliho tyto klenby celkem 120 vyobrazení, kterými dle jednotného plánu takřka celá historie cisterckého řádu byla znázorněna.

Třeba že není umělecká cena těchto fresk právě vynikající, přece litovati jest, že ve druhé polovici minulého století většina jich byla buď svévolně zabitena nebo i s omítkou otlučena,

vůbec pak celý ambit užítím k účelům továrním tak barbarsky byl poškozen, že Dr. J. Neuwirth, jenž v Mitt. d. C. C. X. a XI. malby ty popsal, právem dí, že zástupy husitů na kláštere se tak neprohřešily jako XIX. století.

Z prostor bývalého konventu, jež k ambitu přiléhaly, nejlépe se zachovala síň kapitulní. Byla to po chrámě nejdůležitější místnost v klášteře, v ní shromažďovali se mniši, aby vyslechli nařízení a pokyny opata nebo visitátora, v ní skládali sliby řeholní, zde se opatové volili, zde bývali i pohřbíváni.

Kapitula korunská druží se k severnímu křídlu ambitu tak, že, jak bývalo u cisterciáků pravidlem, přiléhala k sakristii v déli tří ambitových travée (Vyšší Brod, Osek, Sv. Kříž), a vcházelo se do ní z ambitu výše popsaným nádherným portálem, po jehož stranách bývala ozdobná okna. To vše jest nyní zazděno a do kapitulní síně upraven v XIX. století vchod z průjezdu, jenž patrně již původně býval vchodem do konventu a spolu hovornou (collocutorium), v níž bývala dvě prostá kamenná sedadla, aby mniši bez porušení klauzury mohli v čas potřeby s návštěvami promluvit.

Chodba ta skládá se ze dvou poněkud nepravidelných čtyřúhelných travée, zklenutých gotickými křížovými klenbami. Silný do kvadratury se otvírající oblouk má hrot zaokrouhlený štukaturou, na níž vymalovány jsou váhy a nad nimi oko Boží; po stranách oblouku do ambitu jsou polovypoukle ze štku vymodelováni dva andělé nesoucí dekorativní rámec, v němž se spatřuje malovaný erb klášterní. Oblouk vnější míval patrně původně docela jinou podobu, snad bývala tu jen malá gotická fortna, která ustoupila většímu otvoru při zbudování chodby, jež v XVIII. století spojovala starý konvent s malým konventem Schönbeckovým, když pak tato chodba byla zbořena, zůstal posavadní nepěkný, v polokruhu přepjatý vchod.

I tato předsň byla v době Bylanského okázale zmodernisována. Gotické konsoly v koutech zakryty byly štukovými poprsími, jež nyní k nepoznání jsou zohavena; v divokých křivkách rýsované štukové rámce značí na stěnách místa, kde bývaly obrazy, rokoková dekorace neušetřila ani žeber klenby, jejíž náplně posud zdobí dosti zachovalé fresky patřící k cyklu ambitu. Jsou tu zobrazení slavní učenci řádoví: Bartoloměj, proslulý lékař kastilského krále Alfonsa, učený arcibiskup kanterburský Balduin, historikové Otto Frýsinský, Heliand a Chrysostom Henriquez sedící v knihovně, matematik Onufrius před globem mezi nástroji hvězdárskými,

právník Bernard de Escobar, jak podává písemné rady lidem k němu se hrnoucím, dále pak čtyři živě disputující grammatikové, pověstný filosof Alanus ab insulis, básník Konrád Fossor a slavný kazatel Buyesius.

Železnými dveřmi, jichž prosté ostění s vodorovným nadpražím ukazuje, že vchod ten upraven jest teprve v XIX. století, vstupujeme do kapituly. Obdélný 11·80 *m* dlouhý a 8·85 *m* široký prostor zklenut jest v šesti travée gotickými křížovými klenbami, jež podporují dva štíhlé, svobodně stojící pilíře, rozčlankované hvězdovitě hlubokými rýhami v osm jednoduchých přípor lichoběžného profilu. Na dřících při průměru 43 *cm* 2·46 *m* vysokých jsou asi 33 *cm* vysoké kalichovité hlavice, jichž článkování odpovídá počtu přípor a nabíhajících žeber. Zvláštní jejich tvar shoduje se s podobnými hlaviciemi v chrámě sedleckém a v chóru chrámu svatokřížského — jest patrnou cistercienskou specialitou. Nyní jsou hlavice většinou pokryty barokní štukaturou.

Hruškovitě profilovaná žebra protínají se v hladkých svornících a spočívají při stěnách a v koutech na konsolách, z nichž některé jsou prosté, těžké, dle nabíhajících žeber rozčleněné, některé však ozdobné; v jednom koutě jest nosičem vousatá hlava mužská, ve druhém ženská a nad nimi řada malých rosetek, na jiném, otlučeném jest znáti pouze dvě řady růžiček.

V jižní stěně jest původní, nyní zazděný vchod s dvěma rovněž zazděnými okny, v severní bývala tři vysoká gotická okna, jejichž prutů a kružeb zbavené otvory vyzděním v XVII. století proměněny jsou v okna čtverhranná. Změna ta na štěstí nedotkla se širokých ostění, v jichž bohatě článkovaných špaletách posud dobře se zachovala původní terrakottová dekorace z lupenů révových a břechtanových. Jen upatek oblouků přerušují vzácnou tuto práci pásy barokní štukatury.

Za opata Bylanského byla i tato místnost vyzdobena v duchu doby, ač na štěstí ne tak nákladně jako ambit. Přestalo se na dekoraci pilířových hlav a patek oblouků okenních, nad bývalým pak vchodem proveden ze štku v bujně ornamentice erb klášterní, štít rozčtvrcený křížem, v jehož středu nad vahami spravedlnosti prozírá oko Boží, v jednotlivých pak polích spatřuje se 1. drak s křížem na hřbetě v poli modrém, 2. P. Maria v rudém, 3. pelikán v rudém, 4. čáp jednou nohou na koruně stojící v modrém; na koncích kříže písma ^M O ^R značí filiaci morimundskou. Nad štítem ^S jest hlava s mitrou a pod ním napříč berla.

Obr. 35. Kaple opatská.

V západní stěně jest v pozdější době proražený vchod do chodbičky pod schodištěm.

Dlažba kapituly jest nyní prostá cihelná, klenba ozdobena jest posud střízlivou malbou ve slohu rokoka, bílými ornamenty v šedozelené půdě.

Ještě před několika lety byla tato památná místnost továrním skladištěm, až kníže Adolf Josef ze Schwarzenberga kázal ji vykliditi a dal umístiti v ní při zdi náhrobky opatů, pokud na různých místech mohly býti shledány; kromě toho sneseny sem různé ozdobné kusy, nalezené nedávno při čištění mlýnské stoky.

Středověké náhrobky opatů jsou jednoduché, obdélné, kamenné desky, na nichž uprostřed spatřuje se berla a na okraji legenda; vše jest dle předpisu řádového vhloubeno a bylo původně vylito olovem, neboť skulptury na náhrobcích nebyly u cisterciáků dovoleny, aby na podlaže chůzi nepřekážely.

Nejstarším v kapitule umístěným pomníkem jest fragment žulové desky, na němž jest pouze vrchní část berly prostého, ještě románského tvaru. Dle domněnky jest to náhrobek opata Bartoloměje (asi z r. 1290).

Následující dva, jichž legendy přitesáním okraje jsou porouchány, byly před desíti lety podobně jako část náhrobku Hirzova nalezeny ve studni Plavnického pivovaru a dle starších poznámek byly majuskulí provedené nápisy jejich následující:

1. † ANNO DÑI MCCCXXXV · VII · KAL · AVGS · O · PIAE ·
MEMORIAE THEODORICVS ABBAS HVIVS LOCI. (Opat Dětřich
† 26. července 1335).

2. † ANNO DOMINI MCCCLXIX · XIII · KAL · AVGS ·
O DNS HEYDENRICVS ABBAS HVIVS LOCI. (Dle toho zemřel
opat Jindřich 20. července 1369.)

3. Fragment náhrobku opata Ludolfa, z majuskulní legendy zachováno: MARTI | O DNS LV | DOL

Původně zněla: ANNO DOMINI MCCCLIX · VI · NON ·
MARTII O DNS LVDOLFVS ABBAS HVIVS LOCI ·

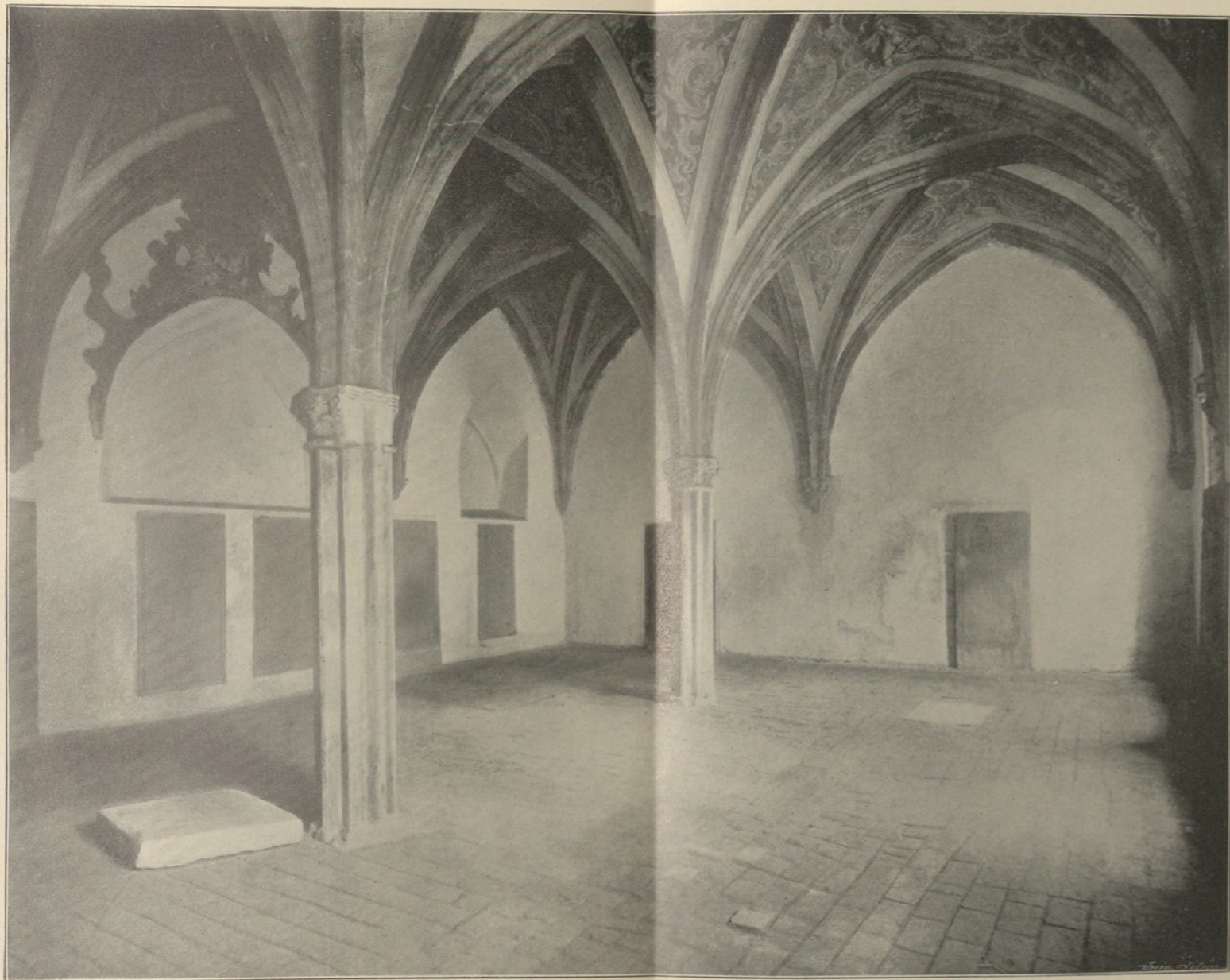
4. 183 cm vysoký a 78 cm široký náhrobek opata Arnolda
† 16. července 1397 s majuskulním nápisem:

ANNO · | DNI · M · CCC · XCVII · XVII · KL · | AVG. DN |
S · ARNOLD · ABBAS · H · DO ·

175 cm vysoký a 73 cm široký náhrobek opata Arnošta
† 7. března 1404 má majuskulní legendu:

ANNO | DNI · MCCCC · IIII · NOS · MARCII | O · DNS · |
ARNESTVS · ABBAS · H · DO ·

6. 166 cm vysoký a 72 cm široký náhrobek opata Dětřicha II.
† 20 listopadu 1451 má minuskulní nápis:

Tab. XII. Siň kapitulní.

anno · domi | millesimo ccccl · xu calendas · decemb | o · dñs |
theodoru' abbas h'lori

7. Fragment epitafia, které opat Schönbeck zřídil předchůdci svému Melicharu Hölderovi † 17. května 1608. Přeskoda že z tohoto proti pravidlům řádovým plasticky z rudého solnohradského mramoru zhotoveného náhrobku zachovala se jen hlava zdobená infulí, vrch berly a část legendy:

. ANNO RESTITVTÆ SALVTIS HVMANÆ CON-
SORTIO AMEN.

8. 156 *cm* vysoká a 80 *cm* široká náhrobní deska opata Bernarda Pachmanna † 3. dubna 1668 má nápis:

BERNARDVS ABBAS
RESTAVRATOR HVIVS TEMPLI
VLTRA NON AGIT
INTER VIVOS VIVAT IN
TER BEATOS SPĪR
ITVS EIVS ET PII PRO IPSO
ORATE · 3 · APRILIS

9. 180 *cm* vysoký a 90 *cm* široký náhrobek 8. prosince 1701 zemřelého opata M. A. Ungara má pod vhloubenou mitrou a berlou lapidární, vyšlapáním nyní téměř nečitelný nápis: »Hic jacet, qui nunquam cecidit, Reverendissimus D. D. Mathias Alexius Ungar humilis huius loci 33 annis 35 in Christo generans filios pater Abbas. Pro aris enim et focis stetit semper victor, privilegiorum et legis justae armis juxta illud e suo nomine anagramma: a lex iusta mi hasta. Virgineamque carnem, mollia et flexibilia membra incorruptionis symbola ac primam innocentiam a casu praeservatam et una eximiarum virtutum cumulum detulit in tumulum corpore et mente virgo. Dum hic eximius Virginis cultor in eius immaculatae conceptionis festo praedicta mortis hora suaviter expirans immaculatum Deo redidit spiritum, annum aetatis suae 80 agens, OCTENA DECEMBRIS.«

10. 177 *cm* vysoký a 90 *cm* široký náhrobek opata Gerarda Pauera † 20. října 1716 má nápis:

HIC
REQVIESCIT
REVERENDISSIMVS AC AMPLISSIMVS
D. D. GERARDVS PAVER
HVIVS LOCI XV ANNIS DIGNISSIMVS ABBAS
O · 1716 · 20 · OCTOBR · ÆTATIS SVÆ 59 ·

11. 178 *cm* vysoký a 87 *cm* široký náhrobek opata Matěje Kurtze † 2. února 1720 má nápis:

ANNO 1720 . FEBR . 2 .
 DIEM CLAUSIT
 EXTREMUM RNDSSM'
 AMPLISSIMUS . D . D . MATHIAS
 KURTZ LOCI HUIUS
 PER TRIENNium
 ABBAS
 CUI SUCCESSOR LAPIDEUM
 HOC GRATITUDINIS
 AC AMORIS ERGA IPSUM POSUIT
 MONUMENTUM

12. 176 *cm* vysoký a 87 *cm* široký náhrobek opata Filipa Payera † 14. března 1733 má nápis:

O . 14 . MARTII
 RDMUS DNUS
 PHILIPVS PAYER
 ANTE HAC
 TREDECIM ANNIS
 ABBAS
 ET A RESIGNATIONE
 CESSIS PEDO ET TIARA
 MARIPHILVS
 ANACHORETA
 R . I . P .

13. 174 *cm* vysoký a 87 *cm* široký náhrobek opata Christiana Guschla † 3. listopadu 1754 ozdoben jest vrytou mitrou a berlou, v jejíž zákřutu zavěšen jest jakýsi řádový křížek se stuhou, a má nápis:

REVERENDISSIMUS AC AMPLM . DN . DN . CH
 RISTIANUS GUSCHL SAC:EXEM:
 ORD:CISER:QVATVOR LVSTRIS ET
 BIS QVINQVE MENSIBVS INDESSA (sic)
 GVBERNII VIGILANTIA PRÆSEN
 TIS COENOBII ABBAS ET ANTISTES
 REGNI BOHÈMIÆ PRÆLATVS

ANIMA SVPERNAS AD AVRAS EVOcata
 EXVVIAS SVAS
 IN HOc BVSTO POSVIT
 IN DIE FESTO SANCTI
 MALACHIE
 ITA PETRAM NOTARAT
 GRATA FILIATIO
 DE SANCTA CORONA

S druhé strany průchodu proti kapitule přiléhá k severnímu křídlu ambitu bývalá knihovna, dosti prostraná místnost o dvou osách, 7·50 *m* dlouhá a 8·90 *m* široká, zklenutá valeně s lunetami; štuková a malířská výzdoba její byla dosti sporá. Dle Series abbatum býval v těch místech původně přístup k dormitáři a celé severní křídlo konventu korunského shodovalo se tedy pozoruhodně s korrespondujícím křídlem konventu svatokřížského, kde v týchž místech jest v přízemí t. zv. starý dormitář a nahoře v celém prvním patře t. zv. dormitář nový.

Při opravě Ungarově byla však v Koruně právě tato partie přestavěna nejdůkladněji, takže některé věci zůstávají záhadnými, zejména mohla by vzniknouti pochybnost, byl-li tento trakt již původně směrem od kvadratury k řece prodloužen. Fiedlerem udávaná délka dormitáře 120 stop jest sice právě míra jedné strany kvadratury v hořejším patře bez výběžku k Vltavě, také zeď jest v té vzdálenosti silnější než pouhá příčka, ale uvážíme-li, že šetrný opat Ungar byl by jistě raději celý starý konvent opravil, než tak nákladný nebývalý přístavek od základů podnikal, dále srovnáme-li konvent korunský se svatokřížským, kde rovněž korrespondující křídlo z kvadratury vystupuje, a povšimneme-li si celého složení hlavní zdi na východní straně, kde kvádry původně jistě nárožní ztužení tvořivší porůznu do lomového zdíva jsou zapuštěny a tím dosvědčují, že se tu stavělo ze starších trosek, musíme trvati na mínění, že tento výběžek, jenž pro některé místnosti (na př. latriny) byl nutným, již při původním založení konventu existoval.

Vedle místnosti svrchu řečené jest jiná podobná též o dvou osách, asi 8·20 *m* dlouhá a 8·90 *m* široká, rovněž valenou klenbou s lunetami opatřená, která původně snad též pro knihovnu byla určena. Dle plánu Matzova bývala však před sto lety dvěma příč-

Obr. 36. Omítková obruba
okna chrámového.

kami přepažena tak, že v místnosti o jedné ose ke knihovně přiléhající byl archiv, zbývající pak polovice rozdělena byla na skladiště kostelních potřeb a předsínku, z níž byl přístup do archivu, depositáře a dvou sousedních chodeb. Nyní jsou příčky ty opět odstraněny.

Ve východním, k vodě čelícím výběžku upoutá ihned naši pozornost 16·40 m dlouhá a 3·50 m šir. chodba, jejíž klášterská klenba bohatě jest vyzdobena štukaturami, které tvoří oválné rámce kdysi zde umístěných portrétů, jež, jak po stopách nápisů jest patrné, zobrazovaly vynikající řádové hodnostáře ze XVII. a XVIII. století; vedle nich jsou tu různá plastická poprsí a ozdobné festony, vše na rozdíl od bujně rokokové dekorace ambítu v odměřené manýře klasicismu modelováno.

Střed klenby vyplňuje fresková malba znázorňující cistercienský globus s označenými jmény klášterů, obklíčený skupinou starců, kteří dle římských číslic znamenají století trvání řádu. Výše spatřují se sv. opatové Robert a Bernard, u něhož jest štítek s nápisem: »Sacerrimo ordini cisterciensi Mariae auspici per divum Robertum plantato, per s. s. Albericum et Stephanum rigato, per melifluum Bernardum propagato.« Nejvýše vznáší se Matka Boží s nápisem: »Ego ordinem ipsum usque in finem

saeculi protegam atque defendam.« Kromě toho jsou na klenbě ještě dvě menší allegorické malby.

Z chodby té jest přístup do dvou bývalých cell a k záchodům. Tyto tři místnosti jsou o jedné ose a mají vysoké klášterské

klenby. Skvostná výzdoba chodby nejnádhernější v celém klášteře svědčí, že přilehlé cely byly buď obydlím převora nebo že byly určeny pro hosti řádové.

Ve východním křídle konventu jest nejprve chodba umožňující spojení ambitu s právě popsáním výstupkem severního traktu. Zřízena byla patrně za Ungara a vchod z ambitu do ní byl za Bylanského okrášlen z míry bujnou štukaturou.

Dle měř Fiedlerem udaných patřila místnost ta původně k starému refektáři, jenž přiléhal k pěti polím východní chodby ambitu. Při obnově r. 1684 byl refektář o jedno travée zkrácen tak, že byl potom o čtyřech osách a měl 17 *m* délky a 8·90 *m* šířky; klenba jeho je valená s lunetami a ozdobená štukaturami. S ním sousedí dále bývalá kuchyně a za ní přepážkou upravená špižrna nad lednicí, místnosti opatřené prostými valenými klenbami.

Prostředky Ungarovy při restaurování konventu byly skrovné, viděli jsme, že odkázán byl hlavně na dobrodince, a proto během dvacíti čtyř let obnovil pouze ambit, pak severní a jen částečně i jižní křídlo starého konventu. Na místě bývalého společného dormitáře v prvním patře severního traktu zřídil r. 1694 dlouhou chodbu a při ní deset cell o jedné ose, na západním konci upravil přístup k ní zařízením nového schodistě na místě bývalé sakristie, na východním konci umístěny záchody.

Nad východním křídlem obnoveno první patro jen do polovice. Vysoká chodba sáhala zde až k studnici, nad níž upraven noviciát, na straně k vodě byly ještě čtyři cely a dále veliká nedodělaná místnost beze stropu, kterou se do noviciátu vcházelo.

Dnes jest to vše velice zpustlé, v cellách jsou skladiště modelů, zrcadlový strop chodby hrozí sesutím, jinak, jak výše již bylo řečeno, byla stavba Ungarova puritánsky jednoduchá.

Na znovuzřízení jižního křídla nedostalo se Ungarovi prostředků a Bylanskému času, proto vidíme je posud v tom stavu, jak bylo asi za Schönbecka. Jsou to holé staré zdi, kryté nyní společně s ambitem taškovou střechou. Středem je průchod do zahrady, v posledních dobách kláštera byla v přízemí směrem k východu 20 *m* dlouhá, 8·80 *m* široká neklenutá místnost pro řezbáře, na druhé straně ke kostelu 16·40 *m* dlouhá klenutá truhlárna s okny později proraženými. Pusté hořejší patro osvětleno jest spoře desíti uzoučnými gotickými okénky, z nichž čtyři, kostelu nejbližší, jsou hrotitá s kamenným ostěním a nosíky v obloučcích a pocházejí patrně ještě z doby předhusitské — ostatních

šest jest obdélných s ostěním jednoduše otupeným, což ukazuje k opravě budovy ve druhé polovici XV. století.

Podoba okének, jež spíše možno nazvati střílnami, svědčí, že pamatovalo se tu více na obranu než na osvětlení místností a že tento trakt již původně obýván nebyl. Dle obrysů kamenné římsičky na kostele byl trakt tento vyšší a nynější zdívo mělo patrně nástavek dřevěný, snad nějaké podsebití, vnitřní pak místnosti bývaly asi skladištěm domácích potřeb a zásob klášterních.*)

Severovýchodně od velkého chrámu stojí zbytek malého kostela sv. andělů, k němuž připojen jest od opata Schönbecka zbudovaný t. zv. malý nebo nový konvent. Tato skupina budov není k ostatním nikterak souměrná; kostelík jest orientován k vvs. tak, že osa jeho se od osy presbyteře nedalekého chrámu marianského nápadně odchyluje a podélná osa konventu Schönbeckova nestojí ani kolmo na ose kostelíka, ani není rovnoběžná se severním křídlem starého konventu, což přes všechny u středověkých staveb nikoli vzácné úchyly od symetrie jest pozoruhodným.

Kostelík sv. andělů jest stavba vysoce zajímavá a dosti záhadná. Presbyteř jeho (dle Matzova plánu shotoveného r. 1805) měla závěr sestrojený ze sedmi stran čtrnáctiúhelníka, byla tedy patrně rozkošná, hravě elegantní dílko ranné gotiky a pro dějiny našeho umění jest nenahraditelnou škodou, že v minulém století byla barbarsky zbořena dříve, než nějaký znalec ji detailně vyšetřiti a popsatí mohl; dnes jest z ní znáti jen obrysy triumfálního oblouku a střechy. Dle Matzova plánu byla oltárnice ta asi 4 m dlouhá a 5 m široká, měla šest slaboučkových opěráčků a v každé straně závěru okénko, takže bylo celkem sedm, patrně užoučkých oken, počet na prostor tak skrovných rozměrů zajisté značný.

Zbývající loď kostelní jest ve světlosti 9·80 m dlouhá a 5·05 m široká, dvoupatrová. Na rozích vystupují na 36 cm štíhlé, 40 cm široké, kosé opěráčky a mimo to jsou ještě po každé straně dva opěrné pilířky, které při šířce 56 cm na 54 cm z líce zdi vynikají. Mezi přízemím a hořejším patrem jsou slabě osazeny a vystupují, přerušující jednoduše podžlabený odkapný říms, vedle střechy svobodně do výše, načež sedlovitě končí.

*) Na této straně kláštera v průčelí bokové lodi kostelní spatřuje se zazděný vchod s pěkně profilovaným gotickým ostěním. Původně ho zde nebylo, byl proražen pro přístup na kruchtu teprve r. 1798 a gotické ostění přeneseno sem patrně z jiné místnosti. R. 1839, kdy upraven vchod na kruchtu z kostela, byl opět zazděn.

Tvar ten není jistě původní, patrně bývala i zde nad římsem ozdobná galerie, nad níž opěráčky fiálami byly zahroceny. Z původních oken zachovala se pouze dvě, a sice po každé straně prvního travée v hořejším patře; jsou uzoučká s profilovaným

Obr. 37. Okno v kapitule.

ostěním a nosíky v hrotitém obloučku; všecka ostatní jsou buď zazděna nebo předělána.

Na východní straně označuje lomený římsek obrys střechy stržené oltářnice a nad ním na štítě jsou sporé stopy několikrát obnovovaného obrazu, jenž představoval Otakara obětujícího P. Marii chrám korunský.

Kaple P. Marie a sakristie, jež Schönbeck k tomuto kostelíku přistavěl, byly zbořeny patrně záhy po zrušení kláštera, neboť

na pláň Matzově vyznačeny nejsou, jen na severozápadní straně přilepené barokní schodiště zbylo.

V průčelné zdi kostelíka tají se dnes v temném, za dřevník používaném prostoru zazděný a klenutím pozdějšího přístavku částečně zakrytý původní portálek, jenž jest nejstarší uměleckou prací v Koruně a svědčí, že kostelík sv. andělů byl vlastně nejstarší budovou klášterní.

Ostění portálku jest kromě menších, šlavinatých, ještě dobu přechodní připomínajících profilů článkováno s každé strany polosloupkem, jehož talířovitá patka spočívá takřka u samé země na polygonální, podstavec zastupující hmotné konsole (podivný tvar!). Kalichovité hlavice jsou nad obloukovitým krčkem pokryty révo-vými lupeny, okrouhlé krycí desky mají attický profil. Silně porouchané figurální nosiče drží vodorovné nadpraží, hrotitý oblouk jest bohužel téměř celý zakryt klenbou přístavku, tympanon vyplněno jest hustě kladeným lupením břechtanovým.

Tato jemná, rozhodně ještě přechodní práce, která ve mnohém má ráz starších výtvorů z posledních let panování Václava I. a v Koruně nemá příbuzné, odůvodňuje domněnku, že kostelík sv. andělů zbudován byl pro první konvent, snad ještě před jeho příchodem od nějakého staršího domácího umělce dříve, než s budováním velkého chrámu a vlastního kláštera se počalo. Cistercienského není na něm pranic ani v dispozici, ani v provedení, naopak vyznamenával se původně nádherou v řádu neobyčejnou. *)

Tomu nasvědčují i vnitřní detaily stavby. Triumfální oblouk byl, jak zbytky jeho dokazují, bohatě rozčleněn, klenba lodi tvoří tři křížová travée a silná, šlavinatě profilovaná žebra protínají se ve velkých, lupením zdobených svornících. Nad lodí jest druhé patro podobně zklenuté s tím jediným rozdílem, že svorníky jsou hladké bez listové dekorace.

K čemu toto hořejší patro bylo určeno, jest těžko pověděti, neboť historických zpráv o něm nemáme. Dvojitou kaplí kostelík sv. andělů nebyl, poněvadž presbyteř, jak z triumfálního oblouku a obrysů střechy jest patrné, patřila jen k dolejšímu prostoru. Nač tedy bylo hořejší patro a odkud byl do něho přístup? Kosé opěráky na západní straně ukazují, že kostel založen byl sám pro sebe bez sousední kamenné stavby. Nynější šnek se vším, co nyní

*) Na skrytý tento portálek upozornil širší veřejnost teprve knížecí archivář v Krumlově p. Ant. Mörrath.

na západní straně ke kostelíku přiléhá, jest pozdní přístavba. Po-
něvadž však do hořejší místnosti již původně nějaký přístup býti
musil, nezbyvá než domněnka, že ke kostelu družila se nějaká
dosti vysoká stavba dřevěná.

V cistercienských klášterích bývaly ve vnitřním klášteře kromě
konventu a opatství ještě noviciát a nemocnice mnišská s koste-
líkem; totéž dlužno tedy hledati i v Koruně.

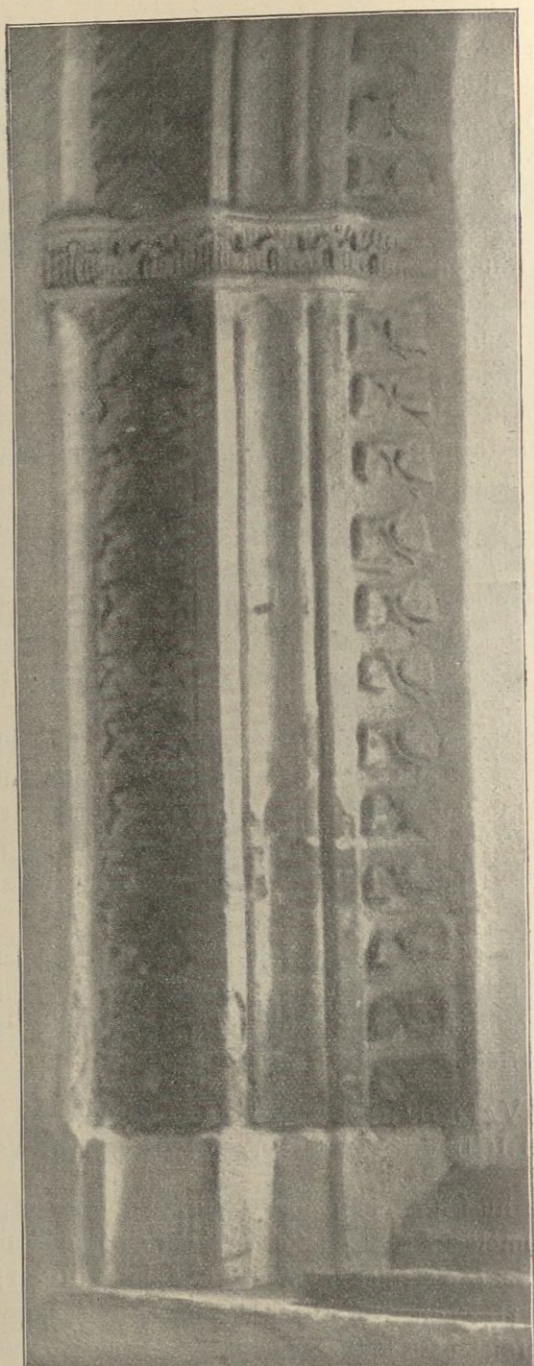
Z Fiedlerovy poznámky, že ze severního křídla ambitu cho-
dilo se k »celle« noviců, můžeme souditi, že Fiedler měl nějaký
starší pramen, z něhož se dověděl, že severně od budovy kon-
ventní býval noviciát, neboť slovo »cella« (= domus) znamená
tu asi tolik co příbytek, protože cell v nynějším smyslu do
XVII. století u cisterciáků nebylo. Tento noviciát mohl tedy
s jedné strany přiléhati ke kostelíku a důkladně zklenutá síň nad
lodí kostelní mohla býti určena k exercitiím noviců.

Vně klauzury bývala v cistercienských klášterích i t. zv. in-
firmaria, t. j. nemocnice mnišská o několika prostorách, s kaplí
místnostmi pro ošetřovatele, lázní a ohřívárnou pro staré mnichy.
Ještě před zrušením kláštera bývala v Koruně, jak na Matzově
plánu jest označeno, při severozápadním rohu kostelíka sv. andělů
malá přízemní nemocnice asi v těch místech, kde jindy velké sta-
vení k témuž účelu stávalo. Obě tyto budovy, noviciát i nemocnice
bývaly patrně v době předhusitské většinou dřevěné, proto po vy-
pálení kláštera zmizely a kostel kamenný, důkladně zbudovaný je
přetrval.

Při skrovných rozměrech jeho poznáváme i, v jakém úpadku
byl klášter, když tato svatyňka dostačovala bohoslužbě mnichů
a byla pohřebištěm opatů. Na klenbě zbořeného presbyteria bylo
napsáno od Schönbecka složené distichon:

TEMPLA VALENTINVS PRÆSVL COLLAPSA NOVAVIT
SVPLICIBVS VOTIS VT SVPER ASTRA VOLES.

Zástupy husitské, nedbalost a nepřízeň časů neprohřešily se
tak na této umělecké stavbě jako barbarský materialismus XIX. sto-
letí. Po zboření oltářnice byla loď kostelní asi ve výši kůru od
Schönbecka zřízeného sprostě překlenuta, dole upraveno tovární
skladiště, hořejší část lodi příčkami rozdělena na chodbu a jizby
dělnického bytu, podobně rozkouskována i síň nad lodí a do všech
světnic prolámána sprostá okna a tak dnes badatel nucen jest

Obr. 38. Terrakottové ostění okna v kapitule.

jednotlivosti po různých zákoutích shledávati a z nich v duchu rekonstruovati krásný kdysi celek.

Není snad budovy, jejíž zohavení bych tolik litoval jako právě tohoto kostelíčka, neboť bývala to bez odporu stavba originální a elegantní, takřka kabinetní kousek gotiky, nejvýše zajímavý dispozicí, konstrukcí a dekorací svou. Maně vyzývá nás k srovnání s jiným podobným výtvozem, totiž známou kostnicí sedleckou. Ale kaple všech svatých v Sedlci, třeba že bývala jakousi hravou protivou tamějšího velikého, v střízlivých formách provedeného chrámu, přece jen postrádala výzdobných detailů, kterými se honosil malý kostelík korunský.

Ku kostelu sv. andělů přiléhá t. zv. malý konvent, zbudovaný v letech 1609—1611 od opata Valentina Schönbecka. Jest to budova jednopatrová, asi 29 *m* dlouhá a 12·30 *m* široká, která později v XVIII. století a konečně po zrušení kláštera opravami a přepažením místností utrpěla některé proměny; že by však část její, jak se povídá, r. 1815 byla bývala snesena, není pravdě podobno, neboť na plánech Matzových jest zakreslena v nynějším rozsahu; pouze chodby, které ji s opatstvím a starým konventem spojovaly, byly r. 1815 až na malý zbytek zbořeny.

Dnešní dosti prostá úprava vnějšku pochází z doby opata Ungara, který dal snést i věžičku se zvonečkem a hodinami, která původně bývala na střeše, jen sem tam ještě proniká stará sgraffitová rustika z doby Schönbeckovy, ušetření zasluhují i barokní mříže v některých oknech.

V prostrané přízemní síni,^{*)} která za Bylanského ozdobena byla rokokovou štukaturou a veselou dekorativní malbou, spatřuje se podnes ve zdi zapuštěná mramorová deska s ornamentálním renaissančním rámcem a na ní nápis:

SACRA VALENTINVS PRÆSVL MONUMENTA PARAVIT,
QVÆ FRATRVM COLERET RELIGIOSA COHORS.
HIC SVPERIS CANTUS PHOEBO REDEVNTE SACRATOS
CONCINERETQVE PIVM SOLE CADENTE MELOS
VNDENOS ANNS (sic) BIS POST OCTENA SALVTIS
CVM MVNDVS NVMERAT SECVLA FINIT OPVS
NON PARVI SCHOENBECK ABBAS VT DONA LABORIS
ACCIPIAT FRATRVM VOTA PRECESQVE CVPIT
ET MEMINISSE SVI POST VLTIMA FATA PRECATVR
VT MENS COELESTI VIVAT IN AXE DEO.

^{*)} Fiedler nazývá síň tu »collocutorium« (hovorna.)

Na pravo od této síně až ke kostelíku býval velký, 14·50 *m* dlouhý a 10 *m* široký prostor, jehož prosté křížové klenby spočívaly na čtyřech, 40 *cm* v průměru majících osmihranných pilířích. Dle Fiedlera, jenž poznamenal, že vedle collocatoria, v němž jest pamětní deska, bylo dormitorium, byla tato místnost po celé XVII. století společnou ložnicí mnichů, ale v posledních dobách kláštera byla již příčkami rozdělena na kuchyni, několik komůrek a příbytek cukrářův; nyní jest tam byt a různá skladiště. Po levé straně směrem k řece byla rovněž velká, přes 10 *m* dlouhá, 6 *m* široká, dvěma travée křížové klenby přepjatá místnost, mající na každé ze tří svobodných stran po dvou renaissančních oknech; jak se zdá, byl to do stavby Schönbeckovy pojatý refektář Hölderlův. Před sto lety bývala zde škola, nyní jest prostor ten příčkou rozdělen na dvě kanceláře.

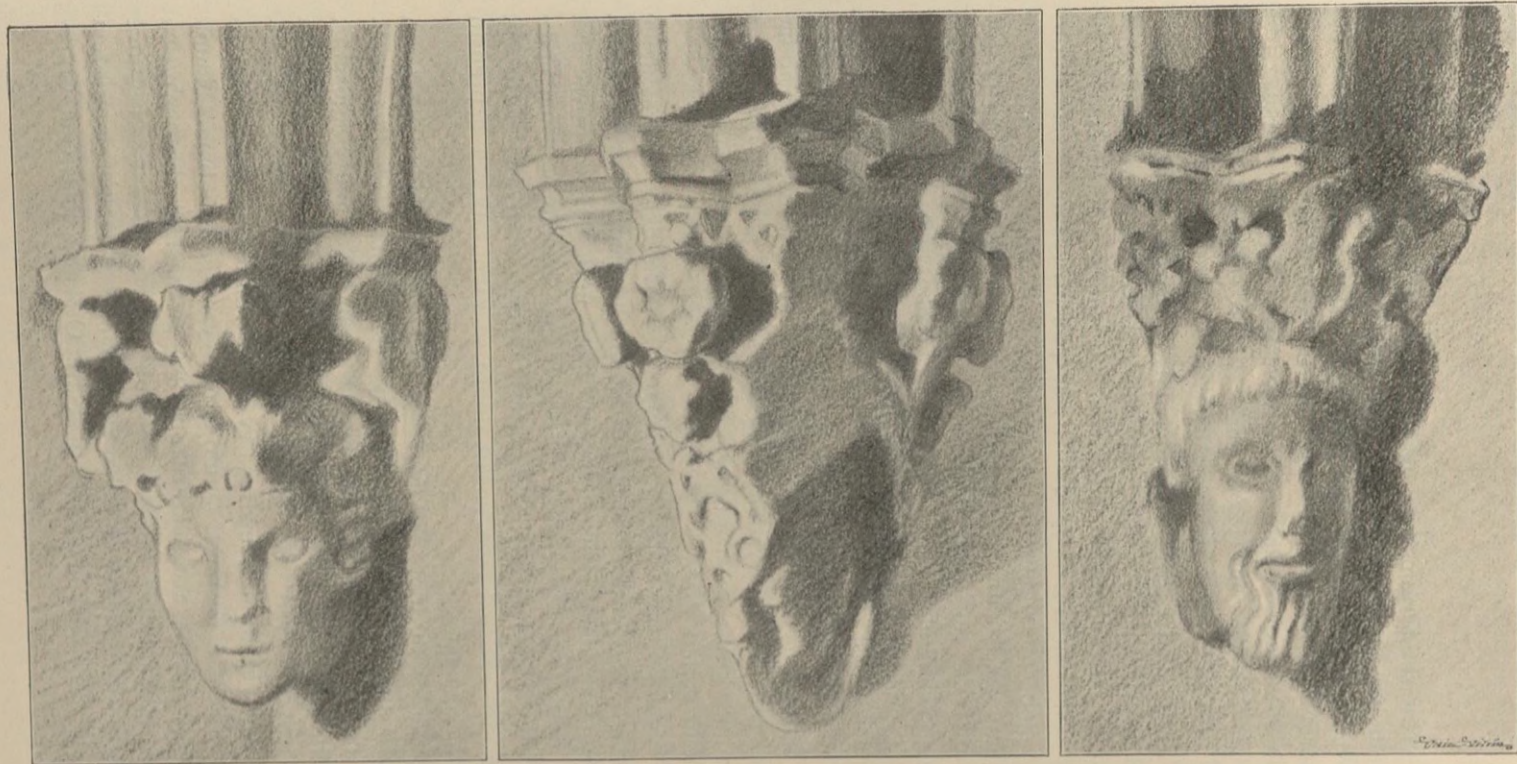
Ze síně, v přední části 5·10 *m* široké, jsou schody do prvního patra, kde téměř po celé délce budovy táhne se prostředkem úzká chodba, z níž po obou stranách jsou vchody do různých místností, které však již nemají původního rozdělení. Těžko věru chápeme, jak mohlo v tomto nevelikém stavení až do doby Ungarovy bydleti 12 nebo dokonce 16 mnichů.

Ze síně konventu Schönbeckova vedla směrem k jihu přímá chodba do starého konventu a opačným směrem v ostrém úhlu zahnutá chodbička do opatství; tato odstraněna jest nyní úplně, z první zbývá jen malá část. Třeba že dle záznamů a zachovaného zbytku tyto chodby teprve z nového věku pocházely, můžeme se právem domnívati, že v poslední své úpravě zřízeny byly na místě chodeb starších, původních, poněvadž i v jiných cistercienských klášterích mezi jednotlivými budovami vnitřního kláštera podobné spojovací chodby nalézáme.

Východní a severní stranu prvního dvora uzavírá bývalé opatství, budova dvojkřídlá, jednopatrová, na níž posud patrná jest takřka celá historie kláštera se všemi namnoze smutnými proměnami.

Příbytek opatův býval v klášterích vždy mimo konvent ve zvláštním stavení, poněvadž opat jako správce klášterního zboží měl stále co činiti s lidmi světskými, kteří do klausury konventu vkročiti nesměli.

Opatství korunské bylo původně podélná, jednopatrová budova, postavená na východní straně prvního nádvoří, a teprve později, dle slohových příznaků až v době pohusitské někdy ku konci

Obr. 39. Konsoly v kapitulní síni.

XV. věku zbudováno bylo úzké křídlo severní, v jehož přízemku umístěn byl klášterní pivovar. V polovici XVI. století zpusťla celá budova tak, že po nějakou dobu nebyla ani obývána, teprve opat Hölderle r. 1588 obnovil obojí stavení, zvláště severní trakt, jež kronikář klášterní mylně za starší považoval. Nad okny toho křídla býval prý nápis: M:H:A. 1588; zbytky restaurace té jsou na zadní straně i uvnitř posud patrné.

Také Schönbeck, jak svědčil jiný nápis z r. 1612, na opatství stavěl a zvláště v severním křídle upravil světničky pro hosti, jimž říkalo se »kapucinské«. Celé opatství shořelo 16. května 1733, načež Christján Guschl je obnovil; že pak při výzdobě všech budov klášterních, podniknuté za Bohumíra Bylanského, na opatství se nezapomnělo, rozumí se samo sebou. Po zrušení kláštera hospodařil tu XIX. věk svým praktickým způsobem; k řece vyčnívající křídlo východního traktu, jež podle všeho bylo pozdějším přilepkem, zmizelo, severní trakt byl po celé délce do dvora rozšířen a konečně část stavby Hölderlovy, totiž veliký pokoj nad průjezdem před východní baštou, sama se sesula. Jednotvárnost nynější úpravy na stranách do dvora obrácených a politování hodné zničení renaissanční výzdoby (portálu, sgraffit, nápisů) zaviniily na východním křídle požár a úprava Guschlova, na severním přestavby minulého století.

Východní trakt byl již původně budova dosti nepravidelně založená s pravým labyrintem podzemních sklepení, která mívala dle letopisce klášterního mimo jiné i ten účel, aby opatovi, jenž se tu dobře vyznal, v době nebezpečí bylo možno nepříteli uniknouti. V přízemí bývaly rozmanité komory a v prvním patře byt opatův. Ze zařízení jeho posud dobře se zachovaly veliká předsín a kaple opatská.

Schodištěm, které původně vyčnívalo jako výstupek do dvora v koutě mezi oběma křídly budovy, vstupujeme do veliké předsíně, kterou již v XVII. století nazývá kronikář »atrium spatiosum«. Jest obdélná, přes 11 *m* dlouhá a 8 *m* široká, celá nynější úprava její pochází ze třetí čtvrti XVIII. století. Dvěře od schodiště obloženy jsou barokními, ze dřeva vyřezávanými ornamenty, vchod do reprezentačních místností bytu opatova vyznačen ozdobnými sloupy upomínajícími na architekturu oltářů v příčné lodi chrámové. Na ploché, štukaturami zdobené klenbě spatřujeme zašlé freskové malby, jimiž v duchu rokoka znázorněn jest podnět k založení kláštera. Uprostřed vyobrazen jest král Otakar s panstvem v pře-

pychové barokní kroje oděným, všichni pozírají u vytržení vzhůru k oblakům, kde zjevuje se P. Maria se sv. Václavem a Vojtěchem — po pravé straně u řeky zuří bitva, po levé již buduje se klášter za dozoru světského architekta malebným rokokovým krojem oděného. Celá tato velkolepá kompozice plane žářem barokní fantasie; jen škoda, že nepřízní doby jemnější propracování malby zmizelo.

Prostřední dvěře na východní straně dvorany vedou do bývalé kaple opatské, nyní v salonek proměněné. Jest to velice přívětivá, 4·83 *m* vysoká místnost, založená v podobě osmiúhelníka majícího 6 *m* v průměru. Ze všech koutů vycházejí od podlahy živě článkované přípory, které bezprostředně přecházejí v hruškovitě profilovaná žebra, jež se uprostřed sbíhají v hladkém svorníku. Východní stěna prolomena jest velikým gotickým oknem, jehož kdysi jistě bohatá kružba dávno již zmizela, v levo od okna jest ve zdi 90 *cm* hluboký a 140 *cm* široký výklenek, vchod není v čelné stěně proti oknu, nýbrž proráží jen část této a část k ní po levé straně přiléhající šikmé stěny. Elegantní poměry i detail usvědčují pokročilou gotiku asi z polovice XIV. století. Opat Huber okolo r. 1620 kapli obnovil a dal ji vymalovati, po práci té není však stopy. Nástěnný obraz P. Marie, jenž se posud zachoval, pochází patrně z doby Ungarovy.

Dislokace ostatních místností ukazuje přes pozdější slohovou úpravu na středověk, po pravidelném rozdělení pohodlných prelatur XVIII. věku není tu ani stopy. Vedle kaple bývala veliká místnost, jejíž klenba ukazuje na XVI. století; nyní jest rozdělena příčkami. V severovýchodním koutě jejím ve zdi u kaple jest šnek, jenž původně umožňoval nejen spojení s podkrovím a dolejšími místnostmi, ale patrně patřil i ku svrchu připomenutým opatřením bezpečnostním.

Z velké předsíně jest přístup i do východního křídla severního traktu, kde od dob Hölderlových býval soukromý byt opatův; v zachovaném velikém pokoji znáti jest posud pod pozdějšími náterý stopy původních pozlacených ornamentů, druhý veliký pokoj, jenž býval nad průjezdem do dvora, se v minulém století sesul.

Severní trakt opatství založen byl v podobě dlouhého obdélníka s dvojím okřídlem; východní, výše zmíněné bylo kratší a širší a souviselo se starým opatstvím, druhé úzké a delší vybíhalo šikmým směrem od západního rohu. Oběma křídly vedou brány do úzkého dlouhého dvora mezi opatstvím a zahradou. Západní gotická brána má ostění jednoduše vyžlabené a vně na zdi jsou

zbytky renaissanční sgrafitové rustiky, nad východní branou jest posud čtverhranná bašta.

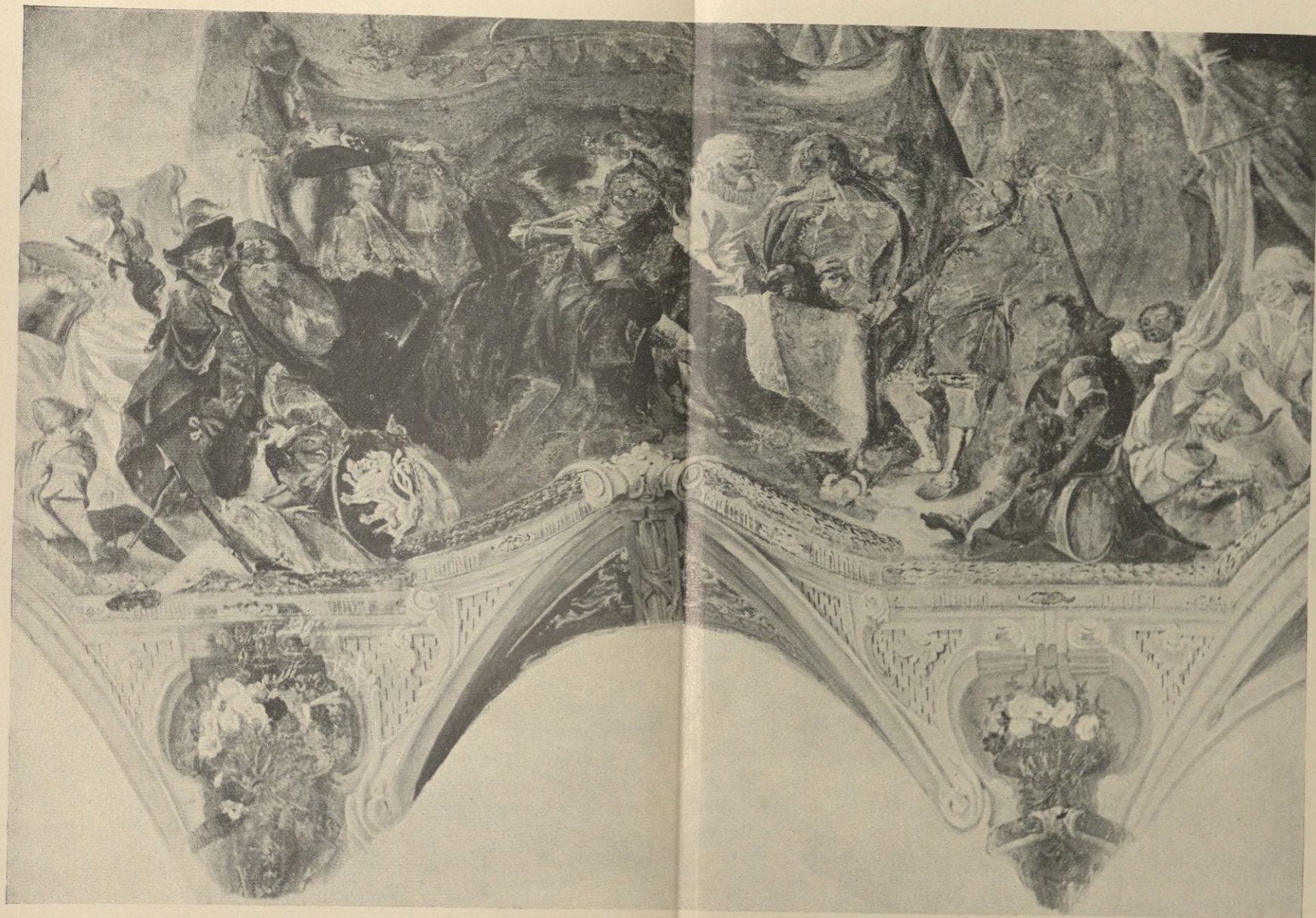
V podzemí jsou dva veliké sklepy, v přízemí býval pivovar, ve východní části jsou některá pozdně gotická ostění a do jedné místnosti pěkný vchod v renaissančním slohu. Starý, nyní zazděný šnek spojoval i zde sklepy a přízemek s prvním patrem, kde v poslední době kláštera byl dlouhý, štukaturami bohatě ozdobený sál. Vně do zadního dvora některá renaissanční ostění oken, mříže i stopa sgrafit ukazují na dobu opata Melichara Hölderle. Přes všecku opuštěnost, ba zpusťlost poskytuje právě tato partie pohledu velice pittoreskního a zvláště čtverhranná štíhlá bašta nad brankou se svou stanovou stříškou zakončuje s té strany malebně stavby celého kláštera.

V zahradě za opatstvím bývala na jedné straně ozdobná sala terrena, dále však k řece stávala před sto lety prosaická flusárna. Mezi severním křídlem opatství a kostelíkem sv. andělů u zahradní zdi stojí posud lípa, jejíž listy na některých větvích jsou kornoutovitě srostlé v podobu mnišských kápí.

Ze dvora opatství vycházíme velkou barokní branou a kráčíme mezi sady ohrazenými po straně ke kostelu prostou zdí, s druhé pak strany částečně dřevěným plotem sestaveným ze soustruhovaných balustrů podle malého rybníčka, jenž býval sádkami pro domácí spotřebu ryb, k vnitřní bráně a baště.

Od průčelí velkého chrámu směrem západním táhne se zeď, která tvoří nyní ohradu jedné z bývalých klášterních zahrad, původně však bývala hradbou vnitřního kláštera a v době předhusitské oddělovala sídla mnichů kněží od vnějšího kláštera konvrší obydleného, pokračování její jest jednopatrová budova školní. Na místě jejím bývala *fortna*, přízemní stavení s průchoditou chodbou, kterou jednotlivci mohli býti vpuštěni do kláštera, i když brána byla zavřena; vedle ní byl příbytek vrátného (— tím býval původně jeden z nejstarších mnichů —) a později i obydlí lazební-kovo. V minulém století bylo stavení to adaptováno za školu a přestavbou zničeno. Novodobá úprava se však na štěstí nedotkla sousední brány a střehoucí jí bašty.

Bránu tvoří vnější gotický oblouk s ostěním, jehož pěkné profilování posud dobře se zachovalo, a druhý vnitřní oblouk segmentový patrně pozdějšího původu. Bašta, k níž oba oblouky se připojují, jest stavení čtverhranné, jednopatrové; vchází se do něho z brány ozdobným, pozdně gotickým portálkem. Ostění portálu,

Tab. XIII. Nástropní malba v síni opatství: Scena v táboře.

Tab. XIV. Nástení malba v síni opatství: Stavba kláštera.

40

41

42

43

Obr. 40—43. Korunské terrakotty.

v soklu jednoduše otupené, jest v hořejší části živě profilováno trojnásobnými oblouny s příslušným žlábkováním a láme se v pravém úhlu ve vodorovné, v obou rozích článkovanými nosiči podporované nadpraží stejných profilů; v nadpraží jest kamenická značka a ve zdivu nad vchodem jest zapuštěna konsola v podobě obludné masky, patrně starší práce ze XIV. věku, která sem ve druhé polovici XV. století, kdy bašta byla přestavována, bezúčelně byla vezděna. Také dvě okénka z bašty do brány zachovala si ještě staré, skrovné rozměry.

Když ve druhé polovici XVI. století žil ve zpustlém klášteře opat Taxer sám, upravil si baštu za příbytek, rozdělil ji příčkami a klenbami na nízké obytné místnosti a dal ji vně okrášliti sgrafitovou rustikou, nyní přebílenou. Také prý tu býval nápis GEORGIVS TAXER a posud jest nad jedním okénkem znamení malířovo, dle něhož pracoval zde týž, jenž roku 1576 porýsoval krumlovskou prelaturu. V XIX. století, když místnosti zrušeného kláštera se upravovaly k továrním účelům, byly fara a škola, které po saekularisaci se uhostily v malém konventu, přesídleny ku bráně, pro školu upravena, jak výše podotknuto, bývalá fortna a faráři vykázan byt ve staré baště.

Vnější klášter nepřízní časů změnil svou tvářnost nadobro a po zrušení kláštera během jediného věku proměnil se v chudobnou osadu, která má pyšné jméno — Zlatá Koruna. Místo budov konvršů a jiných staveb rozmanitých, jež tu v dobách předhusitských bývaly, stojí jednak porůznu, jednak dlouhou ulicí domky, z nichž některé posud se nazývají dle zaměstnání klášterních služebníků, kteří v nich až do josefinské doby obývali, na př. »u řezbáře«, »u rybáků« atd. Pozornost příchozího poutá jediné již z dále bývalý klášterní hospic (domus hospitum = dům hosti), budova jednopatrová, která svou výškou, hrubým neomítnutým zdivem, opěráky a ozubenými štíty prozrazuje středověkou výstavnost, a protože jest nyní hostincem, alespoň poněkud na původní určení své upomíná.

Na západním konci osady zachovaly se konečně ještě dva zbytky bývalých staveb klášterních, vnější brána a zrušený kostel sv. Markety.

Brána otvírá se širokým hrotitým obloukem; žulové ostění jest v dolejší části jednoduše otupeno, oblouk sám má šťavnatý, přesně vypracovaný profil (na krajích šikmé pásky, uprostřed obloun mezi dvěma hlubšími výžlabky), kromě kamenických značek

jsou na něm patrné i stopy polychromie. Celek podává jasného svědectví, že v době rozkvětu kláštera ve XIV. století i při pracích účelu tak všedního, jako byla vnější brána, dbali mniši uměleckého vkusu.

S jedné strany brány bývala v době předhusitské nemocnice pro lajky, patrně i pro »lazary«, kteří nakažlivými nemocemi byli stíženi (leprosorium), při ní byl i domek pro kněze, který jim přisluhoval;*) s druhé strany souvisí hradební zeď s bývalým kostelem sv. Markety tak, že průčelí chrámové tvořilo část staré vnější ohrady klášterní.

O kostele tom vypravuje zcela bezpodstatná místní pověst, že prý jej založili dva bavorští kupci, kteří asi tři sta let před založením kláštera ve zdejších pralesích zbloudili. Když prosili Boha za pomoc a slibovali zbudovati kostel, přišli k řece, u níž našli tolik perel, že velice zbohatli. Dle slibu zbudovali prý v těch místech chrám, který proto, že perla latinsky »margarita« se nazývá, sv. Marketě zasvětili, a tak stál prý zde ten kostel na samotě až do založení kláštera.

Znalec jihočeské kolonisace a cistercienských zvyklostí neuznává ovšem povídání takové ani z daleka za hodné úvahy a odkáže je do říše bájí, neboť jest známo, že v cistercienských klášterích kromě velikého konventního chrámu býval ještě druhý, menší kostel určený pro lajky, a sice z pravidla hned u brány (na př. též na Zbraslavi »in porta monasterii«), aby mohl býti přístupný i ženám, které do kláštera a velkého chrámu vůbec nesměly. K takovým kostelům konány i hlučné pouti (na př. v Sedlci), což o korunském kostele sv. Markety i kronikář klášterní zřejmě podotýká.**).

Proto byl i v Koruně hned při založení kláštera u první brány zbudován obvyklý kostel lajků, jenž zasvěcen byl sv. Marketě na památku vítězství u Kressenbrunna, jehož Otakar u vigilií sv. Markety dne 12. července 1260 dobyl.

Také nebyl kostel ten za starších dob farním, jak někteří se domnívají, neboť 1. v seznamech far ze XIV. století se nikde nevyskytuje, 2. ještě r. 1491 nazývá jej kamiňský biskup Benedikt »capella« a 3. cisterciáci ve středověku farních beneficií zastávají přímo nesměli, inkorporované fary spravovali námezdným knězem

*) »... pokoj a domek kněze lazarův u vrat v Koruně v klášteře«. Mareš, Popravčí kniha p. z Rož.

**) »... ad quam quotannis magnus fit populi concursus« S. Abb.

světským a teprve v novém věku za změněných poměrů dovoleno mnichům administrovati při kostelích farních.

Kostel sv. Markety byl stavba velmi zajímavá, skládal se původně z přímo uzavřeného kněžiště a z lodi, která v rozích paprskovitě se rozbíhala a byla kryta prostým dřevěným stropem. V době husitské při zpustošení celého kláštera sotva asi ušel zkáze, čímž si vysvětlíme, proč při obnově kláštera ve druhé polovici XV. století byl též restaurován, jak dokazuje odpustkový list, který dne 19. září 1491 při své návštěvě v klášteře Korunském vydal Benedikt z Valdštejna, biskup kamiňský, ve prospěch »kaple sv. Markety, aby stavení její bylo náležitě opraveno, udržováno, knihami, kalichy, svícny atd. opatřeno«.

Při této opravě byla loď kostelní zklenuta po způsobu jihočeském na dvě svobodně stojící podpory tak, že byl kostel potom dvojloďní. V XVII. století byl dle klášterní kroniky pohřebištem mnichů, měl tři oltáře a poblíž něho byly ještě trosky bývalých obydlí konvršů. R. 1735 zřízeno bylo při něm bratrstvo sv. čtrnácti pomocníků, jichž úcta řádem cistercienským tehdy obecně byla šířena; v týchž dobách dostalo se mu i barokní úpravy, jak na průčelném štítě posud jest patrno. Roku 1765 byl ozdoben malbami. Ještě r. 1837 byly v presbyteři obrazy ze života sv. Markety, na klenbě allegorické podoby hladu, moru a války, na straně evangelia věšení, pálení a ukrutné zabíjení mnichů od husitů, na straně epištolní vypálení kláštera, při němž zobrazen Žižka polo-leže, jak mu zbrojnoš škarpály na cestu obouvá. *)

Když r. 1787 kostel byl zrušen, byla výbava jeho dílem prodána, dílem rozdána nově zřizovaným kostelům náboženské matice a ledacos dostalo se i do rukou soukromých. Budovy užilo se nejprve za bělidlo a od r. 1791 byla divadlem (pro koho?); tehdy asi bylo patrno strženo klenutí v lodi. Když pak r. 1815 zřízena byla zde tužkárna, rozdělena loď stropy a příčkami na mnohé místnosti, jež po proměně závodu v sirkárnu r. 1843 opět byly pozměněny. Při úpravách těch zmizela nadobro i okna v lodi tak, že o jejich umístění a podobě ničeho nevíme. Největší přestavby podniknuty byly roku 1854, když celé stavení vyhořelo. Požárem zničen byl starý vysoký krov, potom odstraněna klenba a částečně i zdivo presbyteře, na místě sakristií vyhnány do výše přístavky,

*) Maně vzpomínáme na podobný fantastický výjev na jednom obraze v chrámě sedleckém.

paprskovité kouty v lodi vyrovnány a k staré kostelní budově připojeno po severní straně nové stavení.

A praktické výsledky všech těch nákladných úprav? — Od roku 1901 stojí znešvařená budova opuštěná a zavřena, všechny industriální podniky vzaly tu bídě za své, neboť každý průmysl postrádá tu dnes existenčních podmínek.

Obr. 44. Kuklovité listy lípové ve Sv. Koruně.

Dle toho, co se z budovy posud zachovalo, a dle plánů z let 1837, 1845 a 1854 možno zjistiti následující: Bývalý kostel sv. Markety jest budova orientovaná, souměrná k podélné, 26·27 *m* dlouhé ose. Přímo uzavřená presbyter jeho byla 6·33 *m* dlouhá, 5·22 *m* široká a až k vrcholu klenby 8·86 *m* vysoká; klenba její byla křížová, gotická, žebra spočívala na konsolách ve výši 5 *m* od dlažby. Ze tří gotických, původně asi dvojdílných oken bylo jedno v ose a po jednom na každé straně; pruty a kružby patrně zmizely již při opravě v XVIII. století. Zdi byly 80 *cm* silné. Po obou stranách kněžiště při triumfálním oblouku byly vchody do nízkých sakristií; sakristie po severní straně byla obdélná, na

jižní poněkud různoběžná, obě byly barokní přístavky a měly v západní stěně hluboké, ve zdivu lodi upravené výklenky.

Triumfní oblouk byl dvojitý. K presbyteři přiléhal nejprve ve stejné světlosti přes metr široký nečláňkovaný pás, k němuž na straně lodi družil se asi 50 *cm* silný, na hranách šikmo otupený vlastní triumfální oblouk. Z této síly celku nutno jest souditi, že nesl původně, jak to v jižních Čechách často se vyskytovalo, ozdobnou kamennou věžičku.

Loď chrámová, jak výše již podotknuto, netvořila prostého obdélníku, nýbrž vystupovala na všech čtyřech rozích paprskovitě. Proč dostalo se jí tak neobyčejné podoby, zůstane asi záhadou, myslím však, že to byl tvar u nás ojedinělý. Ve světlosti měřila v ose 18·36 *m*, z kouta do kouta 19·71 *m* délky a 12·24 *m* (z kouta do kouta 13·82 *m*) šířky, zdi byly 95 *cm* silné a 9·50 *m* vysoké.

Původně mívala pouhý strop a teprve na sklonku XV. věku byla zklenuta. Pozdně gotická, na dvou svobodně stojících štíhlých pilířích spočívající klenba byla nejspíše hvězdovitá, v nárožních polích rozhodně nepravidelná, jak svědčí i jediný zbytek její, konická konsola s náběhem žebra po straně triumfního oblouku.

Počet a umístění oken nedá se zjistiti, zmizela již při proměně budovy v tužkárnou. Vchody byly dva, jeden z ohrady kláštera po jižní straně, druhý v západním průčelí, kterým mohlo se do kostela vstoupiti, aniž by bylo třeba projíti klášterní branou.

Průčelí chrámové poutá nás posud klínovitým tvarem kvádrových nároží, jež článkují v ostrém úhlu lámané gotické římsy; ze zazděného západního portálu jest znáti některé části ostění a obrys oblouku. Z presbyteria zbyly oba nárožní šikmé opěráky; vystupují v šíři 60 *cm* na 75 *cm* ze zdiva, jsou přerušeny lomeničkami a zakončeny kosinou s čelným štítkem. Na straně východní v závěru presbyteře jest nad šikmo otupeným soklem umístěna mramorová deska s nápisem:

SISTE VIAM CERNENS TILIAM DEVOTE VIATOR
QVAE VIGET ET NVLLO STAT MORITVRA DIE.
SYMBOLA MARTYRII CAPPAS MIRABERE NATAS
CVM RAMVS VIRIDES INDVET VDVVS OPES.
TALIA SED NOLENS PATRAS MIRACVLA ZISSKA
DVM PERIMIS SACROS RESTE FVRENTE VIROS.

Deska ta byla patrně upevněna od opata Schönbecka někde u prastaré, uprostřed osady stojící lípy, jejíž dutý kmen péčí J. J.

knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenberga železnými obručemi jest ztažen a vyzděn, koruna však již na počátku minulého století odstraněná pouze několika ratolestmi se zelená. Jest to poslední zbytek lipového stromořadí, které za pradávných dob cestu od první klášterské brány ke druhé stínilo. V dobách pohusitských se zkázou kláštera zašly i tyto krásné stromy, odrůda zvláštní, patrně v cistercienských klášteřích s oblibou pěstovaná. Protože některé listy jejich srůstaly kornoutovitě v podobu mnišských kápí, vznikla pověst, že jest to zázrakem na památku, že při zkáze kláštera na stromech těch mniši byli zvěšeni.

Stejná pověst rozšířena byla i o podobných lipách v bývalém klášteře Sedleckém, z nichž však až na naše časy žádná se nezachovala.

Se stísněným srdcem opouští přítel starožitností českých památná tato místa, nemoha se zhostiti myšlenky, zdali alespoň to, co přes nepřízeň věků zůstalo nám, i příštím pokolením se zachová. Láska a péče, kterou v poslední době všichni příslušní činitelé Koruně věnují, rozdmychuje jiskru naděje, draze zaplacená zkušenost, které se tu během minulého století s průmyslovými podniky nabylo, bude snad budoucnosti výstrahou, hlavně však doufejme, že Jeho Jasnost kníže Adolf Josef ze Schwarzenberga, jehož neúnavná obětavost a péče o umělecké památky českého jihu zasluhuje zlatým písmem býti zvěčněna, neodvrátí od Svaté Koruny vzácné pozornosti své a že i nástupcové jeho budou zachování její považovati za honosný čin kavalírské cti.

DODATKY.

Na str. 68. uvedl jsem dle Series abbatum S. C., že opat Huber nechtěl smlouvu, kterou opat Schönbeck Mikuláši Theodorovi z Eckersteina zaprodal dvůr v Rájově, za platnou uznati proto, že nebyla od nejstarších mnichů spolupodepsána.

Že však i v té příčině viněn byl Schönbeck krivě a že mniši nejen o prodeji dvorce dobře věděli, ale i »handfest«¹ podepsali, svědčí r. 1906 panem archivářem H. Grossem v knížecím archivu krumlovském nalezená listina, dle níž »opat Valentin Augustus z Šembeku, převor Algeir, podpřevor Marek Pichler a konvent kláštera Svatokorunského Mikuláši Theodorovi z Ekrštejna a jeho manželce Mandaléně Korynské z Olivetské Hory a jich budoucím handfestem vysazují a od robot, desátkův a úrokův od starodávna povinných osvobozují dvůr v Rájově s kusem lesa Obory i s příslušenstvím, koupený od Václava Novotného, a mimo to i přikoupené tři kousky rolí a louku, na níž rybníček udělán jest. Svrchu jmenovaní manželé povinni budou ročně odváděti stálého platu čtyři kopy grošů míšenských a dvě slepice. Také prodati smejí ten dvůr, ale toliko osobě klášteru příjemné«. Kromě na počátku uvedených podepsán jest ještě jeden kněz.

Pokud se osoby Eckersteinovy týče, sluší ještě upozorniti na Dlabáčův Künstlerlexicon, pag. 33—36, kde otištěna jest listina dne 30. srpna 1605 na Hradě Pražském vydaná, kterou Jirí Pontan z Braitenberka jako císařský palatin na prosbu Valentina ze Schönbegu, opata sedleckého, propůjčuje erb a šlechtictví Mikuláši Theodorovi z Akersteina, ježž Schönbeg na své útraty dal vyučiti hře na varhany a potom šest let měl jako varhaníka v Sedlci.

Při údají délky chrámu objevuje se mezi měrami mnou na str. 94. uvedenými (délka celková 70 m, délka presbyteře 16 m) a měrami v plánech p. architekta prof. J. Skorkovského (71 m, 17 m) rozdíl o jeden metr. K vysvětlení této difference upozorňuji, že se délka presbyteře přímo měřiti nedá, poněvadž tomu hlavní oltář vadí. Já měřil ve světlosti délku nynější, kdežto p. prof. Skorkovský vzal zřetel i k hloubce zamřížované dutiny v podstavu architektury oltářní a tak vzal za základ délku původní. Jiné odchylky jsou v poměru k míráům celkovým nepatrné.

JOS. BRANIŠ: SVATÁ KORUNA.

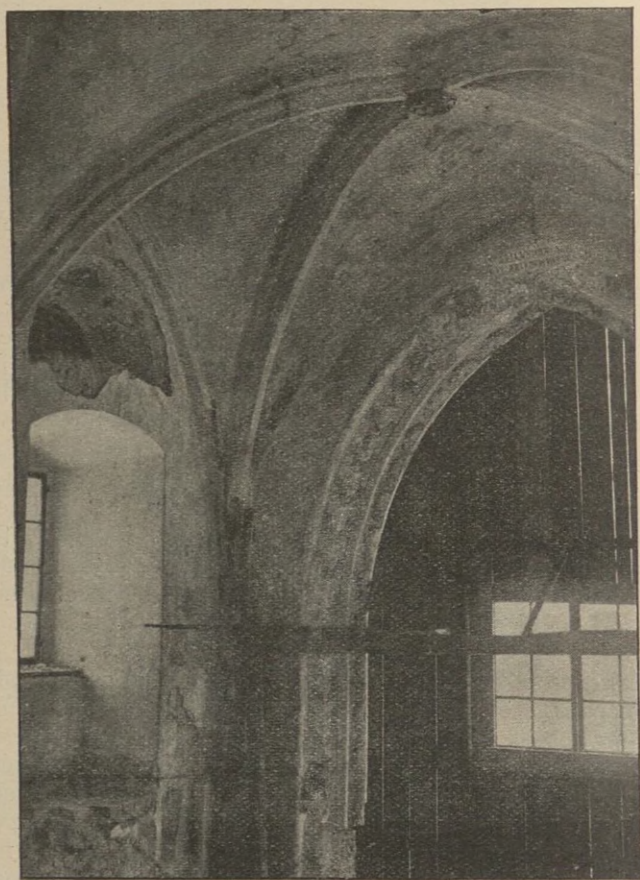
(Dodatky.)

V historické části své práce¹⁾ pokusil jsem se vymeziti hranice statku Boletického, jenž hned při založení od krále Přemysla II. roku 1263 klášteru byl darován. Nedávno podařilo se mi náhodou zjistiti jeden z potoků v darovací listině jmenovaných. Jest to „Rapotscha“ = patrně Rapačov, jak posud nazývá se horní tok potoka tekoucího od Smědče k Netolicům, jenž pak na dolním toku blaty před rybníkem Bezdrevským sluje Soudný. Tímto zjištěním bude nutno pořad potoků v listině jmenovaných pozměniti asi tak, že Obschi byl by nyníjší Langwiesbach mezi Šenavou a Volary, Cesschin = Blanice, Korenatetz = Schwarzbach, Klopotnj = Prachatický, Cremeschnj = Frantolský (Zlatý), Wudika = Jamský, *Rapotscha* = *Rapačov*. Horu „Vrruhob“ bude nám pak hledati někde mezi Vadkovem a Malou Smědčí, skálu „Psilepin“ mezi M. Smědčí a Kuglvajtem. Tím sice posunují se záhadná pojmenování dle jednoho konstatovaného, na věci samé to však ničeho nemění, poněvadž západní a severní hranice Boleticka zůstává táž, jak také na mapce jest vytknuta.

Slévárna v bývalém klášteře Korunském umístěná přestala r. 1908 pracovati a dle rozhodnutí Jeho Jasnosti knížete ze Schwarzenbergu mají býti budovy klášterní vyčištěny a pro budoucnost zabezpečeny. V tom směru provádějí se postupně potřebné práce vedením knížecího vrchního inženýra p. Emila z Hartenthalu a pod stálým dozorem pana faráře Ant. Brandeise, jenž se zvláštní obětavostí všecken svůj volný čas věnuje památkám korunským. Roku 1910 směřovaly práce ty k úpravě zajímavého kostelíka sv. Andělů strážných (viz Braniš, Sv. Koruna, str. 142). Nejprve pátralo se po základech bývalého presbyteria a tu se kopáním zjistilo, že kněžiště toto nebylo, jak jest nakresleno na Matzově plánu z r. 1805, uzavřeno sedmi stranami čtrnáctiúhelníka, nýbrž že skládalo se z úzkého obdélného travée a zcela pravidelného pětibokého ($\frac{5}{8}$) závěru. Na rozích a po stranách mělo šest slabých opěráků. Před stupněm oltářním byly ve dvou řadách hroby opatů ze XVII. století. Dále byla vybourána vyzdívka triumfního

¹⁾ „Svatá Koruna, býv. klášter cistercienský“, str. 6. Vydala Společnost 1907.

oblouku (viz obr. č. 1.), jehož bohaté, energické profilování jest tím uvolněno. Vnitř kostela odstraněno jest klenutí, kterým v minulém století loď na dvě patra byla rozdělena, a všechny příčky, jimiž hořejší patro bylo přepaženo na byty. Tak uplatňuje se opět elegantní loď chrámová a při triumfním oblouku viděti jest

Obr. 1. Triumfální oblouk v kostele Andělů strážných ve sv. Koruně.

i ozdobné konsoly, na nichž spočívají mohutné přípory, nesoucí žebra klenbová; bohužel, že ostatní konsoly byly již dávno zničeny. Kruchta jako mnišský kůr od opata Valentina Schönbecka na počátku XVII. století zřízená zůstala zachována. Na stěnách lodi jsou všude zbytky maleb, v nichž převládají dekorativní rokokové fresky z r. 1765; sem tam však znáti jest i stopy staršího malování.

Okrouhlé schodiště od Schönbecka k severozápadnímu rohu kostelíka přistavěné, jež hrozilo sesutím, jest náležitě upevněno a po odstranění tmavého dřevníku, který průčelí zakrýval, jest nyní možno pozorovati při denním světle překrásný portálek (viz Sv. Koruna, obr. 29). Zmínil jsem se o něm ve své práci na str. 144 zevrubně a upozornil jsem, že jest to dílo staršího rázu. Dnes vidíme zjevně, že jest to práce přechodního slohu, jaká po roce 1263, kdy klášter byl založen, u nás provedena býti nemohla. Sloupky, článkování ostění, nosiči nadpraží i rostlinný ornament v tympanu ukazují tvary, jaké jen v první polovici XIII. století byly v módě. Také šířka vchodu jest tak skrovná, že se k mirám kostela rozhodně nehodí. Otázku, kde se tato starší práce v klášteře teprve r. 1263 založeném vzala, rozřešil jsem bližším vyšetřením materiálu. Zevrubným pozorováním částí uhlazených i zrnitých a pokusem s kyselinou poznal jsem, že portálek zhotoven jest z našedlého mramorovitého alpského vápence, který bychom v jižních Čechách marně hledali, z kterého však jistě se pracovalo v kamenické huti rakouského kláštera Sv. Kříže, odkud první cisterciáci do Sv. Koruny přišli.

Kostel sv. Andělů, jenž vůbec ukazuje starší tvary než ostatní stavby korunské a má jiný směr osy, byl patrně první svatyní nového kláštera a není divu, že k stavbě jeho, kterou měl první konvent velice na pilno, přivezli si mniši hotový ozdobný kus z mateřského kláštera, kde snad od nějaké starší stavby zůstal přebytečným a dle svých rozměrů původně jistě nebyl určen za kostelní portál. Přenášení hotových prací z krajů dosti vzdálených jest prodě jiny středověkého umění velmi důležité; ukázal jsem na to již dávno v pojednání svém o klášteře Sázavském, kde jsem i upozornil, jak nezbytné jest při starých pracích kamenických přihlížeti k materiálu, z něhož jsou pro-

Obr. 2. Gotický panel podstavce ve velkém konventu v Sv. Koruně.

vedeny. Na portálku svato-korunském opakuje se kamenická značka ✚.

Ke kostelu sv. Andělů přiléhala jistě i první, patrně na rychlo ze dřeva provedená budova konventní, a proto není vyloučena možnost, že gotická síň nad lodí kostelíka, nyní rovněž znešvařujících příček zbavená, v XIII. století mohla býtí kapitulou kláštera. Tento dřevěný provisorní konvent byl patrně ona „domus monasterii“, která r. 1278 ve válce s Rudolfem byla zničena. Že však na tom místě i po zbudování velkého konventu nějaká účelná budova klášterská byla opět zřízena, svědčí čtyřhranné, silným křížem dělené gotické okno, které se při nynější opravě objevilo ve zdivu severní části t. zv. malého konventu Schönbeckova vedle renaissanční sgraffitové rustiky; nestavěl tedy Schönbeck celý malý konvent z gruntu, nýbrž použil při tom alespoň částečně zdíva starší středověké budovy.

Při nynější úpravě vybrány jsou i z bývalého dormitáře malého konventu Schönbeckova všechny pozdější příčky, takže jeví se nám tento pěkný renaissanční prostor se svými štíhlými pilíři v pravé podobě. Z ambitu ve velkém konventu odstraněna jsou různá tovární zařízení, při tom vedle terrakottami zdobeného portálu do refektáře objeven byl na polygonálním podstavci jedné přípory ozdobný gotický panel (viz obr. č. 2.), jakého na jiných příporách není. Chatrné opěrky do dvora, které místy hrozily sesutím, jsou spraveny, aby do nedávna ohrožené trvání ambitu bylo zabezpečeno.

Při té příležitosti nemohu však opomenouti zmínky, že Sv. Koruně hrozilo r. 1910 vážné nebezpečí od zvědavých návštěvníků. V době prázdnin dne 14. a 15. srpna 1910, kdy konaly se různé sjezdy, s jakými bez vážných účelů spojují se i „výlety do malebného okolí“, nahrnuly se do prostor bývalého kláštera zástupy lidí, kterých sem jistě nevedlo ani studium ani úcta k památkám, nýbrž pouze zvědavost. Jak málo citu a smyslu pro umění mají takoví výletníci, jest viděti z toho, že některý odcizil z kapitulní síně vzácnou terrakottovou rosetku, kterou potom, když si s ní pohrál, na dvoře pohodil. Někteří, aby se přesvědčili, je-li to „kámen“, pokoušeli se otloukati barokní štukatury a jeden dokonce odhodil hořící cigaretu na hromadu dříví a odpadků, které chytily, a kdyby oheň nebyl býval v čas zpozorován, mohlo vše, co přes nepřízeň věků se nám v Koruně zachovalo, zničeno býti požárem. Z té příčiny rozhodl se knížecí úřad opatství s konventem uzavřítí a dovoliti návštěvy jen v průvodu správce, jemuž svěřeno jest opatrování budov. Jest smutné, že takovým způsobem musí se dnes ochraňovati památky před vandalstvím pser dointelligence.

REJSTŘÍK.

- A**brham varhanář 76.
 Adam opat 22, 23.
 „ zedník 68.
 Albert převor 23, 125.
 Albin Václav úředník 45, 48, 51.
 Albrecht V. Rakouský 27, 31.
 Aldersbach klášter 66.
 Altzell klášter 66, 67.
 Alumnát 59.
 Ambit 24, 68, 76, 78, 98, 99, 123,
 124, 125—133, 140.
 Ambrož mnich 38.
 Andělů sv. kostel 8, 31, 58, 60, 61,
 62, 74, 81, 109, 142—147, 152.
 Anna císařovna 63, 64.
 Archiv 45, 48, 49, 59, 64, 71, 140.
 Arnold opat 20, 23, 136.
 Arnošt opat 20, 22, 136.
 Aulner hejtman 68.

Balbín 74.
 Barbora králová 28.
 Bartoloměj opat 9, 136.
 Bartoloměj administrátor 45, 47,
 48, 49.
 Bartoš kaplan 56.
 Bašta 32, 56, 120, 121, 152, 154.
 Batalha klášter 90.
 Bavor III. z Bavorova 11, 13, 33,
 78, 98.
 Bavořici 2.
 Bavorovo darování 11, 14.
 Bayer opat 77, 123, 138.
 Bayer stavitel 92.
 Bebenhausen klášter 99.
 Bechyně z Lažan 50.
 Benedikt z Valdštejna, biskup 38,
 155, 156.
 Benedikt opat žďárský 124.
 Benikovice 12, 40.
 Benišov 12.
 Bentius opat 72, 73, 74.

 Bernard kaplan 56.
 Bernard převor budějovický 45.
 Berně 14, 20, 54, 72, 73.
 Bezděkov 12.
 Bílek z Bílenberka Jiří 60.
 Biskupec 23, 26.
 Blanice řeka 6.
 Blanský les 2, 6, 7.
 Blato 12.
 Blažej opat 43, 44.
 Blažejovice 6, 13, 19.
 Bližná 12.
 Bohuslav opat plaský 45, 48.
 Boletice 6, 7, 9, 10, 11, 12, 20, 26,
 38, 40.
 Boleticko 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 13,
 18, 23.
 Bonaventura altista 59.
 Bonifác IX. papež 20.
 Bor 13, 20.
 Borová 12.
 Borovany 47.
 Borovec rytíř 22.
 Borovec husita 26.
 Boucherad Mikuláš gen. opat 64,
 66.
 Bradáči 10, 34, 35.
 Branda kardinál 27.
 Brandlín 77.
 Branšovice 56.
 Brloh 18.
 Brno Staré 123.
 Brokoff 97.
 Brozany 19.
 Brzotice 12.
 Břevniště 12.
 Březovík 12.
 Budějovice Č. 20, 24, 26, 45, 50,
 59, 68, 69, 70, 71, 73, 92, 94,
 122, 123.
 Budín 31, 32, 38, 39, 40, 42.
 Buleb (Bulový) vrch 6, 18.

II

- Buquoy 68.
 Bylanský Bohumír opat 1, 74, 77, 78, 92, 93, 94, 100, 101, 115, 119, 124, 126, 129, 133, 134, 141, 147, 150.
 Býlovice 12.
 Byteš 67.

Čáhlov 59, 60.
 Cechy 31, 36.
 Cesschin potok 6.
 Cistercienské zvyklosti 7, 10, 11, 85, 86, 88, 90, 99, 106, 108, 116, 118, 119, 122, 123.
 Citeaux klášter 5.
 Cla, 11, 14, 40, 59.
 Clavey Jan opat vyšebrodský 124.
 Collocutorium 125, 133, 148.

Čáslav 27.
 Černá 12.
 Černice 11, 13, 20, 38, 48, 50, 55, 58, 77.
 Černická rychta 13, 14, 34.
 Černý Potok 30.
 České Trouby 6.
 Čtrnácti pomocníků sv. bratrstvo 156.

Darirza šlechtična 8.
 Dehtary 14.
 Desátky 11, 14, 45.
 Dětochov 12.
 Dětřich I. opat 10, 12, 14, 136.
 Dětřich II. opat 31, 136, 137.
 Ditrichsstift 19.
 Dobrkov 12, 40.
 Dobruš 12, 14, 18.
 Dolany 12, 40.
 Dolování 11, 55.
 Domoradice 5, 13, 22.
 Donner Rafael 97.
 Dormitář 98, 99, 115, 122, 124, 127, 139, 141, 148.
 Doubrava 13.
 Doudlebsko 2, 5.
 Doudlebský Petr 45.
 Drkolenský klášter 27, 71, 73.
 Drslavův hrad 9.
 Dubleba potok 13.
 Dunovec rytíř 19.
 Dvorce 77.

 z **Eckerštejna** Mikuláš 66, 67.
 z **Eggenberka** knížata 1, 69, 71, 72, 73, 76.
 Empory 98, 100.
 Epitafia 13, 97, 98, 102.
 Erhard opat 16.

Faldistorium 70, 115.
 Fary 14, 20.
 Ferdinand I. 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51.
 Ferdinand II. 71.
 Ferdinand III. 71.
 Fessler T. sochař 78, 97.
 Fiedler Vilém převor 1, 24, 25, 74, 112, 124, 128, 139, 141, 145, 147.
 Filiace 5, 85, 86, 134.
 Filtzer kapitán 68.
 Flaming Ant. opat zbraslavský 58, 59, 64.
 Fontenay klášter 90.
 Fortna 86, 124, 152, 154.
 Frantoly 13, 14, 19.
 Frantolská rychta 13, 16.
 Fresky 62, 68, 78, 96, 97, 98, 100, 121, 131, 133, 134, 140, 143, 147, 150, 151, 156.
 Friedrich III. císař 35.
 Frühauf Mikuláš opat 38.

Gdaňsko 60.
 Gebling vinice 22.
 Gerard I. opat 18, 20.
 Gerard II. 31, 32, 34, 35.
 Gerhart mnich 19.
 Germersheim hejtman kruml. 72.
 Gerunk 12.
 Gobelin převor 20.
 Goldbach 19.
 Grangie 10, 14.
 Greifenfels Jan gen. opat 71, 72, 73.
 Greuz Silvius zvonař 123.
 z Grevenštejna Vigand 23.
 Growisch Tom. varhanář 61.
 Guschl Christián opat 77, 138, 150.
 z Guttenseina Albrecht 45, 46.

Haider Wolfgang opat 45.
 Harrach kardinál 71.
 Hausberg vrch 18, 19.
 Havalda 12.
 Hayder farář budějovický 45.
 Heilsbronn klášter 99.
 z Helfenburka Albín úředník 45, 48, 51.
 Heřman opat 11, 22.
 Heřman biskup prisilienský 11, 22.
 Hilger visitátor 74.
 Hintring 12, 19.
 Hirz purkrabí 2, 6, 7, 8, 9, 15, 41, 136.
 z Hlavatec Roubík 37.
 Hodiny 61.
 Hodňov 12.

- Hockové z Zweibrucku 67.
 Hölderle Melichar opat 56, 58, 59,
 60, 61, 137, 150, 151, 152.
 Holík husita 26.
 Holkov 76, 78, 79.
 Holkovec 35.
 Hora vrch 6.
 Horucher Jakub 12.
 Hořice 15, 56.
 Hoříčky 12, 40.
 Hoříkovice 13, 40.
 Hospic 7, 86, 154.
 Hospodářský dvůr 7, 9, 10, 30, 86.
 Hostinov 12.
 Hovorna 125, 133, 147.
 z Hradce Adam 41, 42, 43, 44.
 Hradec Jindřichův 94, 119.
 Hradiště klášter 128.
 Hradiště vrch 7.
 z Hrádku Štěpán 20.
 Hrbov 13, 40.
 Hůba vrch 6.
 Hubenov 12.
 Huber Jiří opat 66, 67, 68, 69, 70,
 151.
 Hučný potok 6.
 Hůrka 12, 35.
 Huť Stará 12.
Ch
 Chab 46.
 Chlum hora 9.
 Chlum ves 10.
 z Chlumu páni 13.
 Chlumeček 76, 79.
 Chotek z Vojnína 50.
 Chrám konventní 7, 8, 9, 32, 38,
 48, 61, 62, 74, 76, 77, 78, 81,
 86, 87—123.
 Chrášťany 13, 40.
 Christianstift 19.
 Chrobolský potok 40.
 Chroboly 12, 16, 19, 30.
 Chvalovice 10, 13, 22.
 Chvalšiny 9, 11, 12, 20, 26, 31,
 36, 38, 40, 45.
 Chvalšinský potok 7.
 Chvalšinský statek 5, 9, 12, 28.
 Chýnov 78.
I
 Infirmaria 86, 145.
 Inkorporace far 20, 155.
 Inventáře klenotů 23, 28, 54.
 Inventury 39, 45, 60, 71.
J
 Jablonec 12.
 Jáchym krejčí 68.
 Jakl mlynář 55.
 Jakub opat 45, 47.
 Jakub farář chvalšinský 31.
 Jakub husita 26.
 Jáma 12.
 Jamský potok 6.
 Jan král 11, 14.
 Jan opat korunský 31, 36.
 Jan opat plaský 36.
 Jan opat viktrinský 4.
 Jan komisař 40.
 Jan z Míchalovic 11.
 Jan biskup lebuský 20.
 Jan farář černický 55.
 Jan farář milčinský 35.
 Jan kustos 24.
 Jan sklep mistr 23.
 Janastift 19.
 Janek pacholek 26.
 Jankov 12.
 Javoří 12.
 Jech pekař 22.
 Jelma 12.
 Jesuité 56, 62, 63.
 Jilkovský mlýn 55.
 Jiloviště zlatá 11.
 Jindra pacholek 26.
 Jindřich opat 4, 136.
 Jindřich z Velešína 11, 47.
 Jiří král 24, 35, 37.
 Jiří I. opat 36, 39, 42, 43.
 Jiří III. opat 56, 66, 67, 68, 69, 70.
 Jiří převor 60.
 Jiří mnich 52.
 Josef II. 78.
K
 Kájov 6, 7, 10, 20, 23, 26, 38, 59,
 68, 69, 70, 74, 75, 76, 77.
 Kamenické značky 116, 119, 154.
 Kapitulní síň 9, 76, 78, 124, 125,
 129, 133—139, 149.
 Kapituly 8, 22, 66, 73, 125.
 Kaple opatská 20, 135, 150, 151.
 Karel IV. 11, 14, 15, 16, 18, 34.
 Karel VI. 77.
 Karel farář černický 58.
 Kašpar mnich 38.
 Kaufrecht 18, 20, 22.
 Kbel Jan 22.
 Keblany 74, 77, 79.
 Kellner Konrád opat 38.
 King Jan mnich 24.
 Kisaur Ant. úředník 45.
 Kladný 6, 7, 12, 40.
 Klášterství rozsah 12, 13.
 Klenovice 12.
 Klef 1, 6, 13.
 Kliment VII. papež 44.
 Klopotný potok 6.
 Knihovna 22, 23, 61, 67, 69, 124, 139.
 Koc z Dobře 69.
 Kolonisace 3, 7, 9, 10, 13, 15.
 Komora královská 3, 28, 42, 59,
 64, 66, 70.

- Konvent 7, 9, 30, 31, 32, 58, 76,
 86, 95, 107, 109, 115, 122, 123 až
 142, 147, 148, 154.
 Konvrší 10, 31, 86, 129, 152, 154,
 156.
 Kopravadlo husita 26.
 Koroseky 69.
 Korynská Magdaléna 66.
 Koryto (ves) 13, 19, 30.
 Kořenatec potok 6.
 Kořenští z Terešova 45.
 Kovářovice 12.
 Kremže v Rakousích 13, 20, 28,
 47, 54.
 Kressenbrunn 3, 4, 155.
 Krtely 13.
 Krumlov 2, 6, 8, 12, 14, 28, 32, 36,
 38, 43, 46, 48, 54, 55, 56, 59,
 60, 61, 62, 68, 69, 72, 73, 76,
 77, 78, 129, 154.
 Krumlovské panství 41, 59, 63, 69,
 77.
 Křemešný potok 6.
 Křemže Česká 76, 79.
 Křenov 6, 7, 12, 40.
 Křenovský dvůr 10.
 Křišťan konvrš 35.
 Kříž Svatý klášter 3, 4, 5, 8, 24,
 72, 86, 87, 90, 114, 124, 126,
 128, 133, 134, 139.
 Křížovice 12.
 Ktiš 12, 14, 26.
 Ktiška 12, 26.
 Kunášové z Machovic 45, 70.
 Kugelweit hrad 18.
 z Kugelweita Dětrich 16, 18.
 Kurtz Matěj opat 77, 138.
 Kutná Hora (sv. Barbora) 103.
 Květušov 12.
 Kyselov 12.

Ladislav Pohrobek 31, 32, 34, 35.
 z Landštejna páni 14, 19.
 Langheim klášter 38.
 Latrán 38.
 Lazaret 26, 155.
 Lazec 40.
 Lazištěk 13, 19.
 Leonfelden 70.
 Leopold císař 76.
 Leopold arcivévoda 64.
 Leptač, 13, 19.
 Lhenice 13, 28, 30.
 Lhenická rychta 13.
 Lhota Bozdova 12.
 Lhota Mackova 12.
 Lhota Přední 12.
 Lhota Ratiborova 12.
 Lhota Zadní 12.
 ze Lhoty a Předvoj 14.

 Lhotka 5, 13, 56.
 Libín 9.
 z Lichtenštejna Karel 69.
 Linec 44.
 Linhart Štávka opat 36.
 Linhart převor 32.
 Linhart opat plaský 43.
 Lípy korunské 24, 26, 71, 152,
 157, 158, 159.
 Liščí louky 2, 9.
 Ločedice 54.
 Lomek 12.
 Loutka 12.
 Lovy 39.
 Lštín 12.
 Lúčovice 15.
 Lučný potok 6.
 Ludolf opat 12, 136.
 Ludvík král 42, 44.
 Ludvík sv. král franc. 4.
 z Lúkova Buzek 14.
 Lužice (ves) 13, 40.

Madonna korunská 23, 115.
 Mahouš 13, 20, 40.
 z Machovic Kunáš 45.
 Malby 21, 23, 58, 62, 68, 69, 78,
 92, 96, 100, 115, 121, 124, 125,
 126, 131, 132—134, 140, 143, 147,
 150, 151, 156.
 Malonín 13, 19.
 Maňava 12.
 Markety sv. kostel 4, 20, 38, 48,
 71, 81, 115, 127, 130, 154—156.
 Markov 12.
 Markvartice 78.
 Martin husita 26.
 z Martinic Benno 76, 124, 129.
 Maschl žid 20.
 Matyáš císař 62, 64, 68.
 Maulbronn klášter 114.
 Mezníky 15, 19.
 Míčovice 12.
 Miesau 19.
 Michal Parléř 15, 22, 126.
 Michal kněz 23.
 Michal mnich 69.
 z Michalovic páni 11, 12.
 Mikuláš mnich 38.
 Mílek Jan opat 50, 51, 52, 54, 55, 56.
 Miletinka 12.
 Milevsko klášter 30, 31, 32, 34.
 Miličovský z Braunberka 63, 76, 110.
 Minsterberský kníže Karel 42.
 Mírkovice 34, 38.
 Mizel zedník 61.
 Mladoňov 12.
 z Mohelnice Antonín 50.
 Mojnë 11, 13, 55.
 Mokrá 10, 12, 40.

Mokerský újezd 2, 8.

Mor 47, 73.

Morimund 5, 22, 86, 134.

Most rájovský 55, 59, 76, 78.

Mošna 13, 19, 30.

Myšňany 12.

Mýto (ves) 12.

Náhrobky 9, 13, 22, 33, 41, 47,
60, 61, 63, 71, 74, 76, 78, 92, 97,
98, 99, 101, 103, 108—114, 124,
134—139.

Národnostní spory 34.

Nárožnice potok 55.

Nekrolog 23, 24, 27, 76.

Nemocnice 7, 86, 144, 145, 155.

Nesměň 11.

Netolice 9, 11, 14, 20, 26, 31, 35, 40.

Netolicko 2, 5, 7, 9, 23, 28, 37.

Netolický Václ. A. svob. pán 77.

Neustift 15.

Nevolníci 10.

Norimberk 27.

Noviciát 76, 86, 124, 141, 144, 145.

Nový dvůr 5, 13, 56.

Obchod 11.

Obschi? potok 6.

Odpustky 38, 156.

Oldřich biskup pasovský 36.

Oldřich konvrš 34, 35.

Olšina 56, 63, 69, 78.

Olšovka potok 7.

Oltáře 11, 23, 37, 61, 77, 90, 92,
93, 94, 100, 108, 150, 156.

Ondřej opat 38, 39.

Opatů posloupnost 83, 84.

Opatovice 74.

Opatství (budova) 7, 31, 32, 56,
58, 61, 81, 86, 147—152.

Osek klášter 133.

Osí 12.

Osov 12, 30, 34.

Otice 12.

Ostrohora 12.

Ostrov klášter 2, 3, 15.

Otakar II. (Přemysl) 2, 3, 4, 5,
8, 16, 18, 29, 58, 78, 87, 97,
104, 106, 122, 123, 150, 155.

Otta Braniborský 9.

Ovesná 13, 30.

Ovevice 13.

Pachmann Bernard opat 61, 74,
87, 92, 100, 101, 102, 103, 106,
115, 116, 118, 137.

Pachmann Ondřej opat 70, 71.

Pajtler Jakub opat 45.

Palček husita 26.

Palko Xav. malíř 96.

Papírna 61.

Parkfried 12, 19.

Parlér Michal 15.

Parlér Petr 15.

Pasov 6, 27.

Pasovská stezka 6.

Pasovští 63.

Paternita 8, 43.

Pauer Gerard opat 76, 77, 137.

Pavel II. papež 36.

Pavel opat vyšebrodský 35.

Payer Filip opat, viz Bayer!

Pernek 12, 18.

Perner Ant. zvonař 123.

Petr opat zbraslavský 3.

Petr kněz 23.

Petrov 12.

z Petrovic Konrád purkrabí 36.

Pfeifer Jan převor 55.

Pihlov 12.

Pils Michal farář kájovský 38.

Písek 8.

Písek Jindřich probošt 50, 51.

Pivovar 148, 151.

Planá Horní 11, 14.

Plankaštejn 12.

Planské 12.

Plasy klášter 8, 20, 22, 36, 38,
43, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 54,
55, 56, 66, 76.

Plešovice 5, 13.

Pluh Oldřich podkomoří 14.

Plzeň 13.

Poddaní 8, 9, 14, 35, 39, 43, 46,
47, 48, 50, 56, 59, 68, 69, 73, 79.

Podeřístě 13.

Podvoří 12, 40.

Poklad 24, 28, 36, 48, 49, 54, 61,
62, 68, 69, 74.

Polák Matěj opat 48, 49, 50, 51.

Polenský potok 40.

Polná 12, 38.

Pomuk klášter 36, 38, 43, 48, 50.

Pontifikálie právo 44.

Poplenní kláštera 8, 20, 23, 24,
27, 30, 68, 69, 104, 117, 123,
124, 125, 156.

z Pordic Dětrich 16, 18.

Portály 93, 111, 121, 126, 128,
132, 142, 144, 152, 158.

Pořešín 13.

z Pořešína pání 12, 20.

Posloupnost opatů 83, 84.

Prachatice 6, 16, 24, 28, 39, 77.

Prachatice panství 6, 16, 28.

Prachatický potok 6.

Prakěj 12.

Prešpurk 28.

Privilegia 9, 35, 37, 39, 43, 44, 45,
50, 51, 64, 70, 71, 72.

Prokop kněz 23.
 Provodice 12.
 Prüschenkové 8, 9.
 Přehořov 77, 78.
 Přelstice 12.
 Přemysl II. viz Otakar!
 Přísečná 5, 13, 56, 58.
 Přislop 6, 12.
 Psilepín (skála) 6, 18.
 Puchník Mikuláš 20.
 Pulkenštit 19.
 Purkrecht 10.
 Purkstatt 19.

Ráb 59.
 z Rabštejna Prokop 35.
 Radisch (= Hradiště vrch) 6, 7.
 Radošovice 14.
 Radslav 12.
 Rainer V. V. malíř 96.
 Rájov 12, 13, 26, 59, 66, 68, 69, 73, 76, 78.
 Rájovská rychta 13, 34.
 Rájovský újezd 5, 9.
 Rapotscha potok 6.
 Raveň 12, 20, 34.
 Raysnow? 18.
 Raziberg 6, 7.
 Refektář 58, 61, 78, 105, 128, 141, 148.
 Roboty 10, 18, 47, 58.
 Ročovice 13, 40.
 Roudnice 94.
 z Roupova Václav 39.
 Rovence 12.
 Rovné 22, 31.
 z Rovného Buzek 31.
 Rožemberk 2.
 z Rožemberka Jan 31, 32, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44.
 z Rožemberka Jindřich 12, 22, 31, 32, 35, 41, 43.
 z Rožemberka Jošt 31, 44, 45.
 z Rožemberka Oldřich 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 38, 55.
 z Rožemberka Petr 12, 13, 14, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 51.
 z Rožemberka Petr Vok 45, 46, 58, 59, 63.
 z Rožemberka Vilém 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 129.
 z Rožemberka Vok 30, 38.
 z Rožmitála Zd. Lev 41.
 Rožnov 14.
 Rudolf Habsburský 8.
 Rudolf II. 59, 63, 64.
 Rutger opat 24, 26, 27, 28, 30, 31.
 Rybníky 34, 46, 54, 56, 78, 152.
 Rybolov 55.

Rychty 12, 13, 16, 19, 34.
 Rýňáci 10, 26, 34, 35, 129.

Řehoř XI. papež 18.
 Řehoř kovář 26.
 Řehoř nápravník 12.

Sadlná 12.
 Sakristie 61, 65, 81, 90, 100, 114, 115, 122, 124, 127, 128, 133, 141, 157.
 Samburk husita 26.
 Sanytr 55.
 Sedlec klášter 7, 8, 26, 59, 60, 64, 66, 74, 75, 86, 87, 92, 94, 97, 99, 114, 122, 134, 147, 155, 156, 159.
 Sedlejšovice 13, 40.
 Seifried mnich 36.
 Sgraffita 58, 150, 151, 152, 154.
 Siekl lazebník 26.
 Skaleny Jakubovy 11, 34.
 Skalce klášter 16, 86.
 Skalka Alexander úředník 55.
 Skalný 12.
 Sklomalby 23, 100.
 Skřídla 11, 12.
 Skříměřov 12, 19.
 Slatina 19.
 Slatinský Dětrich 56, 58.
 Slavata Adam 64.
 Slavata Vilém 64.
 Slavkovice 12, 15.
 Slivka hrnčír 26.
 Sluny 13, 20 (= Zlín).
 Směděč 6, 11, 12, 14, 18, 26, 30.
 Směny majetku 11, 20.
 Smil z Křemže Jan 28, 30.
 Smrhov 11, 12, 20.
 Snopek Jindřich opat sedlecký 75, 92.
 Soběslav 50.
 Sonnberg 12, 19.
 Sosní (les) 11.
 Společnice (ves) 12.
 Spory o meze 7, 13, 15, 19, 35.
 Spory vnitřní 20, 22, 34, 35, 44, 74.
 Spory s vrchností 47, 48, 50, 63, 71, 72, 73, 77.
 Srnín 5, 13, 63.
 Steinhäufel Jiří opat 36, 39, 42.
 Stežerov 12.
 Stögerwald 7.
 Stohald Pavel kronikář 1, 24, 25, 62, 114.
 Strahov klášter 2.
 Strakonice 76.
 ze Strakonice Vilém 11.
 ze Stropnice Jan notář 23.
 Strunkovice 26.

- ze Strunkovic Vok 9.
 Střemily 12.
 Studna 91, 126, 141.
 Supper Tad. malíř 96.
 Světlá klášter 67, 87.
 Svinice 11, 13, 70.
 Sviňovice 13, 19, 30.
 Swarczsteten 15.
 Sygbod mnich 30.
 Šenava 6, 12, 19.
 Šenek 12.
 Šitice 13, 40.
 Škola 78, 148, 152.
 Šlik Jeroným 45.
 Schönbeck Valentin opat 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 76, 92, 119, 123, 133, 137, 141, 142, 143, 145, 147, 148, 150, 158.
 Špicberk 12, 40.
 Štavka Linhart opat viz Linhart!
 ze Štěkre Menhart 12.
 Štěpán opat 22.
 ze Šternberka páni 36, 45, 46.
 Štífta 12, 19.
 Štukatury 94, 97, 98, 100, 102, 115, 125, 126, 131, 133, 134, 140, 141, 147, 150, 151.
 Schwarzbach 6.
 ze Schwarzenberga knížata 77, 78, 81, 108.
 Švíba 12.
 Tábor 28, 30, 73.
 Taxer Jiří opat 56, 58, 59, 154.
 Terrakotty 58, 125, 128, 129, 134, 146, 153.
 Tiskárna 61.
 Tisovka 12.
 Toman husita 26.
 Tridentický kardinál 44.
 Trouby České 6.
 Třebánek 13, 40.
 Třebanice 13, 40.
 Třeboň 28, 46, 47, 71.
 Třebonínská hora 1, 12.
 Třebovice 12.
 Třebovický potok 40.
 Turnovský hejtman 63.
 Tusset 6.
 Ůjezd 13.
 Umělecká činnost 15, 22, 23, 38, 125, 129.
 Ungar Matěj A. opat 1, 67, 74, 75, 76, 77, 92, 100, 102, 123, 125, 127, 129, 137, 139, 141, 148, 151.
 Urban VI. papež 18, 19.
 Urban mlynář 55.
 Urbáře 47.
 Úrok 10, 11, 13, 14, 31, 40.
 Úročníci 10.
 Václav I. 2, 7, 8, 144.
 Václav II. 5, 9, 88, 90, 104, 108, 129.
 Václav IV. 18, 19, 20, 22, 27, 30, 34, 35.
 Václav farář černický 20.
 Václav truhlář 26.
 Vadkov 13.
 z Valdštejna Benedikt biskup 38, 155, 156.
 Valovice 40.
 Varhany 61, 76, 106.
 Vavřinec mnich 38.
 Velehrad klášter 66, 114.
 Velešín 11, 67.
 z Velešína páni 11, 47.
 Věřetice 13.
 Vergerius P. P. nuncius 44.
 Veselé 12.
 z Větrní Višně 32, 104.
 Viktring klášter 4.
 Vinice 4, 12, 20, 28, 47, 48.
 Visitátori 22, 36, 38, 40, 43, 45, 48, 49, 50, 51, 54, 58, 59, 61, 64, 67, 69, 71, 72, 73, 74.
 Vítějice 13.
 z Vítějovic páni 13.
 Vítěšovice 12.
 Vítek 15.
 Vítkovci 2, 3, 8, 18.
 Vítkův Kámen 2.
 Vladislav král 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 59.
 z Vhlav Oneš 20.
 Vlk Toman 48, 55.
 Vltavice 12, 14, 40.
 Vodice 13.
 Volarský statek 6.
 Wolfgang Haider opat 45, 46, 47, 51.
 Wolfgang opat plaský 50, 51, 52, 54, 55.
 Wolfgang opat pomucký 43.
 Wolfgang opat světelský 40.
 Vok ze Strunkovic 9.
 Vrat Adam opat zbraslavský 64.
 Vrat Jiří opat zbraslavský 64, 70, 71.
 Vrata (hora) 6.
 Vražice 12.
 Vrbice 13.
 Vrruhob? (hora) 6.
 Vyšehradské proboštství 6, 15, 16, 19, 20, 129.
 Vyšné 5, 12, 13, 34, 38, 48, 55, 56.
 z Vyšného Markvart 12.
 Vyšší Brod klášter 2, 15, 23, 35, 40, 46, 51, 56, 59, 60, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 87, 90, 92, 106, 114, 122, 124, 128, 131, 133.
 Wagnereck Jan senior 68, 118.
 Waltershausen hrad 18, 19.

VIII

Walterstift 19.
Wendschuh opat vyšebrodský 73.
Wiener Wolf 45.
Wilhering klášter 69.
Witschgerbach potok 15.
Wudika potok 6.

Záboří 12, 30, 31.
Záhliní 12.
Záhorkov 6, 7, 12.
Záhoří 12.
Záchlumí 2, 5, 8, 9, 18.
Zákupné právo 10.
Zápisy 14, 28, 29, 32, 34, 35, 39, 40, 42, 45, 46.
Zástavy 20, 27, 30, 31, 36, 37.
Zátoň 15.
Zátoňský újezd 2, 15.
Záviš z Falkenštejna 8.
Zbitiny 10, 13, 19, 28.
Zbitinská rychta 13, 16.
Zbraslav klášter 3, 58, 59, 64, 66, 68, 69, 70, 86, 108, 155.

Zehenter Ondřej farář 23.
Zikmund král 20, 27, 30, 34, 59.
Zlatá stezka 2, 6, 16.
Zlatý potok 6.
Zlín dvůr 13, 20.
Značky kamenické 116, 119, 154.
Znak klášterní 56, 134.
Znojmo 44.
Zvíkov hrad 30, 119.
Zvířetice 40.
Zvony 61.
z Zweibrucku Hockové 67.

Žabovřesky 14, 77.
Žaltice 11, 13.
Žďár klášter 36, 74, 76, 124.
Želnavá 12, 18, 19.
Želnavská rychta 12, 16, 19, 27, 35, 39.
Žitná 13, 40.
Žižka 24, 26, 124, 156.
Žlábek ves 12.
Žumberk 67.

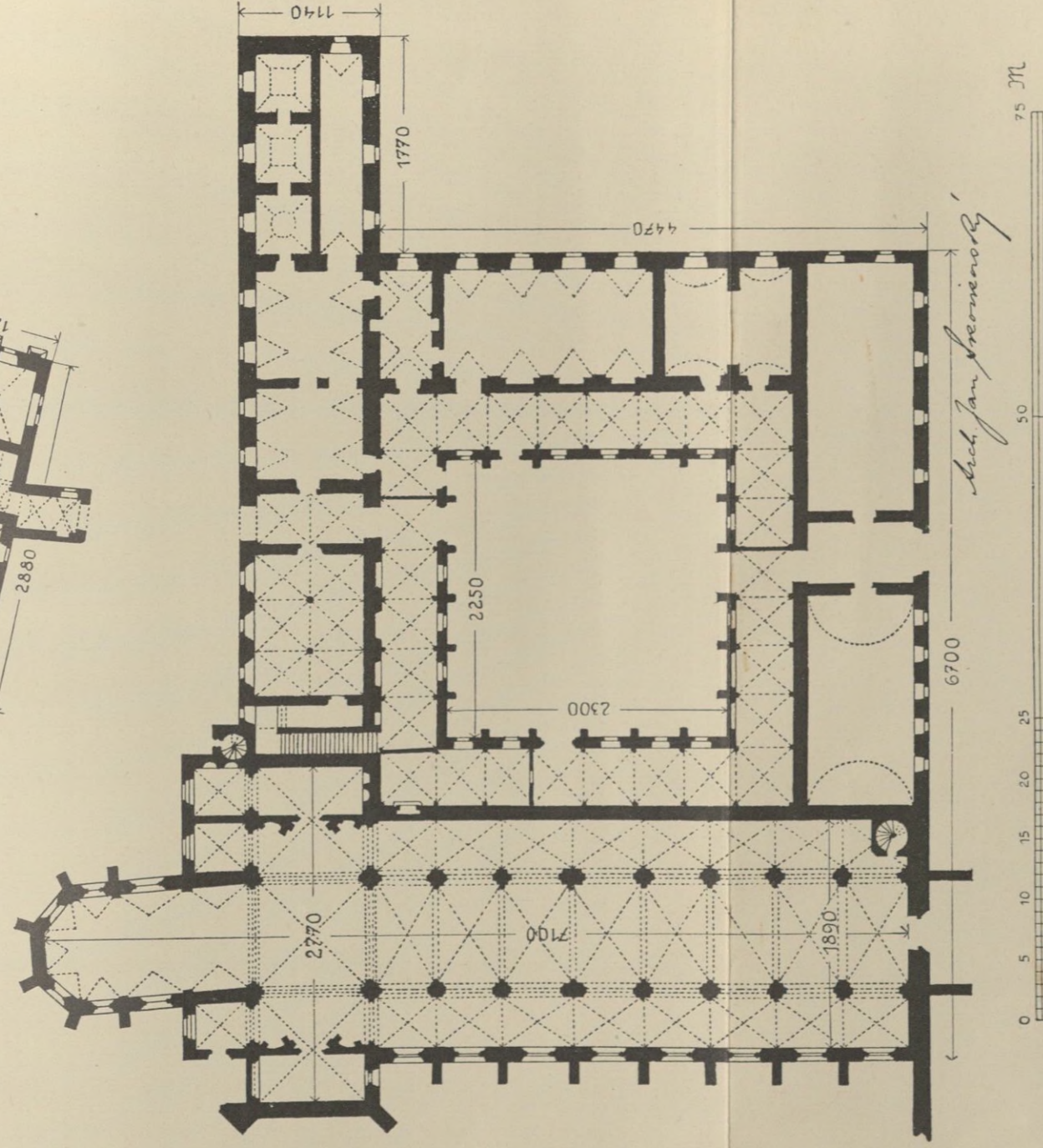
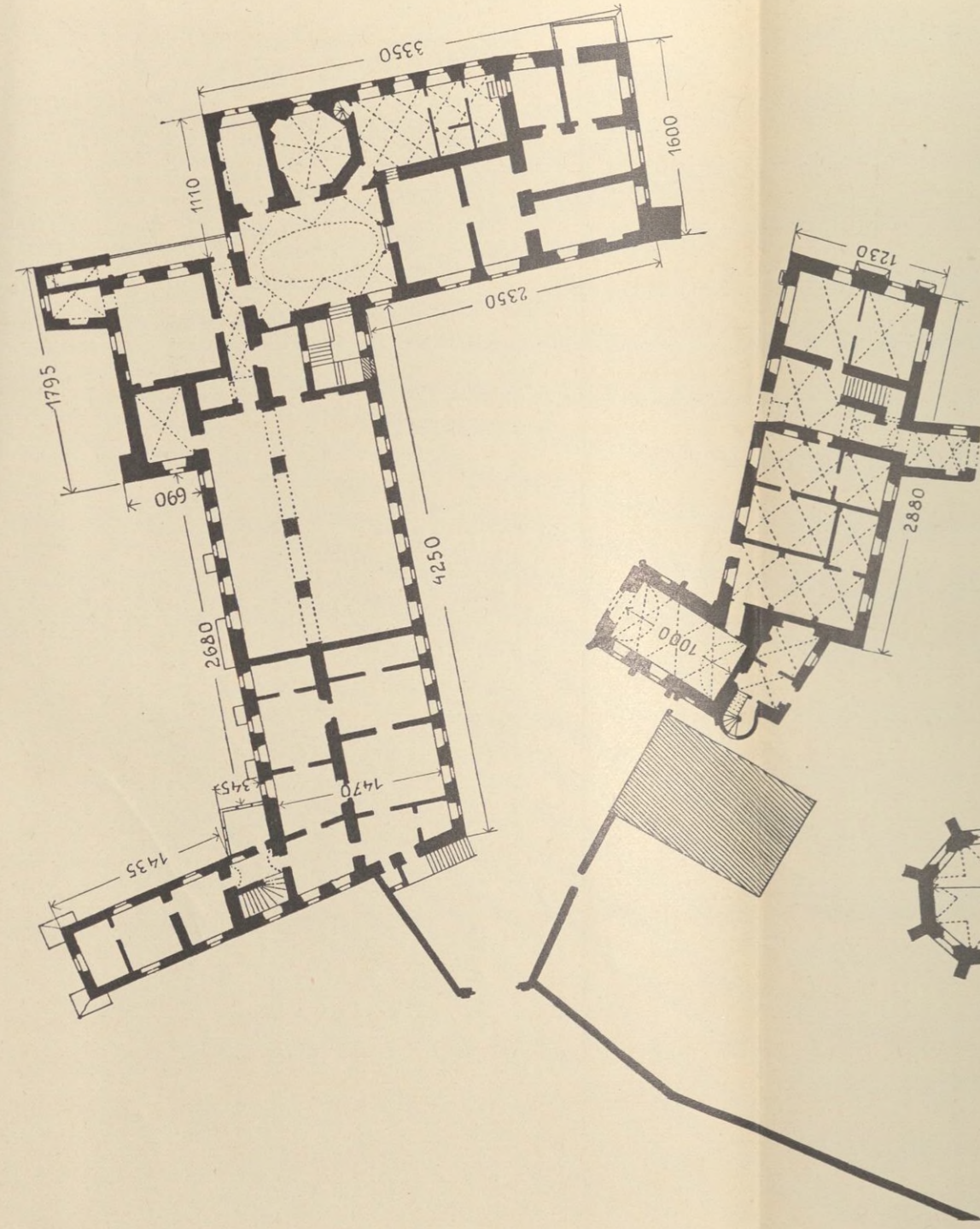
VYOBRAZENÍ V TEXTU.

1. Presbyteř chrámová s hlavním oltářem	17	23. Náhrobek opata Jindřicha	99
2. Malba nad hlavním oltářem	21	24. Náhrobek opata Guschla	101
3. Trůn opatský	25	25. Zbytek náhrobku Hölderlova	103
4. Mausoleum Otakarovo	29	26. Refektář	105
5. Mausoleum Bavora III.	33	27. Chodba ve východním křídle konventu	107
6. Barokní skříň oltářní	37	28. Kostel sv. andělů	109
7. Náhrobek Hirzův	41	29. Portálek kostela sv. andělů	111
8. Náhrobek Jindřicha z Velešína	47	30. Vnitřní brána s baštou	120
9. Pozadí hlavní lodi	49	31. Vchod do bašty	121
10. Gotická boková loď	53	32. Vnější brána s kostelem sv. Markety	127
11. Krucifix na bokovém oltáři	57	33. Kostel sv. Markety (půdorys)	130
12. Náhrobek J. Miličovského	63	34. Portál chrámový	132
13. Sakristie	65	35. Kaple opatská	135
14. Faldistorium opatské	70	36. Omítková obruba okna	140
15. Průčelí chrámové	75	37. Okno v kapitule	143
16. Presbyteř a štít příčné lodi	80	38. Terrakottové ostění v kapitule	146
17. Rajský dvůr	82	39. Konsoly v kapitule	149
18. Severní chodba ambitu	87	40—43. Terrakotty	153
19. Východní chodba ambitu	89	44. Listy lípové v Koruně	157
20. Vchod k bývalé studni	91		
21. Portál do kapituly	93		
22. Vchod do konventu	95		

VYOBRAZENÍ MIMO TEXT.

- Tab. I. Klášterství korunské (mapa).
 Tab. II. Celkový pohled na klášter od východu.
 Tab. III. Pohled na konvent od jihovýchodu.
 Tab. IV. Chrám a nejstarší část konventu od jihu.
 Tab. V. Celkový pohled od jihu.
 Tab. VI. Štuková dekorace s obrazem opata Ungara.
 Tab. VII. Púdorys kláštera r. 1805. Sklepy a základy.
 Tab. VIII. Púdorys kláštera r. 1805. Přízemí.
 Tab. IX. Púdorys kláštera r. 1805. Patro.
 Tab. X. Madonna svatokorunská.
 Tab. XI. Staré schodiště a okno v příčné lodi.
 Tab. XII. Sín kapitulní.
 Tab. XIII. Nástrpní malba v síni opatství: Scena v táboře.
 Tab. XIV. Nástrpní malba tamže: Stavba kláštera.
 Klášter Sv.-Korunský r. 1906. (Měřil a rýsoval architekt Jan Skorkovský, c. k. professor.)
 Tab. XV. a) Púdorys celkový.
 Tab. XVI. b) Púdorys chrámu a konventu.
 Tab. XVII. c) Příčný řez chrámem.
 Tab. XVIII. d) Kapitulní síň.
 Tab. XIX. e) Zbytek kostela sv. andělů.
 Tab. XX. f) Detaily.

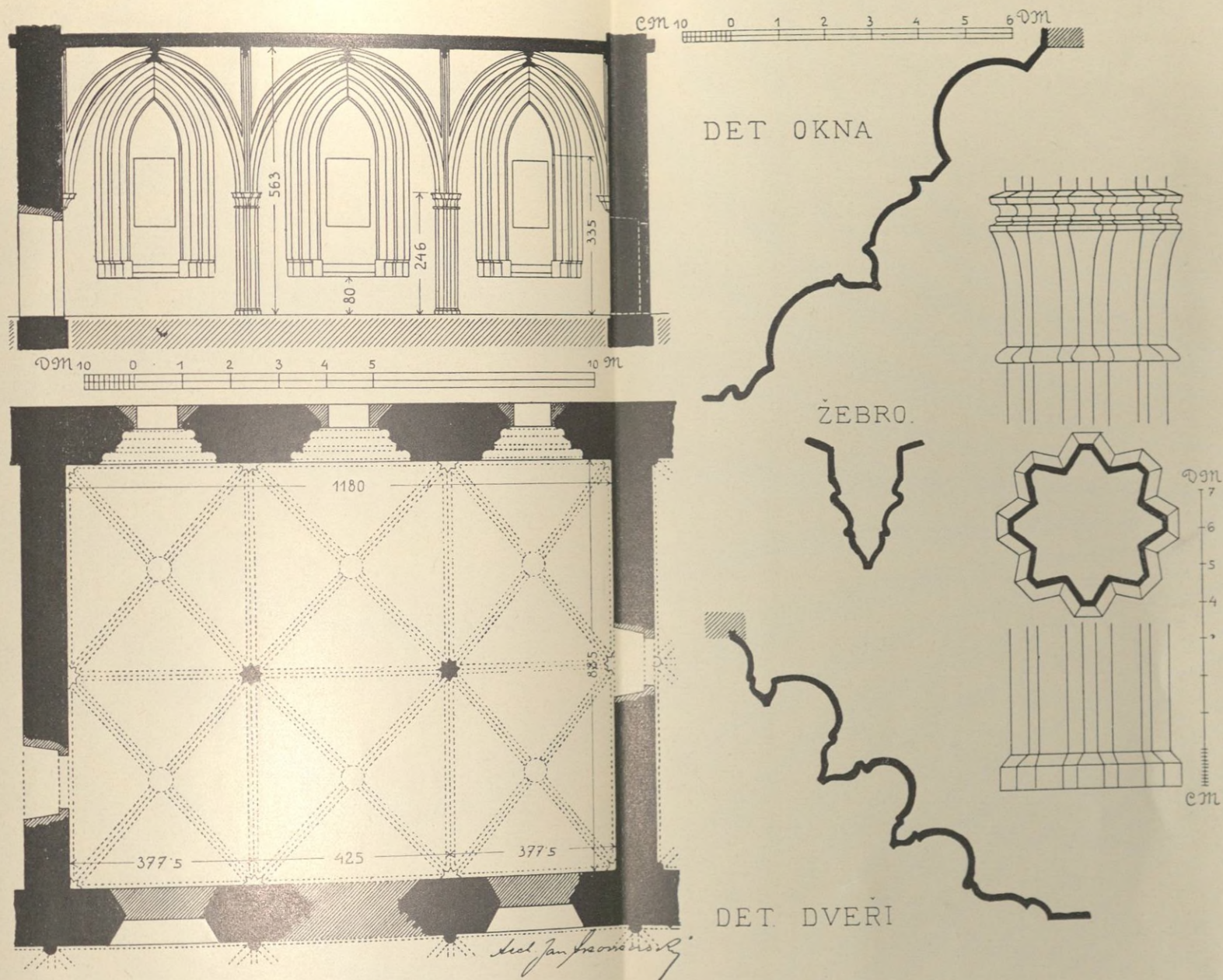
Plány Matzovy (tab. VII.—IX.) zapůjčil ochotně k reprodukci sl. knížecí Schwarzenberský stavební úřad v Krumlově, stav nynější (tabulka XV.—XX.) a skizzy terrakott (obr. 40. 41.) kreslil pan architekt Jan Skorkovský, prof. c. k. průmyslové školy v Plzni. Tab. XI. a XII. jsou reprodukcce fotografií pana Jana Vilíma, obr. 39. kreslil p. Oskar Fiala na Smíchově. Veškeré ostatní ilustrace, tedy převážná většina obrazů, jsou podle fotografií, jež obětavě učinil člen výboru Společnosti př. st. č., pan redaktor Frant. Dvořák.

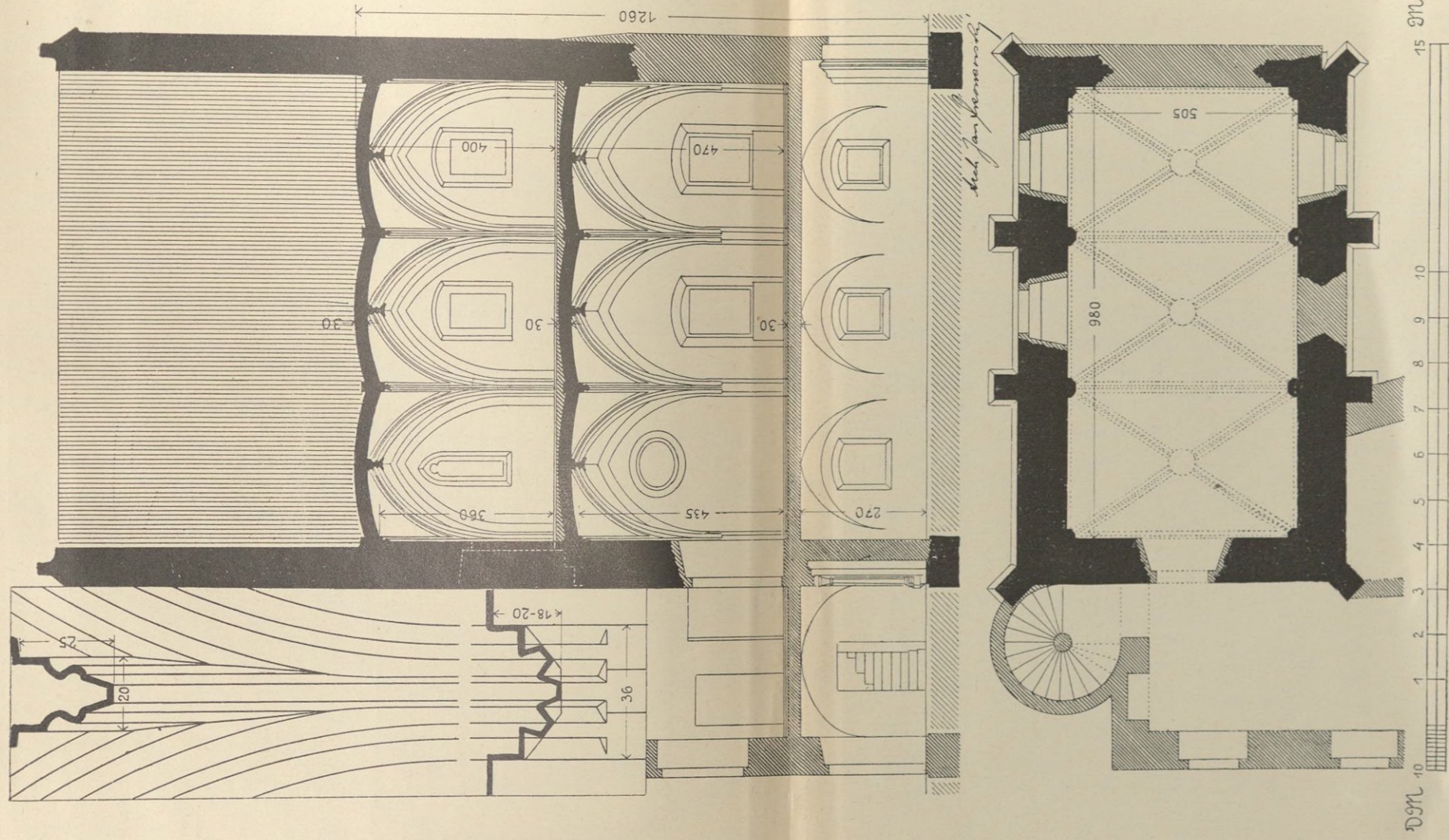
Tab. XV. Klášter Korunský roku 1905.

a) Půdorys celku (velký a malý konvent přízemí, opatství v patře).

(Dle rýsů architekta prof. Jana Skorkovského.)

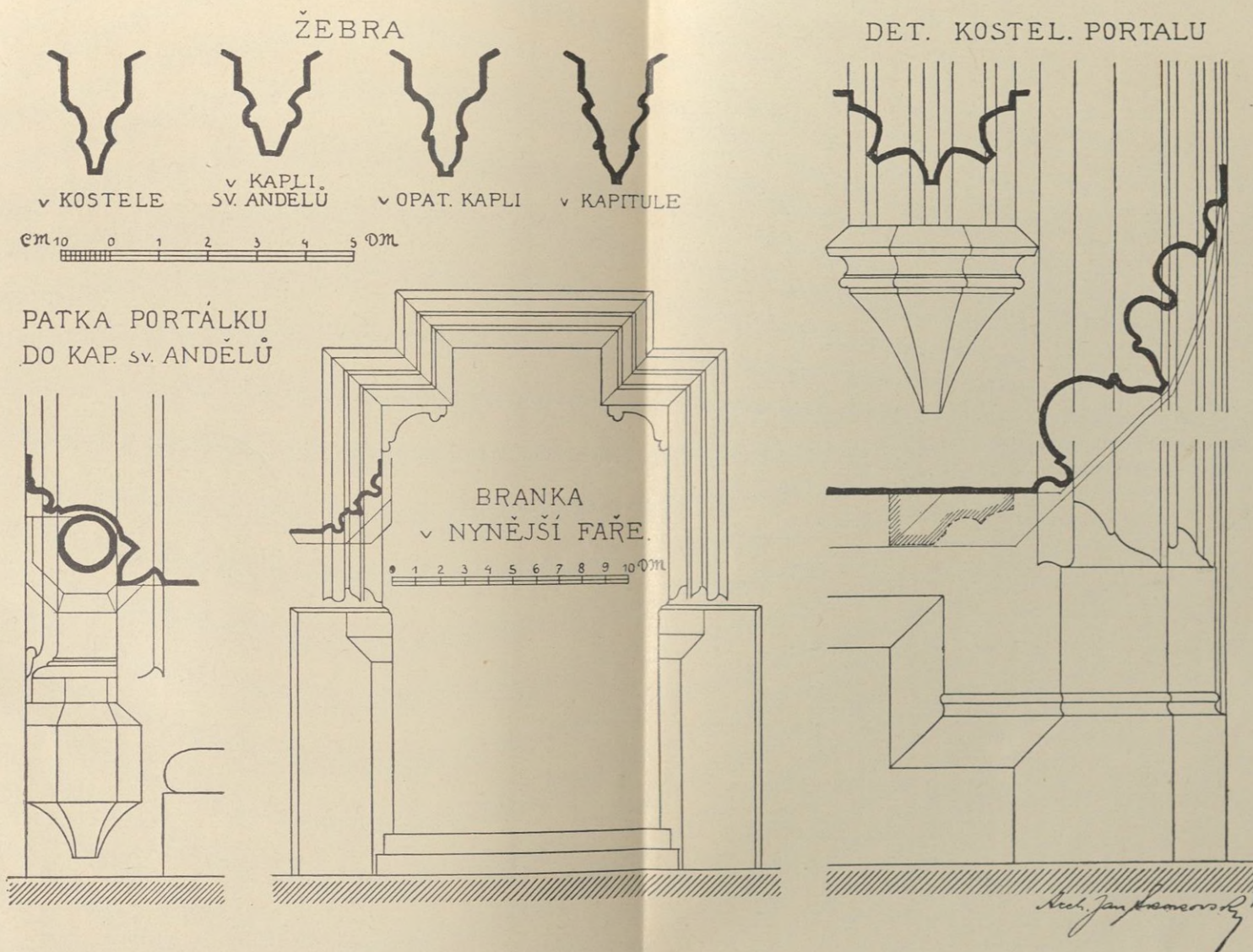

Tab. XVIII. Klášter Korunský r. 1905. d) Kapitulní síň.
(Dle rysů architekta prof. Jana Skorkovského.)

Tab. XIX. Klášter Korunský r. 1905. e) Kostelík sv. andělů.

(Dle rysů architekta prof. Jana Skorkovského.)

Tab XX. Klášter Korunský r. 1905. f) Detaily staveb.

(Dle rysů architekta prof. Jana Skorkovského.)

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

266573